

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

Doktora Tezi

**AİLE ÇATIŞMASI VE SÜREKLİ KAYGININ KUŞAKLAR ARASI AKTARIMI:
ERGENİN POZİTİF GENÇ GELİŞİMİ VE SALDIRGANLIĞININ SERİ
ARACILIĞI**

Muhammed AKAT
ORCID: 0000-0002-8543-8022

Danışman
Prof. Dr. Erdal HAMARTA
ORCID: 0000-0003-0925-3824

Konya – 2024

TEŞEKKÜR

Dört yıl boyunca alın teriyleilmekilmek işlediğim doktora tezimi tamamlamış olmanın mutluluk ve gururunu yaşıyorum. Öncelikle, öğrencisi olmaktan büyük gurur ve onur duyduğum; doktora eğitimim süresince her zaman desteğini hissettiğim; bundan sonraki mesleki ve kişisel hayatımda da kendisine layık olmaya çalışacağım; akademik ve sosyal hayatımda örnek aldığım hocalarımla başında gelen kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Erdal HAMARTA'ya şükranlarımı sunuyorum.

Doktora tez savunmamda yer alarak görüş ve önerileriyle katkı sunan ve akademik kariyerimde desteklerini hissettiğim kıymetli jüri üyeleri Prof. Dr. Mehmet Engin DENİZ, Doç. Dr. Hatice İrem ÖZTEKE KOZAN, Doç. Dr. Önder BALTACI ve Doç. Dr. Mustafa AYDIN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca akademik ve kişisel gelişimim için her zaman desteğini hissettiğim yüksek lisans tez danışmanım Prof. Dr. Adem PEKER'e şükranlarımı sunuyorum. Lisans eğitimim sürecinde tanıştığım ve her zaman yanımda olan kıymetli hocalarımla Doç. Dr. Mehmet Buğra ÖZHAN ve Dr. Öğr. Üyesi Ragıp Ümit Yalçın'a teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca lisans ve yüksek lisans eğitimim sürecinde akademik ve kişisel gelişimime katkı sağlayan Atatürk Üniversitesi'ndeki kıymetli hocalarıma teşekkür ederim.

Kendisiyle doktora eğitimim sürecinde tanışma fırsatı bulduğum ve bir arkadaştañn öte dost ve kardeşim olarak gördüğüm Öğr. Gör. Ömer Faruk AKBULUT'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Kıymetli dostum ile uzun yıllar boyunca alanımıza katkı sağlayacak çalışmalar yapacağımıza inanıyorum. Teşekkür etmem gereken bir diğerk kişi ise lisans eğitimim sürecinde tanıştığım ve ihtiyacım olan her an yanımda olan kıymetli dostum Muhammed AKIN'dır. Dostluğumuzun uzun yıllar boyunca devam edeceğine inanıyorum.

Kendimi bildim bileli hayatımda olan teyze oğullarımla Ahmet AKAT ve Serkan AKAT'a teşekkür etmemek olmaz. Şu yaşıma kadar hayatımdaki önemli tüm anılarımda sizler de varsınız. Mutluluğumu paylaşmak isteyeceğim zamanlarda aklıma ilk gelecek olanlarsınız. Mutsuz olduğumda ise dertleşmek için ilk arayacağım kişilersiniz. Her şey için teşekkür ederim.

Bir büyük teŖekkürü de mesai arkadaşlarıma yapmalıyım. Akademik ve kişisel birçok konuda desteklerini hissettiğim kıymetli hocalarım Doç. Dr. Kasım KARATAŞ, Doç. Dr. Ömür ÇOBAN, Dr. Öğr. Üyesi Nezir EKİNCİ ve Dr. Öğr. Üyesi Feyza GÜN'e teŖekkürü borç bilirim.

En özel teŖekkürü canım aileme etmeliyim. Öncelikle iyi bir insan olma noktasında örnek aldığım ve her zaman yanımda olan babam Hamza AKAT'a ve annem Fatma AKAT'a Ŗükranlarımı sunuyorum. Kalabalık bir ailede yetişmek çocukluktan itibaren paylaşmayı, yardımlaşmayı ve birbirine destek olmayı öğrenmek için eşsiz fırsatlar sunmaktadır. Altı kardeşli bir ailede yetişen biri olarak kardeşlerimle mutlu anlarımızı paylaşarak çoğalttık; mutsuz anlarımızı ise paylaşarak azalttık. İyi ki varsınız! Ablalarım Nilüfer AKAT, Tuba AKAT ve Şeyma AKAT'a; kardeşlerim Samet AKAT ve Beyza AKAT'a teŖekkür ediyorum. Ayrıca eğitim hayatımı sürdürmemde maddi ve manevi desteğini esirgemeyen dedem Fehmi AKAT'a teŖekkür ediyorum.

Son olarak Türkiye'de ilk defa üç kuşak boyunca sürekli kaygı ve aile çatışması aktarımını çalışmış olmaktan ötürü mutluluk duyuyorum. Bu araştırmanın Türkiye'de kuşaklar arası aktarım çalışmalarına katkı sağlayacağını umut ediyorum.

Muhammed AKAT

Şubat 2024

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	2
İÇİNDEKİLER	4
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	6
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	7
ÖZET	9
ABSTRACT	10
1. GİRİŞ	11
1.1. Problem Durumu	11
1.2. Araştırmanın Amacı	20
1.3. Araştırmanın Önemi	24
1.4. Varsayımlar	26
1.5. Sınırlılıklar.....	27
1.6. Tanımlar	27
2. ALAN YAZIN	28
2.1. Kişiler Arası Çatışma ve Aile Çatışması	28
2.1.1. Bowen'ın kuşaklar arası geçiş kuramına göre aile çatışması	32
2.2. Kaygı	32
2.2.1. Kaygıya kuramsal açılardan bakış.....	36
2.3. Saldırganlık	42
2.3.1. Saldırganlıkla ilgili kuramlar.....	46
2.4. Pozitif Genç Gelişim	51
2.4.1. Pozitif genç gelişimin dayandığı temel kuramlar	53
2.4.2. Pozitif genç gelişimin tarihsel süreci.....	55
2.4.3. Pozitif genç gelişim modelleri.....	56
2.5. İlgili Araştırmalar	67
2.5.1. Aile çatışması ile ilgili alan yazın çalışmaları.....	67
2.5.2. Sürekli kaygı ile ilgili araştırmalar	70
3. YÖNTEM	72
3.1. Araştırmanın Modeli	72
3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu.....	72
3.2.1. Çalışma grubu 1	72
3.2.2. Çalışma grubu 2.....	72
3.2.3. Çalışma grubu 3.....	73
3.2.4. Çalışma grubu 4.....	73
3.2.5. Çalışma grubu 5.....	73
3.3. Veri Toplama Araçları.....	74

3.3.1. Üçüncü nesil (Ergen) katılımcılar için veri toplama araçları	74
3.3.2. İkinci nesil katılımcılar için veri toplama araçları.....	77
3.3.4. Birinci nesil katılımcılar için veri toplama araçları.....	88
3.4. Verilerin Toplanması.....	89
3.5. Verilerin Analizi.....	90
4. BULGULAR	91
4.1. Değişkenlere Ait Betimsel Analizlere İlişkin Bulgular.....	91
4.2. Değişkenlere Ait Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....	93
4.3. Yapısal Eşitlik Modellerine İlişkin Analiz bulguları	95
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	153
5.1. Tartışma.....	153
5.2. Sonuç.....	170
5.3. Öneriler.....	171
5.3.1. Araştırmacılara yönelik öneriler.....	171
5.3.2. Uygulayıcılara yönelik öneriler.....	172
5.3.3. Ebeveynlere yönelik öneriler.....	173
KAYNAKLAR.....	174
EKLER.....	218
EK 1 Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı Etik Kurul Kararı.....	218
EK 2 Karaman İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden Alınan Araştırma İzni	219
EK 3 Pozitif Genç Gelişim Ölçeği Kullanım İzni	220
EK 4 Pozitif Genç Gelişim Ölçeği Örnek Maddeler	220
EK 5 Sürekli Kaygı Envanteri Kullanım İzni	221
EK 6 Sürekli Kaygı Envanteri Örnek Maddeleri	221
EK 7 Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği Kullanım İzni	222
EK 8 Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği Örnek Maddeler	222
EK 9 Aile Uyumu Ölçeği Kullanım İzni.....	223
EK 10 Aile Uyumu Ölçeği Örnek Maddeler.....	223
EK 11 Yaşam Doyumu Ölçeği Kullanım İzni.....	224
EK 12 Yaşam Doyumu Ölçeği Örnek Maddeler.....	224
EK 13 Öznel Mutluluk Ölçeği Kullanım İzni	225
EK 14 Öznel Mutluluk Ölçeği Örnek Maddeler	225

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Aile Çatışması Ve Sürekli Kaygının Kuşaklar Arası Aktarımı: Ergenin Pozitif Genç Gelişimi Ve Saldırganlığının Seri Aracılığı başlıklı tez çalışmamın toplam **174** sayfalık kısmına ilişkin, 9/02/2024 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%3** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

12/02/2024

Muhammed AKAT

Prof. Dr. Erdal HAMARTA

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

12/02/2024

Muhammed AKAT

Kısaltmalar

AFA: Açımlayıcı faktör analizi

DFA: Doğrulayıcı faktör analizi

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı
Doktora Tezi

AİLE ÇATIŞMASI VE SÜREKLİ KAYGININ KUŞAKLAR ARASI AKTARIMI: ERGENİN POZİTİF GENÇ GELİŞİMİ VE SALDIRGANLIĞININ SERİ ARACILIĞI Muhammed AKAT

Aile çatışması farklı yaş gruplarında görülen ve aile üyelerinin gelişimine zarar veren bir problemdir. Aile çatışmasının kuşaklar boyunca aktarılabilmesi ergenlerde ve yetişkinlerde yaygınlığını artıran temel faktörlerdendir. Bununla birlikte aile çatışmasının üç kuşak boyunca aktarılma mekanizmasını inceleyen az sayıda araştırma bulunmaktadır. Bundan dolayı bu çalışmada aile çatışmasının kuşaklar boyunca aktarılıp aktarılmadığı (birinci kuşak aile çatışması → ikinci kuşak aile çatışması → üçüncü kuşak aile çatışması) incelenmiştir. Bunun yanı sıra birinci kuşaktan üçüncü kuşağa aile çatışması aktarılmasında potansiyel aracı değişkenlerin (ikinci kuşak aile çatışması, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığı) rolü incelenmiştir. Tıpkı aile çatışması gibi sürekli kaygı da farklı yaş gruplarında yaygın şekilde görülen bir psikolojik problemdir. Kaygının da kuşaklar boyunca aktarılabilmesi ergenlerde ve yetişkinlerde yaygınlığını artıran faktörlerden biridir. Bununla birlikte sürekli kaygının üç kuşak boyunca aktarılma mekanizmasını ele alan az sayıda araştırma bulunmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada sürekli kaygının kuşaklar boyunca aktarılıp aktarılmadığı (birinci kuşak sürekli kaygı → ikinci kuşak sürekli kaygı → üçüncü kuşak sürekli kaygı) incelenmiştir. Bunun yanı sıra birinci kuşaktan üçüncü kuşağa sürekli kaygı aktarılmasında potansiyel aracı değişkenlerin (ikinci kuşak sürekli kaygısı, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığı) rolü incelenmiştir. Bu çalışmada veri toplama araçları olarak birinci (büyükanne – büyükbaba) ve ikinci (anne – baba) nesilde yer alan katılımcılar için Kişisel Bilgi Formu, Sürekli Kaygı Ölçeği ve Aile Çatışması Ölçeği kullanılmıştır. Üçüncü nesilde yer alan katılımcılar (ergenler) için Kişisel Bilgi Formu, Sürekli Kaygı Ölçeği, Aile Çatışması Ölçeği, Pozitif Genç Gelişim Ölçeği – Çok Kısa Formu ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği kullanılmıştır. Aile Çatışması Ölçeği bu çalışma kapsamında geliştirilmiştir. Aile Çatışması Ölçeği anne-baba örnekleminde geliştirilmiş olup ergenler, büyükanne ve büyükbaba örnekleminde de geçerlilik güvenilirlik çalışması gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla Aile Çatışması Ölçeği'nin ergen, anne, baba, büyükanne ve büyükbaba örneklemlerinde ailedeki çatışmayı ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir. Araştırmanın analizlerini gerçekleştirmek için SPSS 25 ve AMOS programları kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasında ikinci kuşak aile çatışmasının aracı rolü anlamlı bulunmuştur. Bir başka ifadeyle aile çatışmasının kuşaklar boyunca aktarıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışması ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracı rolü anlamlı bulunmuştur. Bununla birlikte birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışması, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracı rolü anlamlı bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında daha sonra sürekli kaygının kuşaklar boyunca aktarılıp aktarılmadığı incelenmiştir. Yapılan analizlerde birinci kuşaktaki sürekli kaygı ile üçüncü kuşaktaki sürekli kaygı arasındaki ilişkide ikinci kuşaktaki sürekli kaygının aracı rolü anlamlı bulunmuştur. Bir başka ifadeyle sürekli kaygının kuşaklar boyunca aktarıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Daha sonra birinci kuşaktaki sürekli kaygı ile üçüncü kuşaktaki sürekli kaygı arasındaki ilişkide ikinci kuşaktaki sürekli kaygı ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracılığının anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Son olarak birinci kuşaktaki sürekli kaygı ile üçüncü kuşaktaki sürekli kaygı arasındaki ilişkide ikinci kuşaktaki sürekli kaygı, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracılığı anlamlı bulunmuştur. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular tartışılmış olup uygulayıcılara, araştırmacılara ve ebeveynlere öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kuşaklar arası aktarım, Aile çatışması, Pozitif genç gelişim, Sürekli kaygı, Saldırganlık

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Educational Sciences
Guidance and Psychological Counseling Program
Doctoral Thesis

INTERGENERATIONAL TRANSMISSION OF FAMILY CONFLICT AND TRAIT ANXIETY: SERIAL MEDIATION OF ADOLESCENT POSITIVE YOUTH DEVELOPMENT AND AGGRESSION

Muhammed AKAT

Family conflict is a problem seen in different age groups and harms the development of family members. The fact that family conflict can be transmitted across generations is one of the main factors that increases its prevalence in adolescents and adults. However, there are few studies examining the transmission mechanism of family conflict across three generations. Therefore, in this research, it was examined whether family conflict was transmitted across generations (first generation family conflict → second generation family conflict → third generation family conflict). Additionally, the role of potential mediator variables (second generation family conflict, adolescent positive youth development and adolescent aggression) in the transmission of family conflict from the first generation to the third generation was examined. Just like family conflict, trait anxiety is a common psychological problem across different age groups. The fact that anxiety can be transmitted across generations is one of the factors that increases its prevalence in adolescents and adults. However, there are few studies examining the mechanism of transmission of trait anxiety across three generations. Hence, in this study, it was examined whether trait anxiety was transmitted across generations (first generation trait anxiety → second generation trait anxiety → third generation trait anxiety). Moreover, the role of potential mediator variables (second generation trait anxiety, adolescent positive youth development and adolescent aggression) in the transmission of trait anxiety from the first generation to the third generation was investigated. In this study, Personal Information Form, Trait Anxiety Scale and Family Conflict Scale were used as data collection tools for the participants in the first (grandmother - grandfather) and second (mother and father) generations. For participants in the third generation (adolescents), the Personal Information Form, Trait Anxiety Scale, Family Conflict Scale, Positive Youth Development Scale – Very Short Form and Buss-Perry Aggression Scale were used. Family Conflict Scale was developed within the scope of this research. The Family Conflict Scale was developed on a sample of parents, and its validity and reliability studies were also conducted on a sample of adolescents and grandparents. Thus, the results show that the Family Conflict Scale is a valid and reliable measurement tool that can measure family conflict in samples of adolescents, mothers, fathers, grandmother and grandfather. SPSS 25 and AMOS programs were used to conduct the analysis of the research. As a result of the analyses, the mediating role of second-generation family conflict between first-generation family conflict and third-generation family conflict was observed to be significant. In other words, the findings indicated that family conflict is transmitted through generations. Within the scope of the research, there was as significant serial mediating role of second-generation family conflict and positive adolescent development in the relationship between first-generation family conflict and third-generation family conflict. However, the serial mediator role of second-generation family conflict, adolescent positive youth development, and adolescent aggression was found to be significant in the relationship between first-generation family conflict and third-generation family conflict. Then, trait anxiety was examined whether it was transmitted across generations. In the analyses, the mediating role of trait anxiety in the second generation was found to be significant in the relationship between trait anxiety in the first generation and trait anxiety in the third generation. In other words, it was found that trait anxiety is transmitted across generations. After that, it was found that the serial mediation of trait anxiety in the second generation and the positive youth development of the adolescent was significant in the relationship between trait anxiety in the first generation and trait anxiety in the third generation. Finally, the serial mediation of trait anxiety in the second generation, positive youth development of the adolescent, and aggression of the adolescent was found to be significant in the relationship between trait anxiety in the first generation and trait anxiety in the third generation. The findings obtained within the scope of the research were discussed and suggestions were presented to practitioners, researchers and parents.

Keywords: Intergenerational transmission, Family conflict, Positive youth development, Trait anxiety, Aggression

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Bu bölümde öncelikle araştırmanın problem durumu hakkında bilgiler verilmiştir. Daha sonra araştırmanın amacı, önemi, sayıtları ve sınırlılıklarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Son olarak ise bu çalışmada yer alan temel değişkenlere ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Bireyin gelişimi üzerinde etkisi olan en temel sosyal gruplardan biri ailedir. Aile, bireyin psikolojik, sosyal, duygusal ve akademik yönlerden sağlıklı gelişimini etkilemektedir (Marchant vd., 2001; Morris vd., 2007; Sharf, 2012). Birey diğer insanlar ve dünyaya ilişkin düşüncelerini aile ortamında şekillendirmekte ve ailede öğrendiği davranış kalıplarını diğer sosyal ortamlara aktarmaktadır. Olumlu bir aile ortamında yaşamak bireyin sağlıklı benlik algısı geliştirmesine katkı sunmaktadır. Olumlu aile ortamı bireyin sağlıklı kişiler arası ilişkiler kurmasını da sağlamaktadır.

Her aile ortamı, üyelerinin olumlu gelişimlerini destekleyecek özelliklere sahip olamamaktadır (Choo ve Shek, 2013). Olumlu aile ortamı bireyin gelişimini desteklerken, çatışmalı bir aile bireyin gelişimine ket vurabilmektedir (Afzal vd., 2024; Bradford vd., 2008; Nabilah vd., 2024). Çatışmalı aile ortamında büyüme bireyin şu anki ve gelecekteki psikolojik sağlığı açısından risk faktörüdür (Cummings ve Schatz, 2012). Aile çatışması, birçok psikolojik problemin ortaya çıkması ve süreklilik kazanmasıyla bağlantılıdır (Sheeber vd., 1997). Aile üyeleri arasındaki çatışma hemen her ailede görülse de bıraktığı etki çatışmanın sürekliliği ve çözme yöntemine bağlı olarak değişmektedir (Roskos vd., 2010). Aile üyeleri arasındaki çatışma süreklilik arz ettiğinde veya etkili şekilde çözülemediğinde her bir üye bu çatışmadan olumsuz etkilenebilmektedir.

Aile çatışması, aile üyeleri arasında süregelen anlaşmazlıkların yaşanmasıdır. Anlaşmazlıklar psikolojik, finansal ve sözel gibi farklı şekillerde meydana gelebilmektedir (Marta ve Alfieri, 2014). Bir başka tanımda aile çatışması, aile üyeleri arasında öfke, saldırganlık, çatışmacı etkileşimler ve eleştirinin varlığı olarak açıklanmıştır (Moos ve Moos, 1976). Aile çatışması, tüm ailelerin yaşadığı bir olgu olarak da açıklanabilir. Bu açıklamayla aile çatışmasının doğal bir süreç olduğu ancak aile üyelerini nasıl etkileyeceğini verilen tepkilerin belirlediği ifade edilmektedir (Sillars vd., 2004). Aile çatışmasına ilişkin tanımlar incelendiğinde bazı ortak noktaların olduğu görülmektedir. Bu ortak noktalar arasında ikili

tartışmalardan (ebeveynler arası, ebeven-çocuk; çocuk-çocuk gibi) ayrı olarak aile üyeleri arasındaki çoklu çatışmaları içermesi gösterilebilir (Rothenberg vd., 2017). Bununla birlikte sözel veya fiziksel saldırganlık, öfkelenme, tartışma, bağırma, eleştirme gibi hususlar da ortak noktalar arasındadır. Birçok sosyal ilişkide çatışma olabildiği gibi aile içinde çatışma olması da doğaldır. Bununla birlikte ailedeki çatışmayı diğer sosyal ortamlardaki çatışmalardan ayıran özellikler bulunmaktadır. Öncelikle aile üyelerinin birbirlerine yoğun duygusal bağlılıkları bulunmaktadır. İkinci olarak aile üyeleri arasındaki ilişkilerde karmaşıklık bulunmaktadır. Aile üyeleri anda zamanda birbirlerine karşı sevgi, öfke, nefret, özlem, rekabet ve yardımlaşma gibi çeşitli hisler beslemektedir. Bu hislerdeki karmaşıklık çatışma anlarında olumsuz duyguların yoğunlaşmasına neden olabilmektedir. Son olarak ise aile üyeleri arasında uzun süreli iletişimin varlığıdır. Aile üyeleri gün içerisinde birlikte zaman geçirmek zorunda olabilirler veya aile üyeleri arasındaki kardeş, çocuk ve ebeveyn ilişkilerinin ömür boyu sürmesi örnek olarak gösterilebilir. Bu uzun süreli ilişkiler çatışmaların da uzun süreli devam etmesine neden olabilmektedir (Marta ve Alfieri, 2014).

Aile üyeleri arasındaki çatışma, çocukların bilişsel, duygusal, davranışsal, sosyal ve akademik gelişim alanlarında problemler yaşamalarına neden olmaktadır (Cummings ve Schatz, 2012). Aile çatışması çocuklar üzerinde kısa ve uzun süreli olumsuz etkilere sahiptir (Sillars vd., 2004). Nitekim, araştırmacılar aile çatışmasının içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri (Jones vd., 2021; Lunningham vd., 2021); düşük akademik motivasyon (Ranjan, 2020); düşük olumlu sosyal davranışlar ile akran sorunları (Hess, 2022); alkol kullanımı (Nguyen, 2023) ve problemlerle internet kullanımı, gündemi kaçırma korkusu ve depresyonla (Sela vd., 2020) ile ilişkili olduğu bulgularını paylaşmışlardır. Aile çatışmasının uzun süreli olumsuz etkileri de araştırmalarda ortaya konulmuştur. Örneğin bir araştırmada çocuklukta aile çatışmasına maruz kalmanın 18 yaşında insomnia geliştirme riskini yordaması incelenmiştir. Araştırmada 7 ile 15 yaşlarında yaşanan aile çatışması 18 yaşındaki insomnia riskini arttırdığı bulunmuştur (Gregory, 2006). Bir başka boylamsal araştırmada ergenlerde aile çatışmasının intihar davranışlarıyla ilişkisi bir yıllık izlemede ele alınmıştır. Araştırmacılar, aile çatışmasının intihar davranışlarıyla pozitif yönde ilişkili olduğunu belirtmişlerdir (Zhang vd., 2023). Ergenlerle yapılan bir başka araştırmada ise daha fazla aile çatışması varlığının ileriye dönük olarak depresyonla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Sheeber vd., 1997).

Aile çatışması, ebeveyn desteğine ihtiyaç duyulan ergenlik dönemindeki aile üyelerinin sağlıklı gelişimi için önemli bir risk faktörüdür (Habib vd., 2014). Aile çatışması, ebeveyn ile

ergen arasındaki iletişime zarar vererek ergenlerin ihtiyaç duydukları zamanda ebeveynlerinden destek almalarını zorlaştırabilir. Bununla birlikte aile çatışması ergenin genel psikolojik uyumu üzerinde de olumsuz etkilere sahip olabilmektedir (Chook ve Shek, 2013). Ergenlik dönemi duyguların yoğun bir şekilde yaşandığı ve duygu düzenleme becerisinin önemli olduğu bir dönemdir. Ergenler, duygu düzenleme becerilerini ebeveynlerini gözlemleyerek öğrenebilirler. Çatışmalı bir ailede ebeveynlerin duygularını düzenlemede güçlük yaşamaları ergenler için olumsuz rol model işlevi görebilir. Ayrıca olumsuz aile ortamında yetişmek ergenin duygu düzenleme stratejilerini kazanmasına engel olabilmektedir (Morris vd., 2007). Çatışmalı ailede yetişen ergenin sosyal ilişkilerinde şiddete meyilli olma veya şiddet mağduru olma riski yüksektir (Kumpfer, 1999). Dolayısıyla aile çatışmasının ergenlerin sosyal ilişkilerinde problem yaşamalarına da neden olduğu söylenebilir.

Aile çatışması, aile üyelerinde psikolojik ve sosyal problemler görülme riskini artırmasının yanı sıra kuşaklar boyunca aktarılma riski de bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle aile çatışması birinci nesildeki ebeveynlerden, ikinci nesildeki ebeveynlere onlardan da üçüncü nesildeki çocuklara doğru aktarılmaktadır. Aile çatışmasının nesiller arası aktarımı ile ilgili boylamsal araştırmalar sınırlı olmakla birlikte araştırmacılar tarafından bu konu ele alınmıştır. Örneğin, Rothenberg ve diğerleri (2016) aile çatışmasının kuşaklar boyunca aktarımını boylamsal bir araştırma ile ele almışlardır. Araştırmada, aile çatışması bireylerin köken aileleri ve kendi kurdukları ailelerindeki aile çatışması birden fazla katılımcıdan veri toplanarak elde edilmiştir. Birinci nesil ve ikinci nesilden oluşan ailenin aile çatışması puanı birinci nesil baba, birinci nesil anne ve ikinci nesil çocuk tarafından elde edilmiştir. İkinci nesil ve üçüncü nesilden oluşan aile çatışması ise ikinci nesil, ikinci nesildeki bireyin eşi ve üçüncü nesil çocuk tarafından elde edilmiştir. Araştırma sonucunda kadınlarda kendi kurdukları ailedeki aile çatışması ile köken ailelerindeki aile çatışmasının ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bir başka ifadeyle köken ailesinde yüksek aile çatışması yaşayan ikinci nesildeki bireyler ilerleyen zamanlarda kurdukları ailelerinde aile çatışması yüksek olabilmektedir. Bu bulgu, aile çatışmasının nesiller boyunca aktarılabilceğini kanıtlar niteliktedir. Bir başka araştırmada ise araştırmacılar birinci nesil aile çatışması ile ikinci nesil aile çatışması arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir (Hsieh vd., 2022). Araştırmada birinci nesil için ailelerdeki çatışma hakkındaki veriler ergenlerden elde edilmiştir. İkinci nesil için aile çatışması hakkındaki veriler setini ise ergenler ilerleyen yıllarda büyüyüp ebeveyn oldukları kendi aileleri için doldurmuştur. Araştırmada sonuç olarak birinci nesil ailedeki çatışma ile ikinci nesildeki aile çatışması arasında pozitif ilişki elde edilmiştir. Araştırmada ayrıca birinci nesildeki aile çatışmasının

ikinci nesildeki aile çatışmasını yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Rothenberg ve diğerleri ise (2017) birinci nesil - ikinci nesil aile çatışması ile ikinci nesil - üçüncü nesil aile çatışması arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmada birinci nesil - ikinci nesil aile çatışması hakkında veriler birinci nesil anne, birinci nesil baba ve çocuklarından elde edilmiştir. İkinci nesil – üçüncü nesil aile çatışması hakkında veriler ise ikinci nesil baba, ikinci nesil anne ve çocuklarından elde edilmiştir. Araştırmada birinci nesil – ikinci nesil aile çatışması ile ikinci nesil – üçüncü nesil aile çatışması arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Sonuç olarak birçok araştırmanın bulgusu da aile çatışmasının nesiller boyunca aktarıldığını göstermektedir.

Aile çatışmasının hem aile içinde hem de kuşaklar boyunca aktarılması sosyal öğrenme kuramı açısından ele alındığında, bireyler çevresindeki insanların davranışlarını gözlemleyerek yeni davranışlar öğrenebilirler (Chavis, 2011). Sosyal öğrenme teorisinin bu varsayımı aileye uyarlandığında çocukların ebeveynlerini gözlemleyerek yeni davranışlar edindikleri söylenebilir. Bu gözlenen davranışları ise kendileri uygun zamanlarda diğer aile üyeleriyle iletişim halindeyken kullanmaktadırlar. Bu durum aile içinde ve üst kuşaktan alt kuşaklara aile çatışmasının aktarılması sonucunu doğurmaktadır. Aile çatışması aktarımı Bowen’ın Çok Kuşaklı Aile Terapisi’ne göre de açıklanabilir. Bowen, aile üyeleri arasındaki iletişim kalıplarının diğer üyelerden öğrenildiğini ve bu öğrenme sürecinin kuşaklar boyunca aktarıldığını belirtmektedir. Bowen ailenin bir sistem olduğunu ve üyelerin birbirleriyle bağlantılı olduğunu kuramında belirtmiştir (Seligman ve Reichenberg, 2019). Bowen’ın kuramındaki temel kavramlardan biri “Kuşaklar arası aktarma süreci” dir. Bu kavram ailede, ebeveynler arası çatışmadan kaynaklanan gerilim veya sorunların, diğer kuşaklara aktarıldığını ifade etmektedir. Son olarak Bowen bir aile üzerinde çalışılırken en az üç nesil öncesine kadar ailelerin incelenmesini önermiştir (Goldenbeg vd., 2017). Bu anlamda Bowen’ın kuramına göre de ebeveynler arası çatışmanın da hem diğer üyeleri hem de alt kuşaklarda çatışmaya yol açtığı söylenebilir. Aile çatışması ekolojik sistem yaklaşımı açısından da ele alınabilir. Ekolojik sistem yaklaşımı, birey-aile iletişiminin karşılıklı bir etkileşime sahip olduğu fikrini savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre birey aile üyelerini etkileyebildiği gibi ailedeki diğer üyeler de birey üzerinde etkiye sahiptir (Bronfenbrenner, 1977). Dolayısıyla aile içindeki çatışma sadece çatışma içindeki bireyleri değil aynı zamanda diğer aile üyelerini de etkilemektedir. Sonuç olarak sosyal öğrenme kuramı, Bowen’ın Çok Kuşaklı Aile Terapisi ve ekolojik sistem yaklaşımı gibi psikoloji alanının önemli kuram ve bakış açılarının bu çalışmanın varsayımlarından biri olan ailedeki çatışmanın kuşaklar boyunca aktarılacağı düşüncesini desteklediği söylenebilir.

Aile çatışması çocuk ve ergenlerin psikolojik gelişimleri açısından önemli bir risk faktörüdür (Branje vd., 2009; Morawska ve Thompson, 2009). Dolayısıyla ailede çatışmanın varlığının ergenlerin pozitif genç gelişimleri açısından da risk faktörü olduğu söylenebilir. Ergenin pozitif genç gelişim düzeyi yüksek olduğunda sağlıklı kişiler arası ilişkiler kurabilmektedir (Lerner vd., 2019). Ayrıca madde kullanımı, depresyon ve suç gibi riskli durumları da daha az yaşamaktadır (Bowers vd., 2014). Ancak ailede çatışmanın varlığı ergenin pozitif genç gelişime sahip olmasını engelleyebilmektedir. Örneğin Park ve diğerleri (2021), ebeveynler arası çatışma ile ebeveyn-çocuk arasındaki çatışmanın çocuğun öz saygısını negatif yordadığını belirtmişlerdir. Aile çatışmasının çocuklarda olumsuz bir sosyal davranış olan saldırganlığın artmasıyla ilişkili olduğu da bilinmektedir (Tanaka vd., 2010). Aile çatışmasının ilişkili olduğu psikolojik ve sosyal problemler arasında suç işleme ve madde kullanımı da gösterilebilir. Nitekim, Mowen ve Boman (2018) ergenlerle yaptıkları çalışmada ailede çatışma varlığının suç işleme ve madde kullanımının altındaki temel faktörlerden olduğu sonucunu paylaşmışlardır. Dolayısıyla yapılmış birçok çalışma aile çatışmasının ergenlerin pozitif genç gelişim düzeylerini düşürebilecek özellikte olduğunu göstermektedir.

Uzun yıllar boyunca ergenlik dönemi zorluklar ve problemlerin yoğun şekilde görüldüğü fırtınalı bir dönem olarak ele alınmıştır (Qi vd., 2022). Bu süreçte ergenlik dönemi için sağlıklı gelişim, problemlerin görülmemesiyle sınırlandırılmıştır. Yapılan çalışmalarda da ergenlerde problem davranışlara odaklanıldığı görülmektedir (Marques vd., 2011). Bundan dolayı ergenlerin olumlu özelliklerini geliştirmeye odaklanmaktansa problemlerini çözmeye dönük araştırmalar yaygınlıktaydı. Bu durum ergenlerin sağlıklı gelişimlerini desteklemeye dönük bakış açısının ve araştırmaların gelişimi açısından sınırlılığa yol açmıştır (Damon, 2004). Bu problem odaklı bakış açısına paralel olarak araştırmalar, programlar ve uygulamalar problem durumlarını tedavi etmeye yönelik geliştirilmekteydi. Ancak yapılan çalışmalarda geliştirilen programlar ve uygulamaların problemleri çözmek için yeterli düzeyde etkiye sahip olmadığı görülmüştür (Catalano vd., 2002). İlerleyen yıllara gelindiğinde ergenlerin problemlerine değil güçlü yönlerine, potansiyellerine ve yeteneklerine vurgu yapılan bakış açıları ağırlık kazanmaya başlamıştır (Lerner vd., 2021). Bu bakış açılarından biri de pozitif genç gelişimdir. Pozitif genç gelişim, gençlerin güçlü yönlerini desteklemeye odaklanan bir bakış açıdır (Lerner vd., 2019). Pozitif genç gelişim bakış açısı, gençlere olumlu deneyimler yaşaması ve ilişkiler geliştirmesi noktasında yardımcı olunduğu takdirde sahip olduğu güçlü özellikleri kendisi ve toplum için faydalı şekilde kullanabileceğini vurgulamaktadır (Youth, 2023). Pozitif genç gelişim aynı zamanda ergenlerin saldırganlık gibi riskli ve zararlı

davranışlar edinmesini önlemek amacıyla da kişisel güçlerinin ve ekolojik kaynakların kullanılabilceğini vurgulamaktadır (Lerner vd., 2012). Ergenin yararlanabileceği ekolojik kaynaklar arasında aile de yer almaktadır (Benson vd., 2006).

Pozitif genç gelişim düzeyi yüksek ergenlerin problem davranışları daha az sergiledikleri bilinmektedir. Gençler fırsatlara ulaştığında, olumlu ilişkiler kurduğunda, becerilerini sergileme fırsatı bulduğunda saldırganlık gibi riskli davranışları daha az sergilemektedir (Benson ve Scales, 2009). Pozitif genç gelişim bakış açısına göre gençlerin zorlayıcı yaşam olayları karşısında bile daha az olumsuz davranışlar sergilemektedir. Ergenlerin pozitif genç gelişim düzeyleri yüksek olduğunda ergenler zorlayıcı yaşam olaylarıyla daha etkili şekilde başa çıkabilecek psikolojik dayanıklılığa sahip olmaktadır (Sanders vd., 2015). Bir başka ifadeyle pozitif genç gelişim ergenlerin aile çatışması ile etkili başa çıkmasında koruyucu bir role sahip olabilir. Sonuç olarak pozitif genç gelişim, ergenleri zorlayıcı yaşam olayları karşısında koruyucu role sahipken ergenlerde olumsuz psiko sosyal çıktılara karşı önleyici role sahip olabilir (Shek vd., 2019; Zhu ve Shek, 2020) . Bundan dolayı bu araştırmada pozitif genç gelişimin üçüncü kuşak aile çatışması ile birinci kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide aracı rolü incelenmiştir. Pozitif genç gelişim bakış açısı uzun yıllardır farklı ülkelerde ergenlerin gelişimine etkisini incelemek ve gençleri zorlayıcı yaşam olaylarından koruyup korumadığı incelenirse de Türkiye’de üzerinde yeterince durulmadığı görülmektedir (Shek vd., 2022; Urke vd., 2021; Zhu ve Shek, 2020). Dolayısıyla bu araştırmada pozitif genç gelişimin önleyici rolünün ele alınmasıyla alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Aile çatışması ergenleri dışsallaştırma problemlerine karşı savunmasız hale getirebilmektedir (Cummings vd., 2005). Çatışmalı aile ortamında yetişen bireyin kişiler arası ilişkilerinde problem yaşama riski bulunmaktadır (Cummings vd., 2015). Aile çatışmasının ergenlerde ortaya çıkartabileceği kişiler arası problemlerden biri de saldırganlıktır (Fikkers vd., 2013). Aile çatışması bireylerin saldırgan davranışlarını arttırabilirken; ergenin sosyal ilişkilerinde saldırgan davranışlarda bulunması da aile içinde çatışmayı artırabilir. Ergenin pozitif genç gelişime sahip olması ise aile çatışmasının ergenlerde saldırganlığa yol açmasına karşı tampon görevi görerek önleyici role sahip olabilir. Bir başka ifadeyle pozitif genç gelişim düzeyi yüksek olan ergenlerin daha düşük saldırganlık davranışlarında bulunacakları söylenebilir (Benson ve Scales, 2009; Benson vd., 2012; Bonell vd., 2015). Bir başka ifadeyle aile çatışması, pozitif genç gelişim ve saldırganlığın birbirleriyle ilişkisinin henüz

netleştirilmediği söylenebilir. Bundan dolayı aile çatışması, pozitif genç gelişim ve saldırganlık arasındaki bağlantıların incelenmesi önem arz etmektedir.

Bu araştırmada aile çatışması ile birlikte sürekli kaygının kuşaklar boyunca aktarılması üzerinde durulmuştur. Sürekli kaygı, bireyin birçok yaşam olayı karşısında kaygı tepkileri gösterme eğilimi olarak tanımlanabilir (Gidron, 2013). Kaygı, ergenler arasında en yaygın görülen psikolojik problemlerden biridir. Amerika’da yaşları 13 ile 18 arasında değişen 10.123 ergenle yapılan araştırmada, katılımcıların %31.9’unda kaygı bozuklukları görülmüştür. Bu yaygınlık oranı psikolojik problemler arasında kaygının ilk sırada olmasına neden olmuştur (Merikangas vd., 2010). Kaygı problemi yetişkinlerde de en yaygın görülen psikolojik problemlerdendir (Baxter vd., 2012). Sonuç olarak kaygı ergenlik ve yetişkinlik döneminde yaygın bir şekilde görülmektedir. Kaygı; depresyon (Axelson ve Birmaher, 2001), alkol kullanımına bağlı problemler (Wolitzky-Taylor vd., 2015) ve madde bağımlılığı (Vorspan vd., 2015) ile intihar düşüncesi (Bentley vd., 2016) gibi psikolojik problemlerin görülmesi açısından risk faktörüdür. Tüm bunların yanı sıra kaygı, hem bu problemi yaşayan aile üyesi hem de diğer aile üyeleri arasında birçok farklı probleme yol açabilmektedir (Burstein vd., 2010). Bundan dolayı kaygı probleminin etiyojisini belirlemek amacıyla araştırmaların gerçekleştirilmesi son derece önemlidir.

Kaygıyla ilgili bilinen en önemli kanıtlardan biri kaygının aile üyeleri arasında aktarılmasıdır. Kaygı, ailede ebeveynlerden çocuklara farklı yollarla aktarılabilmektedir. Örneğin kaygının aktarımında genetik faktörlerin etkisi olabildiği gibi ebeveyn çocuk arasındaki etkileşimler yoluyla da kaygı ebeveyninden çocuğa doğru aktarılabilmektedir (Perlman vd., 2022). Nitekim kaygının aktarılmasında genetik faktörlerin etkili olduğunu ortaya koyan araştırma bulgularının (Creswell vd., 2015) yanı sıra çevresel faktörlerin de etkili olabileceğini vurgulayan araştırma sonuçları da bulunmaktadır (Eley vd., 2015).

Kaygının kuşaklar boyunca aktarılması farklı araştırma yöntemlerinin kullanıldığı birçok araştırmada kanıtlanmıştır. Örneğin Türkiye’de yapılan bir araştırmada anne sürekli kaygısının çocuklarının sürekli kaygılarına aktarılması ele alınmıştır. Araştırmada annelerin sürekli kaygısı ile çocuklarının sürekli kaygısı arasında pozitif ilişki elde edilmiştir. Ayrıca annelerin sürekli kaygısının çocuklarının sürekli kaygısını pozitif yönde yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır (Tokatlı, 2022). Göçmen çocuklar ve anne babaları ile yapılan bir araştırmada ise hem annenin hem de babanın kaygısı ile çocuğun kaygısı arasında pozitif ilişkiler elde edilmiştir (Liu vd., 2021). Xu ve diğerleri de (2020) anne ve babalardaki kaygı ile çocuklardaki

kaygı arasındaki ilişkileri boylamsal bir çalışmayla (iki kez ölçüm yapılmış ve iki ölçüm arasında bir yıl bulunmakta) ele almışlardır. Araştırmacılar, hem anne hem de babanın kaygılarının bir yıl sonra ölçülen çocuk kaygısıyla anlamlı düzeyde ve pozitif yönde ilişkili olduğu bulgusunu paylaşmışlardır. Ebeveynlerden çocuklara doğru kaygı aktarımını inceleyen bir diğer çalışmada ise annenin sürekli kaygısının çocuğun kaygısıyla ilişkili olduğu görülmüştür (Pereira vd., 2014). Sonuç olarak araştırmacılar kaygının ebeveynlerden çocuklara doğru aktarılabildiğini ortaya koymuştur.

Aile üyeleri arasındaki sürekli kaygı aktarımı ekolojik sistem yaklaşımına göre açıklanabilir. Ekolojik sistem yaklaşımına göre, aile bireyin gelişimini etkileyen en önemli sistemlerden biridir (Bronfenbrenner, 1977). Birey, içinde doğup büyüdüğü aile üyelerinden etkilendiği gibi diğer aile üyelerini etkilemektedir (Bronfenbrenner, 1986). Birey – aile üyeleri arasındaki etkileşimler karşılıklı bir etkileşime sahiptir. Bundan dolayı ebeveynlerin kaygılı olması çocukların da kaygılı olma riskini arttırabilmektedir. Sürekli kaygı aktarımı sosyal öğrenme kuramına göre de açıklanabilir. Sosyal öğrenme kuramında bireylerin diğer insanları gözlemleyerek davranışlar veya tutumlar kazanabildiği temel fikri savunulmaktadır (Bandura, 1978). Yine bu kuramda bireylerin diğer insanları gözleme yoluyla öğrendikleri davranışları ilerleyen zamanlarda sergiledikleri belirtilmektedir (Bandura, 1973). Ergenler de ebeveynlerinin iletişim tarzlarını, sorunlarını çözme yöntemlerini, gün içinde kullandıkları bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkileri gözlemleyerek bu davranışları içselleştirebilir. İçselleştirdikleri bu davranışları ise uygun gördükleri zamanlarda davranışa dönüştürmektedirler (Bandura, 1978). Dolayısıyla sosyal öğrenme kuramına göre ergenler dolaylı öğrenme yoluyla kaygı semptomları geliştirebilmektedir. Tıpkı aile çatışmasında olduğu gibi sürekli kaygının nesiller boyunca aktarılması da Bowen'in Çok Kuşaklı Aile Terapisi'ne göre açıklanabilir. Bowen'in kuramına göre olumsuz yaşantıları olan (örn. aile içi şiddet) ve kaygıyı yönetme becerisi düşük olan ailelerde yetişen birey yetişkin olduğunda duygularını etkili şekilde düzenlemekte zorluk yaşayabilir (örn. kaygıyı yönetme) ve bir yetişkin olarak aile içi şiddetin devam etmesine yol açacak davranışlarda bulunabilir (Priest, 2015). Bowen'a göre aileler önceki kuşaklar tarafından aktarılan problemlerle mücadele etmek zorunda kalabilmektedir. Ayrıca Bowen'a göre anne-baba ve çocuk arasındaki iletişim kalıpları önceki nesillerden aktarılmıştır ve bu kalıplar daha sonraki nesillere aktarılmaktadır (Bowen, 1985). Sonuç olarak ekolojik sistem yaklaşımı, sosyal öğrenme kuramı ve Bowen'in Çok Kuşaklı Aile Terapisi gibi psikoloji alanının önemli kuram ve bakış açıları sürekli kaygının nesiller boyunca aktarılabileceğini desteklemektedir. Bundan dolayı bu araştırmanın

amaçlarından biri de sürekli kaygının nesiller boyunca (1. Kuşak → 2. Kuşak → 3. Kuşak) aktarılmasını incelemektir. Bir diğer ifadeyle birinci kuşak sürekli kaygısının üçüncü kuşak sürekli kaygısı ile ilişkisinde ikinci kuşak sürekli kaygısının aracı rolünün incelenmesi ele alınmıştır.

Sürekli kaygı ergenlerin farklı gelişim alanları üzerinde olumsuz etkilere sahiptir (Stromájer vd., 2023). Kaygılı ergenler sıklıkla ergenlik döneminde düşük uyku kalitesi (Yan vd., 2013), depresyon (Lee vd., 2017), kariyerle ilgili problemler (Vignoli, 2015) gibi birçok gelişim ve uyum problemleri yaşamaktadırlar. Yaşanılan bu problemlerin ergenlerin pozitif genç gelişim düzeylerini düşürdüğü söylenebilir. Nitekim, ergenlerin kaygı seviyelerinin artmasının pozitif genç gelişimin göstergelerinden olan algılanan yeterlilik seviyesinin düşük olmasıyla ilişkili olduğu araştırmacılar tarafından ortaya koyulmuştur (Affrunti ve Ginsburg, 2011). Aynı zamanda araştırmacılar kaygı ile pozitif genç gelişimin göstergeleri arasında kabul edilen öz güven ve olumlu ilişkilerin negatif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir (Pivec ve Kozina, 2023). Ergenlik dönemi gibi önemli yaşam görevleriyle birlikte çeşitli sorunların olduğu bir dönemde sürekli kaygıya maruz kalan ergenler, olumlu kişiler arası ilişkiler sürdürmede zorluk yaşayabilmektedir (Seah ve Ang, 2008). Olumlu sosyal ilişkilerin pozitif genç gelişimin özelliklerinden olduğu düşünüldüğünde sürekli kaygının ergenlerin pozitif genç gelişimlerini olumsuz etkilediği söylenebilir. Bununla birlikte ergenin pozitif genç gelişime sahip olması psikolojik problemlere karşı koruyucu bir role sahip olabilir (Zhu ve Shek, 2023). Ergenlerle yapılan birçok araştırmada ergenin pozitif genç gelişim düzeyi ile depresyon, kendine zarar verme ve çeşitli teknoloji bağımlılıkları gibi psikolojik problemlerin negatif yönde ilişkili olduğu ortaya konulmuştur (Ekinci ve Akat, 2023; Wang vd., 2023; Zhu ve Shek, 2023). Sonuç olarak araştırmalar sürekli kaygı ile pozitif genç gelişimin karşılıklı olarak ilişkili olduğunu göstermektedir.

Yüksek pozitif genç gelişim düzeyine sahip olmak ergenin saldırganlık davranışlarını daha az sergilemesini sağlayabilir (Benson ve Scales, 2009). Bununla birlikte ergenlik döneminde saldırganlığın yaygın bir şekilde görüldüğü bilinmektedir (David-Ferdon vd., 2019; Munoz-Fernandez ve Sanchez-Jimenez, 2020; Verma vd., 2021). Saldırganlık maruz kalanlarda çeşitli psikososyal olumsuzluklara yol açtığı gibi saldırganlar açısından da çeşitli olumsuzluklar ortaya çıkartmaktadır (Farrell vd., 2020; Leshem ve Mashal, 2024). Saldırganlık davranışında bulunan bireylerde depresyon (Marshall vd., 2011), travma sonrası stres bozukluğu, alkol problemleri ve sürekli öfke (Taft vd., 2010) gibi psikolojik problemlerin düzeyleri yüksektir.

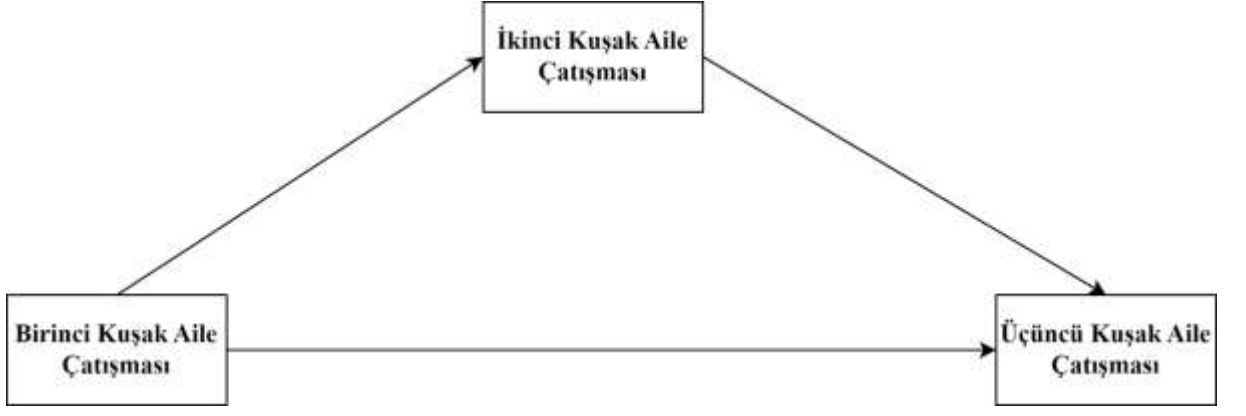
Bundan dolayı saldırganlığın ergenlerde sürekli kaygı problemi yaşama riskini arttırdığı da söylenebilir. Pozitif genç gelişimin ise saldırganlığı düşürebilecek bir faktör olduğu düşünülmektedir (Benson ve Scales, 2009). Bundan dolayı ergenlerde sürekli kaygı ve pozitif genç gelişimle birlikte saldırganlığın da ele alınmasının ergenlerin ruh sağlığını korumak adına yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağını göstermektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

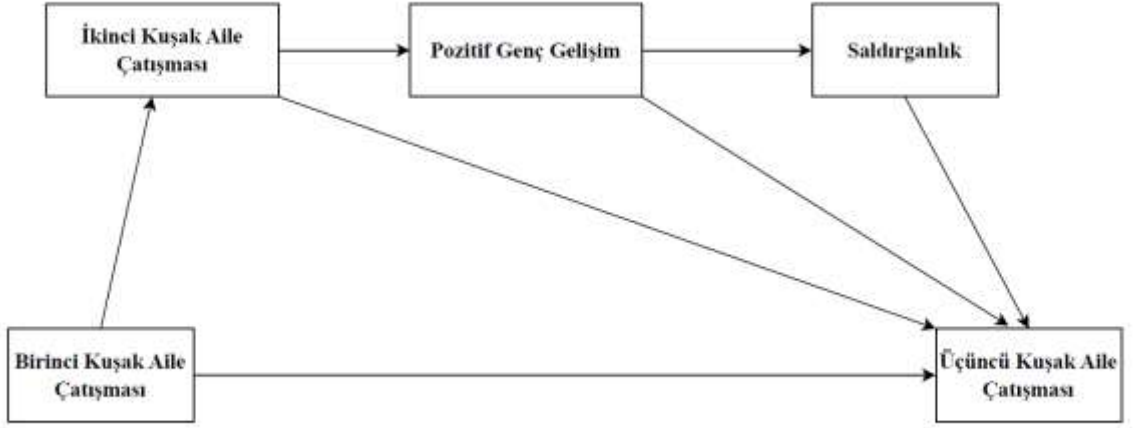
Çatışmalı bir aile ortamında büyümek ergenler açısından önemli risk faktörüdür. Aile çatışmasının olumsuz etkisi ergenlerin ilerleyen yıllardaki iyi oluşları açısından bir tehdit durumudur (Herrenkohl vd., 2009). Aile çatışması birçok psikolojik problemin ortaya çıkmasına ve devam etmesine neden olabilmektedir. Örneğin yapılan araştırmalar aile çatışmasının, aile üyelerinde depresyon (Constantine, 2006), düşük iyi oluş (Mechanic ve Hansell, 1989), kaygı ve olumsuz sosyal etkileşimler (Tanaka vd., 2010) gibi psikolojik ve sosyal problemlerin ortaya çıkmasıyla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Ailedeki çatışmanın kuşaklar boyunca aktarımı ekolojik sistem bakış açısıyla ele alındığında ailedeki tüm üyeleri etkileyeceği söylenebilir. Zira bu model aileyi, temel sistemlerden biri olarak ele almakta ve bu sistemde bireyler birbirinden etkilenmektedir (Bronfenbrenner, 1977). Aile çatışması aktarımı sosyal öğrenme kuramına göre de kuşaklar boyunca aktarılabilir. Bu kuramda çocuklar ebeveynleri veya büyük ebeveynlerini model alarak çatışma davranışlarını kazanabilmektedir. Aile terapisi kuramcılarında Bowen da aileye ilişkin bilgi elde etmek için en az üç kuşak öncesinin incelenmesini önermiştir (Bowen, 1985). Nitekim, Bowen'ın aile sistemleri kuramında kullanılan tekniklerden olan genogramda danışanın en az üç kuşak öncesine ait bilgiler alınmaktadır (Nichols ve Davis, 2020). Sonuç olarak hem araştırma bulguları hem de kuramsal temel aile çatışmasının kuşaklar boyunca aktarılabilirliğini göstermektedir. Ancak Türkiye'de aile çatışmasının aktarılıp aktarılmadığını inceleyen bir çalışmaya ihtiyaç olduğu söylenebilir. Bundan dolayı bu araştırmanın amaçlarından biri aile çatışmasının birinci kuşaktan üçüncü kuşağa aktarılmasında ikinci kuşağın aracı rolünün anlamlı olup olmadığının incelemesidir. Önceki kuşaklardan ergene aile çatışmasının aktarılmasında ergenin pozitif genç gelişim düzeyi koruyucu role sahip olabilir. Bundan dolayı bu araştırmanın amacı birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışmasıyla birlikte ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracı rolünün incelenmesidir. Ergenlik döneminde saldırganlığın yaygın olduğu ve saldırganlığın olumsuz çıktılarının olduğu düşünüldüğünde bu araştırmanın bir diğer amacı ise birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması

arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışması, ergenin pozitif genç gelişimi ve saldırganlığının seri aracılık rolünün incelenmesidir.

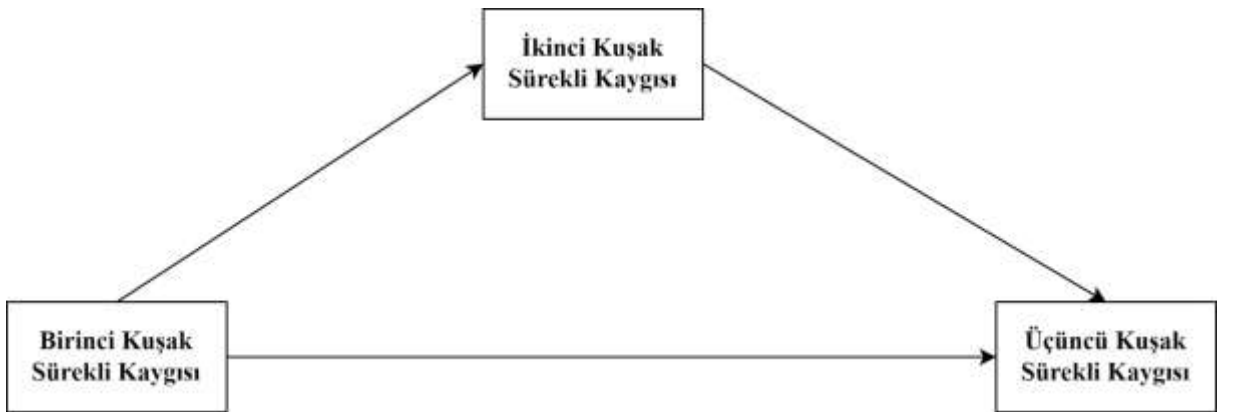
Kaygı, aile üyeleri tarafından birbirlerine aktarıldığı ortaya koyan bir psikolojik problemdir (Rosnay vd., 2006). Kimi araştırmalar kaygının genetik bir şekilde aktarıldığını ortaya koymuşken (Lau vd., 2006) kimi araştırmalar sosyal etkileşimler yoluyla (Eley vd., 2015) aile içinde ve kuşaklar boyunca aktarıldığını ortaya koymuştur. Her ne şekilde aktartılırsa aktarılsın kaygı bireylerin çeşitli yaşam alanlarında işlevselliğine zarar verebilmektedir (Cécillon vd., 2024; Goodhew ve Edwards, 2024). Kaygı sürekli bir hal aldığına ise bireyler üzerindeki olumsuz etkisi şüphesiz daha ağır olabilmektedir. Kaygının nesiller arası aktarımının, hem çocuklarda hem de yetişkinlerde anksiyete bozukluğunun yaygın olmasına neden olduğu söylenebilir. Kaygı, toplum genelinde yaygın şekilde görülmektedir (Kasturi vd., 2023; Liv vd., 2022). Nitekim birçok araştırma kaygının aile içinde ve kuşaklar boyunca aktarıldığı sonucunu paylaşmıştır. Kaygının kuşaklar boyunca aktarılması aile terapisi kuramcılarında Bowen'ın görüşleriyle de tutarlıdır. Bowen aile sisteminde bozulma olduğunda aile üyelerinin kronik kaygı yaşayabileceğini belirtmiştir. Kronik kaygı bu araştırmadaki sürekli kaygı olarak ele alınabilir. Bowen'ın kuramında kuşaklar arası aktarım kavramı ise temel kavramlardan biridir. Bowen bu kavramı bireyin kendi ailesinden öğrendiği duygu örüntülerini daha sonraki yıllarda kendi kurduğu ailesine aktardığını belirtmek amacıyla kullanmıştır (Seligman ve Reichenberg, 2019). Sonuç olarak sürekli kaygının kuşaklar boyunca aktarılabilirliği hem araştırma bulguları hem de kuramsal temel ile ortaya konulmuştur. Dolayısıyla bu araştırmanın amaçlarından biri birinci kuşak sürekli kaygısı ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı arasındaki ilişkide ikinci kuşak sürekli kaygısının aracı rolünün anlamlı olup olmadığının incelenmesidir. Bununla birlikte sürekli kaygının büyük ebeveynlerden ebeveynlere ebeveynlerden de çocuklara aktarılmasında ergenin pozitif genç gelişim düzeyinin koruyucu rolü bulunabilir. Bundan dolayı bu araştırmada birinci kuşak sürekli kaygısı ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı arasındaki ilişkide ikinci kuşak sürekli kaygısı ve ergenin pozitif genç gelişimin seri aracılık rolünün incelenmesi de amaçlanmıştır. Son olarak ergenlerde saldırganlığın yaygınlığı ve saldırganlığın hem uygulayan hem de maruz kalanlarda bıraktığı olumsuz etkiler düşünüldüğünde bu araştırmada birinci kuşak sürekli kaygısı ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı arasındaki ilişkide ikinci kuşak sürekli kaygı, ergenin pozitif genç gelişimi ve saldırganlığının seri aracılığının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmada ilgili alanyazıdaki kuramsal bilgiler ve araştırma sonuçlarına dayalı olarak geliştirilen temel yapısal eşitlik modelleri Şekil 1, Şekil 2, Şekil 3 ve Şekil 4'te sunulmuştur.

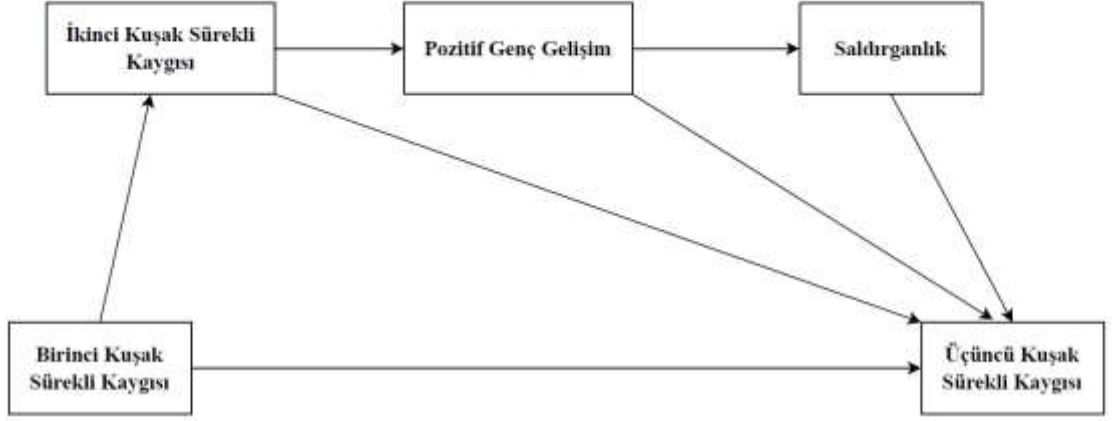
Şekil 1. Araştırmanın temel yapısal eşitlik modeli 1

Şekil 2. Araştırmanın temel yapısal eşitlik modeli 2

Şekil 3. Araştırmanın temel yapısal eşitlik modeli 3

Şekil 4. Araştırmanın temel yapısal eşitlik modeli 4

Geliştirilen yapısal eşitlik modelleri doğrultusunda araştırmanın hipotezleri aşağıdaki şekildedir.

H₁: Birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışmasının aracılık rolü anlamlıdır.

Bir başka ifadeyle birinci hipotez aile çatışmasının kuşaklar boyunca aktarıldığını ifade etmektedir.

H₂: Birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışması ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracılık rolü anlamlıdır.

H₃: Birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışması, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracılık rolü anlamlıdır.

H₄: Birinci kuşak sürekli kaygısı ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı arasındaki ilişkide ikinci kuşak sürekli kaygısının aracılık rolü anlamlıdır.

Bir başka ifadeyle üçüncü hipotez sürekli kaygının kuşaklar boyunca aktarıldığını ifade etmektedir.

H₅: Birinci kuşak sürekli kaygısı ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı arasındaki ilişkide ikinci kuşak sürekli kaygısı ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracılık rolü anlamlıdır.

H₆: Birinci kuşak sürekli kaygısı ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı arasındaki ilişkide ikinci kuşak sürekli kaygısı, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracılık rolü anlamlıdır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Aile, ergenin gelişimi üzerinde etkiye sahip olan önemli sistemlerden biridir (Bronfenbrenner, 1986). Aile üyeleri arasındaki etkileşimler ergenin gelişimini olumlu yönde etkileyebileceği gibi olumsuz da etkileyebilmektedir (Cummings vd., 2015; Guevara vd., 2021). Bununla birlikte ergenlik çağındaki bireyler ile ebeveynler arasında çatışmalar görülebilmektedir (Mastrotheodoros vd., 2020). Bu dönemde ergenin ebeveynlerinden bağımsız olma isteği ve daha az ebeveyn kontrolü isteği gibi durumlar ailede çatışmaya yol açabilmektedir (Branje, 2018). Ailedeki çatışma ortamı sadece ebeveynler ile çocuklar arasında meydana gelmemektedir. Ebeveynler arası, kardeşler arası veya büyük ebeveynlerle (büyükanne-büyükbaba) diğer aile üyeleri arasında da meydana gelebilmektedir. Her sosyal grupta olduğu gibi ailede de çatışmanın olması normaldir. Bununla birlikte ailede çatışma düzeyinin yüksek olması aile üyelerine zarar verebilmektedir. Bundan dolayı ailede çatışma düzeyinin geçerli ve güvenilir şekilde ölçülebilecek bir ölçme aracının geliştirilmesi ilgili alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Türkiye’de ailede çatışmanın ele alındığı araştırmalar incelendiğinde tüm aile üyeleri arasındaki çatışma ortamının düzeyini ele alan bir ölçme aracının eksikliği göze çarpmaktadır. Ölçme araçları incelendiğinde iş-aile çatışmasını ölçmeyi amaçlayan ölçme araçlarının bulunduğu görülmektedir (Akın vd., 2017; Apaydın, 2004). Bununla birlikte Türkiye’deki alanyazın incelendiğinde çocuk ile anne-baba arasındaki çatışmayı ölçen ölçme araçlarının olduğu da görülmektedir (Akgün ve Yeşilyaprak, 2010; Eryılmaz ve Mammadov, 2016; Uzun ve Baran, 2015). Yine Türkiye’deki alanyazında aile üyeleri arasındaki çatışmalardan ebeveynler arası çatışmayı ölçmeyi amaçlayan ölçme araçlarının bulunduğu görülmektedir (Ulu ve Fışıloğlu, 2004). Bununla birlikte Türkiye’de tüm aile üyelerinin arasındaki çatışmaya odaklanan bir ölçme aracının eksikliği görülmektedir. Ailenin bir sistem olduğu ve bu sistemdeki herhangi bir çatışmanın tüm üyeleri etkileyeceği düşünüldüğünde bir ölçme aracının geliştirilmesi önemli görülmektedir. Bundan dolayı bu araştırmada aile üyeleri arasındaki çatışmayı tüm aile üyelerini ele alarak ölçmeyi amaçlayan bir ölçme aracı geliştirilmiştir. Ayrıca bu araştırmada aile çatışması ölçeğinin lise öğrencileri, anne, baba, büyükanne ve büyükbaba örnekleminde geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Böylelikle farklı yaş

gruplarındaki bireylerde ailede çatışmanın ölçülmesine yönelik duyulan ölçme aracı ihtiyacının karşılanması bakımından Türkiye’deki alanyazına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Ailede çatışma ortamının varlığı aile üyeleri arasında birçok psikolojik olumsuzluğa yol açmaktadır. Ayrıca ailedeki çatışma durumunu gözlemleyen ergenler, çatışma davranışlarını aile dışındaki sosyal sistemlere taşıyabilmektedir. Dolayısıyla ailedeki çatışmanın olumsuz etkileri aileyle sınırlı kalmayıp toplumdaki diğer gruplara da yayılabilmektedir. Bu durum ise toplum ruh sağlığı açısından bir risk durumudur. Aile çatışmasının bir diğer özelliği ise kuşaklar arası aktarılabilesidir. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki aile çatışması kuşaklar boyunca aktarılmaktadır (Hsieh vd., 2022; Rothenberg vd., 2016; Susanna, 2018). Aile çatışmasının kuşaklar arası aktarımı uluslararası alanyazında incelenirse de Türkiye’de bu konuda araştırma eksikliği olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bir araştırmanın kuşaklar arası aktarım olarak tanımlanabilmesi için en az üç kuşaktan verilerin elde edilmiş olması gerektiği söylenebilir. Örneğin, Bir Bowen aile terapisi tekniği olan genogramda üç kuşağa ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Ancak Türkiye’de “kuşaklar arası aktarım” olarak tanımlanan araştırmaların iki kuşaktan veri toplanılarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu durum, bu araştırmalar için bir sınırlılık olarak göze çarpmaktadır. Bu araştırmada ise aile çatışması aktarımı üç kuşak boyunca elde edilen veriler ile incelenmiştir. Böylelikle Türkiye’de aile çatışması aktarımının gerçekleşip gerçekleşmediği üç kuşaklı bir çalışmayla ortaya konulmuştur.

Tıpkı aile çatışması gibi sürekli kaygı da aile içinde aktarılabilen ve aile üyelerini birçok olumsuzlukla karşı karşıya getirebilen bir durumdur. Sürekli kaygı bireylerde sıkıntıya toleranssızlık, stres, iletişim sorunları gibi problemlerle birlikte görülebilmektedir. Kaygı yol açtığı kişisel, psikolojik ve sosyal problemlerle bir toplum ruh sağlığı problemi olarak gösterilebilir. Ayrıca aile çatışmasında olduğu gibi birçok araştırma sürekli kaygının kuşaklar boyunca aktarıldığını ortaya koymuştur. Ancak Türkiye’de sürekli kaygıyla ilgili alanyazın incelendiğinde sürekli kaygının kuşaklar boyunca aktarımına dair araştırma eksikliği olduğu görülmektedir. Bundan dolayı bu araştırmada üç kuşaktan veriler elde edilerek sürekli kaygının kuşaklar boyunca aktarımı test edilmiştir. Böylelikle, bu araştırmanın Türkiye’deki sürekli kaygının aktarımıyla ilgili alanyazına katkı sağladığı ifade edilebilir.

Bu araştırmada hem aile çatışmasının hem de sürekli kaygının birinci kuşaktan üçüncü kuşağa aktarılmasında ergenin pozitif genç gelişimi ve saldırganlığın seri aracılığı

incelenmiştir. Bu araştırmada ebeveynden gelen çatışma ergenin pozitif genç gelişim düzeyini düşürse de ergenin pozitif genç gelişiminin ergenin saldırganlığını düşürdüğü görölmektedir. Son yıllarda psikoloji alanında önemli bir paradigma değişimi görölmektedir. Bu değişimle birlikte pozitif psikoloji bakış açısı önem kazanmıştır. Pozitif psikoloji bakış açısına göre ergenlerin güçlü yönleri ve potansiyelleri desteklendiğinde ergenlerde istenmeyen davranışlar önlenabilir. Bir başka ifadeyle ergenlerin pozitif gelişimleri istenmeyen davranışlara karşı tampon görevi görebilir. Bu araştırmada ergenin pozitif genç gelişimi saldırganlık, aile çatışması ve sürekli kaygıya karşı tampon görevi ele alınmıştır. Bu araştırmanın bulguları ergenin pozitif gelişiminin aile çatışması ve sürekli kaygının kuşaklar boyunca aktarılmasına karşı tampon rolünü gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu araştırmanın bulguları pozitif genç gelişimin saldırganlıkla ilişkisini de ortaya koymuştur. Bundan dolayı bu araştırma alanda çalışan uzmanlara ergenlik döneminde saldırganlık, aile çatışması ve sürekli kaygıyı önlemek amacıyla yapılabilecekler noktasında yol gösterici role sahip olabilir.

Bu araştırmada seri aracı değişkenlerden biri saldırganlıktır. Milli Eğitim Bakanlığı Sınıf Rehberlik Programı'nda (2020) şiddet, zorbalık, kişiler arası çatışmalara ilişkin kazanımlar yer almaktadır. Örneğin sosyal-duygusal gelişim alanı ve kişiler arası beceriler yeterlik alanında ifade edilen kazanımlardan biri öğrencinin fiziksel şiddete başvurmadan baskıyı yönetebilmesidir. Ayrıca çatışma çözme becerilerini kullanma ve arkadaşlık ilişkilerindeki sorunları yapıcı bir şekilde çözme gibi kazanımlar da yer almaktadır. Bu kazanımlar öğrencilerin saldırganlık davranışları göstermesini engellemeye dönüktür. Bu araştırmada da aracı değişkenlerden biri saldırganlıktır ve pozitif genç gelişimin saldırganlığı yordaması incelenmiştir. Bundan dolayı bu araştırma bulguları sınıf rehberlik programlarında da vurgulanan etkili kişiler arası ilişkiler kurma ve saldırganlığı önlemeye yönelik katkılar sunacaktır. Son olarak sınıf rehberlik programında liderlik becerileri, karakter güçleri, çaba gösterme ve üretme davranışı gibi temalar da yer almaktadır. Bu temaların pozitif genç gelişim bakış açısının da temel kavramlarından olduğu söylenebilir. Bu açıdan bu araştırmanın sınıf rehberlik programından temel aldığı ve bu programdaki değişkenleri analiz edip elde edilen bulgular doğrultusunda ilerleyen zamanlardaki programların geliştirilmesine katkı sağlayabileceği düşünölmektedir.

1.4. Varsayımlar

1) Katılımcıların veri toplama araçlarına verdikleri cevapların içten ve samimi olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1) Ekolojik sistem yaklaşımına göre incelendiğinde verilerin sadece ergen, ergenin anne-babası ile büyükanne-büyükbabasından elde edilmesi bu araştırmanın sınırlılığdır. Bir başka ifadeyle ekolojik sistem yaklaşımına göre bu çalışmada sadece mikrosistemdeki unsurlardan veri toplanmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada veriler mikrosistemle sınırlıdır.

2) Bu çalışma zaman açısından 2022-2023 eğitim öğretim yılında liselerde okuyan kadın ve erkek ergenler ile bu öğrencilerin anne-babaları ve büyükanne-büyükbabaları ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Saldırganlık: Saldırganlık, başkalarına zarar vermek için kasıtlı olarak sergilenen davranışlar veya eylemlerdir (Berkowitz, 1993).

Sürekli Kaygı: Bireyin, gelecekteki olası tehdit durumlarına karşı kaygı belirtileri gösterme yatkınlığıdır (Spielberger, 1970).

Pozitif Genç Gelişim: Gençlerin, içinde bulunduğu sosyal sistemler içinde (aile, okul, akran, yaşanılan yer) güçlü yönlerini geliştirmelerini sağlamayı amaçlayan bir yaklaşımdır (Youth, 2023).

Aile Çatışması: Aile üyeleri arasında aktif tartışma, eleştirme veya kavga etme gibi unsurları içeren bir çatışma türüdür (Marta ve Elfieri, 2014).

BÖLÜM 2

2. ALAN YAZIN

Bu bölümde araştırmanın temelini oluşturan aile çatışması, sürekli kaygı, saldırganlık ve pozitif genç gelişim kavramları hakkında alan yazına dayalı bilgiler yer almaktadır.

2.1. Kişiler Arası Çatışma ve Aile Çatışması

İnsan doğduğu andan itibaren ailesi başta olmak üzere okul, akran grupları, yaşanılan toplum gibi farklı sosyal grupların içerisinde yaşamaktadır. Bu durum insan olmanın doğal bir halidir. Kişiler arası ilişkiler, bireyin gelişimini destekleyici yönlere sahip olabildiği gibi bireyin pozitif gelişimine ket vuracak şekilde çatışma da içerebilmektedir (Frone, 2000). Çatışma her sosyal ilişkide görülebilen bir etkileşim biçimidir. Çatışma her ne kadar kulağa olumsuz bir çağrışım yapsa da çatışmanın varlığından ziyade nasıl yönetildiği bireydeki etkisini belirlemektedir (Kline vd., 2006). Kişiler arasındaki çatışmalar çok sayıda makale, kitap, bildiri gibi bilimsel yayınlarda ele alınsa da üzerinde uzlaşılmış bir tanımı bulunmamaktadır. Bu tanımların her birinde kişiler arasındaki çatışmanın farklı yönlerine odaklanılmıştır. Örneğin bir tanımda kişiler arası çatışma, bireyin hedeflerine ulaşmasının engellenmesine yönelik müdahalelere karşı olumsuz duygusal tepkiler gösterdiği dinamik bir süreç olarak açıklanmıştır (Barki ve Hartwick, 2004). Bununla birlikte kişiler arası çatışma, grup üyeleri arasında uyumsuzluklar veya farklılıklar olması durumu olarak da açıklanmıştır (Anicich vd., 2016). Kişiler arasındaki çatışma araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlansa da bu tanımların ortak özellikler barındırdıkları da görülmektedir. Bu ortak özelliklerden biri anlaşmazlıktır. Çatışmaya yol açan anlaşmazlık; bireylerin beklentilerinin, değerlerinin, isteklerinin ve bakış açılarının ilişkideki diğer kişi/kişilerden farklı olduğunun düşünülmesinden kaynaklanmaktadır. Bir başka ifadeyle anlaşmazlık çatışmanın bilişsel yönünü oluşturmaktadır. Kişiler arası çatışmaların içerdiği ortak öğelerden bir diğeri ise müdahale etmedir. Kişiler arası ilişkilerde müdahale etme şiddet, saldırganlık ve tartışma gibi davranışsal öğeleri içermektedir. Kişiler arası çatışmaların ortak özelliklerinden bir diğeri ise duygusal tepkilerdir. Kişiler arası çatışmalarda, düşmanlık, nefret, sinirlilik ve üzüntü gibi duygular görülebilmektedir (Barki ve Hartwick, 2004). Sonuç olarak kişiler arası çatışmaların bilişsel, davranışsal ve duygusal olarak ortak belirtileri olduğu görülmektedir. Kişiler arasındaki çatışmalar her zaman açık bir şekilde yaşanmamaktadır. Örneğin bazı çatışmalar fiziksel saldırganlık ve sözel olarak tartışmak gibi açık şekilde gelişirken bazı çatışmalar beden diliyle olumsuz mesaj verme ve probleme yol açan durumdan kaçınma gibi örtük şekilde meydana gelebilmektedir (Klein, 2006).

Kişiler arasında çatışmanın tanımıyla birlikte çatışmayı oluşturan öğelerin ortaya konulması önemlidir. Böylelikle kişiler arası çatışmanın altında yatan mekanizmalar ortaya konulmuş olacaktır. Kişiler arası çatışmanın dört özelliğe sahip olduğu söylenebilir. Bu özellikler şu şekildedir (Cahn ve Abigail, 2013):

1) Çatışma içindeki taraflar birbirine bağlıdırlar. Bu özellik ile çatışmadaki taraflar için var olan ilişkinin önemli olduğu ifade edilmektedir. Bir başka ifadeyle bireyin tanımadığı kişilerle veya hayatında önemli bir yeri olmayan insanlarla yaşadığı kısa süreli olumsuzluklar ile bireyin hayatında yer alan kişilerle yapılan çatışma arasında ayırım yapılmıştır.

2) Çatışma içindeki tarafların hedefleri farklılık göstermektedir ya da hedeflere ulaşmak için tercih ettikleri yollar farklılık göstermektedir. Bireylerin ilişki içinde olduğu kişilerle zaman zaman farklı hedeflere sahip olmasından kaynaklı çatışmanın ortaya çıkabileceği ifade edilmektedir. Bazı zamanlarda ise ilişki içindeki bireyler aynı hedefe sahip olsa bile hedefe ulaşmak için tercih edilen yolların farklı olmasından kaynaklı çatışmalar görülebilmektedir.

3) Çatışma etkili bir şekilde çözülmediğinde ilişkiye zarar verme riski bulunmaktadır. Çatışmalar etkili çözülmediğinde taraflar kızgınlık, öfke, düşmanlık ve intikam alma gibi olumsuz duygular besleyebilir. Ayrıca çatışmanın etkili bir şekilde çözülmemesi tarafların ilişkide değersiz, güçsüz ve çaresiz hissetmesine neden olabilmektedir. Dolayısıyla çatışma ilişkinin sona ermesine yol açabilmektedir.

4) Çatışma içindeki taraflar çatışmayı bir an önce çözmek istemektedirler. Çatışmanın görmezden gelinmesi çatışmaya yol açan problemlerin daha da büyümesine neden olmaktadır. Belirli bir noktadan sonra taraflar çatışmanın bir an evvel çözülmesi gerektiğini düşünmektedirler (Cahn ve Abigail, 2013).

Sonuç olarak kişiler arası ilişkilerde çatışma görülmesi normaldir. Bununla birlikte çatışma etkili bir şekilde çözülmediği zaman ilişkiye zarar vermektedir (Kıralp vd., 2009). Kişiler arası çatışma türlerinden biri aile üyeleri arasındaki çatışmadır. Aile üyeleri arasındaki çatışma ve bu çatışmanın aile üyelerindeki etkisine yönelik uluslararası alanyazında uzun yıllardır çalışmalar yürütülmektedir. Aile çatışması, aile üyelerinin kendilerini rahatsız hissedeceği iletişim kalıplarının aile içinde varlığı olarak açıklanabilir (Sillars vd., 2004). Aile üyelerinin birbirlerine sözel, fiziksel ve duygusal olarak öfke duygularını yansıtmaları ve saldırgan davranışlarda bulunmaları aile çatışmasına neden olmaktadır. Aile çatışması aile içerisinde yaşayan aile üyelerinin tamamı arasında meydana gelebilmektedir. Örneğin, anne-

baba arasında meydana gelebilirken; ebeveyn-çocuk hatta büyük anne-büyük baba ile torun arasında da meydana gelebilmektedir. Hangi aile üyeleri arasında meydana geldiğinden daha önemli olan ise aile çatışmasının, aile dışındaki sosyal ortamlara çatışma ve saldırganlık şeklinde aktarılma riskidir (Choe vd., 2014). Aile çatışması olan ailelerde yetişen çocukların depresyon ve anksiyete gibi içselleştirme problemleri daha fazla yaşadıkları da bilinmektedir (Cummings vd., 2015).

Aile çatışmasının ortaya çıkış şekillerinden biri ebeveynler arasındaki evlilik çatışmasıdır. Ebeveynler arası evlilik çatışması, aile yaşamıyla ilgili herhangi bir anlaşmazlık veya tartışmadan kaynaklı olarak her türlü fiziksel, sözel ve psikolojik çatışmayı içeren bir çatışma türüdür (Adare vd., 2021). Evlilik çatışması evli bireylerde psikolojik ve fiziksel sağlığa zarar verebilmektedir (Fincham, 2003). Evlilik çatışması, aynı zamanda çocukları birçok yönden olumsuz etkileyerek çocukların gelişimlerine zarar verebilmektedir (Cummings ve Davies, 2002). Bu konuda yapılan araştırmalar saldırganlık, suçluluk ve çeşitli davranış problemlerinin evlilik çatışmasına maruz kalan çocuklarda yaygın olabildiğini göstermektedir (Cummings ve Schatz, 2012). Ayrıca evlilik çatışmasının çocuklarda anksiyete ve depresyon gibi içselleştirme bozuklukları ile de ilişkili olduğu bilinmektedir (El-Sheikh, 2019). Ebeveynler arasındaki evlilik çatışmasının kardeşler arasındaki çatışmayı da tetiklediği bulguları mevcuttur. Örneğin, Qu ve diğerleri (2023) Çin’de yaptıkları bir araştırmada evlilik çatışması ile kardeş çatışması arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki elde etmişlerdir.

Aile içerisinde yaşanan çatışmalar bireylerde saldırganlığa yol açabileceği için son derece önemlidir. Aile içerisindeki çatışmalar ebeveynler arasında meydana geldiğinde çocuklar sosyal öğrenmeyle bu saldırganlık davranışlarını içselleştirip davranış haline getirebilirler. Yapılan araştırmalarda saldırganlık davranışları gösteren çocukların ebeveynleri arasında çatışma olduğu görülmektedir (Olatunji ve Idemudia, 2021). Ayrıca saldırgan davranışlar sergileyen çocukların kendilerinin de ebeveynleriyle çatışma yaşadıkları bilinmektedir (Chaudhry ve Shabbir, 2018). Dolayısıyla ailede çatışmanın varlığı ergenin saldırganlık davranışları göstermesi açısından risk faktörüdür. Saldırganlığın spesifik bir türü olan romantik ilişkide şiddet açısından da bu ergenlerin risk grubunda oldukları söylenebilir (Darling vd., 2008).

Ebeveynler arası çatışmanın çocuklara etkisi ele alınırken duygusal güvenlik hipotezi geliştirilmiştir (Davies ve Cummings, 1994; Davies ve Cummings, 1998). Duygusal güvenlik hipotezine göre evlilikteki çatışma çocukların duygusal iyi oluşuna zarar verebilmektedir.

Duygusal güvenlik hipotezi çocukların duygusal olarak güvenli hissetme algılarının birbiriyle bağlantılı üç faktörden oluştuğu fikrini savunmaktadır. Faktörlerden biri olan içsel temsiller ile ebeveynler arası çatışmanın yüksek olduğu ailelerde yetişen çocukların, aile ilişkilerinin güvensiz olduğuna yönelik bilişsel temsillere sahip olması ifade edilmektedir. Faktörlerden bir diğeri olan davranışsal düzenleme, ebeveynler arasındaki çatışmaya çocuğun ne tepki verdiğiyle ilgilidir. Çocuklar ebeveynler arasındaki çatışmaya dahil olmak, müdahale etmek ve çatışma ortamından uzaklaşmak gibi yöntemlerle çatışmanın yol açtığı duygular ile mücadele etmeye çalışabilmektedir. Üçüncü faktör ise duygusal düzenlemedir. Ebeveynler arasındaki çatışmanın olduğu ailelerde çocuklar çatışmanın çözülme stratejisine göre kızgınlık, düşmanlık ve üzüntü gibi duygular hissedebilmektedir. Çocukların bu duygularını etkili şekilde düzenleyip düzenleyememesi ise psikolojik, sosyal ve duygusal uyumunu belirlemektedir (Davies ve Cummings, 1994; Harold vd., 2004). Sonuç olarak duygusal güvenlik hipotezine göre yüksek çatışmalı ailelerde yetişen çocukların, olumsuz bilişsel temsillere sahip olma, etkili olmayan davranışsal ve duygusal düzenleme yöntemlerini kullanma riskleri bulunmaktadır. Bu durum ise çocukların duygusal güvenliklerini ve uyumlarını olumsuz etkilemektedir (Davies ve Cummings, 1998).

Aile çatışmasının bir diğeri biçimi ebeveyn ile ergen arasındaki çatışmadır (Liu ve Vazsonyi, 2024). Ergenlik dönemi içerisinde barındırdığı zorluklar nedeniyle ergen ebeveyn arasındaki çatışmaların görüldüğü bir dönemdir (Deković, 1999). Ergenlik döneminde, ergenin bağımsız bir birey olarak kimlik arayışına girmesi, mesleki ve eğitsel tercihlerde bulunmanın zorluğu gibi durumlar ergenler ile ebeveynleri arasındaki ilişkide çatışma yaşanmasına neden olabilmektedir (Serra vd., 2022). Bu dönemde ergenler daha fazla özerklik ve daha az ebeveyn kontrolü isterken ebeveynler dengeyi kurmak istemektedir. Bu durum da ebeveyn ile ergen arasında çatışmaya neden olabilmektedir (Branje, 2018). Ebeveyn ile ergen arasındaki ilişkinin destekleyici olması ergenin akademik ve psikolojik gelişimine katkı sağlarken (Wang vd., 2014) çatışma içeren ebeveyn çocuk ilişkisi ergenin anti sosyal davranışlar sergileme ve madde kullanım bozukluğu yaşama gibi psikolojik problemleri ortaya çıkartabilmektedir (Bradford, 2008; Skeer vd., 2009). Nitekim, Wang ve diğerleri (2013) de yaptıkları araştırmada ebeveyn ergen arasındaki çatışmanın ergenin ilerleyen yıllardaki depresyonu ile bağlantılı olduğunu ortaya koymuşlardır. Bununla birlikte son zamanlarda ebeveyn ergen arasındaki çatışmanın sayıca fazla olsa da hem ergenlerde hem de ebeveynlerde yıkıcı etkilere yol açmayabileceği savunulmaktadır (Moed vd., 2015). Ayrıca ebeveyn ergen arasındaki çatışmanın çocuğun yaşına göre artıp azalabileceği fikri de savunulmaktadır. Örneğin, ebeveyn ergen arasındaki

çatışmanın çocukluk ile erken ergenlik arasında artış göstereceği daha sonra orta ergenlikte durağanlaşacağı ve geç ergenlikte azalış göstereceği fikri belirtilmektedir (Laursen vd., 1998). Sonuç olarak ebeveyn ergen arasındaki çatışmaya yönelik iki farklı bakış açısının olduğu söylenebilir. Birinci bakış açısı ebeveyn ergen arasındaki çatışmayı yaşamın doğal bir sonucu olarak ele alırken ikinci bakış açısı ise bu çatışmanın ergenlerde çeşitli psikolojik problemlere yol açabileceğini savunmaktadır (Weymouth vd., 2016). Alanyazındaki bu karmaşıklığı gidermek amacıyla aile çatışmasının farklı araştırmalarda ele alınması gerekli görülmektedir.

2.1.1. Bowen’ın kuşaklar arası geçiş kuramına göre aile çatışması

Aile çatışması kavramı Bowen’ın kuşaklar arası geçiş kuramına göre açıklanabilir. Bowen’ın kuramındaki temel kavramlardan biri çok kuşaklı aktarım sürecidir (Yektatalab vd., 2017). Bowen’ın kuramının temel dayanaklarından biri ailenin psikolojik özelliklerinin birkaç nesil boyunca aktarılabilmesidir. Bowen’ın kuramında, aile üyeleriyle çalışırken yalnızca ailenin şu anki aile örüntüleriyle ilgilenilmemekte önceki nesillerin aile örüntüleri de ele alınmaktadır (Kerr, 2003). Çok kuşaklı aktarım süreci kavramı ile büyükanne ve büyükbabaların da ailedeki problemlerin ortaya çıkmasında etkisi olabileceği belirtilmektedir (Sharf, 2012). Nitekim bu araştırmada aile çatışmasının kuşaklar boyunca aktarılmasının (büyükanne-büyükbaba → anne-baba → ergen) ele alındığı düşünüldüğünde Bowen’ın kuramıyla örtüştüğü söylenebilir. Bowen’ın kuramındaki temel kavramlardan olan üçgen oluşturma iki aile üyesi arasında gerilim/çatışma olduğunda bir başka aile üyesinin çatışmanın içine çekilmesini ifade etmektedir (Kerr ve Bowen, 1988). Bowen, iki aile üyesi arasındaki ilişkide problem yaşandığında ilişkinin istikrarsız hale geldiğini öne sürmüştür. Bundan dolayı iki aile üyesi arasındaki problemler bu ilişkiye aile içinden başka bir üye dahil edilmektedir (Goldenberg ve Goldenberg, 2013). Üçüncü aile üyesinin problemler olan bu ilişkiye dahil edilmesiyle ilişkide istikrar tekrar sağlanabilmektedir (Kerr ve Bowen, 1988). Bir başka ifadeyle Bowen’ın kuramına göre aile üyeleri arasındaki çatışma diğer aile üyelerine de yansiyabilmektedir. Bowen’ın bu açıklaması bu araştırmada aile çatışmasının ailede yaşayan tüm üyeleri kapsayan şekilde ele alınmasını destekleyici bir yönünün olduğunu göstermektedir. sonuç olarak Bowen’ın kuramının temel varsayımları ve kavramlarının bu araştırmada aile çatışmasının kuşaklar boyunca aktarıldığı hipotezini desteklediği görülmektedir.

2.2. Kaygı

Kaygı uzun yıllardır insanları etkileyen bir psikolojik problemdir. Bu uzun sürede edebiyat, siyaset, felsefe, din ve psikoloji gibi alanlarda kaygı ele alınmıştır (May, 1950;

Spielberger, 1966). Şüphesiz ki kaygıyı ele alanların her biri kendi dönemlerinin ve bakış açılarının etkisiyle kaygıyı açıklamaya çalışmıştır. 21. yüzyıla gelindiğinde ise kaygıyı ortaya çıkartabilecek çok fazla gelişme ve değişme meydana gelmiştir. Bu yüzyılda koronavirüs pandemisinin başlaması, savaşların görülmesi, doğal afetlerin ve iklim değişiminin görülmesi, muhteşem hızda teknolojinin gelişmesiyle mesleklerin değişmesi ve insanların işsiz kalması gibi birçok olay meydana gelmiştir (Bandelow vd., 2015). 21. Yüzyılın anahtar kelimelerinden biri olan değişim ile birlikte insanların yaşamları hakkındaki kontrol edilemezlik ve öngörülemezlik düşünceleri çok sayıda insanı kaygıya sürüklemiştir (Yeşilyaprak, 2011).

21. yüzyıl dünyasında kaygı her insan tarafından yaşamın bir bölümünde de olsa görülmektedir. Kimi insanlar sınav öncesinde kaygı yaşarken (Trigueros vd., 2020) kimileri kariyer gelişimine ait (Soyoung vd., 2021) kimileri ise sevdiği insanlara ilişkin (Namlı vd., 2022) kaygı yaşamaktadır. Bununla birlikte kişiler arası birçok problem de kaygıya neden olabilmektedir. Örneğin, bazı insanlar ailesindeki problemlerden kaynaklı kaygı yaşamaktadır (Bögels ve Brechman-Toussaint, 2006). Sonuç olarak kaygı her insan için farklı sosyal ortamlarda çıkabilmekte ve bireyin sosyal ortamlardaki işlevselliğine zarar verebilmektedir. Kişinin yaşamındaki çeşitli işlevsellik alanlarında olumsuzluğa yol açmayacak miktarda kaygı normaldir ve insan olmanın doğal bir sonucudur. Ancak günün önemli bir bölümünde ve birçok işlevsellik alanında zarar görecektir şekilde kaygılı olmak tedavi edilmesi gereken bir durum olabilir (Lauderdale ve Sheikh, 2003).

Kaygı sadece içinde bulunduğumuz çağda değil uzun yıllar boyunca var olan ve araştırmacıların üzerinde çalıştığı bir kavram olmuştur. Bundan dolayı kaygıyla ilgili çok sayıda tanım yapılmıştır. Türk Dil Kurumu'na (2022) göre kaygı, “genellikle kötü bir şey olacakmış düşüncesiyle ortaya çıkan ve sebebi bilinmeyen gerginlik duygusu” olarak tanımlanmıştır. Amerikan Psikoloji Derneği Sözlüğü'ne (2022) göre kaygı, bireyin bir tehdiye karşı gösterdiği çeşitli tepkilerden oluşan duygu halidir. Barlow (2002) kaygıyı, bireyin yaşamında tehlikeli olabilecek olaylar üzerinde kontrol edilemezlik ve öngörülemezlik algılarından kaynaklanan geleceğe yönelik bir çaresizlik hissi olarak açıklamıştır. Corey (2008) ise kaygının id, ego ve süperego arasındaki çatışmalar ile bastırılmış dürtülerden kaynaklandığını belirtmiştir. Bir başka tanımda kaygı, bireyi etkileyen intrapsişik veya durumsal streslerden kaynaklanan karmaşık bir duygusal tepki olarak tanımlanmıştır (Spielberger, 1966; Spielberger vd., 1971).

Kaygı farklı kavramlarla karıştırılabilen bir psikolojik kavramdır. Kaygının daha iyi anlaşılabilmesi için karıştırılan kavramlarla farklarının incelenmesi gerekmektedir. İlk olarak, kaygı ve korku sıklıkla karıştırılabilen ve aralarında ayırım yapmakta zorlanılan iki durumdur (Perusini ve Fanselow, 2015). Korku, gerçek bir tehdit karşısında verilen evrensel ve otomatik bir tepkidir. Korku, tehdit karşısında bireyi harekete geçiren bir alarm görevi görmektedir (Rhudy ve Meagher, 2000). Yani korku tepkisi gerçek tehdit unsuru ortadan kalktığında geçmektedir. Ancak kaygı, kaygıya yol açan tehdit unsuru ortadan kalktığında da devam edebilmektedir. Çünkü kaygı tehdit unsurunun ilerleyen zamanlarda ortaya çıkacak olması düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Kaygı bireyin olası tehlikelere karşı çevreyi aşırı taramasına yol açmaktadır (Rhudy ve Meagher, 2000). Bundan dolayı kaygının korkuya nazaran daha uzun soluklu olduğu söylenebilir (Clark ve Beck, 2012).

Kaygı, tüm dünyada yaygın şekilde görülen psikolojik problemlerden biridir (Rapee vd., 2023). Tüm yaş gruplarından 301 milyon insan kaygı bozuklukları yaşamaktadır. Bu araştırmanın odak noktası olan ergenlik dönemi de içinde bulunduran 10-24 yaş arası grupta kaygının görülme oranı %12.9'dur (Dünya Sağlık Örgütü, 2022). Türkiye'de 917 lise öğrencisiyle yapılan bir araştırmada öğrencilerin %75'inin kaygı bozukluğuna ilişkin problemleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Özakar Akça vd., 2018). Amerika'da toplamda 30.000'den fazla lise öğrencisi ile 2012 ile 2018 yılları arasında kaygı bozukluğu kriterlerini sağlayanların yaygınlığı incelenmiştir. 2012 yılında çalışmaya katılan lise öğrencilerin %34,1'inde kaygı bozukluğu kriterleri görülürken; 2018 yılında ise katılımcıların %44'ünde kaygı bozukluğu kriterlerinin görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır (Parodi vd., 2022). Çok sayıda lise öğrencisiyle yapılmış olan bu araştırmanın bulguları kaygı bozukluğunun yıllar geçtikçe artış gösterdiğinin göstergelerindedir.

Ergenlik döneminde kaygı problemi yaygın şekilde görülmekle birlikte birçok problemle de ilişkili bulunmuştur. Alanyazında ergenlerde kaygı probleminin depresyon (Melton vd., 2016), çeşitli teknoloji bağımlılıkları (Li vd., 2019; Yang vd., 2019) gibi psikolojik problemlerle bağlantılı olduğu belirtilmiştir. Yapılan boylamsal bir araştırmada ise ergenlik döneminde kaygı problemleri yaşayanların ilerleyen yıllarda kaygı, eğitim hayatında başarısızlık, uyuşturucu bağımlılığı ve depresyon gibi problemler yaşadıkları görülmüştür (Woodward vd., 2001). Dolayısıyla kaygı bozukluklarının ilerleyen yıllarda da semptomlarını devam ettirebileceğini göstermektedir (Lau, 2022).

Kaygının belirtilerine bakıldığında kaygının farklı şekillerde ortaya çıktığı ve belirti gösterdiği söylenebilir. Kaygı bilişsel, duygusal, fiziksel ve davranışsal alanlarda kendini gösterebilmektedir. Kaygının duygusal semptomları sinirlilik, tetikte olma ve panik hali gibi belirtilerden oluşmaktadır (Baker, 2019). Kaygı bilişsel açıdan dikkat eksikliği, istem dışı düşünce, sinirlilik ve odaklanmada güçlük gibi belirtilerle kendini göstermektedir (Lauderdale ve Sheikh, 2003). Kaygının fiziksel belirtileri ise çarpıntı, titreme, baş dönmesi, nefes darlığı, göğüste sıkışma, ağız kuruluğu, terleme, üşüme, yorgunluk, vücudun bazı uzuvlarında uyuşma ve mide bulantısı gibi durumlardan oluşmaktadır (Clark ve Beck, 2010a). Kaygının davranışsal belirtileri ise kaygıya yol açan olay veya durumdan kaçınma ve güvenilir bir yer arama davranışları sergilemektir (Clark ve Beck, 2012). Görüldüğü üzere kaygının belirtileri farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Her insanda farklı belirtilerin ön plana çıkabileceği de söylenebilir. Bununla birlikte bu belirtilerin ortak özelliği bireyi çeşitli işlevsellik alanlarında olumsuz etkilemesidir (American Psychiatric Association, 2013).

Kaygı hem Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nın beşinci baskısında (DSM-5) hem de diğer araştırmalarda farklı şekillerde ele alınmıştır. DSM 5'e göre kaygı bozuklukları şu şekilde sınıflandırılmaktadır: Ayrılma kaygısı bozukluğu, seçici konuşmazlık (mutizm), özgül fobi, sosyal kaygı bozukluğu (sosyal fobi), panik bozukluğu, agorafobi, yaygın kaygı bozukluğu, maddenin-ilacın yol açtığı kaygı bozukluğu, başka bir sağlık durumuna bağlı kaygı bozukluğu, tanımlanmış diğer bir kaygı bozukluğu ve tanımlanmamış kaygı bozukluğu (American Psychiatric Association, 2013). Bilimsel çalışmalarda farklı bir sınıflandırmaya göre ise kaygı durumluk ve sürekli kaygı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Takhdad vd., 2024). Durumluk kaygı, kaygıya yol açacak durumlar karşısında verilen geçici kaygı tepkileridir (Leal vd., 2017). Bir başka ifadeyle durumluk kaygı, kaygı tepkilerinin sınırlı bir sürede ortaya çıkıp kaybolduğu kaygı türüdür. Sürekli kaygının ise bir kişilik özelliği olduğu söylenebilir (Spielberger ve Reheiser, 2009). Sürekli kaygı, durumluk kaygıya göre daha sık ve yoğun şekilde yaşanan kaygı türüdür. Bir başka ifadeyle sürekli kaygı, birçok durumda kaygılı olmaya yatkın olma halidir (Spielberger vd., 1971). Sürekli kaygısı yüksek olan bireyler, stresli olmayan koşullar altında bile dikkati toplamada sorun yaşar, bilişsel esneklikleri düşüktür ve kaygı uyandıran olaylara karşı uyumlu tepki vermekte zorlanmaktadır (Wang vd., 2018). Ayrıca sürekli kaygı düzeyi yüksek olan bireyler kaygıya yol açabilecek uyaranlara karşı hassastır. Kaygıya yol açabilecek uyaranlar karşısında olumsuzluklara odaklanmaya yatkındır ve kaygılı durumlara daha yüksek düzeyde fizyolojik

tepkiler göstermektedir (Knowles ve Olatunji, 2020). Sonuç olarak sürekli kaygının bireylerde bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlarda önemli olumsuz etkilere yol açtığı söylenebilir.

Kaygıyı tam olarak anlayabilmek için tanımlarını ve belirtilerini okumak bu psikolojik problemi anlayabilmek için yetersiz kalacağı söylenebilir. Bundan dolayı kaygının ortaya çıkışını psikoloji kuramları çerçevesinde ele almak gerekmektedir. Aşağıda kaygıya dair açıklamalar içeren psikanalitik, varoluşçu ve bilişsel kuramlardan bahsedilmiştir.

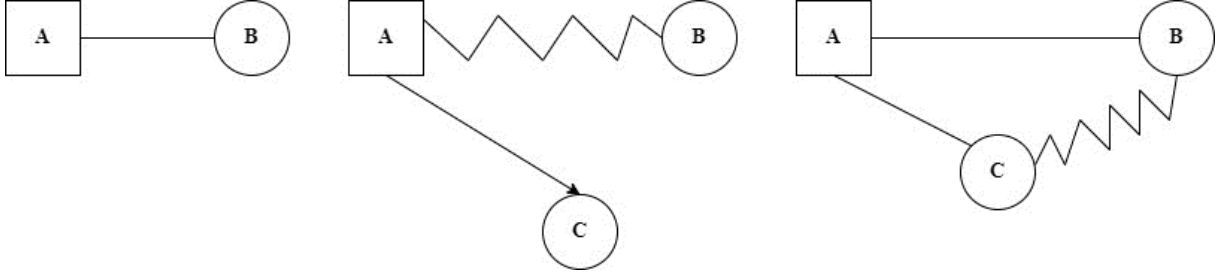
2.2.1. Kaygıya kuramsal açılardan bakış

Kaygı uzun yıllardır bilim insanları tarafından incelenen bir kavram olduğu için birçok kuramda kaygıya ilişkin açıklamalar bulunabilmektedir. Bu bölümde öncelikle Bowen Aile Sistemleri Kuramı ve psikanalitik kuram sonra sırasıyla varoluşçu ve bilişsel kurama göre kaygı kavramı ele alınmıştır.

Bowen'in aile sistemleri kuramı

Bowen'in Aile Sistemleri Kuramı aileyi bir duygusal sistem olarak tanımlamıştır. Aile sistemleri kuramında köken ailedeki duygusal sistemler, inançlar ve kaygı gibi psikolojik problemler alt kuşaklara aktarılmaktadır (Hanımoğlu, 2019). Bowen'in kuramında kaygı ana değişkenlerden biridir. Bowen'in aile sistemleri kuramında kaygı yaşamın doğal bir sonucu olarak görülmektedir. Bowen'in kuramındaki temel kavramlardan biri üçgenlerdir (Willis vd., 2021). Üçgenler, iki kişi arasındaki kaygının üçüncü bir kişiye aktarılmasıdır. Üçgenin ortaya çıkmasına neden olan önemli faktörlerden biri kaygıdır. İki kişi arasındaki ilişkide kaygı düzeyi düşük olduğu zaman iki kişilik bu sistem sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Ancak iki kişi arasındaki ilişkide kaygı düzeyi yükseldiğinde taraflar üçüncü bir kişiyi sisteme dahil etmek isteyebilmektedir (Bowen, 1985). Üçüncü kişinin sisteme dahil edilmesiyle (üçgenler oluşturma) diğer iki kişi arasındaki kaygı düzeyi de azalmaktadır (Murdock vd., 2022). Bir başka ifadeyle üçgen oluşturma sistemdeki kaygının azalmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte Bowen'in kuramına göre üçgen oluşturma üçgende eşler arasındaki kaygının azalmasını sağlasa da üçgene dahil edilen çocuğun kaygı düzeyinin arttırabildiği belirtilmektedir (Kerr ve Bowen, 1988). Bu duruma ait örnek Şekil 5'te verilmiştir. Şekil 5'te ilk olarak A kişisi ile B kişisi arasındaki sakin ilişki gösterilmektedir. Daha sonra (ortada) A kişisi ile B kişisi arasındaki ilişkide çatışma olduğu görülmekte bu çatışmadan daha fazla rahatsızlık duyan A kişisinin C kişisini çatışmalı ilişkiye dahil ettiği (üçgen oluşturma) görülmektedir. Son olarak ilişkideki çatışmanın A ile B kişilerinden çıkıp B ile C kişilerine geçtiği görülmektedir. Bowen, kuramında kaygıya yol açan faktörleri de açıklamıştır. Bowen'a göre bireyde kaygıya yol açan

faktörlerden biri bireyin farklılaşma düzeyinin düşük olmasıdır. Bir başka ifadeyle düşük farklılaşma seviyesi kronik kaygının yüksek olmasına yol açmaktadır. Bu durum ise bireyde aile çatışması da dahil olmak üzere birçok kişisel ve ailevi sorunlara yol açabilmektedir (Bowen, 1985).

Şekil 5. Aile ilişkisinde üçgen oluşturma (Kerr ve Bowen, 1988).

Bowen’ın kuramında yer alan temel kavramlardan biri diğeri “çekirdek aile duygusal sistemi”dir. Bu kavrama göre köken ailede yaşanan duygusal sorunlar kendini evlilik çatışması olarak ortaya çıkartabilir. Bu kavram aynı zamanda eşlerin yetiştikleri ailede geliştirdikleri iletişim kalıplarını kendi kurdukları ailelerinde de kullandıklarını belirtmektedir. Bununla birlikte Bowen’ın kuramında yer alan önemli kavramlardan bir diğeri ise “aile yansıtma süreci”dir. Bu kavram ile ebeveynlerin yaşadıkları problemleri ve iletişim kalıplarını çocuklarına yansıtıklarını ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Bir başka ifadeyle bu kavram ailedeki duygusal bir problemin bir nesilden sonraki nesle aktarılabilceğini ifade etmektedir. Bowen ayrıca kaygının ailenin yanı sıra toplum içinde de yayılma özelliğinin olduğunu belirtmiştir (Bowen, 1985).

Bowen’ın kuramında aile danışmanlığı danışma süreci ve kullanılan teknikler incelendiğinde kaygının bu kuram için önemi görülmektedir. Örneğin bu kuramda danışma sürecinin temel amaçlarından biri kaygıyı ve semptomlarını azaltmaktır. Ayrıca bu kuramda en çok bilinen ve kullanılan tekniklerden biri genogramdır. Genogram tekniği kullanılarak kuşaklar boyunca aktarılan kalıplar ve ilişkiler ortaya konulmaktadır. Önceki kuşaklardaki etkileşimlerin, üçgenlerin ve örüntülerin çekirdek ailedeki işleyişi etkilediği varsayımından yola çıkarak bu teknik kullanılmaktadır. Genogram tekniğinde bireyin de içinde olduğu en az son üç kuşak incelenmektedir (Nazlı, 2021).

Sonuç olarak Bowen’ın aile sistemleri kuramında kaygı temel kavramlardan biri olarak göze çarpmaktadır. Bu kuramda kaygının ortaya çıkma süreci ele alındığı gibi kaygının aile üyeleri arasındaki etkileşimi nasıl olumsuz etkilediği de belirtilmiştir. Ayrıca aile danışmanlığı

sürecinin temel amaçlarından birinin kaygı olması da kaygının bu kuram açısından önemini göstermektedir. Son olarak kuramın en bilinen tekniklerinden olan genogramın kaygı gibi duygusal süreçlerin ve kalıpların aktarılması açısından kullanılabilmesi de önemlidir. Bu araştırmanın da temel kavramlarından birini kaygı oluşturmaktadır. Ayrıca bu çalışmada da kaygının üç kuşak boyunca aktarılması ele alınmıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın Bowen'ın kuşaklar arası geçiş kuramından temel aldığı söylenebilir.

Psikanalitik kuram

Kaygı, psikanalitik kuramda önemli kavramlardan biridir. Bu kuramda kaygının ne olduğu, nasıl ortaya çıktığı ve psikoterapide nasıl ele alınması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Freud'un kaygıyla ilgili açıklamalarının zaman içerisinde değişime uğradığı görülmektedir. Freud ilk kaygı açıklamasında libido birikiminin kaygıya yol açtığını ifade etmiştir. Daha sonraki bilimsel yayımlarında Freud kaygıyla ilgili yaptığı ilk açıklamalarından farklılıklar içermektedir. Kaygıyla ilgili ilk açıklamalarından farklı olarak daha sonraki açıklamalarında bastırmanın ve engellenmenin kaygıya yol açtığını ifade etmiştir (Carveth, 2021; Klein 2002).

Psikanalitik kurama göre üç çeşit kaygı bulunmaktadır. Psikanalitik kuramda ortaya konulan kaygı türlerinden biri gerçekçi kaygıdır. Freud'a göre gerçekçi kaygı, somut, gerçek, öngörülen bir tehdit karşısında verilen tepkidir. Yani gerçekçi kaygı bireyin kendisini korumasını sağlamaktadır. Bununla birlikte Freud, her insan için gerçekçi kaygıya yol açan tehdit durumunun farklılaşabileceğini ifade etmiştir (Freud, 2016). Örneğin evsiz biri için yağmurun yağmaya başlaması bir gerçekçi kaygı nedenidir. Evi olan biri için ise depremin olma ihtimali gerçekçi kaygıya yol açabilmektedir. Freud'a göre bir diğer kaygı türü ise nevrotik kaygıdır. Freud'a göre nevrotik kaygı, hemen hemen her zaman ortaya çıkmak için fırsat kollayan kaygı türüdür. Nevrotik kaygı somut veya olası bir tehdit durumu olmadan da ortaya çıkmaktadır. Gerçekçi kaygıya nazaran daha yoğun ve sık ortaya çıkan bu kaygı türü bir kişilik özelliği olarak da kabul edilebilir (Freud, 2016). Nevrotik kaygının bilinçdışı çatışmaların bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Reiss, 1997). Psikanalitik kurama göre bir diğer kaygı türü de ahlaki kaygıdır. Ahlaki kaygı, bireyin içselleştirmiş olduğu kural veya ilkelerle çatışan davranışlarda bulunmaya yönelik duyulan kaygıdır (Prochaska ve Norcross, 2013). Bir başka ifadeyle ahlaki kaygı, bireyin vicdanını rahatsız edecek şeyler yapmaktan korkması sonucunda ortaya çıkmaktadır (Corey, 2008).

Sonuç olarak psikanalitik kuramda kaygı önemli bir yer tutmaktadır. Bu kurama göre kaygı farklı nedenlerden dolayı ortaya çıkabilmektedir. Bununla birlikte kaygının farklı

şekilleri olduğu ortaya konulmuştur. Psikanalitik kuramdaki nevrotik ve ahlaki kaygının bu araştırmadaki sürekli kaygı ile benzer özelliklere sahip olduğu söylenebilir.

Varoluşçu kuram

Varoluşçu kuramda, tıpkı psikanalizde ve Bowen'ın kuramında olduğu gibi kaygı temel kavramlardan biridir. Varoluşçu kurama göre hayat belirsizlikten oluşmaktadır. Belirsizlik ise insanlarda kaygıya yol açmaktadır. Ancak varoluşçu kurama göre belirsizlik hayatın anlamıdır ve doğasında bulunmaktadır. Bundan dolayı belirsizliğin yol açtığı kaygıdan kaçınmaya veya kaygıyı ortadan kaldırmaya gerek yoktur (Kararımak ve Gökmenoğlu, 2020).

Varoluşçu kurama göre ölümün kaçınılmazlığı, yalnızlık, özgürlük-sorumluluk ve anlamsızlık gibi her insanın yaşadığı sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlar her insanda kaygıya yol açabilmektedir (Seligman ve Reichenberg, 2019). Varoluşçu kurama göre varoluşçu terapide amaç danışanın kaygısını ortadan kaldırmaktan ziyade kaygıyla birlikte anlamlı yaşam sürmesini sağlamaktır. Kaygıya dair varoluşçu bakış açısını en iyi yansıtan açıklamalardan birinin Rollo May tarafından söylendiği söylenebilir. Rollo May (1977), kaygının sahip olduğumuz bir şey değil, olduğumuz bir şey olduğunu ifade etmiştir. Yani May, kaygıyı insanın varlığının bir göstergesi olarak ele almıştır.

Varoluşçu kuramda her ne kadar kaygı olumlu bir durum olarak ele alınsa da farklı kaygı türleri olduğu belirtilmiştir. Varoluşçu kuramda kaygı türlerinden biri varoluşsal kaygıdır. Varoluşsal kaygısı var olmamaya verilen bir tepki olarak açıklanabilir (Prochaska ve Norcross, 2013). Varoluşsal kaygı, bireyin kendi varlığını gerçekleştirme için bireye sorumluluk yükleyen kaygıdır. Dolayısıyla varoluşsal kaygısının bireyin gelişimini destekleyici olduğu söylenebilir (Seligman ve Reichenberg, 2019). Varoluşçu kuramda yer verilen diğer kaygı türü nevrotik kaygıdır. Nevrotik kaygı, bireyin gerçek bir tehdit olmadan gösterdiği kaygı tepkisidir. Nevrotik kaygıda gösterilen tepki, durum veya olayla orantısız düzeydedir. Nevrotik kaygı normal kaygının aksine kişinin kendine ilişkin farkındalığını ve gelişimini engelleyen kaygı türüdür. Dolayısıyla bireyin varoluşuna zarar verebilmektedir. Varoluşçu terapiye göre nevrotik kaygının bireyin yaşamında az yer kaplaması ve varoluşsal kaygının farkında olunması ve kabul edilmesi sağlıklı yaşamın göstergesidir (Corey, 2008; Kararımak ve Gökmenoğlu, 2019). Sonuç olarak varoluşçu kurama göre kaygı tüm insanların yaşadığı temel bir duygudur. Bu kurama göre önemli olan bireyin bu kaygıyla nasıl başa çıkmaya çalıştığıdır. Etkili şekilde başa çıkamayan bireylerde kaygı çeşitli yaşam alanlarında probleme yol açabilmektedir.

Bilişsel kuram

Bilişsel kurama göre kaygı, bireyin kendini yetersiz algıladığı tehditler karşısında ortaya çıkan olumsuz tepkidir. Ayrıca kaygının tehditler karşısında bireyin kendini korumaya yönlendiren role sahiptir (Beck, 1991). Bilişsel kuram, birçok duygusal bozukluğu olduğu gibi kaygıyı da yanlış bilgi işleme sürecinin bir sonucu olarak ele almaktadır. Bilişsel kurama göre kaygının bir diğer nedeni işlevsiz şemalardır (Clark ve Beck, 2010b). Bilişsel terapiye göre olaylar veya durumlar karşısında nasıl hissedileceğini ve davranılacağını belirleyicisi düşüncelerdir. Bir başka ifadeyle bir durum karşısında verilen tepkinin kaynağı durumun kendisi değil duruma dair düşüncelerdir (Beck, 2021). Ancak kaygı problemi yaşayan bireyler kaygılı oldukları zaman diliminde ortaya çıkan yoğun fizyolojik belirtiler nedeniyle düşüncelerinin duygularını nasıl etkilediğini fark edememektedir. Dolayısıyla kaygının tedavisinde bilişsel terapi bireylerin düşünceleri üzerine çalışmayı amaçlamaktadır. Aşağıda Şekil 6’da bilişsel terapinin kaygıya dair işleyişi verilmiştir (Clark ve Beck, 2010a):

Şekil 6. Kaygının bilişsel modeli (Clark ve Beck, 2010a).

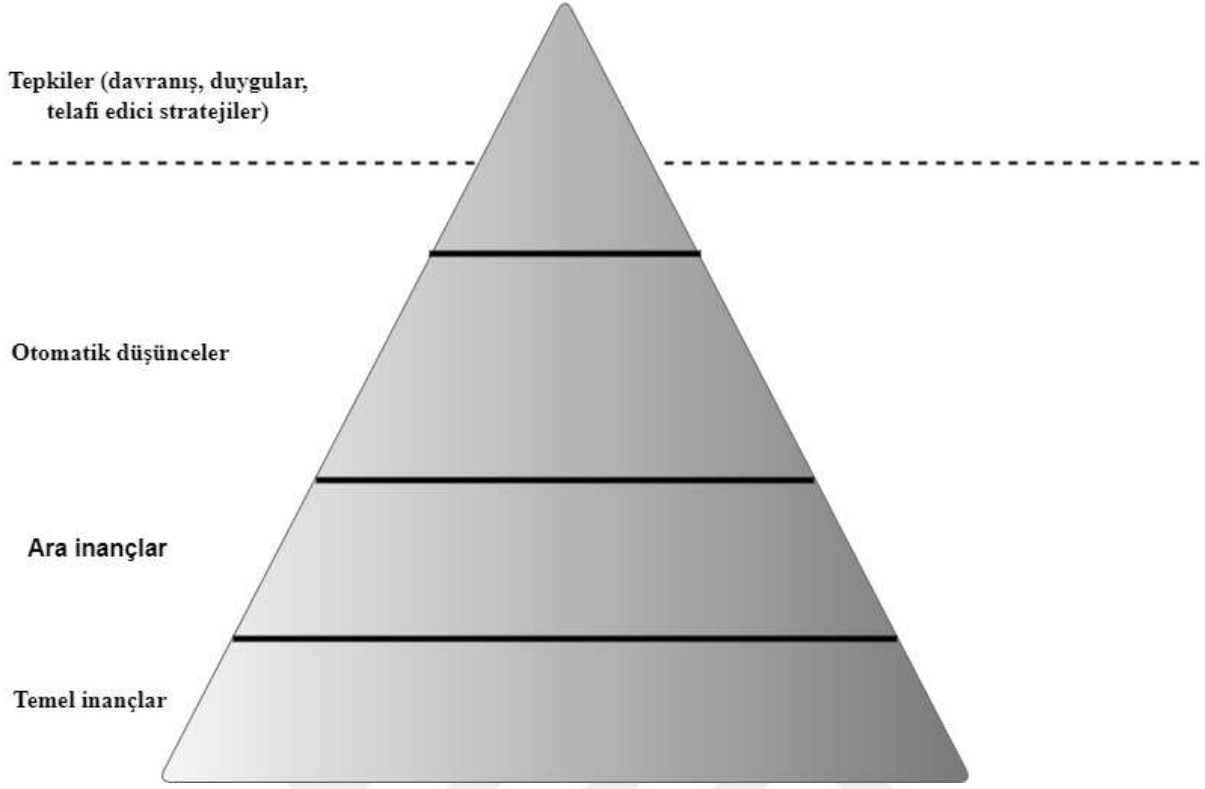
Şekil 6’da görüldüğü gibi yaşanan olayları yorumlama şekli ortaya çıkan duyguyu belirlemektedir. Örneğin, sınava girecek bir öğrencinin sınavdan kısa bir süre önce “bu sınavı yapamazsam ailem beni sevmeyecek” diye düşünmesi kaygıya yol açacaktır. Ancak “ben elimden geleni yaptım, ailem de bunun farkında” diye düşünmesi daha olumlu duygulara yol açabilecektir.

Bilişsel terapiye göre olaylar karşısında düşünme şeklimiz çeşitli nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenler en içten en dışa doğru temel inançlar, ara inançlar ve otomatik düşünceler olarak sıralanabilir. Temel inançlar, sorgulanmayan, kesin olarak doğru olduğu

düşünülen düşüncelerdir. Temel inançlar olumsuz olabileceği gibi olumlu da olabilir (Osmond vd., 2018). Temel inançlar, bireyin kendisi, diğerleri ve dünyaya ilişkin en derindeki bakış açısını ortaya koymaktadır. Temel inançların oluşumunda aile yaşantısı önemli bir etkiye sahiptir. Ebeveynlerin sahip oldukları temel inançlar çocuklarla etkileşimlerine ve onlara karşı davranışlarına yansımaktadır. Bu durum çocukların ebeveynleriyle olan deneyimleri doğrultusunda temel inançlar geliştirmesine neden olabilir (Creed vd., 2011).

Bilişsel terapiye göre kaygı gibi olumsuz duyguları ortaya çıkmasına neden olan faktörlerden bir diğeri ara inançlardır. Ara inançlar, en yüzeydeki düşünceler olan otomatik düşünceler ile en derindeki temel inançlar arasında yer almaktadır. Ara inançları belirlemek otomatik düşüncelere göre daha zordur. Ara inançlar bireyin bir duruma nasıl bakacağını etkileyerek olay karşısında bireyin nasıl düşüneceğini, hissedeceğini ve davranacağını belirlemektedir. Ara inançlar çeşitli kurallar, tutumlar ve varsayımlardan oluşmaktadır (Beck, 2021). Kurallar, “Eğer sınavım iyi geçmezse ailem beni sevmez.”; tutumlar, “Başarısızlık güçsüzlüktür.” ve varsayımlar, “Değersizim ama işimde çok başarılı biri olursam insanlar beni sever.” gibi düşüncelerden oluşmaktadır.

Otomatik düşünceler ise temel inanç ile ara inanca göre daha yüzeyde bulunan ve farkında olunabilen düşüncelerdir. Otomatik düşünceler, yaşanan olayların değerlendirilmesi sonucunda tepki verilmesini sağlar. Bu tip düşünceler olay meydana geldiği anda aniden ortaya çıkmaktadır. Aniden ortaya çıkmakla birlikte bu düşünceler birey tarafından olayla ilgili doğru yorum olarak ele alınma özelliğine de sahiptir. Ayrıca otomatik düşünceler üzerinde durulması için birey yönlendirilmediği sürece farkedilmeyebilir (Robins ve Hayes, 2002). Otomatik düşüncelerin temeli temel inançlar ve ara inançlara dayanmaktadır. Dolayısıyla olumsuz temel ve ara inanca sahip olanların olumsuz otomatik düşüncelere sahip olacağı söylenebilir (Beck, 2021). Şekil 7’de kaygının ortaya çıkma sürecinde temel ve ara inançlar ile otomatik düşünceleri rolü verilmiştir.

Şekil 7. Temel bilişsel kuram kavramları arasındaki ilişki (Creed vd., 2011).

Sonuç olarak bilişsel kurama göre kaygı gibi psikolojik problemler çocukluk döneminden itibaren deneyimler aracılığıyla oluşan şemalar (temel inançlar ve ara inançlar) ile otomatik düşüncelerden kaynaklanmaktadır. Bireyin kendisi, değerleri ve dünyaya ilişkin olumsuz temel inançları; olumsuz kurallar, tutumlar ve varsayımları meydana getirmektedir. Bu durum bireyin olaylar karşısında olumsuz otomatik düşüncelere meyilli olmasına neden olabilmektedir. Olumsuz otomatik düşünceler ise kaygılı hissetmek gibi problemleri tetikleyebilir. Bilişsel kuramın bu temel görüşleri ergenlerin kaygı ve saldırganlık gibi problemleri tetiklemeleri açısından ailedeki yaşantılarının önemini göstermektedir. Olumsuz çocukluk deneyimleri çocuk ve ergenlerde olumsuz temel inanç, ara inanç ve otomatik düşüncelere yol açabilmektedir. Tüm bunlar çocuk ve ergenlerde olaylar karşısında işlevsel olmayan tepkileri ortaya çıkartabilmektedir (Beck, 2021; Creed vd., 2011; Robins ve Hayes, 2002).

2.3. Saldırganlık

Saldırganlık dünya tarihi kadar eski bir olgudur. Saldırganlık çok sayıda filme, diziye, kitaba ve belgesele konu olmuştur. Saldırganlık aynı zamanda çok sayıda bildiri, makale ve tez gibi bilimsel yayınlara konu olmuştur. Saldırganlığın, birbirinden farklı amacı olan bu eserlere

konu olmasını nedeni şüphesiz yaygın şekilde görülmesidir. Psikolojik danışmanlık, sosyoloji, felsefe ve hukuk gibi bilim dalları saldırganlığın üzerinde durmaktadır. Bu kadar çeşitli bilim dalları ve bilimsel kaynaktan çalışılması saldırganlığın üzerinde uzlaşıldığı tanımının yapılmasını zorlaştırmıştır. Örneğin Underwood (2011), 200'den fazla saldırganlık tanımının bulunduğunu belirtmiştir.

Saldırganlığın üzerinde uzlaşıldığı bir tanımının olmamasının nedenleri arasında saldırganlığın farklı şekillerde meydana gelmesi gösterilebilir. Saldırganlık fiziksel, nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, düşmanlık, öfke ve sözel gibi farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir (Buss ve Perry, 1992; Demirtaş Madran, 2012; Ercan vd., 2016; Yudofsky vd., 1986). Ayrıca saldırganlık bazı durumlarda açık bir şekilde sergilenirken bazı durumlarda örtük bir şekilde olabilmektedir (Miyazaki vd., 2003). Örneğin fiziksel saldırganlık çevredeki insanlar tarafından da fark edilen bir türdür. İlişkisel saldırganlık ise daha soyut, manipülatif ve gizli şekillerde saldırganlık sergilenmektedir (Voulgaridou ve Kokkinos, 2015). Tüm bu farklılıklarla birlikte bir davranışın saldırganlık olarak kabul edilmesinde davranışa mı niyete mi önem verilmesi gerektiğinin bilinmezliği, farklı kültürlerde farklı davranışların saldırganlık olarak kabul edilmesi gibi durumlar da saldırganlığın çok çeşitli tanımlarının olmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla saldırganlığın daha fazla ele alınmasını da gerekli kılmaktadır.

Alan yazın incelendiğinde saldırganlığın farklı şekillerde ele alındığı tanımların olduğu görülmektedir. Bunlardan birinde Moeller (2001) saldırganlığı, birine zarar vermeyi amaçlayan davranışlar olarak tanımlamıştır. Bu davranışlar fiziksel olabileceği gibi psikolojik veya bir başkasının mülküne zarar verme şeklinde de yapılabilir. Moeller'in (2001) tanımına göre saldırganlık dışarıdan gözlemlenebilmektedir. Ayrıca saldırganlık sadece birine fiziksel zarar vermeyi içermemekte karşıdaki bireyin psikolojisine zarar verecek sözler söyleme ve dedikodu yayma da bir saldırganlık örneğidir. Bu tanımın ortaya koyduğu bir diğer nokta saldırganlığın mutlaka karşıdaki bireyin fiziksel bütünlüğüne zara verici olması gerekmediğidir. Örneğin karşıdaki bireyin sahip olduğu bir eşyaya zarar vermek de saldırganlık örneğidir. Bir başka tanımda saldırganlığa oldukça geniş bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Bu tanıma göre saldırganlık birine zarar vermeye yönelik gerçekleştirilen tüm davranışlardır (Gvion ve Apter, 2011). Anderson ve Bushman (2002) ise bir davranışın saldırganlık olarak ele alınabilmesi için failin mağdura zarar vermek amacıyla davranışı gerçekleştirmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu tanımda vurgulanan nokta davranışın altında amaçlı bir niyetin olmasıdır. Dolayısıyla bu tanıma göre birine istemeden zarar vermenin saldırganlık olarak gösterilmediği söylenebilir.

Bazı kaynaklarda her ne kadar alan yazında aralarındaki farklılık ortaya konulsa da bazı kaynaklarda şiddet ile saldırganlık eş anlamlı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bundan dolayı şiddete ilişkin tanımlara da yer verilmesi yerinde olacaktır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), gençlere yönelik şiddeti, gencin tanıdığı veya tanımadığı bireyler tarafından, fiziksel olarak saldırıya uğraması olarak açıklamıştır (WHO, 2022). Bununla birlikte şiddet ile saldırganlığı iki farklı kavram olduğunu belirtenler de bulunmaktadır. Anderson ve Bushman (2002) şiddetin, karşıdaki bireye aşırı derecede zarar veren bir saldırganlık biçimi olduğunu belirtmişlerdir. Dolayısıyla Anderson ve Bushman'a göre (2002) tüm şiddet davranışları aslında saldırganlık olarak ele alınabilir. Ancak her saldırganlık davranışını şiddet olarak ele alınamamaktadır. Bir başka ifadeyle şiddet saldırganlığı da içeren bir davranış örüntüsüdür. Şiddet ve saldırganlığın benzer davranış örüntülerini içerdiği de söylenebilir. Örneğin, birine duygusal, psikolojik, sözel, cinsel ve fiziksel olarak zarar vermeyi amaç edinme; başkalarına karşı öfkeli olma; başkalarını baskı altına alma gibi davranışlar hem saldırganlıkta hem de şiddette görülebilir (Ulusal Akıl Sağlığı İşbirliği Merkezi, 2015).

Saldırganlıkla ilgili farklı tanımlarının olmasının nedeni saldırganlığın çok sayıda türünün olmasıdır. Çünkü her bir tanım aslında saldırganlığın bir başka türüne odaklanmıştır. Saldırganlık türleri, ilk olarak reaktif ve proaktif olmak üzere ikiye ayrılarak incelenebilir. Bu iki türün en temel farklılığı farklı duygusal, bilişsel ve davranışsal nedenlere, amaçlara ve amaçları gerçekleştirmek için farklı yollara sahip olmalarıdır (Li vd., 2022). Proaktif saldırganlık, belirli bir hedefe ulaşma arzusuyla motive edilen, planlanmış, saldırganlık davranışı sonrasında bir ödül beklentisiyle yapılan, provakasyondan bağımsız olarak ortaya çıkan ve dürtüsel olmayan davranışların bulunduğu saldırganlık türüdür (Dodge, 2006; Hubbard vd., 2001). Bu tür saldırganlık, lakap takma, alay etme ve tekrarlayıcı bir şekilde karşıdakini zorlayan davranışlarda bulunmayla karakterizedir. Reaktif saldırganlık ise algılanan bir tehdide, provokasyona, öfke ve engellenme gibi duygulara yol açabilecek olaylara cevap olarak gösterilen davranıştır. Bu davranışlar genellikle dürtüsel, planlanmamıştır ve aniden ortaya çıkmıştır (Dodge ve Coie, 1987; Miller ve Lynam, 2006). Proaktif ve reaktif saldırganlık arasındaki temel farklardan biri de amaçtır. Proaktif saldırganlıkta, saldırganlık sadece amaca ulaşmak için kullanılan yol iken reaktif saldırganlıkta saldırganlık asıl amaç konumundadır (Babcock vd., 2014).

Proaktif ve reaktif saldırganlık sınırlamasının yanı sıra bir diğer saldırganlık türü ilişkisel saldırganlıktır. Saldırganlık her zaman görülen bir şekilde ortaya çıkmamaktadır. Açık

bir şekilde görülmeyen saldırganlık türüne ilişkisel saldırganlık denilmektedir. Gizli bir şekilde gerçekleştirilmesinden dolayı ilişkisel saldırganlığı belirlemek diğer saldırganlık türlerine göre daha zordur (Young vd., 2010). İlişkisel saldırganlık, dedikodu yaymak, iftira atmak, gruptan dışlamak veya gruptan dışlamakla ilgili tehdit etmek gibi üstü kapalı şekilde kişinin sosyal statüsüne zarar vermeye yönelik gerçekleştirilen saldırganlık türüdür (Kokkinos vd., 2019; Murray Close vd., 2016). Bununla birlikte ilişkisel saldırganlık açık saldırganlığa dönüşebilir (Ojanen ve Findley-Van Nostrand, 2014). Fiziksel saldırganlık, kişiler arası ilişkileri olumsuz yönde etkileyebilir çünkü bu davranışlar toplumsal olarak kabul edilir görülmeyebilir. Fiziksel saldırganlığı gözlemleyenler saldırganlara karşı olumsuz tutum içerisinde bulunabilir. İlişkisel saldırganlıkta ise bireyler diğer insanları gözle görülür şekilde zarar vermese de arka planda istediği zararı vermektedir. Bir başka ifadeyle istediği ve arzu ettiği amaca ulaşmaktadır. Ancak fiziksel saldırganlıkta olduğu gibi zarar verme toplum tarafından tepki alacak şekilde meydana gelmemektedir (Waasdorp vd., 2019). Sonuç olarak ilişkisel saldırganlığın gözle görülmeden de olsa en az diğer saldırganlık türleri kadar zarar verici bir özelliğe sahip olduğu söylenebilir.

Saldırganlığın yaygın kabul edilen ayrımlarından birine göre saldırganlık dört farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu ayrımı Buss ve Perry (1992) tanımlamıştır. Buss ve Perry'e göre (1992) saldırganlık; fiziksel, sözel, öfke ve düşmanlıktan oluşmaktadır. Fiziksel saldırganlık, birine vurmak, yumruk atmak, tekme atmak ve dövmek gibi davranışlarla karakterize saldırganlık türüdür (Chong vd., 2022; LaPierre vd., 2022). Sözel saldırganlık birine lakap takmak, bağırarak ve tehdit etmek gibi sözel ifadelerden oluşan saldırganlık türüdür (Chong vd., 2022). Öfke, beklentilerin karşılanmaması, istek ve arzuların doyurulmaması ve engellenmeye maruz kalma gibi durumlarda ortaya çıkan bir duygudur. Öfke doğru şekilde ifade edildiğinde kişiler arası ilişkilere zarar vermemekte hatta ilişkiyi güçlendirebilmektedir. Ancak doğru şekilde ifade edilmediğinde ise saldırganlığa yol açabilmektedir (Karataş, 2008). Düşmanlık ise saldırganlığın bilişsel yönünü oluşturmaktadır ve bireyin yaşadıklarını olumsuz değerlendirmesine yol açmaktadır (Yılmaz vd., 2022). Williams ve diğerleri (2012) ise psikolojik saldırganlığı tanımlamışlardır. Bu tanıma göre psikolojik saldırganlık, ilişkide partnerin diğer insanlarla ilişkisini sınırlandırmaya çalışma, ilişkide kontrolü kendi eline almaya çalışma veya sosyal ortamlarda partneri küçük düşürecek davranışlarda bulunma olarak tanımlanmıştır. Sonuç olarak saldırganlık, çeşitli şekillerde ortaya çıkan, farklı türlerin olan ve farklı şekillerde tanımlanan bir psikolojik değişkendir. Bundan dolayı saldırganlık tanımlarını inceleyerek veya saldırganlık türlerini belirleyerek saldırganlığı anlayabilmek kolay değildir. Saldırganlığı tam olarak anlayabilmek için psikolojik kuramlar açısından saldırganlığın

incelenmesi gerekmektedir. Bundan dolayı aşağıda saldırganlığı açıklayan kuramlardan bahsedilmiştir.

2.3.1. Saldırganlıkla ilgili kuramlar

Saldırganlık tüm dünyada karşılaşılan bir toplum ruh sağlığı problemi olduğu için farklı kuramlar tarafından açıklanmaya çalışılmıştır. Saldırganlığı ele alan kuramlar aşağıda verilmiştir.

Sosyal bilgi işleme kuramı

Saldırganlığı açıklamaya çalışan kuramlardan birisi sosyal bilgi işleme kuramıdır. Sosyal bilgi işleme kuramı, sosyal çevreden gelen bilginin birçok aşamadan geçerek değerlendirildiğini ve bireyin bu aşamalı değerlendirme sonucunda tepki verdiğini ortaya koymaktadır (Li vd., 2013). Sosyal bilgi işleme kuramına göre bireylerin saldırganlık davranışlarının kaynağı sosyal çevreden gelen bilgileri yorumlama şeklindedir. Bir başka ifadeyle bu kurama göre saldırganlık davranışı gösteren bireyler sosyal uyaranlara uygun tepki verememektedir. Sosyal bilgi işleme kuramına göre saldırganlık davranışının ortaya çıkması altı adımdan oluşmaktadır (Crick ve Dodge, 1994):

- (a) Bireyin, dış ve iç dünyadan gelen ipuçlarını kodlaması.
- (b) Bireyin, ipuçlarını yorumlanması ve zihinsel temsilini oluşturması. Bu aşamada bireyler, sosyal çevreden gelen uyaranları değerlendirmekte ve uyarının iyi niyetli olup olmadığını belirlemektedir. Araştırmacılar saldırganlık gösteren ve göstermeyen bireylerin uyaranları değerlendirme biçimlerini incelemiştir. Bu araştırmalarda saldırgan bireylerin diğer insanların yaptıklarını daha kötü niyetli algıladıkları sonuçlarına ulaşılmıştır (Dodge, 2006). Sonuç olarak ilk iki adımda bireyler içsel ve dışsal ipuçlarına dikkat edip, bu ipuçlarını kodlamakta ve bunları yorumlamaktadır.
- (c) Bireyin, hedefini açıklığa kavuşturması veya seçmesi. Bu aşamada birey sosyal uyaranları yorumlamasına bağlı olarak içinde bulunduğu durumla ilgili hedef belirlemektedir.
- (d) Bireyin, yanıt erişimi veya oluşturması. Bu aşamada birey içinde bulunduğu sosyal duruma uygun olduğunu düşündüğü tepkilere zihninden ulaşmaktadır. Eğer bireyin içinde bulunduğu sosyal durum bireyin daha önce karşılaşmadığı durumsa yeni tepkiler geliştirilebilmektedir.

- (e) Bireyin, vereceği yanıtı karar vermesi. Bu aşamada, birey içinde bulunduğu duruma göre oluşturduğu yanıtı değerlendirip en etkili yanıtı seçmektedir. Birey en uygun yanıtı seçerken yanıtın duruma uygunluğu, gerçekleştirme yeteneğinin olup olmaması ve vereceği yanıt sonrasında ortaya çıkabilecek sonuçlara göre karar vermektedir.
- (f) Bireyin, davranışı hayata geçirmesi. Son aşama olan bu adımda birey seçtiği yanıtı davranışsal olarak ortaya koymaktadır (Crick ve Dodge, 1994).

Sosyal bilgi işleme kuramına göre birey eğer bu altı adımda sosyal çevreden gelen uyarınları doğru şekilde işlerse sağlıklı tepkiler verebilmektedir. Bu altı adımda bozulmalar olması durumunda ise birey uygun olmayan tepkiler sergileyebilir (Mouskounti vd., 2021). Saldırganlığın ortaya çıkma sürecinin beş aşamadan oluştuğu da bazı kaynaklarda ifade edilmiştir. Bu aşamalar: sosyal ipuçlarının kodlanması, sosyal ipuçlarının yorumlanması, tepki arama, tepki değerlendirme ve harekete geçirme olarak belirtilmiştir (Dodge ve Crick, 1990). Özet olarak, bu kurama göre sosyal çevreden gelen uyarınlara tehdit olarak algılanması saldırganlık riski taşımaktadır. Ancak saldırganlığın duygusal süreçlerden de kaynaklanabildiği bilinmektedir (Smeijers vd., 2020).

Sonuç olarak sosyal bilgi işleme kuramı, saldırganlığı sosyal bilişteki sapmalara dayanarak açıklamaktadır. Bir başka ifadeyle bu kuram, saldırganlığı bilgi işleme adımlarının herhangi birinde ortaya çıkan önyargılı işleme kalıplarının bir sonucu olarak ele almaktadır (Li vd., 2013). Etkili bir saldırganlık modeli olan sosyal bilgi işleme kuramı, büyük ölçüde sosyal bilişin saldırgan davranışı ortaya çıkartan sosyal ipuçlarını algılama ve yorumlamanın önemini vurgulamaktadır (Crick ve Dodge, 1994).

Sosyal öğrenme kuramı

Saldırganlığı açıklamak için geliştirilmiş birçok kuram olmasına rağmen Bandura'nın sosyal öğrenme kuramının saldırganlığı detaylı şekilde açıklayan kuramlardan olduğu söylenebilir. Sosyal öğrenme kuramı, saldırganlığın ortaya çıkış mekanizmasını ele almaktadır. Sosyal öğrenme kuramına göre saldırganlık kalıtsal nedenlerden ziyade bireyin gözlemleri ve deneyimleri yoluyla öğrendiklerinden kaynaklı olarak ortaya çıkmaktadır (Bandura, 1978). Bu kuramda öğrenme gözlem yoluyla gerçekleşmektedir (Goodnight vd., 2017). Bu kurama göre saldırganlık çevredeki saldırganlığın gözlemlenerek içselleştirilmesi daha sonra taklit edilerek davranış haline getirilmesi olarak açıklanmıştır. Birey doğrudan aile üyelerinden olmak üzere yaşadığı toplumdan, akranlardan ve kitle iletişim araçlarından, gözlemlediklerini

öğrenmektedir (Ormrod, 2021). Yapılan birçok araştırma şiddet içeren görüntüler izleyen çocuk ve ergenlerin daha çok saldırganlık davranışı sergiledikleri sonucunu paylaşmıştır (Bandura, 1978). Bandura'nın sosyal öğrenme kuramını günümüze uyarladığımızda internet ve sosyal medyada maruz kalınan saldırganlık içeren görüntülerin de bireylerde saldırganlığı tetikleyebileceği söylenebilir. Bununla birlikte ergenin gözlem yaparak öğrendiği temel kaynağın ailesi olduğu söylenebilir. Çünkü bireyin davranışlarının kendisine en yakın kişilerden etkilendiği söylenebilir (Snethen ve Puymbroeck, 2008). Bu durum ailenin saldırganlığın öğrenilmesi açısından hem risk hem de koruyucu faktör olduğunu göstermektedir.

Aile içerisinde saldırganlığın görüldüğü ortamda yetişen aile üyesinin saldırganlık davranışları sergileme riski bulunmaktadır (Ormrod, 2021). Eğer ebeveynler elde etmek istediği şeyleri saldırganlık göstererek elde etmeye çalışırsa ergenler de bu davranışları gözlemleyerek ve taklit ederek sergileyebilir. Bununla birlikte saldırganlığın görülmediği, engellenmeye çalışıldığı aile ortamında yetişen aile üyesinin saldırganlık davranışları gösterme açısından risk grubunda olmadığı söylenebilir. Bandura (2000) bireyin, sadece yaşadığı ortamdan etkilenmediğini aynı zamanda çevresini de etkilediğini ifade etmiştir. Bundan dolayı bireyin çevresindeki bireylere saldırganlığı öğretebileceği söylenebilir. Bir başka ifadeyle ailede öğrenilen saldırganlık davranışının farklı ortamlara aktarılma riski bulunmaktadır.

Sosyal öğrenme kuramı saldırganlığı ele alırken sadece ortaya çıkış süreciyle ilgilenmekle kalmamıştır. Bu kuramda saldırganlığı devam ettiren süreçler de açıklanmaya çalışılmıştır (Snethen ve Puymbroeck, 2008). Bu noktada birey, yaptığı davranışların sonuçlarını düşünerek davranışlarını devam ettirip ettirmeyeceğine karar vermektedir (Bandura, 1978). Birey, saldırganlık davranışları sonucunda güç elde etme, sosyal açıdan doyum elde etme, statü elde etme ve diğer insanlardan övgü alma gibi kazanımlar elde ettiğinde saldırganlığını devam ettirecektir (Bandura, 1978). Örneğin, saldırganlığın normal kabul edildiği, pekiştirildiği bir ailede yetişen bireyin saldırganlık davranışlarını sürdüreceği düşünülebilir. Sonuç olarak sosyal öğrenme kuramı, ergenlerde saldırganlığın ortaya çıkması ve devam etmesi süreçlerinde ailenin rolünü ortaya koymaktadır.

Bronfenbrenner'in ekolojik sistem yaklaşımı

Ekolojik sistem yaklaşımı, Bronfenbrenner tarafından ortaya atılmış ve günümüze kadar gelişerek varlığını devam ettirmiş bir bakış açısıdır. Biyoekolojik model bireyin gelişimini yaşanılan çevreden bağımsız olarak değil iç içe geçmiş katmanlardan oluşan çevreyle karşılıklı

etkileşimin olduğu düşüncesiyle ele almaktadır (Bronfenbrenner, 1979). Bir diğer ifadeyle bu modele göre bireyin gelişim süreci içinde yaşadığı bağlam dikkate alınarak incelenmektedir (Murphy, 2020). Bağlam olarak ifade edilen şey ise kimi zaman bireye en yakın olan aileyken kimi zaman çok daha uzakta yaşanan yerin kültürüdür. Esasen bağlam, bireye en yakından en uzağa doğru bir çizgi üzerindeki çevresel unsurları içermektedir (Bronfenbrenner, 1977).

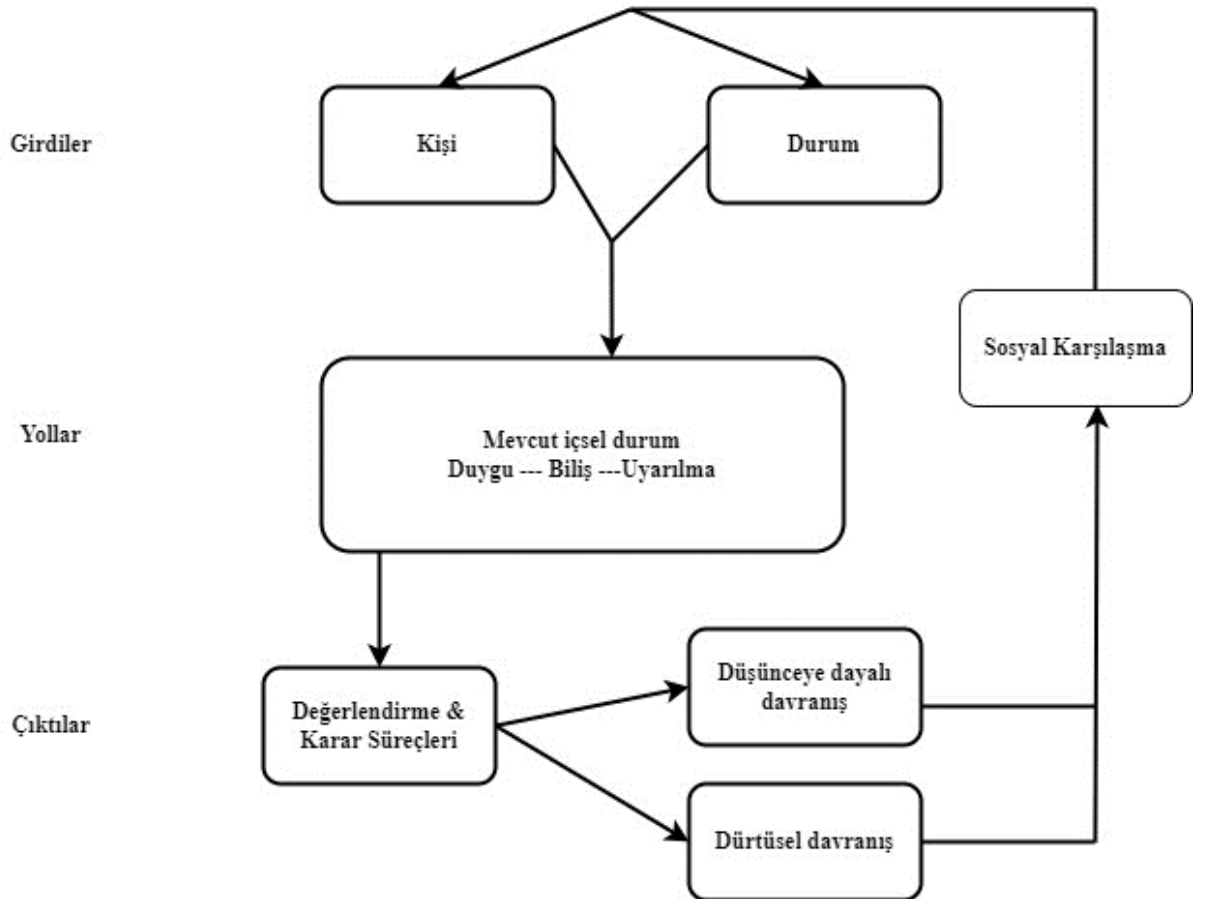
Ekolojik sistem yaklaşımında, bireye en yakın olan katman mikrosistemdir. Mikrosistem, bireyin içinde yaşadığı yakın çevresiyle (ev, iş yeri veya okul) girdiği etkileşimi içermektedir (Bronfenbrenner, 1977). Örneğin, bireyin ebeveynleriyle, akranlarıyla, iş arkadaşlarıyla veya öğretmenleriyle girdiği etkileşim mikrosistemi oluşturmaktadır (Bronfenbrenner ve Morris, 2006). Mikrosistemlerin birleşiminden-etkileşiminden oluşan katman ise mezosistem olarak adlandırılmaktadır. Bir başka ifadeyle mezosistem, birden fazla mikrosistem unsurunun etkileşiminden oluşan katman olarak ifade edilmektedir (Bronfenbrenner, 1977). Bir diğer sistem ise ekzosistemdir. Ekzosistem bireyin doğrudan içinde bulunmadığı ama bireyin yaşantısını etkileyen sistem türüdür. Bu sistemde yaşananlar veya alınan kararlar bireyin yaşantısında önemli etkilere yol açabilmektedir. Örneğin, iş ortamı dolaylı olarak ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkisini etkileyebilmektedir (Bronfenbrenner, 1986). Ekzosistemden sonra gelen sistem ise makrosistemdir. Makrosistem, kendinden önceki üç sistemin etkileşimi yoluyla birey üzerinde etkisi olan sistemdir. Bu sistem, kültürel, eğitsel, dinsel sistemlerden oluşmaktadır (Korkut Owen, 2017). Ekolojik modelde bu dört sistem dışında bir de kronosistem de bulunmaktadır. Kronosistem, zaman faktörünün bireyin gelişimine olan etkisini içermektedir. Bu noktada sadece kişinin yaşı değil çevrede zaman bağlı olarak gerçekleşen değişimlerin de bireyin gelişimini etkilediği belirtilmektedir. Kronosisteme örnek olarak ailede ölüm, boşanma, taşınma veya mesleğe giriş gibi olaylar gösterilebilir (Bronfenbrenner, 1986).

Bu araştırmada ekolojik sistem yaklaşımı saldırganlık açısından ele alınmaktadır. Zorbalık ve saldırganlıkla ilgili araştırmaların genellikle mikrosistem içerisindeki yapılara odaklandığı görülmekle birlikte ekolojik sistem yaklaşımının diğer katmanlarının da saldırganlığa etkisi olduğu söylenebilir. Örneğin ebeveyn tutumları, aile çatışması ve ebeveyn şiddeti bireylerde saldırganlığı artırabilmekte (mikrosistem); ebeveynlerin diğer insanlarla (örn. öğretmenler, çocuklarının akranları gibi) etkileşimi ergenin öğretmenleri ve akranlarıyla ilişkisinde saldırganlığı farklı şekillerini tetikleyebilmekte (mezosistem); kültürel ve toplumsal normlar saldırganlığın ortaya çıkmasına neden olabilmekte (makrosistem) veya boşanmış

ebeveyni olan çocuklar (kronosistem) saldırganlığa yatkın olabilmektedir (Espelage, 2014; Hong, 2021; Lee, 2011). Bronfenbrenner'in modelini geliştirdiği zaman göz önüne alındığında internet gibi çevrim içi ortamların etkisinin yadsınması normal kabul edilebilir (Navarro ve Tudge, 2023). Günümüzde çevrim içi ortamların insanların hayatlarının merkezinde olduğu düşünüldüğünde ekolojik sistem yaklaşımı siber zorbalık gibi davranış problemlerine de uyarlanmaya başlanmıştır (Cross vd., 2015). Sonuç olarak Bronfenbrenner'in ekolojik sistem yaklaşımı ergenlerde saldırganlığı açıklamada kullanılabilir.

Genel saldırganlık modeli

Genel saldırganlık modeli, saldırganlığı bireysel, biyolojik, psikolojik, sosyal, kültürel, durumsal ve çevresel faktörlere göre açıklayan bir meta modeldir. Bu model saldırganlığı açıklayan kuramların sentezi niteliğindedir (Anderson ve Bushman, 2018). Genel saldırganlık modelinin süreci Şekil 8'de verilmiştir (Anderson ve Bushman, 2002).

Şekil 8. Genel saldırganlık modeli döngüsel süreçler (Anderson ve Bushman, 2002).

Genel saldırganlık modeli saldırganlığı yakın ve uzak faktörlere göre açıklamaktadır. Saldırganlığa yol açan veya önleyen yakın faktörler üç aşamadan oluşmaktadır (Allen ve

Anderson, 2017). İlk aşama kişisel ve durumsal girdilerden oluşmaktadır. Kişisel girdiler, bireyin beklenti önyargıları, kişilik özellikleri, tutumları, değerleri ve inançları gibi olayları yorumlamalarını etkileyen özelliklerdir. Durumsal girdiler de tıpkı kişisel girdiler gibi bireyin saldırganlığını arttırabilecek durumlardan oluşmaktadır. Durumsal girdiler arasında agresif ipuçları, provakasyon, hayal kırıklıkları, ağrı ve uyuşturucu madde sayılabilir. İkinci aşama, üç yoldan oluşmaktadır. Bu yollar birinci aşamadan gelen bilgiler tarafından etkilenen bireyin biliş, duygu ve fizyolojik uyarılma özellikleridir. Örneğin, girdi değişkenleri bireyin daha düşmanca düşünceler geliştirmesine; daha öfkeli olmasına veya kışkırtılma sonucunda daha yüksek uyarılma düzeyine çıkmasına neden olarak saldırganlığı tetikleyebilmektedir. Üçüncü ve saldırganlığı etkileyen yakın faktörlerden sonuncusu ise çıktılar adını almaktadır. Bu aşama ise önceki iki aşamadan gelen ipuçlarının değerlendirildiği ve karar verildiği aşamadır (Anderson ve Bushman, 2002). Genel saldırganlık modelinde yakın faktörlerin dışında uzak faktörler de saldırganlığı ortaya çıkartabileceği vurgulanmaktadır. Uzak faktörler arasında biyolojik faktörler ve hormonal düzensizlikler gibi özellikleri içermektedir. Çevresel faktörler arasında ise aileye ve kültürel normlara ilişkin faktörler yer almaktadır. Saldırganlık, şiddet, çatışma gibi olumsuz aile yaşantıları, olumsuz ebeveynlik stiline sahip ebeveynlerle yaşamak gibi faktörler bireyi saldırganlık davranışlarına itebilmektedir (Allen vd., 2018). Genel saldırganlık modelindeki yakın (her üç aşama da dahil olmak üzere) ve uzak faktörlerin tamamı saldırganlığı tetikleyebilir veya saldırganlığı engelleyebilir. Sonuç olarak genel saldırganlık modelinin ergenlerde saldırganlığın ortaya çıkışını açıklamaya yarar sağlayacağı söylenebilir.

2.4. Pozitif Genç Gelişim

Psikoloji alanında, gelişim kavramı uzun yıllar boyunca zorluklar ve problemler üzerinde durulan çalışmalar ile ele alınmıştır (Seligman, 2002). Bu çalışmalarda gençlerin potansiyelleri ve güçlü yönlerinin ikinci plana atıldığı görülmektedir (Carr vd., 2020). Pozitif psikoloji bakış açısının ağırlık kazanmasıyla birlikte gençlerin güçlü oldukları alanlar ve potansiyellerine vurgu yapılmaya başlanmıştır (Meyers vd., 2013). Pozitif psikoloji bakış açısının güç kazanmaya başlamasıyla birlikte psikoloji, insanların sahip olmadıkları üzerinde durmaktansa sahip olduklarıyla daha olumlu bir yaşam sürmelerini amaçlamıştır. Bir diğer ifadeyle psikoloji alanı dayanıksız bir binayı yıkıp yeniden yapmak değil, aynı zamanda dayanıklı ve estetik bir bina inşa etmeye odaklanmıştır. Bu açıdan birçok kuram ve program gençlere karşı olumlu bakış açısını ortaya koymuştur (Voltan Acar, 2014; Youth, 2023). Bu olumlu bakış açılarından biri de pozitif genç gelişim yaklaşımıdır.

Pozitif genç gelişim bakış açısı nispeten yeni bir kavram olduğundan dolayı bu kavrama ait tanımların verilmesi önem arz etmektedir. Pozitif genç gelişim bakış açısı gençlerin sağlıklı gelişim için gerekli olan potansiyel ve kapasiteye sahip olduğunu savunmaktadır. Ayrıca pozitif genç gelişim gençlerin sağlıklı gelişimlerini sürdürmek için kişisel ve ekolojik kaynakların etkileşim halinde olduğunu savunmaktadır (Martin-Barrado ve Gomez-Baya, 2024). Pozitif genç gelişim yaklaşımı önleyici bir bakış açısına da sahiptir.. Bu bakış açısına göre, olumsuz yaşam olaylarına maruz kalsalar da gençlerin olumlu yönleri güçlendirildiğinde, olumsuz yaşam olaylarının gençler üzerinde problemlere yol açması önlenebilmektedir (Damon, 2004). Buna benzer şekilde Benson ve Scales (2009) pozitif genç gelişimin alkol-madde kullanımı, saldırganlık ve şiddet gibi riskli durumların önlenmesi veya azaltılması için yararlı olabilecek bir yaklaşım olduğunu ifade etmişlerdir. Holsen ve diğerleri (2017) ise pozitif genç gelişimin, gençlere yönelik geleneksel problem ve eksiklik odaklı yaklaşımlardan farklı olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca pozitif genç gelişimin gençlerin sahip olmaları gereken güçlü yönleri kazanmaları için yollar hazırlayan bir bakış açısı olduğunu belirtmişlerdir. Catalano ve diğerleri (2004) ise pozitif genç gelişimin, gençlerin olumsuz özellikler kazanmasına neden olan faktörleri düzeltmekten daha fazlası olduğunu savunmuşlardır.

Pozitif genç gelişimle ilgili açıklamalar incelendiğinde bu bakış açısının pozitif psikolojiden temel aldığı görülmektedir. Çünkü pozitif psikoloji bireylerin pozitif duygu, karakter gücü, erdem, bilişsel ve duygusal güçlere sahip olduklarını ve psikolojinin bu güçleri ortaya çıkartabileceğini savunmaktadır (Seligman vd., 2005). Sonuç olarak pozitif genç gelişim her gencin olumlu, sağlıklı, uyumlu ve başarılı bir şekilde gelişimlerini sürdürme gücüne sahip olduğunu savunan bir yaklaşımdır (Lerner vd., 2005). Bu noktada pozitif genç gelişim bakış açısının bir süreci ifade ettiği söylenebilir. Bu bakış açısı durağan bir gelişimden ziyade birey ve çevrenin (aile, akran, okul, toplum, kurumlar, kurum kültürleri) sürekli ve karşılıklı bir etkileşime sahip olduğunu savunmaktadır (Benson ve Scales, 2009).

Pozitif genç gelişim bakış açısı bazı ülkelerin eğitim sistemine entegre edilmiştir. Başarılı şekilde bu bakış açısını kullanan ve eğitim programları geliştiren ülkelerden biri ABD'dir. ABD'de çeşitli federal kurum temsilcilerinden oluşan ve gençlik araştırmalarını planlayan YOUTH adında bir kuruluş bulunmaktadır. Youth (2023) pozitif genç gelişimi olumlu deneyim, olumlu ilişki ve olumlu ortamların bir sonucu olarak açıklamaktadır. Ayrıca bu kuruluş pozitif genç gelişimin aile desteği, pozitif akran grupları, bireyin kişisel güçlü yönleri, okulun pozitif etkisi ve toplumun desteği ile sağlanabileceğini belirtmiştir. Pozitif genç

gelişim bakış açısına göre ergenlerin sahip olduğu olumlu ve güçlü tarafları ortaya çıkartması noktasında aile üyeleri ve çevresindeki yetişkinlerden destek görmesi önemlidir (Benson ve Scales, 2009). Tirrell ve diğerleri ise (2020) pozitif genç gelişim yaklaşımını geniş bir perspektiften açıklamışlardır. Bu kapsamda pozitif genç gelişimin olumlu yetişkin-geç ilişkilerinin kurulması, çeşitli yaşam becerilerinin kazandırılması ile okul ve topluluk faaliyetlerine katkıda bulunulması gibi özelliklere sahip olması gerektiğini belirtmişlerdir. Araştırmacıların pozitif genç gelişimle ilgili sıraladıkları bu özellikler pozitif genç gelişim bakış açısının çok boyutlu yapısını örneklendirmektedir.

Pozitif genç gelişim sadece gencin olumlu özelliklere sahip olması anlamına gelmemektedir. Pozitif genç gelişime sahip bir genç aynı zamanda olumsuz özelliklerden de korunmuş olacaktır. Örneğin bu konuda yapılan araştırmalarda çeşitli pozitif genç gelişim öğelerinin depresyon (Gomez-Baya, 2022); alkol kullanımı, madde kullanımı, şiddet ve intihar denemeleri gibi riskli davranışlarla (Manrique-Millones, 2021) negatif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma sonuçları pozitif genç gelişimin önleyici rolünün de bulunduğunu göstermektedir. Bu bakış açısının ortaya çıkmasını sağlayan kuramların da incelenmesi gerekmektedir. Pozitif genç gelişim kavramı birçok kuram, uygulama, müdahale programında yer almaktadır. Bu açıdan pozitif genç gelişim kavramının hem kuramsal hem de uygulamaya dönük sağlam bir temele sahip olduğu söylenebilir. Pozitif genç gelişim kavramının dayandığı temel kuramlar aşağıda belirtilmiştir.

2.4.1. Pozitif genç gelişimin dayandığı temel kuramlar

Pozitif genç gelişim, ilişkisel gelişim sistemleri kuramı ve biyoekolojik sistemler teorisi gibi farklı bakış açılarından yola çıkmıştır. Bu iki bakış açısına ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

İlişkisel gelişim sistemleri kuramı

Gelişim psikolojisi biyolojik ve genetik bakış açılarının hakim olduğu bir alan olmaktan çıkıp bireysel, toplumsal, zamansal ve kültürel faktörlerin ortaklaşa etkileşiminden yola çıkarak insanın gelişimine odaklanan bir bakış açısına evrilmiştir. Günümüzde insan gelişimini farklı düzeylerde etkileyen faktörlerin rolü incelenmektedir (Overton, 2013). Dolayısıyla günümüzde insan, gelişimi için çevresini etkileyen ve ondan etkilenen rolde yer almaktadır. İlişkisel gelişim sistemleri kuramı da insan gelişiminin aktif bir şekilde birey-bağlam (ev, okul, toplum, kültür, zaman) arasındaki karşılıklı etkileşimden oluştuğu fikrine dayanmaktadır. Bir bakıma

günümüzdeki insan gelişimine bakış açısı geçmişte insanı pasif bir varlık olarak gören gelişimsel bakış açılarından farklılıklar içermektedir (Lerner ve Benson, 2013).

İlişkisel gelişimsel sistemler kuramına göre bağlam, yaşam boyunca bireyin gelişimi üzerinde etkiye sahiptir. Bu etki ebeveynler, fiziksel bir hastalık, toplumsal olaylar ve zamana bağlı değişimler gibi çeşitli yaşam koşulları aracılığıyla meydana gelmektedir. Bu kurama göre bağlam, aktif bir şekilde bireyin gelişimi sürecinde etkileyen-etkilenen döngüsünde yer almaktadır. Yine bu kuramda bağlamın bireyin gelişimini hem olumlu hem de olumsuz yönde etkileyebileceği belirtilmektedir (Lerner, 2011). İlişkisel gelişimsel sistemler kuramında bireyin de sahip olduğu özellikleriyle bağlamı etkilediği belirtilmektedir. Bu kuramda bireyin sahip olduğu herhangi bir özelliğin, bireyin çevresindeki özelliklerle etkileşim içinde (birey ↔ bağlam) olduğu belirtilmektedir (Lerner ve Benson, 2013).

İlişkisel gelişimsel sistemler kuramı bireylerle bağlamların ayrı ve bağımsız olduğunu ve birbirlerini etkileme – değiştirmelerinin mümkün olmadığını iddia eden geleneksel bakış açısına karşı olarak ortaya çıkmıştır (Overton, 2013). İlişkisel gelişimsel sistemler kuramına göre bireyin gelişimini etkileyen bağlamlar arasında ailesi üyeleri de bulunmaktadır. Bu kuram, aile üyeleri arasında, çift yönlü etkiler (çocuk ↔ aile üyeleri) olduğunu savunmaktadır. Bundan dolayı çocuk ve aile üyeleri arasındaki çift yönlü ilişkilerin çocuğun gelişimi açısından önemli olduğu söylenebilir. (Lerner vd., 2015). İlişkisel gelişimsel sistemler kuramının, aile içindeki karşılıklı etkileşime yaptığı vurgu bu araştırmada aile çatışmasının ailedeki tüm üyelerde görülebileceği fikrini desteklediği söylenebilir. Nitekim bu araştırma kapsamında ailedeki tüm üyeler arasındaki çatışmayı ölçmeye amaçlayan bir ölçek geliştirilmiştir. Bu kuramdan yola çıkarak ailesinde çatışma ortamı olan bir ergenin bu ortamdan olumsuz yönde etkilenebileceği söylenebilir.

Biyokolojik sistemler teorisi

Biyokolojik sistemler teorisi birçok araştırmacı, kuram ve bakış açısından faydalanarak bireyin gelişimini bütüncül açıdan açıklamaya çalışan bir teoridir. Bu teori, hem bireyin hem de birbirlerini etkileyen gelişimini birbirini etkileyen kişi, bağlam, süreç ve zaman faktörleriyle açıklamaya çalışmaktadır (Bronfenbrenner ve Morris, 2006). Bu teoride bağlam ile anlatılmak istenen şey bireyin yaşamı boyunca farklı sosyal etkileşimler içinde olmasıdır. Biyokolojik sistemler teorisi yakın veya uzak çevrenin (bağlam); bireyin gelişimini etkilediğini belirtmektedir (Bronfenbrenner, 1977). Örneğin bireyin akranları, aile üyeleri, toplumdaki diğer kişiler ve kurumlar bağlama örnek olarak gösterilebilir. Bu teoride süreç faktörü, bireyin

gelişiminin süreklilik arz ettiğini ve yaşam boyunca gelişimin devam ettiğini belirtmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu süreç içerisinde bireyin gelişimini kişinin sahip olduğu kişisel özellikler, yaşanan zamanın sahip olduğu özellikler (günler, haftalar veya daha uzun zaman diliminde gelişen olaylar) ve bağlam etkilemektedir (Bronfenbrenner ve Morris, 2006). Biyoekolojik sistemler teorisine göre bağlamlar beş farklı şekilde ele alınmaktadır (Bronfenbrenner, 1977; Bronfenbrenner, 1986; Bronfenbrenner ve Morris, 2006; Tudge vd., 2009):

Mikrosistem: Çocuğun günlük hayatında iletişim halinde olduğu kişilerden oluşan katmandır. Çocuğun okulda akranları veya öğretmenleri, akrabaları, evde ebeveynleri/kardeşleri mikrosistemde yer almaktadır.

Mezosistem: Çocuğun ilişki içerisinde olduğu iki ya da daha fazla mikrosistemin birleşiminden oluşan katmandır. Örnek olarak çocuğun akranları ile ebeveynleri katmanlarının etkileşimi gösterilebilir.

Ekzosistem: Bu katman çocuğun direkt olarak etkileşim halinde olmadığı fakat yine de çocuğun gelişimini olumlu/olumsuz yönde etkileyen bir sistemi tanımlamaktadır. Örnek olarak ebeveynlerin iş yerinde yaşadıklarından dolayı çocuklarıyla olan iletişimlerinin olumlu veya olumsuz etkilenmesi gösterilebilir.

Makrosistem: Bu katman çocuğun bire bir etkileşim halinde olmadığı çevresel faktörleri içermektedir. Örnek olarak kültür, örf ve adetler, devlet kurumlarının almış olduğu kararlar gösterilebilir.

Kronosistem: Bu katman bireyin yaşamında meydana gelen değişimlerin birey üzerinde bıraktığı etkileri ifade etmektedir. Örnek olarak, bir çocuğun ebeveynlerinin ayrılması, bir mesleğe başlamak, emeklilik kararının verilmesi gibi olaylar gösterilebilmektedir.

Sonuç olarak ilişki gelişim sistemleri kuramı ve biyoekolojik sistemler teorisi pozitif genç gelişim bakış açısının gelişmesi sürecinde önemli etkilere sahiptir. Bununla birlikte pozitif genç gelişim belirli süreçlerden geçerek günümüze kadar gelmiş bir yaklaşımdır. Bundan dolayı aşağıda pozitif genç gelişim bakış açısının tarihsel süreçte izlediği yol açıklanmıştır.

2.4.2. Pozitif genç gelişimin tarihsel süreci

Psikoloji bilimi var olduğundan itibaren insanların gelişimi üzerine açıklamalar getirmeye çalışmıştır. Bu açıklamalar kimi zaman Freud'yen bakış açısıyla olumsuzken kimi

zaman da birey merkezli bakış açısıyla olumlu olmuştur (Voltan Acar, 2014). Kimi zaman ise bilişsel bakış açısıyla nötr bir şekilde insanın gelişimi ele alınmaya çalışılmıştır (Akkoyun, 2014). Şüphesiz insanda bu parçaların her biri farklı düzeylerde de olsa bulunmaktadır (Terzi Işık, 2021). Ancak 1900'lü yıllara kadar insana bakış açısının genellikle olumsuz ve problem odaklı olduğu görülmektedir. 1990'lı yıllara kadar ergenlik dönemi için baskın kavramsal çerçeve, fırtına ve stres, öfke, kaygı ve biyolojik yetersizliklerden oluşmaktaydı (Lerner, 2005). Bu durum ergenlik döneminin bir tehlikede olma durumu, yönetilmesi gereken sorunların varlığı ve tehlike riskiyle yaşanmasıyla eş değer görülmüştür. Bir başka ifadeyle 1990'lı yıllara kadar ergenlik dönemindeki olumlu gelişimin açıklaması bile problemlili veya istenmeyen davranışların yokluğu olarak görülmüştür (Benson vd., 2006). Bu durumun nedeni olarak 2. Dünya Savaşı gibi olumsuz yaşam olaylarının getirmiş olduğu ağır psikolojik zorlukların bireylerde çeşitli problemlere yol açması gösterilebilir. Bu durum psikolojide tedavi edici çalışmaların önem kazanmasına yol açmıştır (Seligman, 2002). 1900'lü yılların sonlarına doğru insana bakış açısının olumluya kaydığı görülmektedir. Ergenler ve gençleri bir potansiyel ve güç olarak görme fikri önem kazanmıştır. 2000'li yıllar itibariyle ergen ve gençlerin potansiyellerine ve güçlü yönlerine yapılan vurgu daha da artmıştır. Bu durum pozitif genç gelişim bakış açısının da önem kazanmaya başlamasına yol açmıştır.

Günümüzde, uzun yıllar boyunca gelişimini sürdüren ve pozitif psikoloji temeli olan pozitif genç gelişim bakış açısının yaygınlaşmaya başladığı söylenebilir. Özellikle son yıllarda pozitif genç gelişim ile ilgili yeni yaklaşımların çıktığı görülmektedir. Bu yaklaşımların her biri pozitif genç gelişimin farklı yönlerine vurgu yapmaktadır. Günümüzde yaygın şekilde kullanılan modellerin incelenmesi uygulama noktasında önemli faydalar sağlayacaktır. Bundan dolayı aşağıda günümüzde yaygın şekilde kullanılan pozitif genç gelişim modelleri açıklanmıştır.

2.4.3. Pozitif genç gelişim modelleri

Her geçen gün pozitif genç gelişime artan ilgi bu alanda yapılan araştırmaların artmasını sağlamıştır. Artan araştırma sayıları pozitif genç gelişimle ilgili farklı modellerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Pozitif genç gelişimle ilgili farklı modellerin pozitif genç gelişim kavramını açıklamak için kullandıkları açıklamalar birçok ortak yöne sahiptir. Örneğin, pozitif genç gelişimle ilgili kuramlarda bireyin kişisel özellikleriyle içinde yaşadığı bağlamın etkileşiminin önemini vurgulanmaktadır. Ortak noktalar bulunmakla birlikte bu modeller

arasında farklılıklar da bulunmaktadır. Her bir modelin pozitif genç gelişimi farklı şekillerde ölçmeye ve kavramsallaştırmaya çalıştığı görülmektedir (Lerner vd., 2021).

Günümüzde, pozitif genç gelişim yaklaşımları 4-H modeli, 4C, 5-C, 6C ve 7C modelleri, Catalano'nun 18 pozitif genç gelişim kuramı ve Benson'un 40 gelişim alanı kuramı olarak ele alınabilir. Bu çalışmada öncelikle ABD'de ulusal düzeyde uygulanan 4-H modeli açıklanacak olup daha sonra Lerner'in 5-C modeli ve Catalano'nun 18 pozitif genç gelişim kuramı açıklanacaktır. Son olarak ise Benson'un 40 gelişim alanı kuramı açıklanacaktır.

4-H modeli

4-H modeli, Lerner ve diğerlerinin (2000) pozitif genç gelişim bakış açısının teorik temellerini ortaya koymalarının ardından, bu teoriyi ölçmeye ve ampirik olarak doğrulamaya yönelik gerçekleştirilen çalışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 4-H modeli aynı zamanda pozitif genç gelişim bakış açısının ilk büyük katılımlı projesi konumundadır. Bu proje kapsamında 2002 yılından başlamak üzere yaklaşık 1.700 beşinci sınıf öğrencisi ve aileleri incelenmiştir. Bu proje ile ergenlik yılları boyunca sağlıklı gelişimi sağlayan ve pozitif genç gelişimi destekleyen psikolojik, sosyal ve kişisel değişkenler gözlemlenmiştir. Bu şekilde pozitif genç gelişim bakış açısının gerçek hayattaki göstergelerinin ortaya çıkartılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda projede, ergenlerin kendini düzenleme becerileri, hedefe yönelik davranışları ve tutumları, riskli ve sorunlu davranışları, ekolojik varlıkları (güç kaynakları) ve demografik özellikleri hakkında veriler toplanmıştır. Yani ilişkisel bağlamsal ve biyoekolojik gelişim modellerinin temel sayıltılarını - bu modeller aynı zamanda pozitif genç gelişim bakış açısının da temelidir- gerçek hayatta araştırmışlardır (Lerner vd., 2005).

Pozitif genç gelişim modellerinden en önemlilerinden biri 4-H modelidir. 4-H modeli ismini İngilizce Head, Heart, Hand ve Health kelimelerinin baş harfleri kullanılarak oluşturulmuştur. Bu kelimeler Türkçeye baş (düşünce), kalp (duygu), el ve sağlık olarak çevrilmiştir. Bu dört kavram 4-H modelinin ana yaşam becerilerini oluşturmaktadır. 4-H modeli gençlerin güçlü yönlerine ve potansiyellerine odaklanan bir modeldir. Gençlerin bu güçlü yönleri ile potansiyellerini sergilemeleri amacıyla yaşam becerilerinin öğretilmesi gerektiği varsayımına dayanmaktadır. Bu modele göre bir genç yaşam becerilerine sahip olduğunda güçlü yönlerini veya potansiyellerini sergileyebilmektedir (4-H Organizasyonu, 2021). 4-H modelinden ayrı olarak pozitif genç gelişim yaklaşımını temel alan bir diğer model 5-C modelidir. 5-C modeli ile ilgili açıklamalar aşağıda verilmiştir.

4C, 5-C, 6C ve 7C modelleri

4C modeli Little tarafından oluşturulmuş bir modeldir. Little, ergenlerin güçlü yönlerinin toplumdaki paydaşların desteğiyle birleştiğinde olumlu ve sağlıklı gelişimin ortaya çıkacağını belirtmiştir. Dolayısıyla Little'ın ergenlik dönemine bakış açısının güç temelli olduğu görülmektedir. Little'a göre gençlerin güçlü yönleri dört grupta birleştirilebilir. Ergenlerin sahip olduğu güçlü yönler İngilizce competence, confidence, connection ve character olarak kavramsallaştırılmıştır (Lerner vd., 2021). Bu kavramlar Türkçede yetkinlik, güven, ilişkiler ve karakter olarak kavramsallaştırılmıştır.

Pozitif genç gelişim yaklaşımları arasında popüler şekilde kullanılan ve üzerinde çok sayıda araştırmacı tarafından çalışılan modellerden biri Lerner'in 5-C modelidir (Yalçın, 2021). 5-C modeli ergenler, ergenlerle ilgili programlarda görev alan uygulayıcılar, ergenlerin ebeveynleri ve ergenlerle ilgili alanyazındaki araştırma bulgularından yararlanarak ergenlerin pozitif gelişiminin göstergeleri olarak belirlenen beş güçlü yönden oluşmaktadır (Lerner, 2005). 5-C modeli adını İngilizce competence, caring, confidence, character ve connection kelimelerinin baş harflerinden almaktadır. Bu kelimeler Türkçeye yeterlilik, duyarlılık, güven, karakter ve ilişkiler olarak çevrilmiştir. Lerner ve diğerleri (2005a) bu beş yeterlik alanındaki özellikleri kazanmış ergenlerin pozitif gelişime sahip olduklarını belirtmişlerdir. Aşağıda bu yeterlik alanlarına ilişkin detaylı bilgilere yer verilmiştir. (Dvorsky vd., 2019; Shek vd., 2019; Yalçın, 2021; Lerner vd., 2000; Lerner vd., 2005b).

5-C Modelinde Yeterlilik: Yeterlik, 5C modelinde akademik, mesleki, bilişsel ve sosyal alanlarda bireyin olumlu gelişimlerini kapsamaktadır. Akademik alandaki yeterlilik okula uyum sağlama, okuldaki kurallara uygun davranışlarda bulunma, akademik yönden başarılı olma ve etkili ders çalışma gibi yeterlilikleri içermektedir. Bilişsel yeterlilik alanı için etkili problem çözme ve karar verme gibi becerilere sahip olmak örnek olarak gösterilebilmektedir. Sosyal yeterlilik alanında ise bireyin kişiler arası iletişimi başlatma, ilişkileri sürdürme ve kişiler arası çatışma çözme gibi sosyal becerilere sahip olması vurgulanmaktadır. Son olarak mesleki yeterlilik alanı gencin lisede doğru bir alan seçimini yapabilmesi, ileride yapmayı planladığı mesleğe uygun şekilde becerilerini artırmaya çalışması ve çalışma planı tasarlayabilmesi gibi becerileri içermektedir.

5-C Modelinde Güven: Gençlerin pozitif gelişimlerini sürdürebilmeleri adına gerekli olan öz saygı, öz yeterlilik, kendine güven, fiziksel özelliklerini kabul etme gibi özelliklere sahip olmasıdır. Pozitif genç gelişimde vurgulanan gencin güçlü yönlerini ortaya çıkartma

ilkeleri düşünülürken gencin kendine güvenmesi güçlü yönlerini ortaya çıkartması noktasında önemlidir.

5-C Modelinde Karakter: Gencin davranışlarını kişisel ve toplumsal değerlere uygunluğu açısından sorgulayabilmesi ve bu değerlere uygun olarak yaşayabilmesi karakter alanının içerisinde. Bununla birlikte karakter alanı gencin ahlaki ilkelere sahip olması ve bunlara uygun yaşamasını içermektedir. Bu yeterlik alanında gencin kendi kültüründe olduğu gibi farklı kültürlerin örf, adet ve kurallarına da saygı duyması yer almaktadır. Sonuç olarak karakter, kişisel ve toplumsal değerlere sahip olma, dürüst olma, ahlaki ilkelere sahip olma ile farklı kültür ve toplumlara saygı duyma gibi özelliklerden oluşmaktadır.

5-C Modelinde Duyarlılık: Gencin kişiler arası ilişkilerinde empatik tepkiler gösterebilmesidir. Bununla birlikte diğer insanlara sempati duyabilmek de duyarlılığın içerisinde ele alınabilmektedir. Daha geniş bir ifadeyle gencin kişiler arası ilişkilerinde insanlara duyarlı olması olarak açıklanabilmektedir.

5-C Modelinde İlişkiler: 5-C modelinde, ilişkiler alanı ile anlatılmak istenen gencin çevresindeki insanlarla sosyal ilişkiler kurması ve bu ilişkiler aracılığıyla olumlu yaşantılar deneyimlemesidir. Gencin sosyal ilişki kurduğu kişiler arasında ebeveynleri, kardeşleri, akrabaları, okulda veya mahallede akranları, okulda öğretmen ve yöneticileri, yaşadığı mahalledeki büyükleri gibi yakın ve uzak çevresindeki bireyler yer almaktadır. Bununla birlikte ilişkiler alanı ile sadece çevredeki insanlarla değil aynı zamanda çeşitli kurum/kuruluşlarla kurulan ilişki de pozitif gelişim açısından önemlidir.

Lerner ve diğerleri (2005b) 5C'ye sahip olmanın bir C'yi daha ortaya çıkarttığını belirtmişlerdir. Bir başka ifadeyle ergenlerde, yeterlilik, güven, karakter, duyarlılık ve ilişkiler yeterlilik alanlarına sahip olduğunda katkı -İngilizce, contribution olarak kavramsallaştırılmıştır- yeterlilik alanına da sahip olunmaktadır. Bir başka ifadeyle beş yeterlik alanı katkının ortaya çıkması için öncüller olarak işlev görmektedir. 5C'ye sahip olan genç kendisine, ailesine, çevresindeki insanlara ve yaşadığı topluma katkıda bulunmaktadır (Callina vd., 2015). Nitekim bazı araştırmacılar ergenlerde pozitif genç gelişimin 6C olarak kavramsallaştırılabileceğini belirtmiştir (Geldhof vd., 2015). Son zamanlarda yapılan çalışmalarla birlikte 5-C modeli gelişmeye devam etmektedir. Dünyanın farklı ülkelerinde araştırmacıların yaptıkları araştırmalarla birlikte yedinci bir pozitif genç gelişim alanı eklenmiştir. Yedinci "C" ise yaratıcılığın İngilizcesi creativity'dir. Yaratıcılık ile anlatılmak

istenen gencin yaşadığı çevredeki sorunları etkili bir şekilde çözebilme becerisidir (Manrique-Millones vd., 2021). Bununla birlikte yaratıcılık, ergenlerin yeni fikirler üretme, sosyal yeterliliğe katkı sunma ve sosyo-kültürel değişikliklere uyum sağlama becerilerini arttırmaktadır (Dimitrova vd., 2021). Dolayısıyla yaratıcılık da diğer pozitif genç gelişim özellikleri gibi ergenlerin gelişimini olumlu yönde etkileyen bir özelliğe sahiptir.

Catalano (2004)'nun 18 pozitif genç gelişim yaklaşımı

Catalano ve diğerleri (2002) çok sayıda pozitif geç gelişim temelli programı incelemişlerdir. Yaptıkları inceleme sonuçlarında etkili olan pozitif genç gelişim temelli programların ortak özelliklerini belirlemişlerdir. Sonuç olarak etkili pozitif genç gelişim temelli programların ortak özellikleri doğrultusunda belirlenen gelişim alanları aşağıda verilmiştir (Shek vd., 2012; Shek vd., 2019; Catalano vd., 2015):

1. *Sosyal yeterliliğin desteklenmesi*: Sosyal yeterlilik, sadece sosyal becerileri değil aynı zamanda bilişsel, duygusal ve davranışsal gibi çeşitli beceri alanlarını içermektedir (Rose-Krasnor, 1997). Catalano'nun modelinde sosyal yeterlilik çevreden gelen sosyal ipuçlarını algılamayı, bunları değerlendirmeyi ve bunlara uygun davranmayı içermektedir. Bu modelde gencin, kişiler arası problemleri çözebilmesi de bu yeterlilik alanı içerisinde yer almaktadır (Catalano vd., 2004).
2. *Duygusal yeterliliğin desteklenmesi*: Duygusal yeterlilik duyguları tanıma, ifade edebilme ve yönetebilme gibi farklı duygusal becerilerden oluşmaktadır (Garner, 2010). Duygusal yeterlilik kişiler arası ilişkilerde duyguları etkili bir şekilde kullanabilme becerisidir. Bu gelişim alanında bireyin kendi duygularının farkında olmasıyla birlikte çevresindeki insanların duygularına uygun yanıtlar verebilmesi de yer almaktadır (Catalano vd., 2014).
3. *Bilişsel yeterliliğin desteklenmesi*: Catalano'nun kuramında bilişsel yeterlilik, akademik yönden başarılı olma ve etkili problem çözme becerisine sahip olma gibi özellikler yer almaktadır (Catalano vd., 2014). Ayrıca etkili karar verme, analitik düşünme ve sosyal ipuçlarının farkında olma bu kuramda bilişsel yeterlilik alanında yer almaktadır (Catalano vd., 2004).
4. *Davranışsal yeterliliğin desteklenmesi*: Bu gelişim alanı gencin kişiler arası ilişkilerinde etkili davranışlar sergilemesini içermektedir. Bu gelişim alanında beden duruşu, göz teması kurma gibi sözel olmayan iletişim yolları ile etkili şekilde kendini ifade etme

gibi sözel iletişim yollarını kullanma da yer almaktadır (Catalano vd., 2004; Shek vd., 2012).

5. Ahlaki yeterliliği destekleme: Bu gelişim alanı gencin bir durumun veya olayın ahlaki veya etik olup olmadığını sorgulama yeterliliğine sahip olmasını kapsamaktadır. Ayrıca gencin özgeci davranışlar sergilemesi bu yeterlilik alanında bulunmaktadır (Catalano vd., 2014; Shek vd., 2012).
6. Dayanıklılığı desteklemek: Dayanıklılık, ergenin zorlayıcı yaşam olaylarına etkili bir şekilde cevap verebilmesidir. Catalano'nun modelinde dayanıklılığı artırmak ergenin değişen şartlarla etkili bir şekilde mücadele edebilme becerisini arttırmaktadır (Shek vd., 2019).
7. Bağlılığın desteklenmesi: Bu gelişim alanı gencin evde ebeveynleri ve kardeşleriyle, oturduğu yerde komşuları ve arkadaşlarıyla, okulda öğretmenler ve akranlarıyla bağ kurabilmesini içermektedir. Bununla birlikte bu gelişim alanı gencin yaşadığı kültür ve toplumla kurduğu bağın desteklenmesini de içermektedir (Catalano vd., 2004; Catalano vd., 2014).
8. Prososyal normları desteklemek: Bu gelişim alanı, ergenin diğer insanlarla işbirliği içerisinde bulunmasını sağlayan normlara sahip olmasını desteklemeyi içermektedir (Shek vd., 2012).
9. Pozitif duyguları desteklemek: Bu gelişim alanı, bireyin psikolojik iyi oluşuna katkı sağlayacak duygularını desteklemeyi içermektedir (Catalano vd., 2014).
10. Maneviyatı desteklemek: Bu gelişim alanı, gencin değerleri ve inançlarına ilişkin farkındalık kazanmasını ve bunları yaşamında sergilemesini içermektedir. Bununla birlikte bu gelişim alanı gencin hayatını anlamlı şekilde sürdürmesini desteklemeyi içermektedir. (Catalano vd., 2014; Shek vd., 2012).
11. Öz yeterliliği geliştirmek: Bu gelişim alanı, bireyin yeteneklerine ve potansiyellerine inanması ve yaşamdaki hedeflerine ulaşmak amacıyla yetenek ve potansiyellerini kullanabilmesini desteklemekle ilgilidir (Shek vd., 2012).
12. Yaşam doyumunu desteklemek: Yaşam doyumunu, bireylerin yaşam koşullarını kendilerine ait kriterler doğrultusunda değerlendirmelerinin bir sonucudur. Eğer birey yaşam koşullarının kriterlerini sağladığını düşünüyorsa yaşam doyumunu yüksek olacaktır. Ancak yaşam koşullarının kriterlerini yeterince karşılamadığını düşünüyorsa yaşam doyumunu düşük olacaktır (Pavot ve Diener, 1993). Catalano'nun modelinde de bu gelişim alanının bireylerin yaşam koşullarının kendilerine ait olan kriterleri karşılayacak

düzeye getirilmesi yani yaşam doyumunun artırılmasıyla ilgili olduğu söylenebilir (Yalçın, 2021).

13. Geleceğe ait inançları desteklemek: Bu gelişim alanı, gencin geleceğine ilişkin umutlu ve iyimser olmasını içermektedir. Geleceğin kendisi için olumlu olacağını düşünmek gencin uzun vadeli hedefler belirlemesi ve okula daha iyi uyum sağlaması gibi olumlu çıktılarını destekleyecektir. Dolayısıyla bu modele göre gencin geleceğe ait olumlu inançları desteklenerek pozitif gelişimi de desteklenmiş olmaktadır (Catalano vd., 2004; Shek vd., 2012).
14. Açık ve pozitif kimliği desteklemek: Bu yeterlik alanıyla kastedilen şey “kimlik”tir. Açık ve pozitif kimlik, bireyin yaşadığı çevredeki farklı sosyo-kültürel gruplar arasında kendi kimliğini inşa etme süreci olarak ifade edilebilir. Kimlik ergenin olumsuz yaşam olayları karşısında nasıl mücadele edeceğini belirlediği gibi pozitif gelişimi nasıl devam ettireceğinin de göstergesidir. Bu gelişim alanında gencin kimlik gelişiminin desteklenmesi gerektiği belirtilmektedir (Catalano vd., 2014; Yalçın vd., 2021).
15. Karakter güçlerinin desteklenmesi: Karakter güçleri bireyin pozitif gelişimini destekleyen olumlu kişisel özelliklerdir. Karakter güçlerine öğrenme sevgisi, sebatkarlık, yaşam coşkusu, sevme ve sevilme, liderlik, alçak gönüllülük, aşkınlık ve umut örnek olarak gösterilebilir (Kabakçı, 2016). Bu gelişim alanıyla ergeni zorlayıcı yaşam şartları karşısında güçlü kılacak ve pozitif gelişim göstermesi açısından da destek sağlayacak olan karakter güçlerinin desteklenmesi vurgulanmaktadır (Catalano vd., 2014; Yalçın, 2021).
16. Pozitif davranışın pekiştirilmesi: Bu gelişim alanı bireyin olumlu davranışlarının içsel veya dışsal pekiştiricilerle desteklenmesini içermektedir. Ayrıca bireyin olumlu davranışlarının tanımlanması için mekanizmaların oluşturulmasıyla ilgilidir (Catalano vd., 2014; Shek vd., 2012).
17. Özerkliğin desteklenmesi: Bu gelişim alanıyla gencin kendisi için yararlı olacak düşünceler ve davranışlar geliştirmesi ifade edilmektedir. Bir başka ifadeyle bireyin düşünceleri ve duygularına uygun olarak tercihlerde ve davranışlarda bulunabilmesi vurgulanmaktadır (Catalano vd., 2014; Yalçın, 2021).
18. Prososyal normların desteklenmesi: Ergenin kişiler arası becerilerini ve toplumdaki diğer insanlara yardımcı olma becerilerini geliştirmelerini sağlayacak fırsatların sunulmasıdır. Bununla birlikte bu gelişim alanı gencin riskli veya zarar verici davranışlarının önlenmesini kapsamaktadır. Sonuç olarak bu gelişim alanı pozitif genç

gelişime sahip ergenlerin topluma yararlı bireyler olacağı temel savını desteklemektedir (Catalano vd., 2014; Shek vd., 2012; Yalçın, 2021).

Sonuç olarak Catalano ve arkadaşları ergenin pozitif genç gelişimlerini bütüncül bir bakış açısı ile ele almışlardır. Bu noktanın geliştirdikleri kuramın güçlü yönü olduğu söylenebilir. Catalano ve arkadaşlarının kuramı her ne kadar geniş kapsamlı programlardan elde edilmiş bulgulardan oluşsa da zayıf taraflarının da olduğu söylenebilir. Örneğin, bu yaklaşımın ölçülmesinin zor olduğu söylenebilir. Çünkü ergenin pozitif genç gelişiminin göstergesi olarak çok sayıda kişisel ve sosyal özellik belirlenmiştir.

Benson'un 40 gelişim alanı modeli

Bu modele göre gençlerde pozitif gelişimi sürdürmek için içsel ve dışsal kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu modelde bireyin yetenekleri, becerisi, değerleri gibi kişisel özelliklerinden oluşan 20 tane içsel varlık bulunmaktadır. Bu modelde ayrıca bireyin pozitif gelişimini destekleyen ve yaşadığı çevrenin özelliklerinden oluşan 20 tane dışsal varlık bulunmaktadır. Sonuç olarak bu modelde içsel ve dışsal olmak üzere toplam 40 gelişimsel varlık bulunmaktadır (Benson ve Scales, 2009).

Dışsal varlıklar destek, güçlendirme, sınırlar ve beklentiler ile etkili zaman kullanımı olmak üzere dört kategoriden oluşmaktadır. Aşağıda bu dört kategori açıklanmıştır (Leffert ve Scales, 1999):

Destek kategorisi: Destek kategorisi, ergenin sevilme, ait olma ve onaylanma ihtiyaçlarının çevredeki insanlar tarafından karşılanmasıdır. Destek ergenlik döneminde çok önemlidir çünkü bu dönemde ergenler birçok zorlukla mücadele etmektedir. Bu zorluklarla tek başına mücadele etmekte zorlanan ergenin çevresindeki insanların yardımına ihtiyacı olabilmektedir. Desteğe sahip olduğunu düşünen ergenler ilişki içinde olduğu insanlardan ihtiyacı olduğunda destek alacağını bilmektedir. Örneğin, ebeveynleri, akranları, öğretmenleri ve akrabalarının kendisine gerekli desteği vereceğine inanmaktadır. Dolayısıyla destek fiziksel veya maddi ihtiyaçların karşılanmasından daha fazlasıdır. Benson'un modelinde destek sosyal, duygusal ve psikolojik gibi farklı alanlarda görülmektedir (Scales ve Leffert, 2004). Destek kategorisinde aile desteği, pozitif aile iletişimi, diğer yetişkinlerle ilişkiler, komşu desteği, destekleyici okul iklimi ve okul eğitimine ebeveyn katılımı olmak üzere altı gelişim alanı bulunmaktadır (Benson ve Scales, 2009; Yalçın, 2021).

Güçlendirme kategorisi: Bu kategorideki gelişim alanları gençlerin yeteneklerinin güçlendirilmesini içermektedir (Scales ve Leffert, 2004). Bu kategorideki gelişim alanları aynı zamanda gençlerin topluma katkı sağlayarak toplumun güçlendirilmesini içermektedir. Güçlendirme kategorisi altında gençliğe verilen toplumsal değer, kaynak olarak gençlik, diğer insanlara katkı ve güven olmak üzere dört gelişim alanından oluşmaktadır (Benson ve Scales, 2009; Yalçın, 2021).

Sınırlar ve Beklentiler Kategorisi: Bu kategori ergenin pozitif gelişimini sürdürdürebilmesini için aile, okul ve mahalle gibi yerlerdeki kuralları benimsemesini ve bunlara uyum sağlamasını içermektedir. Bununla birlikte bu kategori ergenin ailesi, öğretmenleri ile diğer yetişkinler tarafından pozitif gelişim göstermesi açısından teşvik edilmesini de içermektedir. Bu kategori altında aile sınırları, okul sınırları, komşu sınırları, yetişkin rol modeller, olumlu akran etkisi ve yüksek beklentiler olmak üzere altı gelişim alanı bulunmaktadır (Benson ve Scales, 2009; Scales ve Leffert, 2004; Yalçın, 2021).

Etkili zaman kullanımı kategorisi: Dışsal varlık alanında sonuncu kategori olan etkili zaman kullanımı ile toplumun ve toplumdaki kurumların gencin gelişimini destekleyecek şekilde fırsatlar ve etkinlikler sunmasını içermektedir. Etkili zaman kullanımında boş zaman son derece önemlidir. Çünkü ergenler boş zamanlarında pozitif gelişimlerini sürdürecek etkinlikler yapabilirken; tam tersine zararlı davranışlar da kazanabilmektedir (Scales ve Leffert, 2004). Etkili zaman kullanımı kategorisi yaratıcı etkinlikler, gençlik programları, dini topluluklar ve evde zaman olmak üzere dört gelişim alanından oluşmaktadır (Benson ve Scales, 2009; Yalçın, 2021).

Benson'un gelişimsel varlıklar modelinde öğrenme arzusu, pozitif değerler, sosyal yeterlilik ve pozitif kimlik olmak üzere dört kategoride toplam 20 içsel varlık bulunmaktadır. Bu kategoriler ve içsel varlıklar aşağıda detaylıca açıklanmıştır:

Öğrenme arzusu kategorisi: Bu kategori ile anlatılmak istenen gencin öğrenmeye ve başarıya yönelik içsel motivasyona sahip olmasıdır. Ayrıca öğrenmek ve başarılı olmak için becerilerine güvenmek ve çaba göstermek de bu kategori içerisinde yer almaktadır. Okula yönelik olumlu duygu ve düşüncelere sahip olmak da bu kategori içerisinde yer almaktadır (Scales ve Leffert, 2004). Öğrenme arzusu kategorisi başarı motivasyonu, okula katılım, ev ödevi, okula bağlanma, zevk alarak okumak olmak üzere beş içsel varlıktan oluşmaktadır (Benson ve Scales, 2009; Yalçın, 2021).

Pozitif değerler kategorisi: Değer, bireyin düşünce, duygu, davranış ve tutumlarına yön veren kılavuzlardır. Pozitif değerler de gencin nasıl düşüneceğine, davranacağına ve tutuma sahip olacağına olumlu anlamda yön vermektedir. Ergen, pozitif değerlere uygun davrandığında topluma faydalı birey olabilmektedir. Sonuç itibarıyla pozitif değerlerin ergenlere kazandırılması hem ergenin gelişimine katkı sağlayacak hem de topluma fayda sağlayacaktır (Scales ve Leffert, 2004). Pozitif değerler kategorisinde duyarlılık, eşitlik ve sosyal adalet, dürüstlük, doğruluk, sorumluluk ve uzak durma olmak üzere altı içsel kaynak bulunmaktadır (Benson ve Scales, 2009).

Sosyal yeterlilik kategorisi: Sosyal yeterlilik, olumlu kişiler arası ilişkiler sürdürmeye katkı sağlayan becerilere sahip olmaktır. Ergenlik döneminde birçok zorluğun ortaya çıkabileceği düşünülünce ergenin karşılaştığı zorlukları yönetebilmesi de bu kategoride yer almaktadır. Ayrıca bu kategoride ergenin seçenekler arasında kaldığı durumlarda etkili karar verme becerilerini kullanabilmesi yer almaktadır (Scales ve Leffert, 2004). Sosyal yeterlilik kategorisinde plan yapma ve karar verme, kişiler arası yeterlilik, kültürel yeterlilik, direnç gösterme becerileri ve barışçıl çatışma çözme olmak üzere beş içsel kaynak yer almaktadır (Benson ve Scales, 2009).

Pozitif kimlik kategorisi: Pozitif kimlik ergenin kendine güvenen, hayatıyla ilgili sorumluluk alan ve geleceğe yönelik iyimser bakış açısına sahip olan bir kimliğinin olmasını vurgulanmaktadır. Pozitif kimlik, Benson'un modelinde içsel varlıkların yer aldığı son kategoridir (Scales ve Leffert, 2004). Pozitif kimlik kategorisinde kişisel güç, öz saygı, amaç duygusu ve kişisel geleceğe olumlu bakış olmak üzere dört içsel varlık yer almaktadır (Benson ve Scales, 2009). Benson'un 40 gelişim alanı modeli başlığında şimdiye kadar çeşitli kategoriler altındaki içsel ve dışsal kaynaklardan bahsedilmiştir. Aşağıdaki Tablo 1'de dışsal ve içsel kaynaklar ve açıklamaları yer almaktadır (Benson ve Scales, 2009; Scales ve Leffert, 2004; Search Institute, 2023).

Tablo 1. Benson'un 40 gelişimsel varlık yaklaşımı.

Dışsal Kaynaklar

Destek

- 1. Aile desteği.** Aile yaşamı, ergene yüksek düzeyde sevgi ve destek sağlamaktadır.
  - 2. Pozitif aile iletişimi.** Genç ile ebeveynleri arasında olumlu iletişim bulunmaktadır ve genç, ebeveynlerinin tavsiye ve danışmanlıklarını almaya isteklidir.
  - 3. Diğer yetişkinlerle ilişkiler.** Genç, ebeveyni olmayan üç veya daha fazla yetişkinden destek almaktadır.
  - 4. Komşu desteği.** Genç, komşularının şefkatli olduğunu deneyimlemektedir.
  - 5. Destekleyici okul iklimi.** Okul şefkatli ve destekleyici bir ortam sağlamaktadır.
-

---

6. Okul eğitimine ebeveyn katılımı. Ebeveyn(ler), gencin okulda başarılı olmasına yardımcı olmak için aktif olarak destek olmaktadır.

Güçlendirme

7. Verilen toplumsal değer. Genç, toplumdaki yetişkinlerin gençliğe değer verdiğini algılamaktadır.

8. Kaynak olarak gençlik. Gençlere toplumda faydalı olabilecekleri roller verilmektedir.

9. Diğer insanlara katkı. Genç haftada bir saat veya daha fazla topluma hizmet vermektedir.

10. Güven. Genç kendini evinde, okulunda ve mahallesinde güvende hissetmektedir.

Sınırlar ve Beklentiler

11. Aile sınırları. Ailenin net kuralları ve kurallara uymanın/uymamanın sonuçları bulunmakta ve aile üyeleri tarafından gencin nerede olduğu bilinmektedir.

12. Okul sınırları. Okul açık kurallar ve sonuçlar getirmektedir.

13. Komşu sınırları. Bu konuda ebeveynler tarafından yardım istenildiğinde, komşular gençlerin davranışlarını izleme sorumluluğunu üstlenebilmektedir.

14. Yetişkin rol modeller. Ebeveyn(ler) ve diğer yetişkinler olumlu ve sorumlu davranışlarda rol model olmaktadır.

15. Olumlu akran etkisi. Gencin en iyi arkadaşları sorumlu davranışlar açısından örnek olmaktadır.

16. Yüksek beklentiler. Ebeveyn(ler) ve öğretmenler genci başarılı olmaya teşvik etmektedir.

Etkili Zaman Kullanımı

17. Yaratıcı etkinlikler. Genç haftada üç veya daha fazla saatini müzik, tiyatro veya diğer sanat dallarında derslere veya pratik yapmaya harcamaktadır.

18. Gençlik programları. Genç haftada üç veya daha fazla saatini sporda, okuldaki topluluklarda veya okuldaki organizasyonlarda ve/veya toplumsal organizasyonlarda geçirmektedir.

19. Dini topluluklar. Genç haftada bir veya daha fazla saatini dini bir kurumdaki faaliyetlere ayırmaktadır.

20. Evde zaman. Genç, haftada iki veya daha az olmak üzere akşamları yapacak özel bir şey olmaksızın arkadaşlarıyla dışarıdadır.

İçsel Kaynaklar

Öğrenme Arzusu

21. Başarı motivasyonu. Genç okulda başarılı olmak için motivedir.

22. Okula katılım. Genç, aktif olarak öğrenmeyle meşguldür.

23. Ev ödevi. Genç, her okul gününde en az bir saat ev ödevi yaptığını bildirmektedir.

24. Okula bağlanma. Genç, okulunu önemsemektedir.

25. Zevk alarak okumak. Genç, haftada üç veya daha fazla saat zevk için okur.

Pozitif Değerler

26. Duyarlılık. Genç, diğer insanlara yardım etmeye yüksek değer vermektedir.

27. Eşitlik ve sosyal adalet. Genç, eşitliğin teşvik edilmesine ve açlık ve yoksulluğun azaltılmasına yüksek değer vermektedir.

28. Dürüstlük. Genç, inançları doğrultusunda hareket etmekte ve inançlarını savunmaktadır.

29. Doğruluk. Genç, kolay olmadığında bile doğruyu söylemektedir.

30. Sorumluluk. Genç, kişisel sorumluluğunu kabul etmekte ve bunu üstlenmektedir.

31. Uzak durma. Genç, riskli cinsellik davranışlarında aktif olmamanın veya alkol ya da diğer uyuşturucuları kullanmamanın önemli olduğuna inanır.

Sosyal Yeterlilik

32. Plan yapma ve karar verme. Genç, geleceği nasıl planlayacağını ve seçimler yapacağını bilmektedir.

33. Kişiler arası yeterlilik. Genç, empati, duyarlılık ve arkadaşlık becerilerine sahiptir.

-
- 34. Kültürel yeterlilik.** Genç, farklı kültürel/ırksal/etnik kökenlerden gelen insanlar hakkında bilgi sahibidir ve onlarla rahat şekilde iletişim kurabilmektedir.
- 35. Direnç gösterme becerileri.** Genç, olumsuz akran baskısına ve tehlikeli durumlara karşı koyabilmektedir.
- 36. Barışçıl çatışma çözme.** Genç, çatışmayı şiddete başvurmadan çözmeye çalışmaktadır.
- Pozitif Kimlik**
- 37. Kişisel güç.** Genç, başına gelen şeyler üzerinde kontrol sahibi olduğunu hissetmektedir.
- 38. Öz saygı.** Genç, yüksek bir özgüvene sahip olduğunu bildirmektedir.
- 39. Amaç duygusu.** Genç, hayatının bir amacı var diyebilmektedir.
- 40. Kişisel geleceğe olumlu bakış.** Genç, kişisel geleceği konusunda iyimserdir.
-

Sonuç olarak pozitif genç gelişim kavramıyla ilgili birçok farklı bakış açısı ve modeller bulunmaktadır. Bu bakış açıları ve modeller, çok sayıda araştırma bulgusu ve gelişim kuramları başta olmak üzere farklı psikoloji kuramlarına dayanmaktadır. Bu durum pozitif genç gelişim kavramının temellerinin sağlam olduğunun göstergelerinden biridir. Bu araştırma kapsamında üzerinde en çok araştırma yapılan bakış açıları ve modeller ele alınmış ve açıklanmıştır. Bununla birlikte bu çalışmada pozitif genç gelişim kavramı, farklı ülkelerde çok sayıda araştırmayla geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmış olan Lerner'in 5C modeli üzerine temellendirilmiştir.

2.5. İlgili Araştırmalar

İlgili araştırmalar bölümü iki alt başlık altında ele alınmıştır. Bu başlıklar altında bu çalışmada bağımlı değişken olan aile çatışması ve sürekli kaygıyla ilgili yapılmış önceki araştırmalara yer verilmiştir.

2.5.1. Aile çatışması ile ilgili alan yazın çalışmaları

Rice ve diğerleri (2006) yaptıkları çalışmada katılımcıların depresyon riskinin artmasında aile çatışması ve genetik faktörlerin etkileşimini incelemişlerdir. Bu kapsamda 2000'den fazla ikiz çocuktan boylamsal veriler toplanmıştır. Bu çalışmada bulgular genetik olarak depresif belirtiler açısından daha yüksek risk altında olan katılımcılar, düşük genetik riske sahip katılımcılara göre aile çatışmasının etkilerine karşı daha duyarlı olduklarını göstermiştir. Araştırmada sonuç olarak depresyon açısından genetik riskin varlığıyla birlikte aile çatışması da var olduğunda depresyon riskinin daha da arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Mechanic ve Hansell (1989) araştırmalarında aile çatışmasının ergenlerin iyi oluşlarına etkisini boylamsal bir yöntemle incelemişlerdir. Araştırmada veriler, ergenlerin iyi oluşlarıyla ilgili üç yıllık bir araştırmanın ilk iki dalgasından elde edilmiştir. Araştırmaya, 19 devlet okulunun yedinci, dokuzuncu ve on birinci sınıflarında eğitim gören öğrenciler katılmıştır.

Araştırmada, daha yüksek aile çatışmasının kaygı belirtilerindeki boylamsal artışlarla ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu araştırma bulgusu aile çatışmasının zaman içerisinde kaygıyla pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın sonucu aile çatışmasının ilerleyen yıllardaki kaygı problemi açısından risk faktörü olduğunu göstermektedir.

Machell ve diğerleri (2016) psikiyatri servisinde yatan (klinik bir örnekleme) 185 ergenin grubuyla aile çatışması ve kaygı arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. Araştırmaya katılan ergenlerin yaşları 13 ile 18 arasında değişmektedir. Araştırmanın bulgularından biri anksiyete belirtileri ile aile çatışması arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olmasıdır. Araştırmada ergenin hem annesiyle olan çatışma algısı hem de babasıyla olan çatışma algısıyla kendisinin kaygı belirtileri arasındaki ilişki de pozitif yönde bulunmuştur. Araştırmada ayrıca ergenin annesiyle olan çatışma algısı ve babasıyla olan çatışma algısıyla kendisinin intihar düşünceleri arasındaki ilişkisi de anlamlı ve pozitif yönde bulunmuştur.

Johnson ve diğerleri (2001) 124 ergen ile yaptıkları araştırmada ebeveynler arası çatışmayla sosyal kaygı ve yalnızlık arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmada, ebeveynler arası çatışma ile yalnızlık ve sosyal kaygı arasında anlamlı düzeyde pozitif yönde ilişkiler elde edilmiştir. Bununla birlikte ebeveynler arası çatışma ile aile uyumu arasında anlamlı ve negatif yönlü ilişki elde edilmiştir. Bu araştırmada sonuç olarak ebeveynler arası çatışmanın ergenlerin psikolojik sağlığı açısından risk faktörü olan değişkenlerle pozitif, koruyucu faktör olarak sayılabilecek aile uyumu ile negatif yönlü ilişki olduğu görülmüştür.

Şu ana kadar ilgili araştırmalar kısmında ele alınan araştırmalar kesitsel ve boylamsal yöntemin kullanıldığı araştırmalardır. Bununla birlikte aile çatışmasıyla ilgili araştırmaları daha geniş bir perspektiften görebilmek için meta analiz yönteminin kullanıldığı araştırmaların da ele alınması gerektiği söylenebilir. Nitekim, bir metanaliz çalışmasında yaşları 5 ile 18 arasında değişen bireylerde ebeveynler arası çatışması ile ergen problem davranışları arasında ilişkisi incelenmiştir (Buehler vd., 1997). Bu meta analiz çalışmasında toplam 68 araştırma ele alınmıştır. Bu 68 araştırmanın analiz edilmesi sonucunda ebeveynler arası çatışma ile ergen problem davranışları ilişkili bulunmuştur. Bir başka metaanaliz çalışmasında ise ebeveynler arası çatışmanın kaygı ile ilişkisi incelenmiştir (Ran vd., 2021). Bu metaanaliz çalışmasında 38 çalışma analizlere dahil edilmiştir. Analize dahil edilen 38 çalışmada toplam 12.380 genç yer almıştır. Analizler sonucunda, ebeveynler arası çatışma ve gençlik kaygısı arasında anlamlı düzeyde pozitif bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aile çatışması ile ergenlerin pozitif gelişim düzeylerini birebir inceleyen araştırma bilindiği kadarıyla bulunmamaktadır. Bununla birlikte aile çatışmasının ergenlerin pozitif gelişimlerine zarar verebileceğini ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmalardan birinde 500 ergen ile aile çatışmasının çeşitli ergen problemleriyle ilişkisi incelenmiştir (Chhabra ve Sodhi, 2012). Bu çalışmada ailedeki anlaşmazlıkların-ailedeki problemlerin depresyon, madde kullanımı, intihar düşünceleri ve düşük akademik performans ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmanın bulguları aile çatışmasının ergenlerin pozitif genç gelişim düzeyleri üzerinde olumsuz etkisi olabileceğini gösterdiği söylenebilir. Aile çatışması ile davranışsal problemlerin incelendiği bir başka çalışmada ise 108 çocuk ve ebeveynlerinden uzun yıllar boyunca toplanan veriler analiz edilmiştir (Ramos vd., 2005). Bu araştırmanın bulguları da aile çatışması ile çocukların davranışsal problemleri arasında pozitif yönde ilişkiler olduğunu göstermektedir.

Formoso ve diğerleri (2000) ergenlerde aile çatışması ile davranış problemleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma 284 ortaokul öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada aile çatışması ile davranış problemleri arasındaki ilişkinin anlamlı ve pozitif yönlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada ayrıca aile çatışması ile depresyon arasında da anlamlı ve pozitif ilişki elde edilmiştir. Sonuç olarak bu araştırmanın bulguları da aile çatışmasının çocuklarda pozitif gelişimi engelleyebilecek faktörleri arttırdığı şeklinde yorumlanabilir.

Bu bölümde aile çatışması ile ergenin diğer sosyal ortamlardaki saldırganlığına ilişkin araştırmalara da yer verilmiştir. Bu araştırmaların birinde Chung ve diğerleri (2011) ergenlerde aile çatışmasıyla akran çatışması arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bunun için ergenlerden 14 gün boyunca günün sonunda kontrol listesini doldurmaları istenmiştir. Ergenler, her gün için ayrı olarak ailesiyle (annesiyile-babasıyla-başka bir aile üyesiyle) ve akranlarıyla (yakın arkadaşlarıyla, erkek arkadaşıyla, kız arkadaşıyla) çatışma yaşayıp yaşamadığını kontrol listesinde işaretlenmişlerdir. Örneğin arkadaşlarla o gün çatışma yaşandıysa 1 yaşanmadıysa 0 seçeneği işaretlenmiştir. Böylelikle çalışmaya katılan 783 öğrenciye ait her bir gün için çatışma indeksleri oluşturulmuştur. Çalışma sonucunda ergenlerin, aile içi çatışma yaşadıkları günlerde daha fazla akran çatışması yaşadıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte ergenler, akranlarıyla çatışma yaşadıklarını raporladıkları günlerde daha fazla aile içi çatışma yaşadıklarını da raporlamışlardır.

İlgili araştırmaların bulguları, aile çatışmasının bu araştırmanın diğer değişkenleri olan saldırganlık, pozitif genç gelişim ve sürekli kaygıyla ilişkili olabileceğini göstermektedir. Sonuç olarak ilgili araştırmalarda aile çatışmasının akran çatışması, davranış problemleri, depresyon, madde kullanımı, intihar dūřünceleri, dūřük akademik performans, yalnızlık, içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri ve kaygı gibi değişkenlerle ilişkili olduğu görülmüştür.

2.5.2. Sürekli kaygı ile ilgili araştırmalar

Bu başlık altında sürekli kaygı ile ilgili yapılmış araştırmalar ele alınmıştır. Bu araştırmalardan birinde Singapur'da sürekli kaygı ile saldırganlık arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada yaşları 12 ile 17 arasında değişen toplam 698 öğrenciden oluşan bir örnekleme grubuyla çalışılmıştır (Seah ve Ang, 2008). Araştırmada öğrencilerin sürekli kaygı düzeyleri ile reaktif ve proaktif saldırganlıkları arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişki elde edilmiştir.

Türkiye'de Cenkseven-Önder ve diğerleri (2016) ergenlerle yaptıkları çalışmada reaktif ve proaktif saldırganlık ile kaygı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Sonuç olarak hem reaktif hem de proaktif saldırganlık ile kaygı arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişkiler elde edilmiştir.

Farrell ve Vaillancourt (2023), katılımcılardan yıllar boyunca veriler elde ederek kaygı ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmacılar, yaptıkları bu araştırma ile kaygının dolaylı saldırganlığın bir öncülü mü yoksa sonucu mu olduğunun belirsizliğini gidermeyi amaçlamışlardır. Araştırmada katılımcıların 11 yaşındaki kaygıları ile 12, 13, 14 ve 15 yaşlarındaki dolaylı saldırganlıkları arasında anlamlı düzeyde ve pozitif yönde ilişki elde edilmiştir. Araştırmada ayrıca kaygının, dolaylı saldırganlığı pozitif olarak yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

İlgili araştırmalar incelendiğinde kaygıyla pozitif genç gelişimin çıktılarının kaygının incelendiği araştırmalar görülmektedir. Bu araştırmalardan biri Essau ve diğerleri tarafından (2014) gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada 10 yıldan uzun bir zamanda diliminde farklı zaman noktalarında katılımcılardan veriler toplanmıştır. Araştırmada, ergenlik dönemindeki kaygıyla katılımcılar 30 yaşına geldiklerindeki psikososyal sonuçlar arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Sonuç olarak ergenlik döneminde kaygı ile aileye ilişkin problemler, dūřük bařa çıkma becerisi, iře uyum sağlamada zorluk ve kronik stres bağlantılı bulunmuştur. Bu araştırmanın bulguları

ergenlik dönemindeki kaygının bireyin ilerleyen yaşlarda pozitif gelişimini sekteye uğrattığını göstermektedir.

Türkiye’de Çelikkaleli ve Demir (2022) ergenlerde sürekli kaygı ile çeşitli psikolojik değişkenler arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu toplam 531 ergen oluşturmaktadır. Araştırmada katılımcıların %59.5’i Anadolu lisesinde öğrenciyken %40.5’i meslek lisesinde öğrencidir. Araştırmada sürekli kaygı ile arkadaşına bağlanma arasında anlamlı ve negatif yönlü; sürekli kaygı ile etkisiz baş etme yöntemleri arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişki elde edilmiştir. Arkadaşına bağlanma pozitif genç gelişim düzeyinin belirtilerinden (sosyal yeterlilik) biri olarak gösterilebilirken stresle etkisiz başa çıkma yöntemi pozitif genç gelişimin düşüklüğünün göstergesi olarak gösterilebilir. Dolayısıyla sürekli kaygının pozitif genç gelişim ile negatif yönde ilişkili olduğu düşünülebilir.

Türkiye’de kaygıyla ilgili yapılan bir diğer araştırmada Kaya ve Karaca (2018) ergenlerde sürekli kaygıyla atılganlık arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ergenlerde atılganlık, pozitif genç gelişimin göstergelerinden biri olarak gösterilebilir. Araştırmanın çalışma grubu, İzmir’deki 5 farklı meslek lisesinde eğitim-öğretimine devam eden toplam 366 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın bulgularından biri ergenlerde atılganlık ile sürekli kaygı arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişkinin olduğudur.

Uluslararası alanyazında yer alan bir araştırmada sürekli kaygı ile akademik başarı arasındaki ilişki incelenmiştir (Khesht—Masjedi vd., 2019). Araştırmanın çalışma grubunu yaşları 13 ile 19 arasında değişen toplam 666 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada, kaygı ile akademik başarı arasında negatif yönlü ilişki elde edilmiştir. Akademik başarının (akademik yeterlilik) da pozitif genç gelişimin göstergelerinden olduğu düşünüldüğünde bu araştırmanın da kaygı ile pozitif genç gelişimin negatif yönlü ilişkili olabileceğini gösterdiği söylenebilir.

Sürekli kaygıyla ilgili araştırmalar başlığında yer verilen araştırmalar incelendiğinde sürekli kaygının bu araştırmanın diğer değişkenleri olan saldırganlık, pozitif genç gelişim ve aile çatışmasıyla ilişkili olabileceğini göstermektedir. İlgili araştırma bulguları sürekli kaygının akademik başarı, atılganlık, etkisiz baş etme yöntemleri, arkadaşına bağlanma, aileyle ilgili problemler, düşük başa çıkma becerisi ve işe uyum sağlamada zayıflık, dolaylı saldırganlık, reaktif saldırganlık ve proaktif saldırganlık gibi değişkenlerle ilişkili olduğunu göstermektedir.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Bu bölümde sırasıyla araştırmanın modeli, araştırmanın çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, ilişkisel modele göre tasarlanmıştır. İlişkisel model, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin varlığını, yönünü ve şiddetini belirlemeye çalışan araştırma modelleridir (Creswell, 2011).

3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu çalışmada ölçek geliştirme için dört (ön uygulama, açımlayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi ve uyum geçerliği ile güvenirlik analizleri) yapısal eşitlik modelleri için ise üç (ergen [3. Nesil], ergenin anne-babası [2. Nesil] ile büyükanne-büyükbabası [1. Nesil]) çalışma grubundan veriler elde edilmiştir. Araştırmada örnekleme yöntemi olarak uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örnekleme, araştırmacının hedef katılımcı sayısına ulaşmak amacıyla en ulaşılabilir katılımcılardan veri toplaması işlemidir (Büyüköztürk vd., 2020; Creswell, 2011).

3.2.1. Çalışma grubu 1

Çalışma grubu 1, ölçeğe ilişkin ön uygulama kapsamında 12 anne ve 12 baba olmak üzere toplam 24 yetişkinden oluşmaktadır. Ön uygulama kapsamındaki çalışma grubunda yer alan katılımcıların yaşları 30 ile 47 arasında değişmektedir.

3.2.2. Çalışma grubu 2

Çalışma grubu 2, ölçeğin örtük yapısını ortaya çıkartmak amacıyla gerçekleştirilen açımlayıcı faktör analizi (AFA) çalışmasına katılan toplam 309 anne ve babadan oluşmaktadır. Bu çalışma grubundaki katılımcıların 183'ü (%59.2) anne 126'sı (%40.8) babadır. Ayrıca katılımcıların yaşları 21 ile 88 arasında değişmektedir. Katılımcıların yaş ortalamaları ise 39.36'dır. Katılımcıların 95'inin (%30.8) tek çocuğu; 135'inin (%43.7) iki çocuğu; 66'sının (%21.4) üç çocuğu; 10'unun (%3.2) dört çocuğu; 1'inin (%0.3) beş çocuğu; 1'inin (%0.3) altı çocuğu ve 1'inin (%0.3) ise yedi çocuğu bulunmaktadır.

3.2.3. Çalışma grubu 3

Çalışma grubu 3, açımlayıcı faktör analiziyle ortaya konulan yapının doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi (DFA) çalışmasına katılan 303 anne ve babadan oluşmaktadır. Çalışma grubu 3'teki katılımcıların yaşları 24 ile 85 arasında değişmektedir. Bu katılımcıların yaş ortalamaları 39.04'tür. Çalışma grubu 3'teki katılımcıların 171'i (%56.4) anne iken 132'si (%43.6) babadır. Katılımcıların 101'inin (%33.3) tek çocuğu; 135'inin (%44.6) iki çocuğu; 53'ünün (%17.5) üç çocuğu; 11'inin (%3.6) dört çocuğu; 3'ünün (%1.0) beş çocuğu bulunmaktadır.

3.2.4. Çalışma grubu 4

Çalışma grubu 4 ile bu araştırma kapsamında geliştirilen Aile Çatışması Ölçeği'ne ilişkin ölçüt geçerliği ve güvenirlik analizleri gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubu 4'te toplamda 329 katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların yaşları 23 ile 63 arasında değişmektedir. Katılımcıların yaş ortalamaları ise 39.02'dir. Çalışma grubu 4'teki katılımcıların 268'i (%81.5) anne; 61'i (%18.5) ise babadır. Katılımcıların 107'sinin (%32.5) tek çocuğu; 156'sının (%47.4) iki çocuğu; 55'inin (%16.7) üç çocuğu; 10'unun (%3.0) dört çocuğu; 1'inin (%0.4) beş çocuğu bulunmaktadır.

3.2.5. Çalışma grubu 5

Bu araştırmada hipotezleri test etmek amacıyla Çalışma Grubu 5 üzerinde analizler gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubu 5, 2021-2022 eğitim öğretim yılında ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören toplam 475 ergen, bu ergenlerin anne babaları ile büyükanne-büyükbabalarından oluşturmaktadır.

-Ergen (üçüncü nesil) katılımcılara ait bilgiler şu şekildedir:

Katılımcıların yaşları 12 ile 18 arasında değişmektedir. Katılımcıların yaş ortalaması 15.30'dur. Katılımcıların yaşlarının standart sapması 1.34'tür. Katılımcıların 361'i (%76) kadın, 114'ü (% 24) erkektir. Katılımcıların 176'sı (% 37.0) 9. sınıf; 97'si (% 20.4) 10. sınıf; 119'u (% 25.1) 11. sınıf ve 83'ü (% 17.5) 12. sınıf öğrencisidir. Katılımcıların 264'ü (% 55.6) Anadolu Lisesi; 99'u (% 20.8) Fen Lisesi; 75'i (%15.8) Anadolu İmam Hatip Lisesi ve 37'si (% 7.8) Sosyal Bilimler Lisesi öğrencisidir. Katılımcıların annelerinin 179'u (%37.7) ilkokul; 103'ü (%21.7) ortaokul; 118'i (%24.8) lise ve 75'i (%15.8) üniversite mezunudur. Katılımcıların babalarının 134'ü (% 28.2) ilkokul; 97'si (% 20.4) ortaokul; 124'ü (% 26.1) lise ve 120'si (% 25.3) üniversite mezunudur.

- Anne-baba (İkinci nesil) katılımcılara ait bilgiler şu şekildedir:

Annelerin yaşları 30 ile 65 arasında değişmektedir. Annelerin yaş ortalaması 41.20'dir. Annelerin yaşlarının standart sapması 5.21'dir. Babaların yaşları 29 ile 64 arasında değişmektedir. Babaların yaş ortalaması 44.52'dir. Babaların yaşlarının standart sapması ise 5.22'dir.

Büyükanne-büyükbaba (Birinci nesil) katılımcılara ait bilgiler şu şekildedir:

Büyükannelerin yaşları 50 ile 80 arasında değişmektedir. Büyükannelerin yaş ortalaması 67.6'dır. Büyükannelerin yaşlarının standart sapması 7.2'dir. Büyükbabaların yaşları 50 ile 82 arasında değişmektedir. Büyükbabaların yaşları ortalaması 71.2'dir. Büyükbabaların yaşlarının standart sapması ise 7.7'dir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada 3. nesil (ergen) için Kişisel Bilgi Formu, Sürekli Kaygı Ölçeği, Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Pozitif Genç Gelişim Ölçeği Çok Kısa Formu ile Aile Çatışması Ölçeği kullanılmıştır. 2. nesil (ergenlerin anne ve babaları) için Kişisel Bilgi Formu, Aile Çatışması Ölçeği ve Sürekli Kaygı Ölçeği kullanılmıştır. Son olarak 1. nesil (ergenlerin büyükanne ve büyükbabaları) için Kişisel Bilgi Formu, Aile Çatışması Ölçeği ve Sürekli Kaygı Ölçeği kullanılmıştır.

3.3.1. Üçüncü nesil (Ergen) katılımcılar için veri toplama araçları

Kişisel Bilgi Formu

Bu form ile katılımcılardan cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, okul türü ve anne-baba eğitim düzeyine ilişkin bilgiler elde edilmiştir.

Pozitif Genç Gelişim Ölçeği – Çok Kısa Formu

Geldhof ve diğerleri (2014) tarafından ergenlerin pozitif genç gelişim düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, yeterlilik, güven, karakter, duyarlılık ve ilişkiler olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek orijinali 80 maddeden oluşan Pozitif Genç Gelişim Ölçeği'nin kısa ve çok kısa formu şeklinde revize edilmiştir. Kısa formu 34 maddeden oluşurken çok kısa formu 17 maddeden oluşmaktadır. Bu araştırmada çok kısa formu kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Yalçın (2021) tarafından gerçekleştirilmiştir. Türkçe uyarlama çalışması için gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum indeks

değerlerinin (RMSEA = .05 ; CFI = .96, IFI = .96; GFI = .94; NFI = .93; SRMR = .05) kabul edilebilir sınırlar arasında olduğu bulunmuştur. Ölçeğin çok kısa formunun cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .63 ile .80 arasında değişmektedir.

Bu araştırmada ise ölçeğin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı yeterlilik alt boyutu için .65; güven alt boyutu için .80; karakter alt boyutu için .70; duyarlılık alt boyutu için .75 ve son olarak ilişkiler alt boyutu için .67 olarak elde edilmiştir. Ölçeğin toplam puanına ilişkin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ise .79 olarak elde edilmiştir. Sonuç olarak güvenilirlik katsayıları ölçeğin güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir (Taber, 2018). Bu araştırma kapsamında Pozitif Genç Gelişim Ölçeği'ni kullanmak için alınan kullanım izni EK-3'te ve ölçeğe ait örnek maddeler EK-4'te verilmiştir.

Aile Çatışması Ölçeği

Aile Çatışması Ölçeği, bu araştırma kapsamında anne ve baba örnekleminde geliştirilmiştir. Anne-baba örnekleminde gerçekleştirilen açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin 12 maddeli, tek faktörlü ve ortak varyansın %56.6'sını açıklayan bir ölçek olduğu ortaya çıkmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda ortaya çıkan yapının doğrulanıp doğrulanmadığını incelemek amacıyla gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizinde ise ölçeğin uyum iyiliği indekslerinin tamamının kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmüştür: $\chi^2 = 183.34$; $sd = 52$; $\chi^{2/sd} = 3.53$; $RMSEA = .09$; $CFI = .93$, $IFI = .93$; $GFI = .91$; $SRMR = .05$. Ölçeğin anne baba örneklemindeki cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ise .93 olarak elde edilmiştir. Aile Çatışması Ölçeği için ergen (üçüncü nesil) örnekleminde de geçerlilik ve güvenilirlik çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum iyiliği indeksleri şu şekilde elde edilmiştir: $\chi^2 = 258.18$; $sd = 52$; $\chi^{2/sd} = 4.97$; $RMSEA = .09$; $CFI = .93$, $IFI = .93$; $GFI = .91$; $SRMR = .45$. Bu değerlerin kabul edilebilir sınırlar arasında oldukları söylenebilir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Ergen örneklemini için Aile Çatışması Ölçeği'nin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ise .92 olarak elde edilmiştir.

Sürekli Kaygı Ölçeği

Ölçek, Spielberger ve diğerleri (1970) tarafından iki faktörlü kaygı kuramı çerçevesinde geliştirilmiştir. Ölçek durumluk ve sürekli kaygıyı ölçen iki farklı ölçekten oluşmaktadır. Bu araştırmada sürekli kaygı incelendiği için Sürekli Kaygı Ölçeği'ne ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Ölçek 20 madde ve 4'lü likert türünde (1 = hemen hemen hiçbir zaman; 4 = hemen her zaman) bir ölçektir. Ölçekten alınan puanın artması katılımcının sürekli kaygı düzeyinin arttığını göstermektedir. Sürekli Kaygı Ölçeği'nde yedi madde ters puanlanmaktadır. Ölçeğin

Türkçe uyarlaması Öner ve La Compte (1982) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin, test tekrar test güvenirlik katsayısının .71 ile .86 arasında değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmada ergen örnekleme için Sürekli Kaygı Ölçeği'nin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .86 olarak elde edilmiştir. Bu araştırma kapsamında ergen örnekleminde Sürekli Kaygı Ölçeği'nin geçerliliğini belirlemek amacıyla DFA gerçekleştirilmiştir. DFA sonucunda elde edilen uyum indeksleri şu şekildedir: $\chi^2 = 485.64$, $sd = 160$ $\chi^2/sd = 3.04$; GFI = .90; AGFI = .87; CFI = .88; RMSEA = .07; SRMR = .07. Bu değerlerin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Bu araştırma kapsamında Sürekli Kaygı Ölçeği'ni kullanmak için alınan kullanım izni EK-5'te ve ölçeğe ait örnek maddeler EK-6'te verilmiştir.

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği

Ölçek, bireylerin saldırganlık düzeylerini ölçmek amacıyla Buss-Perry (1992) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin, Türkçe güvenirlik ve geçerlik çalışması Demirtaş Madran (2012) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek sözel saldırganlık (Arkadaşlarım münakaşacı/tartışmayı seven biri olduğumu söylerler), fiziksel saldırganlık (Birisi bana sataşırse kolaylıkla onu itip tartaklayabilirim), düşmanlık (Zaman zaman insanların arkamdan güldüğü duygusuna kapılırım) ve öfke (Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim) olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 29 maddeden oluşan 5'li likert (1 = Kesinlikle katılmıyorum; 5 = Tamamen katılıyorum) tipindedir. Ölçekte iki madde ters puanlanmaktadır. Ölçeğin Türkçe formunun test tekrar test güvenirlik katsayıları .82 ile .98 arasında değişmektedir. Ölçeğin alt boyutları için cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları .48 ile .78 arasında değişmektedir. Bununla birlikte ölçeğin tümü için cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .85 olarak elde edilmiştir. Ölçeğin ölçüt geçerliği Çok Boyutlu Öfke Ölçeği'nin öfkeyle ilgili davranışlar alt ölçeği ile ölçülmüştür. Ölçeğin alt boyutlarının öfkeyle ilgili davranışlar alt ölçeği ile korelasyonları anlamlı ve .27 ile .40 arasında değiştiği görülmüştür. Yapılan analizler ölçeğin Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Demirtaş Madran (2012) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde uyarlanmıştır. Bu araştırmada ise Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ergen örnekleminde kullanıldığı için ergen örnekleminde geçerlilik çalışması yapılmıştır. Ergen örnekleminde Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin DFA sonuçları aşağıdaki şekilde elde edilmiştir: $\chi^2 = 911.15$, $sd = 356$ $\chi^2/sd = 2.96$; GFI = .88; AGFI = .85; CFI = .85; ; RMSEA = .06; SRMR = .06. Bu değerlerin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015).

Bu araştırmada ergen rnekleminde Buss Perry Saldırganlık leği'nin fiziksel saldırganlık alt boyutu için cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .80; düşmanlık alt boyutu için .71; öfke için .75 ve son olarak sözsel saldırganlık için .61 olarak elde edilmiştir. Bu araştırma kapsamında Buss-Perry Saldırganlık leği'ni kullanmak için alınan kullanım izni EK-7'de ve ölçeğe ait örnek maddeler EK-8'te verilmiştir.

3.3.2. İkinci nesil katılımcılar için veri toplama araçları

Kişisel Bilgi Formu

Bu form ile katılımcılardan cinsiyet ve yaşa ilişkin bilgiler elde edilmiştir.

Aile atışması leği'nin geliştirilmesi

Bu araştırma kapsamında aile yeleri arasında yaşanan çatışmanın seviyesini belirlemek amacıyla Aile atışması leği geliştirilmiştir. Ölçeğin geliştirme aşamasında madde havuzu oluşturulurken aile yeleri arasındaki çatışmayı ele alan araştırmalar ve kuramlardan yararlanılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda toplamda 20 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur.

n uygulama

Ölçeğe ilişkin 20 maddelik madde havuzu oluşturulduktan sonra maddelerin anlaşılır olup olmadıkları, ölçeğin yetişkin yaş grubuna uygun olup olmadığı gibi özellikleri belirlemek amacıyla n uygulama gerçekleştirilmiştir. n uygulamayla aynı zamanda ölçekteki madde havuzunun ne kadar sürede tamamlandığını belirlemek amaçlanmıştır. Katılımcıların leği ortalama olarak 3 dakikada tamamladıkları görülmüştür. Katılımcılar genel olarak ölçek maddelerinin anlaşılır olduğunu belirtmişlerdir. Ancak ölçekteki "birbirine" kelimesinin bazı maddelerde tekil bazı maddelerde çoğul kullanıldığını belirten katılımcılar olmuştur. Ölçek maddelerinin uyumlu olması için ölçeğin tamamında tek Şekilde yazılması kararı alınmıştır. Bu kelime için uygun kullanımın nasıl olacağıyla ilgili Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'ndan iki ğretim üyesinden destek alınmıştır. uzmanların nerileri doğrultusunda ölçek maddelerinin tamamında "birbirlerine" olarak kullanılması kararlaştırılmıştır. Katılımcılar anlaşılır olmayan bir maddenin olmadığını belirttiklerinden ötürü herhangi bir maddede düzenleme yapılmamıştır.

Açımlayıcı faktör analizi

Ölçek geliştirme aşamasında n uygulama sonrasında açımlayıcı faktör analizine geçilmiştir. Açımlayıcı faktör analizi işlemine geçmeden önce veri setinin açımlayıcı faktör analizi için uygun olup olmadığı incelenmiştir. Öncelikle kayıp değer olup olmadığı incelenmiş

ve kayıp değer olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Daha sonra ise veri setinde uç değer olup olmadığı incelenmiştir. Uç değerleri belirlemek amacıyla Z-Puanı (tek değişkenli uç değer için) ve Mahalonobis uzaklığı (çok değişkenli uç değer için) hesaplanmıştır. Sonuç olarak dört katılımcının verileri uç değer olduğundan ötürü analiz dışında bırakılmıştır.

Açımlayıcı faktör analizine geçmeden önce maddelerin tek değişkenli normallikleri incelenmiştir. Tek değişkenli normallik varsayımının karşılanıp karşılanmadığını belirlemek amacıyla çarpıklık ve basıklık katsayıları hesaplanmıştır. Maddelerin çarpıklık katsayılarının -1.24 (2. Madde) ile 1.25 (15. Madde) arasında değiştiği görülmüştür. Bu bulgu maddelerinin çarpıklık katsayılarının tekli normallik için kabul edilebilir sınırlar içerisinde bulunduğunu göstermektedir. Tabachnick ve Fidell (2013), çarpıklık katsayısının -1.5 ile +1.5 arasında olması gerektiğini belirtmiştir. Maddelerin basıklık katsayıları incelendiğinde ise -.73 ile 1.31 arasında değiştiği görülmüştür. Dolayısıyla maddelerin basıklık katsayılarının da kabul edilebilir değerler içerisinde olduğu söylenebilir. Tabachnick ve Fidell (2013), basıklık katsayılarının da -1.5 ile +1.5 arasında değişebileceğini belirtmiştir.

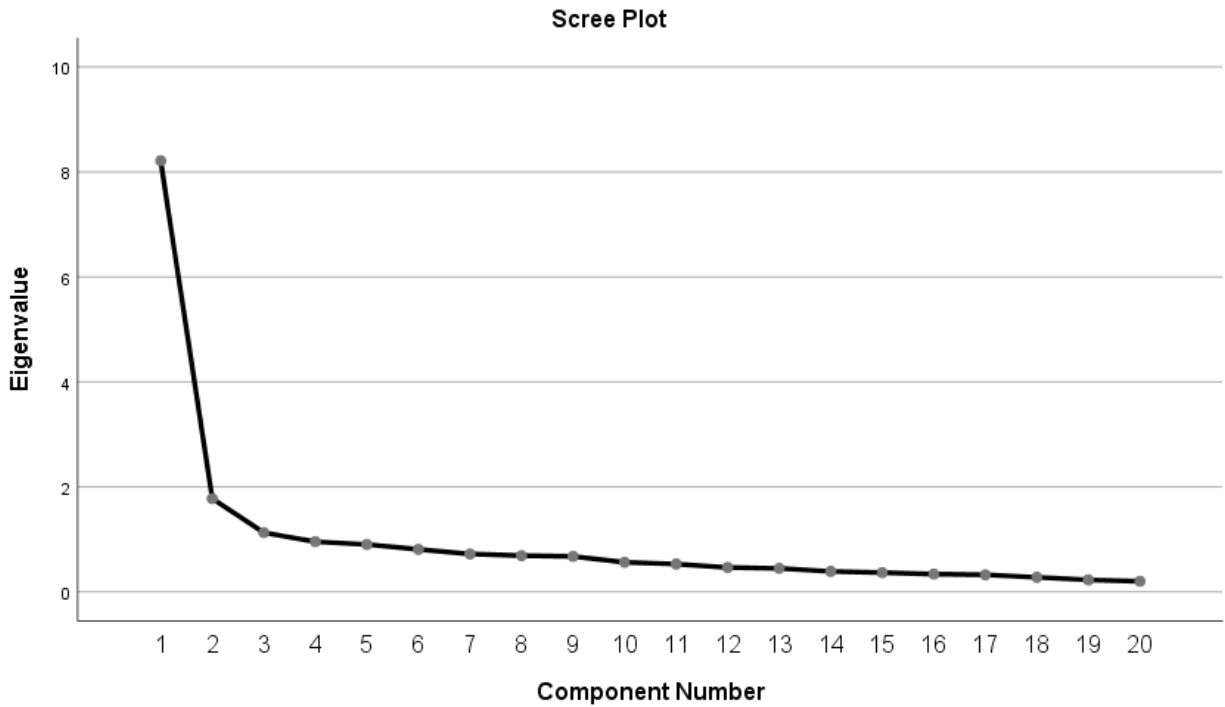
Veri setinin açımlayıcı faktör analizi için uygunluğunu belirlemek amacıyla daha sonra KMO ve Barlett Sphericity testi sonuçları incelenmiştir. Yapılan analizlerde veri setine ilişkin KMO değeri .93 olarak elde edilmiştir. KMO değeri hesaplanarak veri setinin açımlayıcı faktör analizi gerçekleştirmek için yeterli örneklem büyüklüğüne sahip olup olmadığı belirlenmiştir. KMO değerine ilişkin alanyazında farklı ölçütler bulunmaktadır. Örneğin Pallant (2016) .60'ı sınır olarak belirtmişken; Büyüköztürk (2007) .70 değerini ölçüt olarak belirtmiştir. Sonuç olarak farklı kaynaklara göre bu araştırmanın veri setinin KMO değerinin kabul edilebilir olduğu ve yeterli örneklem büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilir. Barlett Sphericity test sonucu ise yaklaşık χ^2 değeri 2993.13; serbestlik derecesi 190 ve anlamlılık düzeyi $p < .00$ sonuçları elde edilmiştir. Sonuç olarak açımlayıcı faktör analizi öncesinde yapılan tüm analizler veri setinin açımlayıcı faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Veri setine ilişkin KMO ve Barlett Sphericity testi değerleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. KMO ve Barlett Sphericity testi değerleri.

KMO		.93
Barlett's Sphericity Testi	χ^2	2993.13
	sd	190
	p	.00

Veri setinin açımlayıcı faktör analizi için uygun olduğu belirlendikten sonra analizlere geçilmiştir. Açımlayıcı faktör analizi gerçekleştirilirken her bir faktörün öz değerinin en az bir olması, maddelerin faktör yük değerlerinin en az .30 olması, birden fazla faktörde yer alan maddelerin faktör yükleri arasındaki farkın .10'dan büyük olması, bir faktörün en az üç madde içermesi ve son olarak bir faktörün açıklanan varyansa katkısının en az %5 olması koşulları gözetilmiştir (Büyüköztürk, 2002; Field, 2000). Ölçeğin faktör sayısına karar verirken scree-plot grafiğiyle birlikte aile çatışmasıyla ilgili teorik alan yazın da göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca açımlayıcı faktör analizi gerçekleştirilirken "Principal Component" yöntemi kullanılmıştır.

Açımlayıcı faktör analizinde öncelikle herhangi bir döndürme işlemi gerçekleştirilmeden 20 madde analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda öz değeri birden büyük ve toplam varyansın %55.59'unu açıklayan üç faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Ancak faktörlerin toplam varyansı açıklama oranı incelendiğinde birinci faktörün %41.07; ikinci faktörün %8.88 ve üçüncü faktörün %5.64 oranına sahip olduğu görülmüştür. Bununla birlikte scree plot grafiği incelendiğinde birinci noktadan itibaren yataylaşmanın olduğu görülmüştür. Scree-Plot grafiği Şekil 9'da verilmiştir. Ayrıca ölçeğin bir alt boyutunun sadece iki maddeden oluştuğu ve bu maddelerin aile çatışmasıyla ilgili teorik temelle uyummadığı görülmüştür. Dolayısıyla ölçeğin tek faktörlü bir yapıda olabileceği düşünülmüştür.

Şekil 9. Scree Plot grafiği.

Bu iki madde çıkartıldıktan sonra açımlayıcı faktör analizi tekrar edilmiştir. Bu defa özdeğeri birden büyük ve toplam varyansın %53.78'ini açıklayan iki faktörlü yapı elde edilmiştir. Bu faktörlerden ilki ortak varyansın %43.78'ini açıklarken ikinci faktörün %9.82'sini açıkladığı görülmüştür. Ayrıca bu haliyle ölçekte binişik maddeler (M2, M15, M16, M10) ile her bir faktörün en az üç maddeden oluşması gerektiğini ihlal eden maddeler (M12, M18) olduğu görülmüştür. Toplamda altı madde daha çıkartılıp her maddeden sonra açımlayıcı faktör analizi tekrar edilmiştir. Sonuç olarak 12 maddeli, tek faktörlü ve ortak varyansın %56.56'sını açıklayan bir ölçek ortaya çıkmıştır. AFA sonucunda elde edilen ölçeğe ilişkin bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. AFA sonrası ortaya çıkan ölçek yapısına ilişkin bulgular.

Ölçek Maddeleri	Madde Faktör Yükleri	Madde toplam korelasyonu	Ortalama	SS	Öz Değer	Toplam Açıklanan Varyans Oranı
M8. Aile üyeleri birbirlerini üzecek sözler söyler.	.84	.77	2.17	1.02		
M5. Aile üyeleri birbirleriyle tartışır.	.83	.78	2.74	1.09		
M11. Aile üyeleri birbirlerini incitecek davranışlarda bulunur.	.82	.77	1.96	.97		
M14. Aile üyeleri birbirlerinden şikayet ederler.	.78	.73	2.15	1.03		
M20. Aile üyeleri tartışırken birbirlerine bağırır.	.76	.70	2.24	1.08		
M9. Aile üyeleri görüş ayrılığına düşer.	.75	.70	2.82	1.00	6.787	56.558
M1. Aile üyeleri birbirlerine öfkelenir.	.75	.69	2.58	.97		
M6. Aile üyeleri birbirlerine küser.	.74	.68	1.99	1.02		
M7. Aile üyeleri ortak karar almakta zorlanır.	.73	.68	2.17	1.08		
M17. Aile içindeki problemleri çözmekte zorlanırsınız.	.69	.63	2.16	1.10		
M4. Aile üyeleri arasında aile kurallarına uyulmamasından dolayı tartışma çıkar.	.68	.62	2.62	1.15		
M3. Aile üyeleri birbirlerini eleştirir.	.64	.58	3.03	1.00		

Tablo 3 incelendiğinde ölçek maddelerinin madde faktör yüklerinin .64 ile .84 arasında değiştiği görülmektedir. Dolayısıyla madde faktör yüklerinin sahip olması gereken alanyazına göre yüksek değerler olduğu söylenebilir. Nitekim madde faktör yüklerinin .30 ve üzeri olması

gerektiği belirtilmektedir (Büyüköztürk, 2020). Yine Tablo 3'e göre açıklanan toplam varyans oranı %56.56 olduğu görülmektedir. Bu oranın da kabul edilebilir değerler arasında olduğu söylenebilir. Nitekim tek faktörlü ölçeklerde bu oranın %30 ve üzeri olması gerektiği belirtilmektedir (Büyüköztürk, 2020). Tablo 3'te yer alan bir diğer bulgu ölçek maddelerinin madde toplam korelasyonlarıdır. Madde toplam korelasyonları ölçek maddelerinin geçerliliğini belirleme yöntemlerinden biridir. Madde toplam korelasyonlarının .30 ve üzerinde olması kabul edilebilir sınırlarda olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2020). Aile çatışması ölçeğinde madde toplam korelasyonlarının .58 ile .79 arasında değiştiği görülmektedir. Dolayısıyla ölçek maddelerine ait madde toplam korelasyonlarının kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir.

Doğrulayıcı faktör analizi

Aile Çatışması Ölçeği'nin açımlayıcı faktör analiziyle ortaya konulan yapısının doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirmek için madde sayısının beş katı kadar örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu bilinmektedir. Bu araştırmada DFA için 298 anne-babadan veriler elde edilmiştir. DFA'nın gerçekleştirildiği örneklem grubu hakkında bilgileri Çalışma Grubu 3'te verilmiştir. Aile çatışması ölçeğinin 12 madde olduğu düşünüldüğünde DFA için yeterli sayıda örnekleme sahip olduğu söylenebilir.

DFA'ya başlanılmadan önce analiz için gerekli ön koşulların sağlanıp sağlanmadığı incelenmiştir. Veri setinde kayıp verinin olmadığı görülmüştür. Kayıp veri incelendikten sonra uç değer olup olmadığı incelenmiştir. Veri setine ait Z - puanı (tek değişkenli uç değerleri belirlemek için) ile Mahalanobis uzaklığı (çok değişkenli uç değerleri belirlemek için) incelenmiştir. Gerçekleştirilen işlemlerde veri setinde uç değer olmadığı görülmüştür.

Veri setinin DFA için uygunluğunu belirlemek amacıyla tek değişkenli normallikleri incelenmiştir. Bu noktada veri setindeki maddelerin çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiştir. Maddelerin çarpıklık katsayıları incelendiğinde .03 ile .81 arasında değiştiği görülmüştür. Çarpıklık katsayılarının -1.5 ile +1.5 arasında olması gerektiği bilinmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Dolayısıyla veri setindeki maddelerin çarpıklık katsayılarının kabul edilebilir sınırlarda oldukları söylenebilir. Maddelerin basıklık katsayıları incelendiğinde -.75 ile .04 arasında değiştiği görülmüştür. Basıklık katsayılarının -1.5 ile +1.5 arasında olması gerektiği bilinmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Dolayısıyla veri setindeki maddelerin basıklık katsayılarının kabul edilebilir sınırlarda oldukları söylenebilir. Veri setinde tekli

normallik açısından problem olmadığı belirlendikten sonra çoklu bağlantısallık problemi olup olmadığı incelenmiştir. Çoklu bağlantısallık probleminin olup olmadığını belirlemek için maddeler arası korelasyonlar incelenmiştir. Maddeler arasındaki korelasyon değerlerinin .80'in altında olduğu görülmüştür. Bu durum veri setinde çoklu bağlantısallık probleminin de olmadığını göstermektedir (Büyüköztürk, 2020).

Veri setinin DFA için sahip olması gereken ön koşulları sağladığı görüldükten sonra verilerin normal dağılım göstermesinden dolayı en çok olabilirlik yöntemiyle analiz gerçekleştirilmiştir. DFA sonucunda elde edilen uyum indeksleri incelenirken dikkate alınan değerler Tablo 4'te verilmiştir.

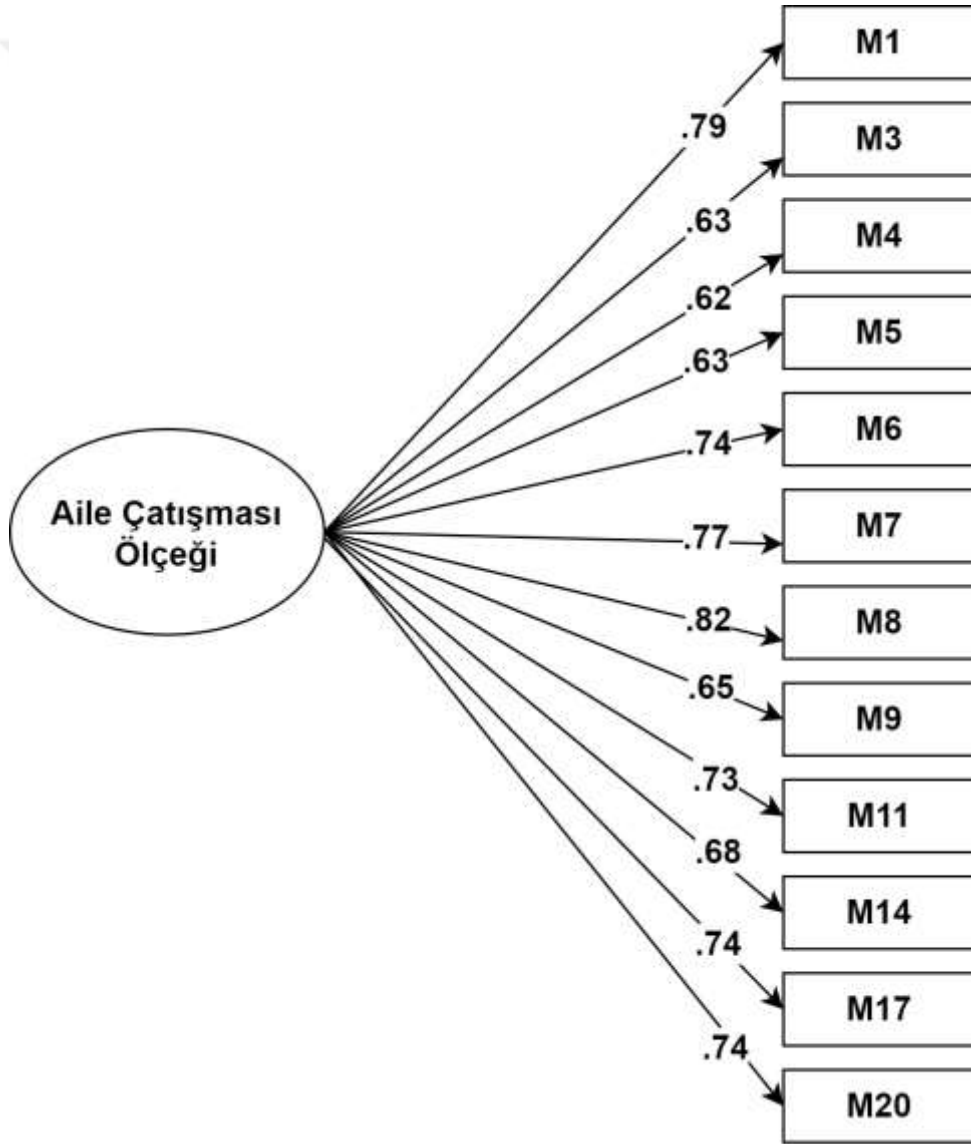
Tablo 4. Alanyazında kabul edilen madde uyum indeks değerleri.

Uyum İyiliği İndeks Değerleri	Kabul Edilen Uyum İndeks Değerleri
χ^2/sd	≤ 5 kabul edilebilir uyum (Wheaton vd., 1977); ≤ 3 mükemmel uyum
RMSEA	≤ 0.10 kabul edilebilir değer (Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Tabachnick ve Fidell, 2001); $<.05$ iyi, $<.03$ oldukça iyi (Hooper vd., 2008; Hu ve Bentler, 1999)
SRMR	≤ 0.08 $<.05$ iyi, $<.03$ oldukça iyi (Hooper vd., 2008; Hu ve Bentler, 1999)
CFI	$> .85$ kabul edilebilir uyum (Bollen, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015) / $\geq .90$ kabul edilebilir uyum (Raykov ve Marcoulides, 2006)
GFI	> 0.85 kabul edilebilir uyum (Bollen, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015); 0.90 ile .95 arasında olması iyi uyum (Schumacker ve Lomax, 2010).
TLI	≥ 0.90 kabul edilebilir uyum; ≥ 0.95 iyi uyum (Hu ve Bentler, 1999)
IFI	≥ 0.90 kabul edilebilir uyum; ≥ 0.95 iyi uyum; ≥ 0.97 mükemmel uyum

Tablo 5'te Aile Çatışması Ölçeği'ne ait DFA sonucunda elde edilen uyum iyilik indeksleri yer almaktadır. Şekil 10'da ise test edilen model yer almaktadır.

Tablo 5. DFA sonrasında elde edilen uyum indeks değerleri (modifikasyonsuz).

Uyum İyiliği İndeks Değerleri	Uyum İyiliği İndeks Değerleri
χ^2	266.36
Sd	54
χ^2/sd	4.93
RMSEA	.11
SRMR	.06
CFI	.89
GFI	.86
TLI	.87
IFI	.89

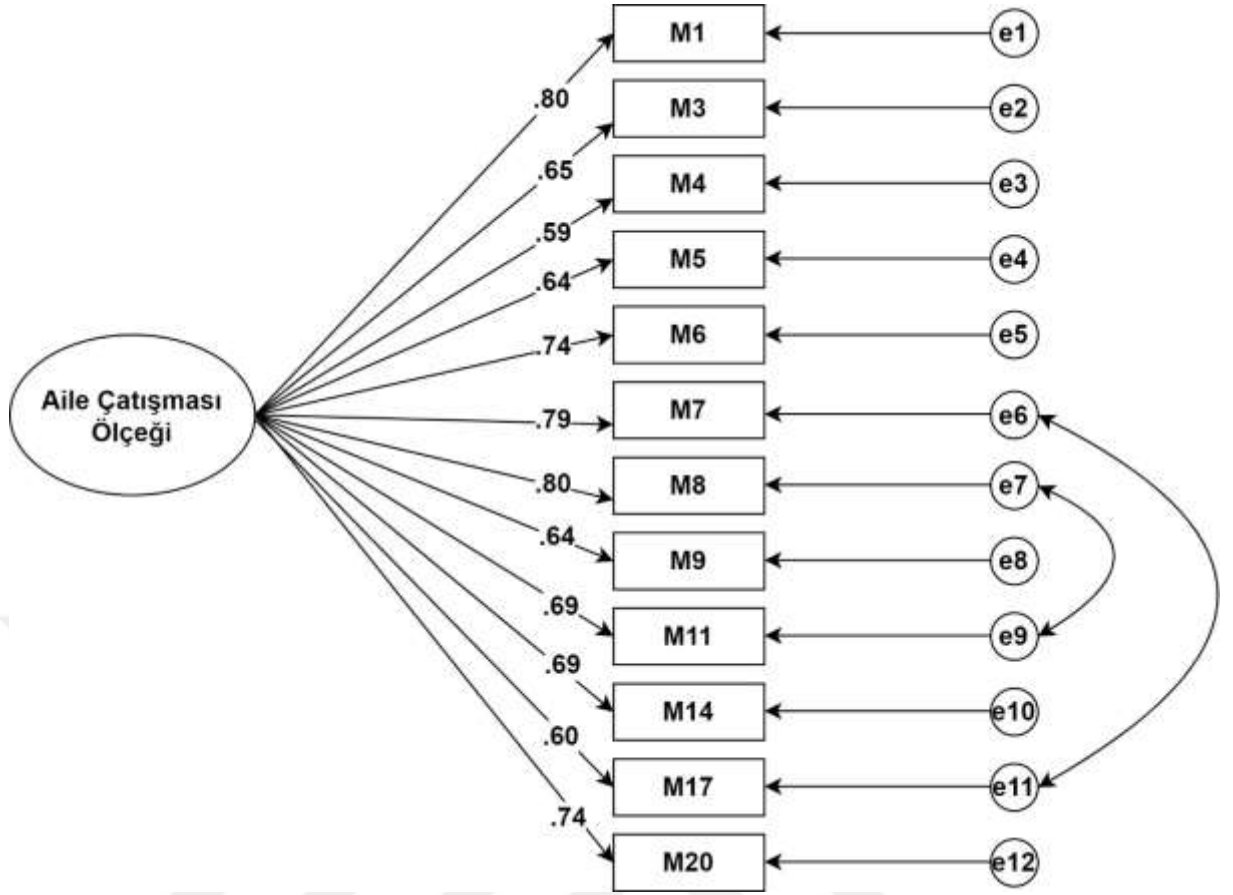

Şekil 10. Modifikasyonsuz doğrulayıcı faktör analizi modeli.

Tablo 5’te test edilen modele ait uyum iyiliği indeksleri incelendiğinde bazı değerlerin kabul edilebilir sınırların dışında kaldığı görülmektedir. Bundan dolayı önerilen modifikasyon işlemleri yapılarak doğrulayıcı faktör analizine devam edilmiştir. Modifikasyon önerileri incelendiğinde bazı maddeler arasında model uyum iyilik indekslerine önemli katkılar sağlayacak öneriler olduğu görülmüştür. Önerilen modifikasyon önerilerinden biri (MI = 49.98) madde 7 (Aile üyeleri ortak karar almakta zorlanır.) ile madde 17 (Aile içindeki problemleri çözmekte zorlanırsınız.) arasındadır. Bir diğer modifikasyon önerisi (MI = 27.282) madde 8 (Aile üyeleri birbirlerini üzecek sözler söyler.) ile madde 11 (Aile üyeleri birbirlerini incitecek davranışlarda bulunur.) arasındadır. Modifikasyon önerilen maddeler incelendiğinde bu maddelerin aile çatışmasıyla ilgili benzer özellikleri ölçtüğü belirlenmiştir. Dolayısıyla bu maddeler arasında modifikasyon yapılabileceği düşünülmüştür. Modifikasyonlu DFA modeline ilişkin uyum iyiliği indeksleri Tablo 6’da verilmiştir. Ayrıca modifikasyonlu DFA modeli Şekil 11’de verilmiştir.

Tablo 6. DFA sonrası elde edilen uyum iyiliği indeks değerleri (modifikasyonlu).

Uyum İyiliği İndeks Değerleri	Referans Alınan Uyum İndeks Değerleri
χ^2	183.34
Sd	52
$\chi^{2/sd}$	3.53
RMSEA	.09
SRMR	.05
CFI	.93
GFI	.91
TLI	.92
IFI	.93

Şekil 11. Modifikasyonlu doğrulayıcı faktör analizi modeli.

Aile Çatışması Ölçeği için ölçüt bağımlı geçerlik çalışması

Bu araştırmada Aile Çatışma Ölçeği'nin geçerliliğini belirlemek amacıyla AFA ve DFA ile birlikte ölçüt geçerliği için de analizler gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada Aile Çatışması Ölçeği'nin ölçüt bağımlı geçerliliğini belirlemek için Aile Uyumu Ölçeği, Yaşam Doyumunu Ölçeği ve Öznel Mutluluk Ölçeği kullanılmıştır. Aile Çatışmasının bu ölçeklerle ilişkileri ortaya konulmuştur. Aşağıda Tablo 7'de aile çatışması ile aile uyumu, yaşam doyumunu ve öznel mutluluk arasındaki ilişkisiye dair bulgular yer almaktadır.

Tablo 7. Aile Çatışması Ölçeği'ne ait ölçüt geçerliği bulguları.

Değişkenler	1	2	3	4
1. Aile Çatışması	-	-.67**	-.53**	-.51**
2. Aile Uyumu	-.67**	-	.66**	.62**
3. Yaşam Doyumunu	-.53**	.66**	-	.82**
4. Öznel Mutluluk	-.51**	.62**	.82**	-

Aile Çatışması Ölçeği için güvenilirlik çalışması

Aile Çatışması Ölçeği'ne ait güvenilirlik değerlerini hesaplamak amacıyla cronbach alfa güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Aile Çatışması Ölçeği'nin cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .93 olarak bulunmuştur. Cronbach alfa güvenilirlik katsayısının .70'in üzerinde olması bir ölçme aracının güvenilir olduğunu göstermektedir (Creswel, 2012).

Sürekli Kaygı Ölçeği

Ölçek, Spielberger ve diğerleri (1970) tarafından iki faktörlü kaygı kuramı çerçevesinde geliştirilmiştir. Ölçek durumluk ve sürekli kaygıyı ölçen iki farklı ölçektir. Bu çalışmada sürekli kaygı incelendiği için sürekli kaygı ölçeğine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Ölçek 20 madde ve 4'lü likert türünde (1 = hemen hiçbir zaman; 4 = hemen her zaman) bir ölçektir. Ölçekten alınan puanın artması katılımcının sürekli kaygı düzeyinin arttığını göstermektedir. Bu araştırma kapsamında anneler ve babalar için ayrı ayrı Sürekli Kaygı Envanteri'nin geçerliğini belirlemek amacıyla DFA gerçekleştirilmiştir. Anne grubu için DFA sonuçları şu şekildedir: $\chi^2 = 466.10$, $sd = 159$ $\chi^2/sd = 2.93$; GFI = .91; AGFI = .88; CFI = .87; ; RMSEA = .06; SRMR = .07. Baba grubunda DFA sonuçları şu şekildedir: $\chi^2 = 429.75$, $sd = 161$ $\chi^2/sd = 2.67$; GFI = .91; AGFI = .89; CFI = .86; ; RMSEA = .06; SRMR = .06. Bu değerlerin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Bu çalışmada ikinci nesildeki katılımcılar için Sürekli Kaygı Ölçeği'nin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı anne ve baba grubu için ayrı ayrı ele alınmıştır. Sonuç olarak anne grubu için ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .85; baba grubu için .82 olarak elde edilmiştir.

Aile Uyum Ölçeği Kısa Formu

Aile Uyum Ölçeği pozitif aile ilişkilerini belirlemek amacıyla Kavikondala ve diğerleri (2016) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Duman Kula ve diğerleri (2018) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yaşları 17 ile 62 arasında değişen bireyler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada Aile Uyum Ölçeği'nin 5 maddeli kısa formu kullanılmıştır. Ölçek 5'li likert (1 = Kesinlikle katılmıyorum; 5 = Kesinlikle katılıyorum) tipindedir. Duman Kula ve diğerleri (2018) 5 maddelik kısa formun yapısının doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek amacıyla DFA gerçekleştirmişlerdir. DFA sonucunda şu bulgular elde edilmiştir: CFI = .99; TLI = .99; SRMR = .016; RMSEA = .073. Bu bulgular ölçeğin uyum indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğunu göstermektedir. Ölçeğin güvenilirliği için ise cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı incelenmiştir. Bu değer ise .91 olarak elde edilmiştir. Sonuç olarak ölçeğin geçerli ve

güvenilir olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu araştırmada Aile Uyum Ölçeği, Aile Çatışması Ölçeği'nin ölçüt geçerliliğini incelemek amacıyla kullanılmıştır. Bu araştırma kapsamında Aile Uyum Ölçeği'nin anne baba örnekleme için DFA gerçekleştirilmiştir. Anne baba örnekleminde Aile Uyum Ölçeği'nin DFA sonuçları aşağıdaki şekilde elde edilmiştir: $\chi^2/sd = 2.96$; GFI = .99; CFI = .99; TLI = .99; RMSEA = .08; SRMR = .01. Bu değerlerin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir. Bu araştırmada ölçeğin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ise .91 olarak elde edilmiştir. Sonuç olarak ölçeğin anne-baba örnekleminde geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir. Bu araştırma kapsamında Aile Uyum Ölçeği Kısa Formu'nu kullanmak için alınan kullanım izni EK-9'da ve ölçeğe ait örnek maddeler EK-10'da verilmiştir.

Yaşam Doyumu Ölçeği

Ölçek Diener ve diğerleri (1985) tarafından bireylerin yaşam doyumlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını Dağlı ve Baysal (2016) gerçekleştirmiştir. Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması 200 sınıf öğretmeni üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ölçek beş madde ve tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 5'li likert (1 = hiç katılmıyorum; 5 = tamamen katılıyorum) tipindedir. Ölçeğin uyarlama çalışmasında AFA ve DFA gerçekleştirilmiştir. AFA sonucunda ölçek maddelerinin açıkladıkları toplam varyansın %68.39 olduğu belirlenmiştir. DFA sonucunda ise uyum iyiliği indeksleri şu şekildedir: $\chi^2/sd = 1.17$; GFI = .99; CFI = 1.00; NFI = .99; SRMR = .02; RMSEA = .03. Türkçe uyarlama çalışmasında ölçeğin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .88 olarak elde edilmiştir. Bu araştırmada Yaşam Doyumu Ölçeği, Aile Çatışması Ölçeği'nin ölçüt geçerliliğini incelemek amacıyla kullanılmıştır. Yaşam Doyumu Ölçeği sınıf öğretmenleri üzerinde uyarlanmıştır. Bu araştırmada, Yaşam Doyumu Ölçeği anne baba örnekleminde kullanıldığı için DFA gerçekleştirilmiştir. DFA sonucunda aşağıdaki uyum iyiliği indeks değerleri elde edilmiştir: $\chi^2/sd = 2.52$; GFI = .99; CFI = .99; NFI = .99; SRMR = .01; RMSEA = .07. Bu değerlerin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir. Bu araştırmada ölçeğin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ise .91 olarak elde edilmiştir. Sonuç olarak ölçeğin anne-baba örnekleminde de geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir. Bu araştırma kapsamında Yaşam Doyumu Ölçeği'ni kullanmak için alınan kullanım izni EK-11'de ve ölçeğe ait örnek maddeler EK-12'de verilmiştir.

Öznel Mutluluk Ölçeği

Öznel Mutluluk Ölçeği Lyubomirsky ve Lepper (1999) tarafından bireylerin genel mutluluklarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Öznel Mutluluk Ölçeği'nin Türkçe geçerlilik

ve güvenilirlik çalışması Doğan ve Totan (2013) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek dört madde ve tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 7'li likert tipindedir. Ölçeğin Türkçe uyarlama çalışması 348 üniversite öğrencisi (yaşları 17 ile 37 arasında değişmekte) ve öğrenci olmayan (yaşları 18 ile 61 arasında değişmekte) 222 kişi için ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir. AFA sonucunda üniversite öğrencileri grubunda açıklanan toplam varyans %53.94 iken öğrenci olmayan grupta açıklanan toplam varyans %57.20 olarak elde edilmiştir. DFA sonucunda üniversite öğrencileri grubunda NFI = .92, CFI = .93, IFI = .93; GFI = .96, RMSEA = .019, RMR = .066 uyum iyiliği indeks değerleri elde edilmiştir. Öğrenci olmayan grupta ise NFI = .99, CFI = 1.00, IFI = 1.00; GFI = .99, RMSEA = .035, RMR = .025 uyum iyiliği indeksleri elde edilmiştir. Ölçeğin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ise üniversite öğrencileri için .65 iken; öğrenci olmayan grupta .70 olarak elde edilmiştir. Bu çalışmada Öznel Mutluluk Ölçeği, Aile Çatışması Ölçeği'nin ölçüt geçerliğini belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Anne-baba örnekleminde Öznel Mutluluk Ölçeği için DFA sonucunda şu uyum iyiliği indeks değerleri elde edilmiştir: $\chi^2/sd = 1.31$; NFI = .99, CFI = 1.00; IFI = 1.00; GFI = 1.00, RMSEA = .03, SRMR = .01. Bu çalışma kapsamında ölçeğin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .83 olarak elde edilmiştir. Bu çalışma kapsamında Öznel Mutluluk Ölçeği'ni kullanmak için alınan kullanım izni EK-13'te ve ölçeğe ait örnek maddeler EK-14'te verilmiştir.

3.3.4. Birinci nesil katılımcılar için veri toplama araçları

Kişisel Bilgi Formu

Bu form ile katılımcılardan cinsiyet ve yaşa ilişkin bilgiler elde edilmiştir.

Aile Çatışması Ölçeği

Aile çatışması ölçeği bu çalışma kapsamında anne ve baba örnekleminde geliştirilmiştir. Birinci nesildeki katılımcılar için de (büyükanne ve büyükbaba ayrı ayrı olmak üzere) DFA ile geçerliliği incelenmiştir. Büyükanne örneklem grubunda yapılan DFA sonucunda uyum iyiliği indeksleri şu şekildedir: $\chi^2 = 215.09$; $sd = 54$; $\chi^2/sd = 3.98$; RMSEA = .08; CFI = .95, IFI = .95; GFI = .92; SRMR = .04. Büyükanne örnekleminin için Aile Çatışması Ölçeği'nin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ise .92 olarak elde edilmiştir. Büyükbaba örneklem grubunda yapılan DFA sonucunda ise uyum iyiliği indeksleri şu şekildedir: $\chi^2 = 257.85$; $sd = 53$; $\chi^2/sd = 4.87$; RMSEA = .09; CFI = .93, IFI = .93; GFI = .90; SRMR = .05. Büyükbaba örnekleminin için Aile Çatışması Ölçeği'nin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ise .92 olarak elde edilmiştir.

Sürekli Kaygı Envanteri

Ölçek, Spielberger ve diğerleri (1970) tarafından iki faktörlü kaygı kuramı çerçevesinde geliştirilmiştir. Ölçek durumluk ve sürekli kaygıyı ölçen iki farklı ölçekten oluşmaktadır. Bu çalışmada sürekli kaygı incelendiği için sürekli kaygı ölçeğine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Ölçek 20 madde ve 4'lü likert türünde (1 = hemen hemen hiçbir zaman; 4 = hemen her zaman) bir ölçektir. Bu araştırma kapsamında Sürekli Kaygı Envanteri'nin geçerliliğini belirlemek amacıyla büyükanneler ve büyükbabalar için ayrı ayrı DFA gerçekleştirilmiştir. Büyükanneler için DFA sonuçları şu şekildedir: $\chi^2 = 484.89$, $sd = 161$ $\chi^2/sd = 3.01$; GFI = .90; AGFI = .87; CFI = .85; ; RMSEA = .07; SRMR = .08. Büyükbabalar için DFA sonuçları şu şekildedir: $\chi^2 = 462.45$, $sd = 160$ $\chi^2/sd = 2.89$; GFI = .91; AGFI = .88; CFI = .86; ; RMSEA = .06; SRMR = .07. Bu değerlerin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Bu çalışmada ikinci nesildeki katılımcılar için Sürekli Kaygı Ölçeği'nin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı büyükanne ve büyükbabalar için ayrı ayrı ele alınmıştır. Sonuç olarak büyükanneler ve büyükbabalar için ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .82 olarak elde edilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada, veriler toplanmaya başlanmadan önce Necmettin Erbakan Üniversitesi Etik Kurulu'ndan etik izinler alınmıştır (EK-1). Ayrıca bu çalışmanın her aşamasında Helsinki Deklarasyonuna uyulmuştur. Katılımcılara araştırmanın amacı, araştırmaya katılımın gönüllülük temelinde olduğu ve çalışmada toplanan verilerin yalnızca bilimsel amaçlar için kullanılacağı gibi bilgilerin yer aldığı Bilgilendirilmiş Onam Formu verilmiştir. Bu formu inceleyip araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcılar araştırmaya dahil edilmiştir. 18 yaşın altındaki lise öğrencileri için araştırmaya katılmadan önce veli izinleri alınmıştır. Ayrıca Karaman İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden araştırma izni alınmıştır (EK-2).

Veri toplama aşamasında okul yöneticileri, okul psikolojik danışmanları ve öğretmenler ile işbirliği yapılmıştır. Daha sonra araştırmacı, araştırmaya katılım şartlarını sağlayan öğrenciler ile (anne-baba ve büyükanne-büyükbabanın yaşıyor olma şartı) görüşmüştür. Araştırmada veri toplama araçları bir zarf içinde öğrenciye teslim edilmiştir. Bu zarfta öğrenciler, anne-babaları ve büyükanne-büyükbabaları için veri toplama araçları yer almaktadır. Zarfıta bulunan kağıtların her birinde o kağıdın hangi katılımcıya ait olduğu yazıyla belirtilmiştir. Öğrenciden bu kağıtları üzerinde yazan katılımcılara vermesi istenmiştir. Tüm veri toplama araçları katılımcılar tarafından tamamlandığında zarfın kapalı bir şekilde

belirlenen gün ve saatte araştırmacıya teslim edilmesi istenmiştir. Bunun yanı sıra araştırmacı tarafından araştırmaya katılım şartını sağlayan katılımcılara ulaşılarak da veriler toplanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Bu araştırmanın ilk aşamasında Aile atışması leği'nin geçerlik ve güvenirlik analizleri geçekleştirilmiştir. Bunun için öncelikle AFA geçekleştirilmiştir. Daha sonra ortaya çıkan yapının doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek amacıyla DFA geçekleştirilmiştir. Ancak AFA ve DFA'dan önce veri setinin n koşulları sağlayıp sağlamadığı incelenmiştir. Tek değişkenli uç değerler için Z puan gözetilmiştir. Çok değişkenli uç değerler için Mahalonobis uzaklığı gözetilmiştir. Veri setlerinin uygun olduğu belirlendikten sonra AFA ve DFA geekleştirilmiş ve ölçeğin yapısı ortaya konulup doğrulanmıştır.

Bu araştırmanın ikinci aşamasında değişkenlere ait ortalamalar, standart sapmalar, arpıklık, basıklık ve korelasyon katsayıları incelenmiştir. Aracılık analizi için tek değişkenli uç değerler için Z puan gözetilmiştir. Z puanı için -3 ile +3 değerleri dışında değere sahip olan veriler uç değer olarak kabul edilmiştir (Mertler ve Vannatta, 2017). Çok değişkenli uç değerler için Mahalonobis uzaklığı gözetilmiştir. Aracılık analizleri için tekli ve çoklu normallik şartının sağlanması gerekmektedir. Değişkenlerin arpıklık ve basıklık katsayılarının -1.5 ile +1.5 arasında olduğu görülmüştür. Bu durum verilerin tekli normallik şartını sağladığını göstermektedir. Çoklu normallik açısından saçılım diyagramı Matrisi incelenmiştir. Analiz sonucunda saçılım diyagramı matrislerinin eliptik dağılım gösterdiği görülmüştür. Bu sonuçlar veri setinin çok değişkenli normallik varsayımlarını da karşıladığını göstermektedir. Bununla birlikte veri setinde çoklu bağlantısallık sorununun da olmaması gerekmektedir. Değişkenler arasındaki korelasyonların .90'dan az olması çoklu bağlantısallık probleminin olmadığını göstermektedir (okluk vd., 2016). Gereklil n koşulların sağlandığı belirlendikten sonra seri aracılık analizi geçekleştirilmiştir. Araştırmada dolaylı etkilerin anlamlılığını test etmek amacıyla Bootstrapping işlemi geçekleştirilmiştir. Araştırmada aracılık analizi için 10,000 yeniden örnekleme ve %95 güven aralığı kullanılmıştır. Belirlenen güven aralıklarının sıfırı içermemesi durumda elde edilen sonucun anlamlı olduğuna karar verilmiştir (Hayes, 2022). Araştırmada değişkenlere ait ortalamalar, standart sapmalar, arpıklık, basıklık ve iki değişkenli korelasyonlar ile ön koşul için gerekli analizleri yapmak amacıyla SPSS 25 kullanılmıştır. Aracılık analizleri AMOS programı kullanılarak geçekleştirilmiştir. Ayrıca araştırmada Aile atışması leği'ni geliştirme aşamasında AMOS programı kullanılmıştır.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Bu bölümde öncelikle değişkenlere ait betimsel istatistikler ve korelasyon analizine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Daha sonra yapısal eşitlik modellerini analiz etmeden önce her bir model için ölçme modeline ait analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

4.1. Değişkenlere Ait Betimsel Analizlere İlişkin Bulgular

Ölçme modellerinde ve yapısal eşitlik modellerinde aile çatışması için araştırmacı tarafından oluşturulan üç parsel; sürekli kaygı için yine araştırmacı tarafından geliştirilen dört parsel; pozitif genç gelişim için alt boyutları olan yeterlilik, güven, karakter, duyarlılık ve ilişkiler; saldırganlık için ise sözel, fiziksel, düşmanlık ve öfke alt boyutları gözlenen değişkenler olarak ele alınmıştır.

Bu araştırmadaki gözlenen değişkenlere ait ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değer, skewness ve kurtosis değerleri gibi betimsel istatistiklere Tablo 8’de verilmiştir. Tablo 8’deki betimsel istatistikler üçüncü nesile (ergenler) ait bulgulardır. İkinci nesildeki katılımcılara ait betimsel istatistik bulguları Tablo 9’da verilmiştir. Birinci nesildeki katılımcılara ait betimsel istatistik bulguları ise Tablo 10’da yer almaktadır.

Tablo 8. Üçüncü nesildeki katılımcılara ait betimsel istatistik bulguları.

Değişkenler	Skewness	Kurtosis	Ortalama	Std.	Minimum	Maksimum
Fiziksel	.35	-.35	2.47	.76	1.00	4.78
Düşmanlık	-.22	-.23	3.31	.73	1.38	5.00
Öfke	-.04	-.35	2.99	.93	1.00	5.00
Sözel	.23	-.05	3.02	.68	1.00	5.00
Yeterlilik	-.22	-.05	3.33	.81	1.00	5.00
Güven	-.61	-.09	3.59	1.00	1.00	5.00
Karakter	-.16	-.24	3.66	1.75	1.75	5.00
Duyarlılık	-.60	.08	4.02	.76	1.50	5.00
İlişkiler	-.44	-.00	3.62	.78	1.50	5.00
ESKPar1	-.04	-.19	2.96	.76	1.00	5.00
ESKPar2	.26	-.12	2.77	.77	1.00	5.00
ESKPar3	.03	-.13	2.70	.74	1.00	5.00
ESKPar4	.05	-.36	3.20	.77	1.20	5.00
ECATPar1	.50	-.25	2.47	.98	1.00	5.00
ECATPar2	-.01	-.40	2.84	.94	1.00	5.00
ECATPar3	-.03	-.55	2.92	.98	1.00	5.00

Not. ESKPar ergen sürekli kaygı parselleri; ECATPar ergen aile çatışması parselleri

Tablo 8 incelendiğinde araştırmanın üçüncü neslindeki katılımcılarına ait ölçek puanlarının skewness değerlerinin -.61 ile .50 arasında değiştiği görülmektedir. Yine üçüncü nesildeki katılımcılara ait ölçek puanlarının kurtosis değerlerinin -.55 ile .08 arasında değiştiği görülmektedir. Bu bulgular üçüncü nesildeki katılımcılar için tekli normalliğin sağlandığını göstermektedir. Ayrıca üçüncü nesildeki katılımcıların ölçeklere verdikleri cevapların ortalamasının 2.47 ile 4.02 arasında değiştiği görülmektedir. Üçüncü nesildeki katılımcıların ölçeklere verdikleri cevapların standart sapmasının ise .68 ile 1.75 arasında değiştiği bulgusuna ulaşılmıştır. Son olarak üçüncü nesildeki katılımcıların ölçeklere verdikleri cevapların minimum değerleri 1.00 ile 1.75 arasında değişirken; maksimum değerlerinin 4.78 ile 5.00 arasında değiştiği görülmektedir.

Tablo 9. İkinci nesildeki katılımcılara ait betimsel istatistik bulguları.

Değişkenler	Skewness	Kurtosis	Ortalama	Std.	Minimum	Maksimum
ASKPar1	.17	-.25	2.63	.68	1.00	4.60
ASKPar2	.22	-.02	2.59	.69	1.00	5.00
ASKPar3	.14	-.25	3.00	.75	1.00	5.00
ASKPar4	-.00	-.24	2.59	.66	1.00	4.20
BSKPar1	.24	-.22	2.27	.67	1.00	4.20
BSKPar2	.27	-.13	2.42	.65	1.00	4.20
BSKPar3	.07	-.26	2.54	.65	1.00	4.40
BSKPar4	.14	.39	2.36	.64	1.00	4.60
BCATPar1	.25	-.49	2.60	.96	1.00	5.00
BCATPar2	.19	-.43	2.65	.94	1.00	5.00
BCATPar3	-.07	-.48	2.87	.96	1.00	5.00
ACATPar1	.07	-.51	2.74	.94	1.00	5.00
ACATPar2	.32	-.38	2.68	.94	1.00	5.00
ACATPar3	-.09	-.70	2.89	.95	1.00	5.00

Not. ASKPar anne sürekli kaygı parselleri; BSKPar baba sürekli kaygı parselleri; BCATPar baba aile çatışması parselleri; ACATPar anne aile çatışması parselleri

Tablo 9 incelendiğinde araştırmanın ikinci neslindeki katılımcılarına ait ölçek puanlarının skewness değerlerinin -.09 ile .32 arasında değiştiği görülmektedir. Yine ikinci nesildeki katılımcılara ait ölçek puanlarının kurtosis değerlerinin -.70 ile .39 arasında değiştiği görülmektedir. Bu bulgular ikinci nesildeki katılımcılar için tekli normalliğin sağlandığını göstermektedir. Ayrıca ikinci nesildeki katılımcıların ölçeklere verdikleri cevapların ortalamasının 2.27 ile 3.00 arasında değiştiği görülmektedir. İkinci nesildeki katılımcıların ölçeklere verdikleri cevapların standart sapmasının ise .64 ile .95 arasında değiştiği bulgusuna ulaşılmıştır. Son olarak ikinci nesildeki katılımcıların ölçeklere verdikleri cevapların minimum değeri 1.00 iken; maksimum değerlerinin 4.20 ile 5.00 arasında değiştiği görülmektedir.

Tablo 10. Birinci nesildeki katılımcılara ait betimsel istatistik bulguları.

Değişkenler	Skewness	Kurtosis	Ortalama	Std.	Minimum	Maksimum
-------------	----------	----------	----------	------	---------	----------

BASKPar1	.01	.00	2.57	.65	1.00	4.60
BASKPar2	-.36	-.08	3.01	.67	1.00	4.60
BASKPar3	.08	-.09	3.05	.68	1.00	5.00
BASKPar4	-.17	.02	2.72	.65	1.00	4.80
BBSKPar1	.29	.27	2.59	.66	1.00	4.60
BBSKPar2	-.02	-.32	2.80	.70	1.00	5.00
BBSKPar3	.35	.16	2.28	.67	1.00	4.60
BBSKPar4	.26	.26	2.56	.68	1.00	4.80
BACATPar1	-.12	-.48	2.96	.96	1.00	5.00
BACATPar2	.25	-.50	2.70	.97	1.00	5.00
BACATPar3	.22	-.43	2.82	.95	1.00	5.00
BBCATPar1	.19	-.44	2.72	.94	1.00	5.00
BBCATPar2	-.02	-.47	2.85	.95	1.00	5.00
BBCATPar3	.08	-.51	2.78	.95	1.00	5.00

Not. BASKPar Büyük anne sürekli kaygı parselleri; BBSKPar Büyükbaba sürekli kaygı parselleri; BACATPar büyükanne aile çatışması parselleri; BBCATPar büyükbaba aile çatışması parselleri

Tablo 10 incelendiğinde araştırmanın birinci neslindeki katılımcılara ait ölçek puanlarının skewness değerlerinin $-.36$ ile $.32$ arasında değiştiği görülmektedir. Yine birinci nesildeki katılımcılara ait ölçek puanlarının kurtosis değerlerinin $-.51$ ile $.27$ arasında değiştiği görülmektedir. Bu bulgular birinci nesildeki katılımcılar için tekli normalliğin sağlandığını göstermektedir. Ayrıca birinci nesildeki katılımcıların ölçeklere verdikleri cevapların ortalamasının 2.28 ile 3.05 arasında değiştiği görülmektedir. Birinci nesildeki katılımcıların ölçeklere verdikleri cevapların standart sapmasının ise $.65$ ile $.97$ arasında değiştiği bulgusuna ulaşılmıştır. Son olarak birinci nesildeki katılımcıların ölçeklere verdikleri cevapların minimum değerleri 1.00 iken; maksimum değerlerinin ise 4.60 ile 5.00 arasında değiştiği görülmektedir.

4.2. Değişkenlere Ait Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Bu araştırmada ergen aile çatışması, büyükanne aile çatışması, büyükbaba aile çatışması, anne aile çatışması, baba aile çatışması, ergenin pozitif genç gelişimi ve saldırganlığına ait korelasyona değerleri Tablo 11’de verilmiştir. Ayrıca ergenin sürekli kaygısı, büyük anne sürekli kaygısı, büyükbaba sürekli kaygısı, anne sürekli kaygısı, baba sürekli kaygısına ilişkin korelasyon değerleri de Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Değişkenlere ait korelasyon tablosu.

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.Ergen Aile Çatışma	-	.67**	.71**	.49**	.50**	.35**	.27**	.34**	.31**	.16**	-.27**	.35**
2.Baba Aile Çatışma	.67**	-	.74**	.58**	.58**	.29**	.40**	.40**	.34**	.23**	-.15**	.25**
3.Anne Aile Çatışma	.71**	.74**	-	.54**	.54**	.32**	.37**	.47**	.32**	.20**	-.17**	.29**
4.	.49**	.58**	.54**	-	.80**	.15**	.26**	.29**	.48**	.34**	-.12*	.16**

Büyükanne												
Aile Çatışma												
5. Büyükbaba	.50**	.58**	.54**	.80**	-	.15**	.29**	.30**	.45**	.42**	-.15*	.19*
Aile Çatışma												
6.Ergen	.35**	.29**	.32**	.15**	.15**	-	.22**	.27**	.27**	.20**	-.47**	.52**
Sürekli Kaygı												
7.Baba Sürekli	.27**	.40**	.37**	.26**	.29**	.22**	-	.44**	.35**	.40**	-.15**	.18**
Kaygı												
8.Anne Sürekli	.34**	.40**	.47**	.29**	.30**	.27**	.44**	-	.46**	.37**	-.15*	.20**
Kaygı												
9.Büyükanne	.31**	.34**	.32**	.48**	.45**	.27**	.35**	.46**	-	.47**	-.18*	.21**
Sürekli Kaygı												
10. Büyükbaba	.16**	.23**	.20**	.34**	.42**	.20**	.40**	.37**	.47**	-	-.15*	.09*
Sürekli Kaygı												
11.Ergen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pozitif Genç	.27**	.15**	.17**	.12**	.15*	.47**	.15**	.15*	.18*	.15*		.28**
Gelişim												
12.Ergen	.35**	.25**	.29**	.16**	.19**	.52**	.18**	.20**	.21**	.09*	-.28**	-
Saldırganlık												

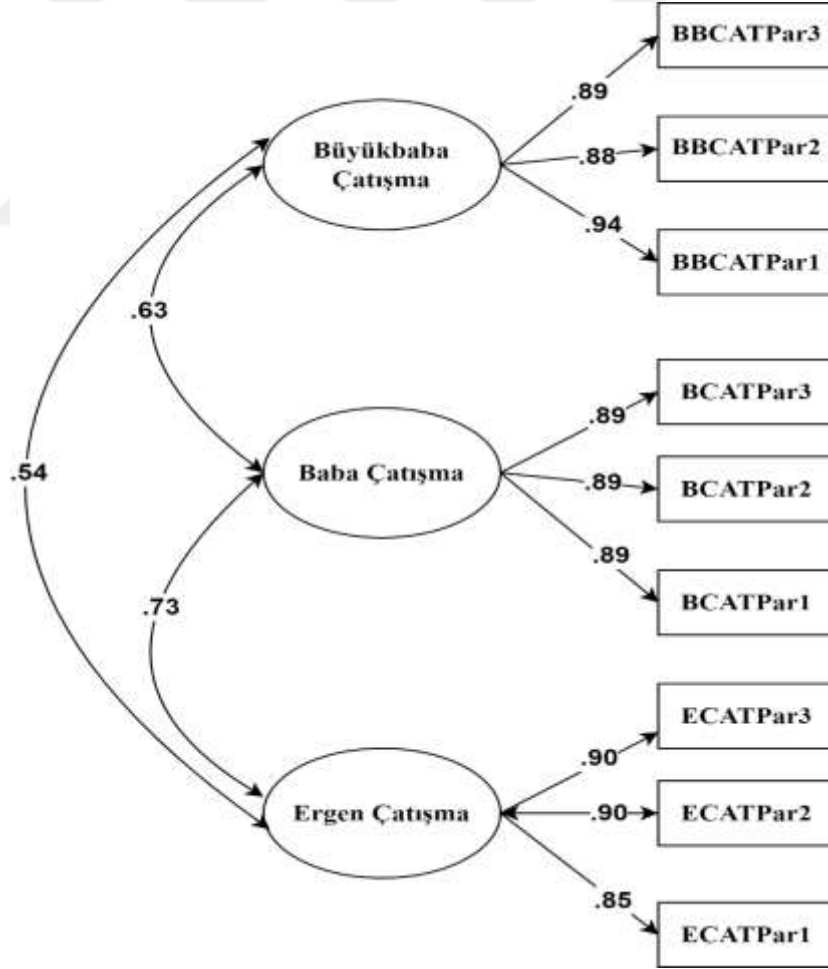
**p<.01; *p<.05

Tablo 11’de görüleceği üzere ergen aile çatışması ile baba aile çatışması ($r = .67$) ve anne çatışması arasında ($r = .71$) pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Ergen aile çatışması ile büyükanne aile çatışması ($r = .49$) ve büyükbaba aile çatışması ($r = .50$) arasında da pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bunun yanı sıra ergen sürekli kaygısı ile baba sürekli kaygısı ($r = .22$) ve anne sürekli kaygısı ($r = .27$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Ergen sürekli kaygısı ile büyükanne sürekli kaygısı ($r = .27$) ve büyükbaba sürekli kaygısı ($r = .20$) arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Araştırmanın diğer değişkenleri arasındaki ilişkilere Tablo 11’den ulaşılabilmektedir.

4.3. Yapısal Eşitlik Modellerine İlişkin Analiz bulguları

Bu araştırmanın hipotezleri doğrultusunda toplam on altı tane yapısal eşitlik modeli test edilmiştir. Araştırmacılar ve okuyucular için araştırma bulgularının anlaşılır olması açısından hipotezlerin sırasına göre yapısal eşitlik modelleri test edilmiştir. Her bir yapısal eşitlik modeli test edilmeden önce ölçme modelleri test edilmiştir.

İlk olarak birinci hipotezi (Birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışmasının aracılık rolü anlamlıdır.) test etmek amacıyla yapısal eşitlik modelleri test edilmiştir. İlk hipotezi test etmek amacıyla toplam dört yapısal eşitlik modeli test edilmiştir. Bu kapsamda Model 1’de büyükbaba aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide baba aile çatışmasının aracı rolü test edilmiştir. Aşağıda Şekil 12’de Model 1’e ait ölçme modeli bulunmaktadır.

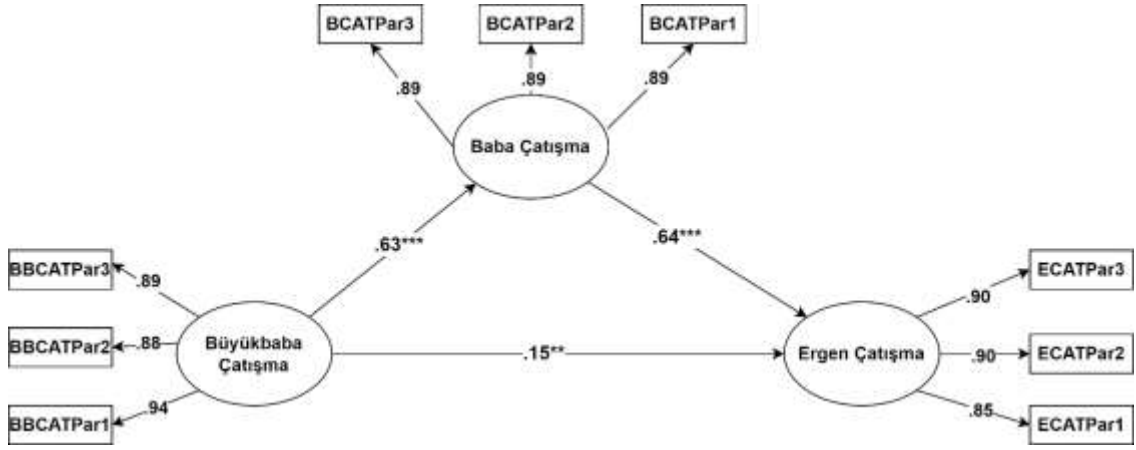
Şekil 12. Model 1’e ait ölçme modeli.

Ölçme modelinde gizil değişkenler arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Ölçme modelinde standardize edilmiş regresyon katsayıları .85 ile .94 arasında değişmektedir. Ölçme modelinde değişkenlerin çarpıklık katsayıları -.07 ile .50 arasında değişirken basıklık katsayıları -.55 ile -.25 arasında değişmektedir. Ayrıca örtük değişkenler arasındaki ilişkinin .90'dan küçük olması ölçme modelinde çoklu bağlantısallık probleminin olmadığını göstermektedir (Çokluk vd., 2016). Ölçme modelinin doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek için incelenen uyum iyiliği indeksleri ise şu şekildedir: $\chi^2 = 70.03$ sd = 24, $\chi^2/sd = 2.92$, GFI = .97, AGFI = .94, CFI = .99, IFI = .99, TLI = .98, RMSEA = .06, SRMR = .02. Ölçme modeline ait uyum iyiliği indeksleri incelendiğinde değerlerin kabul edilebilir değerler içerisinde olduğu görülmektedir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Sonuç olarak ölçme modeline ait değerler bu modelin yapısal eşitlik modelinde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Ölçme modelindeki değişkenlere ait çarpıklık ve basıklık katsayıları, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyanslar Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. Ölçme modelindeki değişkenleri çarpıklık, basıklık, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyans değerleri.

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	Açıklanan Varyans
Büyükbaba Aile Çatışması				
BBCATPar3	.08	-.51	.89	.79
BBCATPar2	-.02	-.47	.88	.78
BBCATPar1	.19	-.44	.94	.88
Baba Aile Çatışması				
BCATPar3	-.07	-.48	.89	.80
BCATPar2	.19	-.43	.89	.80
BCATPar1	.25	-.49	.89	.79
Ergen Aile Çatışması				
ECATPar3	-.03	-.55	.90	.80
ECATPar2	-.01	-.40	.90	.82
ECATPar1	.50	-.25	.85	.72

Ölçme modeli doğrulandıktan sonra büyükbaba aile çatışması ile ergen çatışması arasındaki ilişkide baba aile çatışmasının aracı rolünün ele alındığı yapısal eşitlik modeli test edilmiştir. Yapısal eşitlik modeline ait bulgular Şekil 13'te verilmiştir.

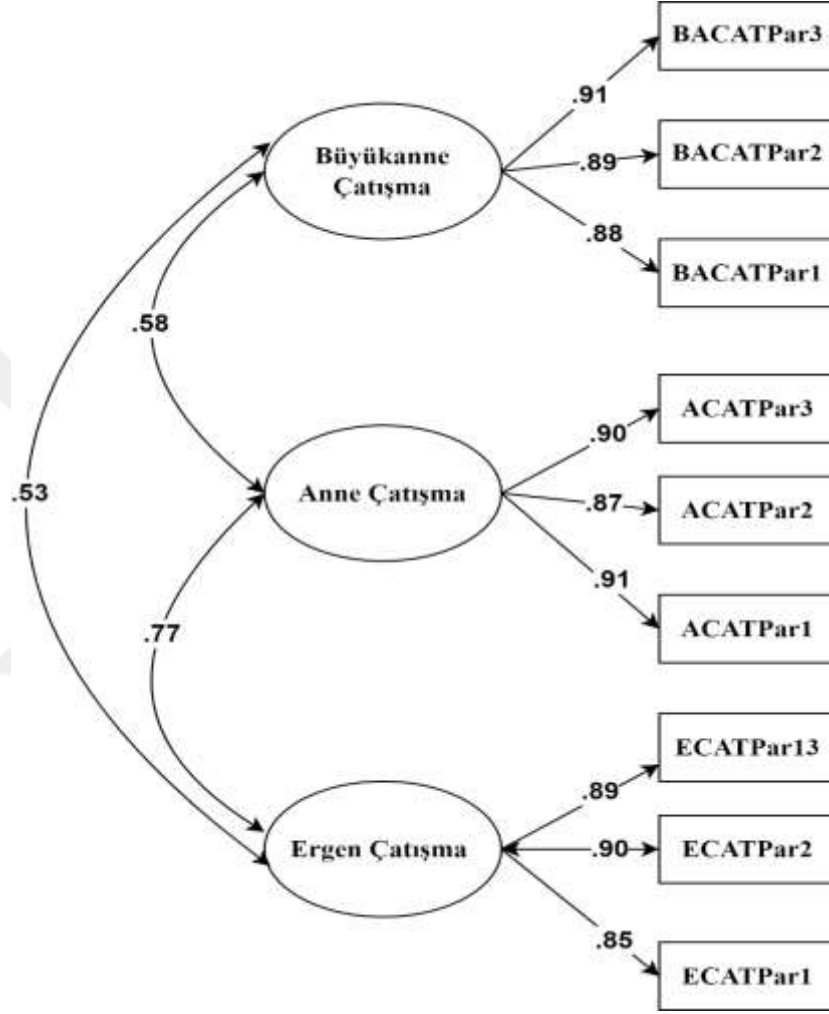
Şekil 13. Model 1'e Ait hipotetik model.

Analiz sonucunda öncelikle Model 1'in uyum iyiliği indeksleri incelenmiştir. Model 1'in uyum iyiliği indeksleri şu şekilde elde edilmiştir: $\chi^2 = 70.03$ sd = 24, $\chi^2/sd = 2.92$, GFI = .97, AGFI = .94, CFI = .99, IFI = .99, TLI = .98, RMSEA = .06, SRMR = .02. Sonuç olarak Model 1'e ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Model uyum iyiliği indeksleri incelendikten sonra doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiştir.

Şekil 13 incelendiğinde yapısal eşitlik modeldeki tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca gerçekleştirilen yapısal eşitlik modelinde doğrudan etkiler incelendiğinde büyükbaba aile çatışmasının baba ($\beta = .63$; $p < .001$) ve ergen aile çatışmasını ($\beta = .15$; $p < .01$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Yapısal eşitlik modeli sonucunda baba aile çatışmasının ise ergen aile çatışmasını pozitif yönde ($\beta = .64$; $p < .001$) yordadığı görülmektedir. Doğrudan etkiler incelendikten sonra dolaylı etki incelenmiştir. Yapısal eşitlik modelinde baba aile çatışmasının büyükbaba aile çatışması ve ergen aile çatışması arasındaki ilişkide aracılık rolünün anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p < .001$; Alt Sınır: .29; Üst Sınır: .51). Büyükbaba aile çatışmasının ergen aile çatışmasını baba aile çatışması aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının ise .40 olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Model 1'de büyükbabadan babaya babadan ise ergene kuşaklar arası aile çatışması aktarımı ele alınmıştır. Elde edilen bulgular birinci kuşak aile çatışması (büyükbaba aile çatışması) ile üçüncü kuşak aile çatışması (ergen aile çatışması) arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışmasının (baba aile çatışması) rolünün anlamlı olduğunu göstermektedir. Bir başka ifadeyle aile çatışmasının üçüncü kuşaktan birinci kuşağa aktarılmasında ikinci kuşağın aracı

rolü anlamlı bulunmuştur. Model 2’de ise büyükanneden anneye anneden ise ergene kuşaklar arası aile çatışması aktarımı ele alınmıştır. Bir başka ifadeyle büyükanne aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide anne aile çatışmasının aracı rolü incelenmiştir. Model 2’yi test etmeden önce ölçme modeli test edilmiştir. Aşağıdaki Şekil 14’te Model 2’ye ait ölçme modeli yer almaktadır.

Şekil 14. Model 2’ye ait ölçme modeli.

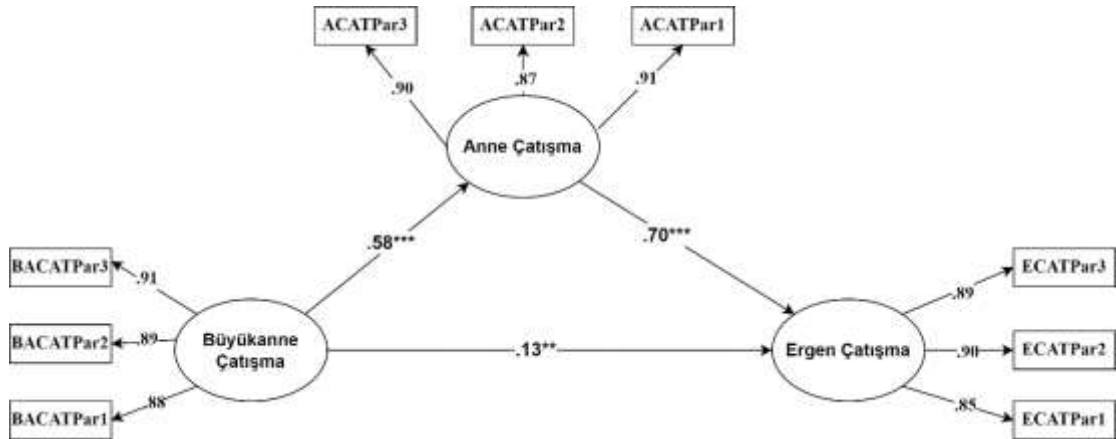
Ölçme modelinde gizil değişkenler arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Ölçme modelinde standardize edilmiş regresyon katsayıları .85 ile .91 arasında bulunmuştur. Ölçme modeline ait çarpıklık katsayıları -.12 ile .50 arasında değişirken basıklık katsayıları -.70 ile -.25 arasında değişmektedir. Ayrıca örtük değişkenler arasındaki ilişkinin .90’dan küçük olması ölçme modelinin çoklu bağlantısallık probleminin olmadığını göstermektedir (Çokluk vd., 2016). Ölçme modelinin doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek için incelenen uyum iyiliği indeksleri ise şu şekildedir: $\chi^2 = 106.11$ $sd = 24$, $\chi^2/sd = 4.42$, GFI = .95, AGFI = .91, CFI = .98, IFI = .98, TLI = .97, RMSEA = .09, SRMR = .02. Ölçme modeline ait uyum iyiliği indeksleri

incelendiğinde değerlerin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Sonuç olarak ölçme modeline ait değerler bu modelin yapısal eşitlik modelinde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Ölçme modeline ait çarpıklık ve basıklık katsayıları, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyanslar Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Ölçme modelinin çarpıklık, basıklık, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyans değerleri.

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	Açıklanan Varyans
Büyükanne Aile Çatışması				
BACATPar3	.22	-.43	.91	.84
BACATPar2	-.25	-.50	.89	.80
BACATPar1	-.12	-.48	.88	.78
Anne Aile Çatışması				
ACATPar3	-.09	-.70	.90	.80
ACATPar2	.32	-.38	.87	.76
ACATPar1	.07	-.51	.91	.83
Ergen Aile Çatışması				
ECATPar3	-.03	-.55	.89	.79
ECATPar2	-.01	-.40	.90	.82
ECATPar1	.50	-.25	.85	.73

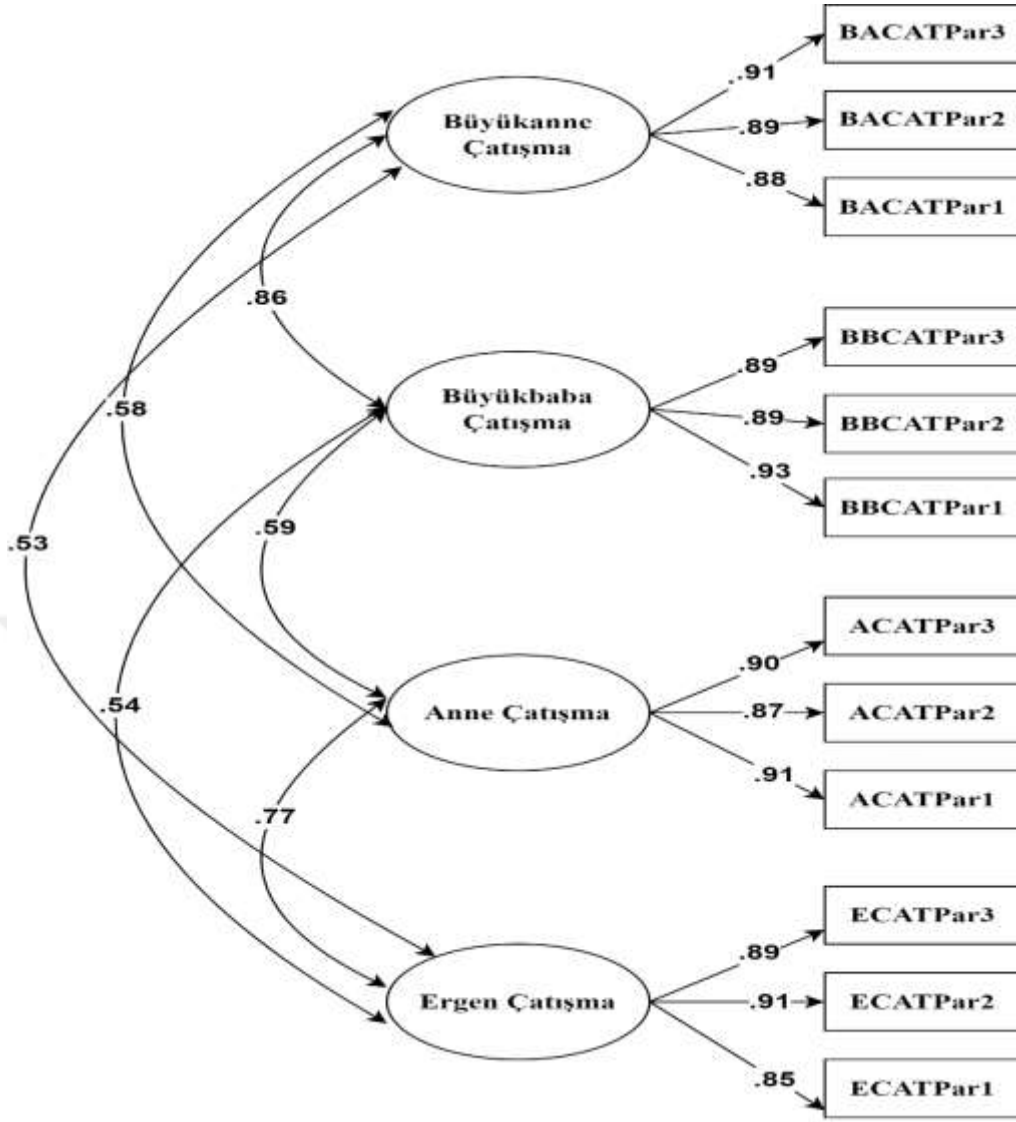
Ölçme modeli doğrulandıktan sonra büyükanne aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide annenin aile çatışmasının aracı rolü incelenmiştir. Yapısal eşitlik modeline ilişkin analiz bulgusu Şekil 15'te verilmiştir.

Şekil 15. Model 2'ye ait hipotetik model.

Analiz sonuçlarında öncelikle Model 2'nin uyum iyiliği indeksleri incelenmiştir. Model 2'nin uyum iyiliği indeksleri şu şekilde elde edilmiştir: $\chi^2 = 106.11$ sd = 24, $\chi^2/sd = 4.42$, GFI = .95, AGFI = .91, CFI = .98, IFI = .98, TLI = .97, RMSEA = .09, SRMR = .02. Sonuç olarak Model 2'ye ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Model uyum iyiliği indeksleri incelendikten sonra doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiştir.

Şekil 15 incelendiğinde yapısal eşitlik modelindeki tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir. Gerçekleştirilen yapısal eşitlik modeli sonucunda doğrudan etkiler incelendiğinde büyükanne aile çatışmasının anne ($\beta = .58$; $p < .001$) ve ergen aile çatışmasını ($\beta = .13$; $p < .01$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Yapısal eşitlik modeli sonucunda anne aile çatışmasının ise ergen aile çatışmasını pozitif yönde ($\beta = .70$; $p < .001$) yordadığı görülmektedir. Doğrudan etkiler incelendikten sonra dolaylı etki incelenmiştir. Yapısal eşitlik modelinde anne aile çatışmasının büyükanne aile çatışması ve ergen aile çatışması arasındaki ilişkide aracılık rolünün anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p < .001$; Alt Sınır: .32; Üst Sınır: .49). Büyükanne aile çatışmasının ergen aile çatışmasını anne aile çatışması aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının ise .40 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Model 2 sonucunda elde edilen bulgular birinci kuşak aile çatışması (büyükanne aile çatışması) ile üçüncü kuşak aile çatışması (ergen aile çatışması) arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışmasının (anne aile çatışması) aracı rolünün anlamlı olduğunu göstermektedir. Bir başka ifadeyle Model 2'de de aile çatışmasının üçüncü kuşaktan birinci kuşağa aktarılmasında ikinci kuşağın aracı rolü anlamlı bulunmuştur. Araştırmanın birinci hipotezi kapsamında test edilen diğer model Model 3'tür. Model 3'te büyükanne-büyükbaba aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide anne aile çatışmasının aracı rolü incelenmiştir. Ölçme modeline ilişkin bilgiler Şekil 16'da verilmiştir.

Şekil 16. Model 3'e ait ölçme modeli.

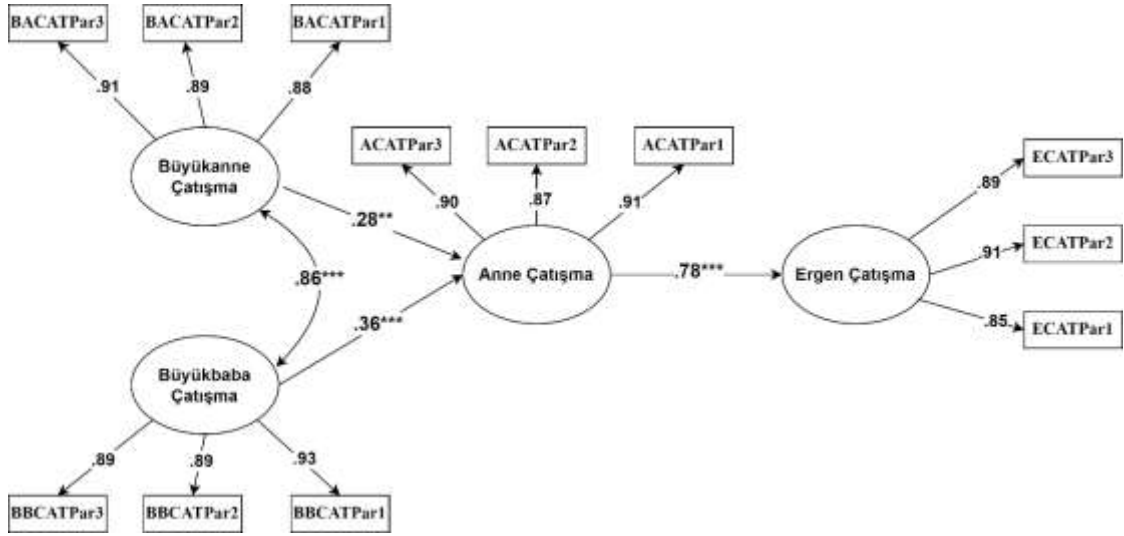
Ölçme modelinde gizil değişkenler arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Standardize edilmiş regresyon katsayılarının ise .85 ile .93 arasında olduğu görülmektedir. Ölçme modeline ait çarpıklık katsayıları -.25 ile .50 arasında değişirken basıklık katsayıları -.70 ile -.25 arasında değişmektedir. Örtük değişkenler arasındaki ilişkinin .90'dan küçük olması ölçme modelinin çoklu bağlantısallık probleminin olmadığını göstermektedir (Çokluk vd., 2016). Ölçme modelinin doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek için incelenen uyum iyiliği indeksleri ise şu şekildedir: $\chi^2 = 257.80$ $df = 48$, $\chi^2/sd = 5.37$, GFI = .92, AGFI = .87, CFI = .96, IFI = .96, TLI = .95, RMSEA = .09, SRMR = .02. Ölçme modeline ait uyum iyiliği indeksleri incelendiğinde değerlerin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Sonuç olarak ölçme modeline ait değerler bu modelin yapısal eşitlik modelinde

kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Ölçme modeline ait çarpıklık ve basıklık katsayıları, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyanslar Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14. Ölçme modelinin çarpıklık, basıklık, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyans değerleri.

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	Açıklanan Varyans
Büyükanne				
Aile Çatışması				
BACATPar3	.22	-.43	.91	.83
BACATPar2	-.25	-.50	.89	.80
BACATPar1	-.12	-.48	.88	.78
Büyükbaba				
Aile Çatışması				
BBCATPar3	.08	-.51	.89	.80
BBCATPar2	-.02	-.47	.89	.79
BBCATPar1	.19	-.44	.93	.86
Anne Aile Çatışması				
ACATPar3	-.09	-.70	.90	.80
ACATPar2	.32	-.38	.87	.76
ACATPar1	.07	-.51	.91	.83
Ergen Aile Çatışması				
ECATPar3	-.03	-.55	.89	.79
ECATPar2	-.01	-.40	.91	.82
ECATPar1	.50	-.25	.85	.73

Ölçme modeli doğrulandıktan sonra büyükanne-büyükbaba aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide anne aile çatışmasının aracı rolünün incelendiği Model 3 test edilmiştir. Model 3’e ilişkin analiz sonucu Şekil 17’de yer almaktadır.

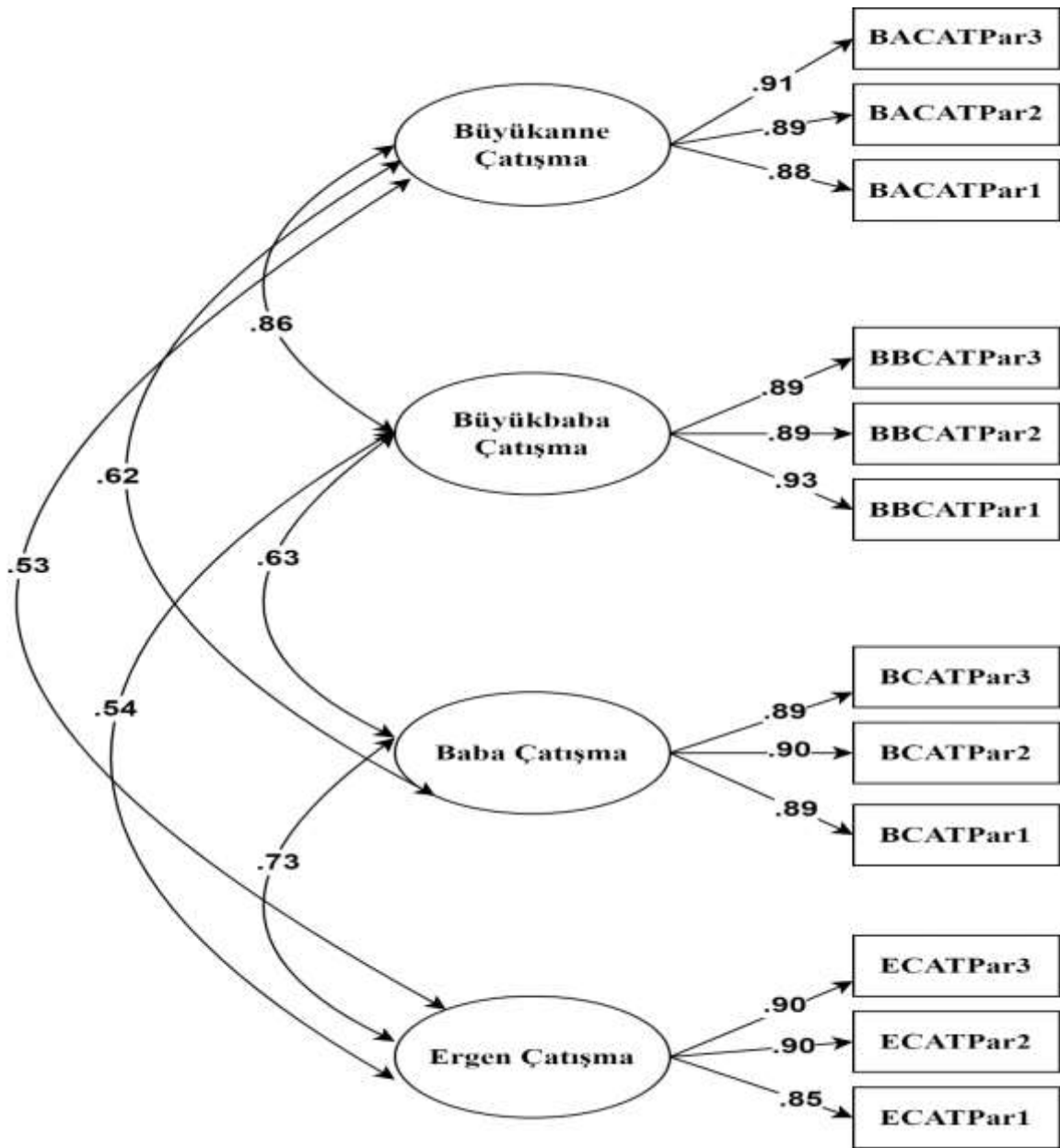
Şekil 17. Model 3'e ait yapısal eşitlik modeli.

Analiz sonuçlarında öncelikle Model 3'ün uyum iyiliği indeksleri incelenmiştir. Model 3'ün uyum iyiliği indeksleri şu şekilde elde edilmiştir: $\chi^2 = 267.95$ $df = 50$, $\chi^{2/sd} = 5.36$, $GFI = .92$, $AGFI = .87$, $CFI = .96$, $IFI = .96$, $TLI = .95$, $RMSEA = .096$, $SRMR = .04$. Sonuç olarak Model 3'e ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Model uyum iyiliği indeksleri incelendikten sonra doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiştir.

Şekil 17 incelendiğinde yapısal eşitlik modelindeki tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir. Yapısal eşitlik modelinde doğrudan etkiler incelendiğinde büyükanne aile çatışmasının anne aile çatışmasını pozitif yönde yordadığı görülmektedir ($\beta = .28$; $p < .01$). büyükbaba aile çatışmasının da anne aile çatışmasını ($\beta = .36$; $p < .001$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Son olarak anne aile çatışmasının ergen aile çatışmasını pozitif yönde yordadığı görülmektedir ($\beta = .78$; $p < .001$). Doğrudan etkiler incelendikten sonra dolaylı etkiler incelenmiştir. Yapısal eşitlik modeli sonucunda anne aile çatışmasının büyükanne aile çatışması ve ergen aile çatışması arasındaki ilişkide aracılık rolünün anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p < .05$; Alt Sınır: .05; Üst Sınır: .37). Büyükanne aile çatışmasının ergen aile çatışmasını anne aile çatışması aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının ise .22 olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca anne aile çatışmasının büyükbaba aile çatışması ve ergen aile çatışması arasındaki ilişkide aracılık rolünün anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ($p < .01$; Alt Sınır: .13; Üst Sınır: .45). Büyükbaba aile çatışmasının ergen aile çatışmasını anne aile çatışması aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının ise .28 olduğu

sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak büyükbaba ve büyük anne aile çatışmasının birlikte yapısal eşitlik modeline dahil edildiği Model 3'te de aile çatışmasının üçüncü kuşaktan birinci kuşağa aktarılmasında iki kuşağın aracı rolü anlamlı bulunmuştur. Bir başka ifadeyle anne aile çatışması hem büyükanne hem de büyükbaba aile çatışması ile ergen aile çatışması arasında aracılık rolüne sahiptir.

Bu araştırmanın ilk hipotezini test etmek amacıyla kullanılan son model ise Model 4'tür. Model 4'te büyükanne-büyükbaba aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide baba aile çatışmasının aracı rolü incelenmiştir. Model 4 için de diğer modellerde olduğu gibi öncelikle ölçme modeli incelenmiştir. Ölçme modeline ilişkin bilgiler Şekil 18'de verilmiştir.

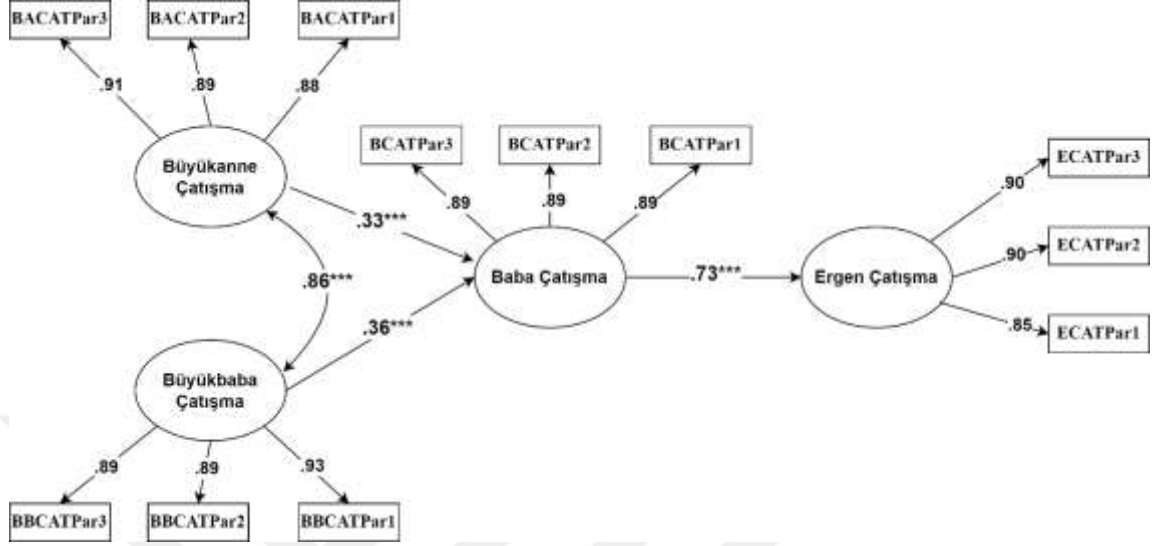
Şekil 18. Model 4'e ait ölçme modeli.

Ölçme modelinde gizil değişkenler arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Ölçme modelinde standardize edilmiş regresyon katsayıları ise .85 ile .91 arasında bulunmuştur. Ölçme modeline ait çarpıklık katsayıları -.12 ile .50 arasında değişirken basıklık katsayıları -.55 ile -.25 arasında değişmektedir. Ayrıca örtük değişkenler arasındaki ilişkinin .90'dan küçük olması ölçme modelinin çoklu bağlantısallık probleminin olmadığını göstermektedir (Çokluk vd., 2016). Ölçme modelinin doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek için incelenen uyum iyiliği indeksleri şu şekildedir: $\chi^2 = 233.18$ $df = 48$, $\chi^2/sd = 4.86$, GFI = .93, AGFI = .88, CFI = .97, IFI = .97, TLI = .95, RMSEA = .09, SRMR = .02. Ölçme modeline ait uyum iyiliği indeksleri incelendiğinde tüm değerlerin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Sonuç olarak ölçme modeline ait tüm değerler bu modelin yapısal eşitlik modelinde kullanılabileceğini göstermektedir. Ölçme modeline ait çarpıklık ve basıklık katsayıları, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyanslar Tablo 15'de verilmiştir.

Tablo 15. Ölçme modeline ait çarpıklık, basıklık, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyans değerleri.

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	Açıklanan Varyans
Büyükanne				
Çatışma				
bacat33	.22	-.43	.91	.83
bacat22	-.25	-.50	.89	.80
bacat11	-.12	-.48	.88	.78
Büyükbaba				
Çatışma				
bbc33	.08	-.51	.89	.80
bbc22	-.02	-.47	.89	.79
bbc11	.19	-.44	.93	.86
Baba Çatışma				
bcat33	-.07	-.48	.89	.80
bcat22	.19	-.43	.90	.80
bcat11	.25	-.49	.89	.79
Çocuk Çatışma				
ccat33	-.03	-.55	.90	.80
ccat22	-.01	-.40	.90	.82
ccat11	.50	-.25	.85	.72

Ölçme modeli doğrulandıktan sonra büyükanne-büyükbaba aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide baba aile çatışmasının aracı rolünün incelendiği Model 4 test edilmiştir. Model 4'e ilişkin analiz sonucu Şekil 19'da yer almaktadır.

Şekil 19. Model 4'e ait yapısal eşitlik modeli.

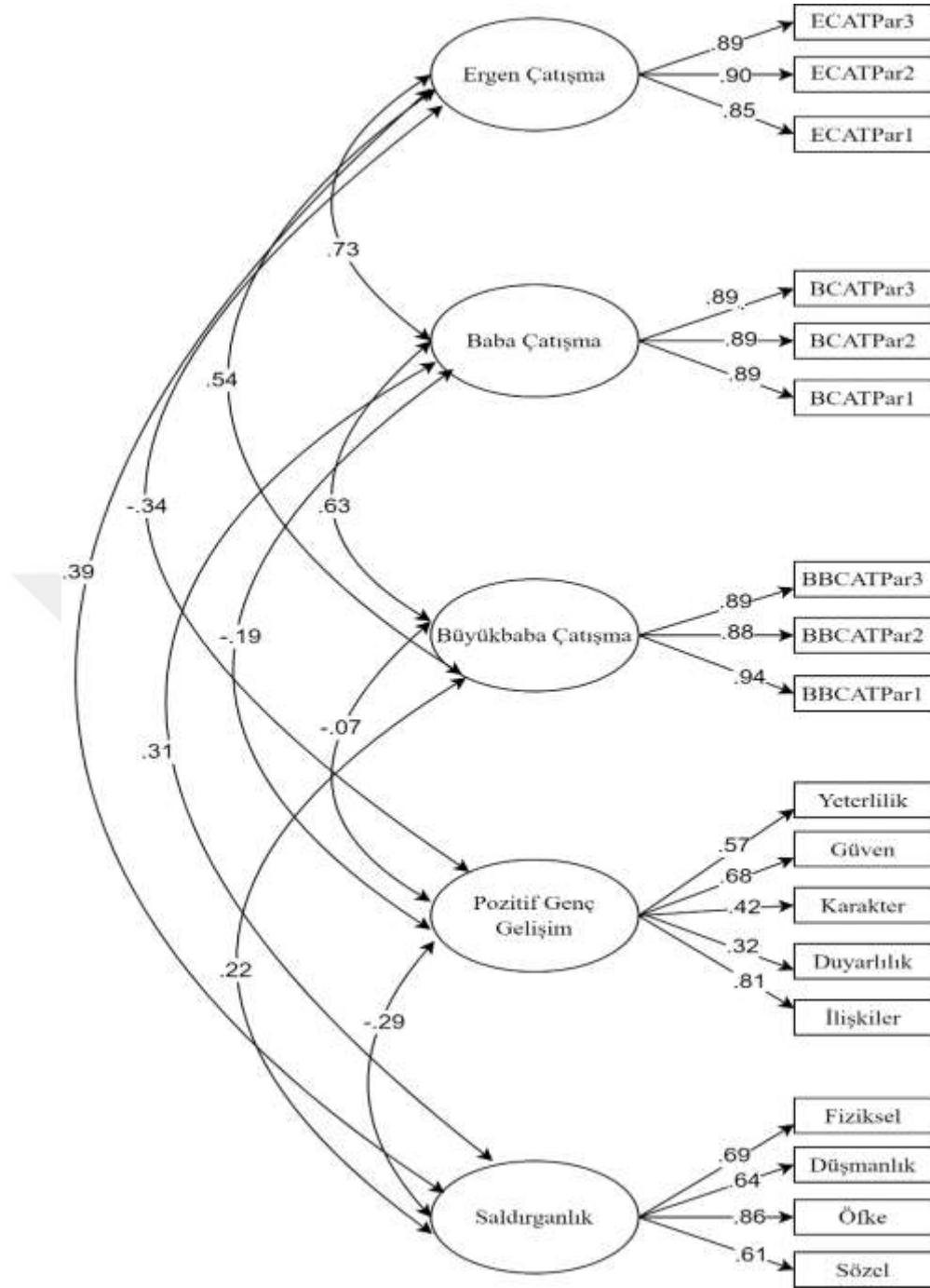
Analiz sonuçlarında öncelikle Model 4'ün uyum iyiliği indeksleri incelenmiştir. Model 4'ün uyum iyiliği indeksleri şu şekilde elde edilmiştir: $\chi^2 = 242.44$ $df = 50$, $\chi^2/sd = 4.85$, $GFI = .92$, $AGFI = .88$, $CFI = .97$, $IFI = .97$, $TLI = .95$, $RMSEA = .09$, $SRMR = .03$. Sonuç olarak Model 4'e ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Model uyum iyiliği indeksleri incelendikten sonra doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiştir.

Şekil 19 incelendiğinde yapısal eşitlik modelindeki tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir. Yapısal eşitlik modelinde doğrudan etkiler incelendiğinde büyükanne aile çatışmasının baba aile çatışmasını pozitif yönde yordadığı görülmektedir ($\beta = .33$; $p < .001$). Büyükbaba aile çatışmasının da baba aile çatışmasını ($\beta = .36$; $p < .001$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Ayrıca yapısal eşitlik modeli sonucunda baba aile çatışmasının ergen aile çatışmasını pozitif yönde ($\beta = .73$; $p < .001$) yordadığı görülmektedir. Doğrudan etkiler incelendikten sonra dolaylı etkiler incelenmiştir. Yapısal eşitlik modeli sonucunda baba aile çatışmasının büyükbaba aile çatışması ve ergen aile çatışması arasındaki ilişkide aracılık rolünün anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p < .01$; Alt Sınır: .09; Üst Sınır: .43). Büyükbaba aile çatışmasının ergen aile çatışmasını baba aile çatışması aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının ise .26 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca baba aile

çatışmasının büyükanne aile çatışması ve ergen aile çatışması arasındaki ilişkide aracılık rolünün anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p < .01$; Alt Sınır: .08; Üst Sınır: .42). Büyükanne aile çatışmasının ergen aile çatışmasını baba aile çatışması aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının ise .24 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak büyükbaba ve büyükanne aile çatışmasının birlikte yapısal eşitlik modeline dahil edildiği Model 4'te de aile çatışmasının üçüncü kuşaktan birinci kuşağa aktarılmasında iki kuşağın aracı rolü anlamlı bulunmuştur. Bir başka ifadeyle baba aile çatışması hem büyükanne hem de büyükbaba aile çatışması ile ergen aile çatışması arasında aracılık rolüne sahiptir. Bu araştırmanın ilk hipotezi olan birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışmasının aracılık rolü anlamlıdır hipotezi 4 model ile test edilmiştir. Bu kapsamda yapılan analizler sonucunda büyükanne-büyükbaba aile çatışmasının ergen aile çatışmasıyla ilişkisinde hem annelerin hem de babaların aile çatışmasının aracı rolü anlamlı bulunmuştur.

Bu araştırmanın ilk hipotezi doğrulandıktan sonra ikinci ve üçüncü hipotez test edilmiştir. İkinci ve üçüncü hipotezleri test etmek amacıyla Model 5, Model 6, Model 7 ve Model 8 test edilmiştir. İkinci hipotez birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışması ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracılık rolünün incelenmesidir. Üçüncü hipotez ise birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışması, ergenin pozitif genç gelişimi ve saldırganlığının seri aracılık rolünün incelenmesini içermektedir. Bu kapsamda öncelikle Model 5'in ölçme modeli test edilmiştir. Model 5'in ölçme modeline ait analiz sonuçları Şekil 20'de yer almaktadır.

Şekil 20. Model 5'e ait ölçme modeli

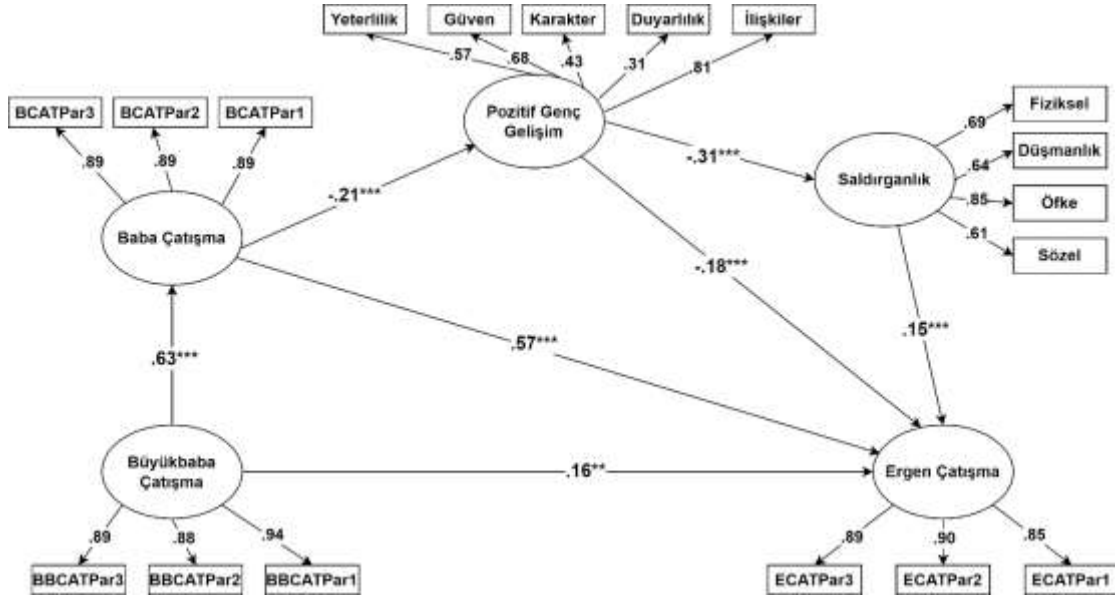
Model 5'e ait ölçüm modelinde gizil değişkenler arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Ölçme modelinde standardize edilmiş regresyon katsayılarının .32 ile .94 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçme modeline ait çarpıklık katsayıları -.66 ile .50 arasında değişirken basıklık katsayıları -.70 ile .46 arasında değişmektedir. Ayrıca örtük değişkenler arasındaki ilişkinin .90'dan küçük olması ölçme modelinin çoklu bağlantısallık probleminin olmadığını göstermektedir (Çokluk vd., 2016). Ölçüm modelinin doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek için incelenen uyum iyiliği indeksleri ise şu şekildedir: $\chi^2 = 403.84$ $df = 125$, $\chi^2/sd = 3.23$, GFI = .91, AGFI = .88, CFI = .95, IFI = .95, TLI = .93, RMSEA = .07, SRMR = .06.

Ölçme modeline ait uyum iyiliği indeksleri incelendiğinde değerlerin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Sonuç olarak ölçme modeline ait tüm değerler bu modelin yapısal eşitlik modelinde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Ölçme modeline ait çarpıklık ve basıklık katsayıları, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyanslar Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Ölçme modelinin çarpıklık, basıklık, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyans değerleri.

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	Açıklanan Varyans
Büyükbaba Çatışma				
BBCATPar1	.19	-.44	.94	.88
BBCATPar2	-.02	-.47	.88	.78
BBCATPar3	.08	-.51	.89	.79
Baba Çatışma				
BCATPar1	.25	-.49	.89	.79
BCATPar2	.19	-.43	.89	.80
BCATPar3	-.07	-.48	.89	.80
Ergen Aile Çatışması				
ECATPar1	.50	-.25	.85	.73
ECATPar2	-.01	-.40	.90	.82
ECATPar3	-.03	-.55	.89	.80
Pozitif Genç Gelişim				
Yeterlilik	-.22	-.05	.57	.33
Güven	-.61	-.09	.68	.46
Karakter	-.16	-.24	.42	.18
Duyarlılık	-.66	.46	.32	.10
İlişkiler	-.44	-.00	.81	.66
Saldırganlık				
Fiziksel	.35	-.35	.69	.47
Düşmanlık	-.22	-.23	.64	.40
Öfke	-.04	-.35	.86	.74
Sözel	.23	-.05	.61	.37

Ölçme modeli doğrulandıktan sonra büyükbaba aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide baba aile çatışması, ergenin pozitif genç gelişimi ve saldırganlığının seri aracı rolünün incelendiği Model 5 test edilmiştir. Model 5’e ilişkin analiz sonucu Şekil 21’de yer almaktadır.

Şekil 21. Model 5'e ait yapısal eşitlik modeli.

Analiz sonuçlarında öncelikle Model 5'in uyum iyiliği indeksleri incelenmiştir. Model 5'in uyum iyiliği indeksleri şu şekilde elde edilmiştir: $\chi^2 = 432.42$ $df = 128$, $\chi^2_{sd} = 3.38$, $GFI = .91$, $AGFI = .88$, $CFI = .94$, $IFI = .94$, $TLI = .93$, $RMSEA = .07$, $SRMR = .08$. Sonuç olarak Model 5'e ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir değerler olduğu söylenebilir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Model uyum iyiliği indeksleri incelendikten sonra doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiştir.

Şekil 21 incelendiğinde yapısal eşitlik modelindeki tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir. Gerçekleştirilen yapısal eşitlik modelinde doğrudan etkiler incelendiğinde büyükbaba aile çatışmasının baba aile çatışmasını ($\beta = .63$; $p < .001$) ve ergen aile çatışmasını ($\beta = .16$; $p < .01$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Baba aile çatışmasının ergen aile çatışmasını ($\beta = .56$; $p < .001$) pozitif; ergenin pozitif genç gelişimini ise ($\beta = -.21$; $p < .001$) negatif yönde yordadığı görülmektedir. Ergenin pozitif genç gelişiminin ise ergenin aile çatışmasını ($\beta = -.18$; $p < .001$) ve ergenin saldırganlığını ($\beta = -.31$; $p < .001$) negatif yönde yordadığı görülmektedir. Son olarak ergenin saldırganlığının ergenin aile çatışmasını ($\beta = .15$; $p < .001$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Dolaylı etkiler ise Tablo 17'de verilmiştir. Tablo 17 incelendiğinde dolaylı etkilerin tamamının anlamlı olduğu görülmektedir. Dolaylı etkiler incelendiğinde büyükbaba aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide baba aile çatışması ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracılık rolü anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.13$; % 95 Güven Aralığı = [.01, .04]). Bu bulgu ikinci hipotezin doğrulandığını göstermektedir.

Dolaylı etkiler incelendiğinde büyükbaba aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide baba aile çatışması, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracılık rolü de anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.13$; % 95 Güven Aralığı = [.002, .01]). Araştırmanın bu bulgusu üçüncü hipotezin doğrulandığını göstermektedir.

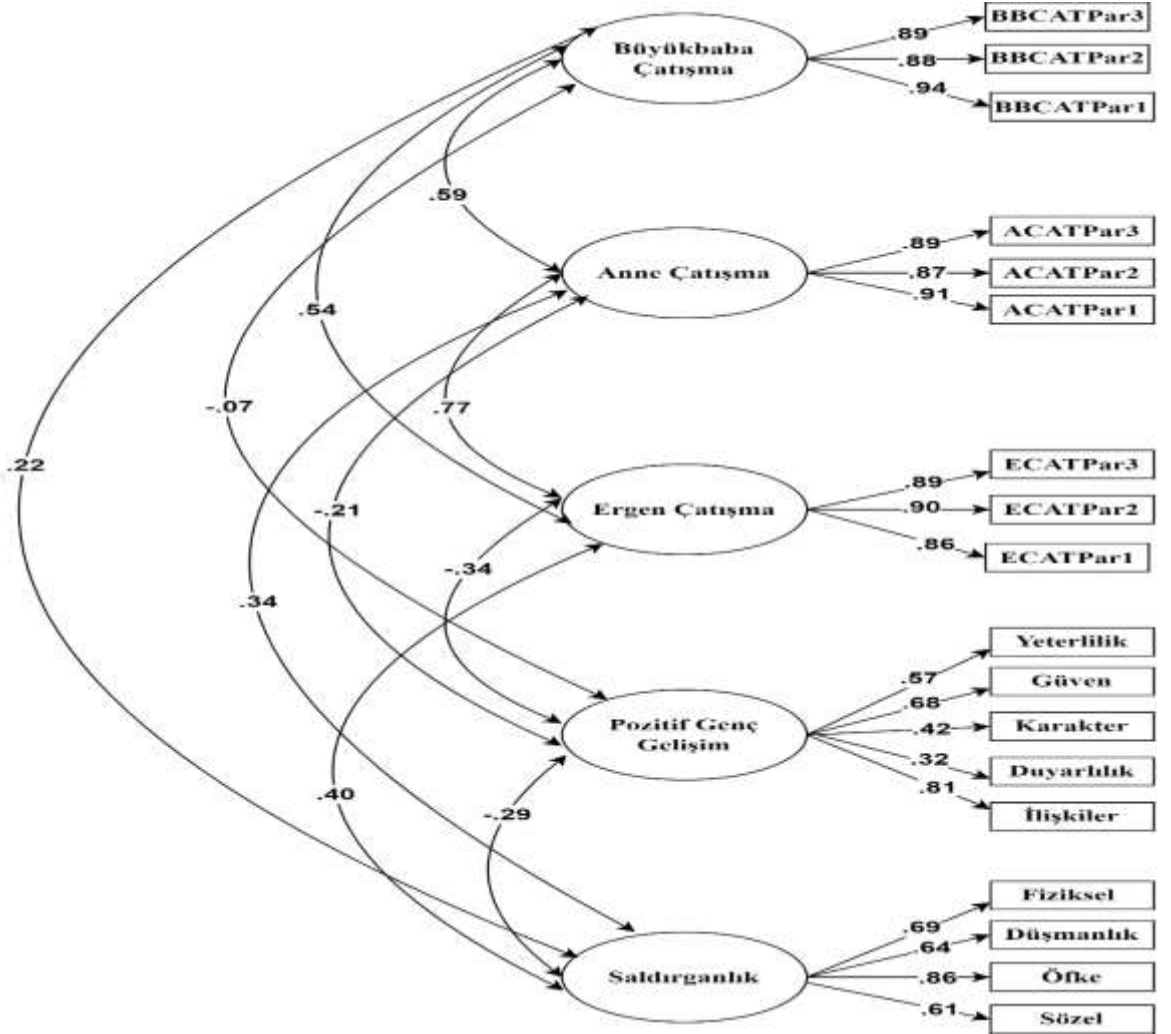
Tablo 17. Model 5'e ait aracılık sonuçları.

Indirect effects	β	LLCI	ULCI
Büyükbaba çatışma → Baba çatışma → Pozitif genç gelişim → Ergen çatışma	-.13***	.01	.04
Büyükbaba çatışma → Baba çatışma → Pozitif genç gelişim → Saldırganlık → Ergen çatışma	-.13***	.002	.01

** p<.01; ***p<.001

Bu araştırmanın ikinci ve üçüncü hipotezini test etmek amacıyla kullanılan bir diğer model, Model 6'dır. Model 6'da ikinci hipotez kapsamında büyükbaba aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide anne aile çatışması ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracı rolünün anlamlılığı test edilmiştir. Üçüncü hipotez kapsamında ise büyükbaba aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide anne aile çatışması, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracı rolünün anlamlılığı test edilmiştir. Model 6 için

de diğer modellerde olduğu gibi öncelikle ölçme modeli test edilmiştir. Ölçme modeline ilişkin bilgiler Şekil 22’de verilmiştir.

Şekil 22. Model 6'ya ait ölçme modeli.

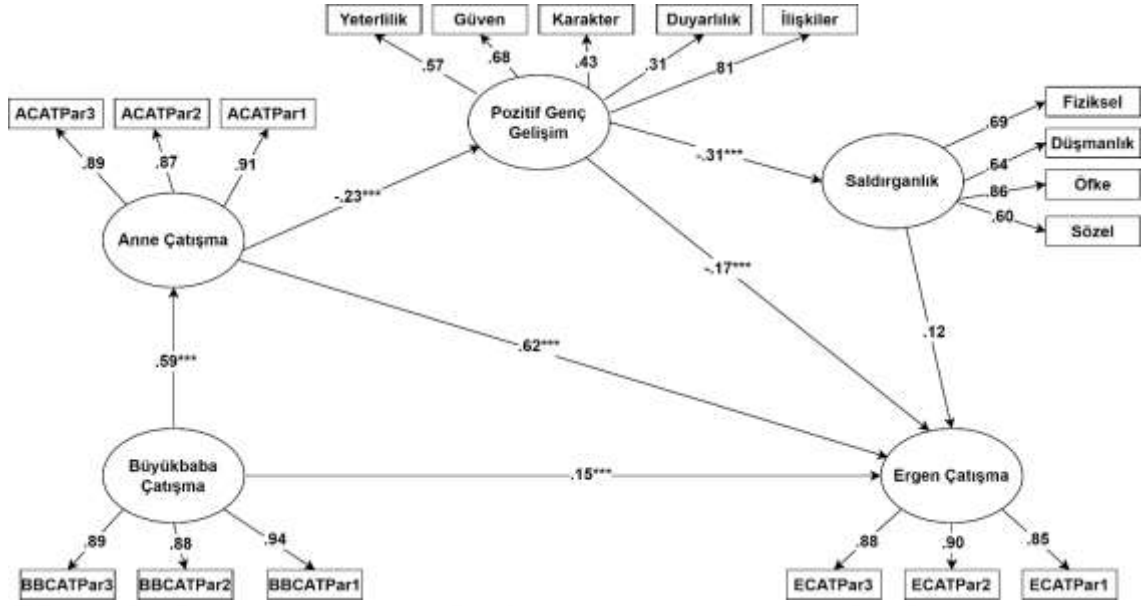
Model 6'ya ait ölçme modelinde gizil değişkenler arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Standardize edilmiş regresyon katsayıları ise .32 ile .94 arasında değişmektedir ($p < .001$). Ölçme modeline ait çarpıklık katsayıları -.66 ile .50 arasında değişirken basıklık katsayılarının -.70 ile .46 arasında değiştiği görülmektedir. Ayrıca örtük değişkenler arasındaki ilişkinin .90'dan küçük olması ölçme modelinde çoklu bağlantısallık probleminin olmadığını göstermektedir (Çokluk vd., 2016). Ölçme modelinin doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek için incelenen uyum iyiliği indeksleri ise şu şekildedir: $\chi^2 = 399.95$ $df = 125$, $\chi^2/df = 3.20$, $GFI = .91$, $AGFI = .88$, $CFI = .95$, $IFI = .95$, $TLI = .93$, $RMSEA = .07$, $SRMR = .05$. Ölçme modeline ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan

ve Şeşen, 2015). Sonuç olarak ölçme modeline ait değerler bu modelin yapısal eşitlik modelinde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Ölçme modeline ait çarpıklık ve basıklık katsayıları, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyanslar Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Ölçme modelinin çarpıklık, basıklık, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyans değerleri.

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	Açıklanan Varyans
Büyükbaba				
Aile Çatışması				
BBCATPar1	.19	-.44	.94	.88
BBCATPar2	-.02	-.47	.88	.78
BBCATPar3	.08	-.51	.89	.79
Anne				
Aile Çatışması				
ACATPar1	.07	-.51	.91	.83
ACATPar2	.32	-.38	.87	.76
ACATPar3	-.09	-.70	.89	.80
Çocuk				
Aile Çatışması				
ECATPar1	.50	-.25	.86	.74
ECATPar2	-.01	-.40	.90	.82
ECATPar3	-.03	-.55	.89	.79
Pozitif				
Genç Gelişim				
Yeterlilik	-.22	-.05	.57	.33
Güven	-.61	-.09	.68	.46
Karakter	-.16	-.24	.42	.18
Duyarlılık	-.66	.46	.32	.10
İlişkiler	-.44	-.00	.81	.66
Saldırganlık				
Fiziksel	.35	-.35	.69	.48
Düşmanlık	-.22	-.23	.64	.41
Öfke	-.04	-.35	.86	.73
Sözel	.23	-.05	.61	.37

Ölçme modeli doğrulandıktan sonra Model 6 test edilmiştir. Model 6’ya ilişkin analiz sonucu Şekil 23’te yer almaktadır.

Şekil 23. Model 6'ya ait yapısal eşitlik modeli.

Analiz sonuçlarında öncelikle Model 6'nın uyum iyiliği indeksleri incelenmiştir. Model 6'nın uyum iyiliği indeksleri şu şekilde elde edilmiştir: $\chi^2 = 433.19$ $df = 128$, $\chi^2/df = 3.38$, $GFI = .91$, $AGFI = .88$, $CFI = .94$, $IFI = .94$, $TLI = .93$, $RMSEA = .07$, $SRMR = .08$. Sonuç olarak Model 6'ya ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir. (Bollen, 1989; Çokluk vd., 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Model uyum iyiliği indeksleri incelendikten sonra doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiştir.

Şekil 23 incelendiğinde yapısal eşitlik modelindeki tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir. Yapısal eşitlik modelinde doğrudan etkiler incelendiğinde büyükbaba aile çatışmasının anne aile çatışmasını ($\beta = .59$; $p < .001$) ve ergen aile çatışmasını ($\beta = .15$; $p < .001$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Anne aile çatışmasının ergen aile çatışmasını ($\beta = .62$; $p < .001$) pozitif; ergenin pozitif genç gelişimini ise ($\beta = -.23$; $p < .001$) negatif yönde yordadığı görülmektedir. Ergenin pozitif genç gelişiminin ise ergen aile çatışmasını ($\beta = -.17$; $p < .001$) ve ergenin saldırganlığını ($\beta = -.31$; $p < .001$) negatif yönde yordadığı görülmektedir. Son olarak ergenin saldırganlığının ergen aile çatışmasını ($\beta = .12$; $p < .01$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Sonuç olarak Model 6'daki tüm yollar anlamlıdır. Doğrudan etkiler incelendikten sonra dolaylı etkiler incelenmiş olup analiz bulguları Tablo 19'da verilmiştir. Tablo 19 incelendiğinde dolaylı etkilerin anlamlı olduğu görülmektedir. Dolaylı etkiler incelendiğinde büyükbaba aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide anne aile çatışması ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracılık rolü anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.14$;

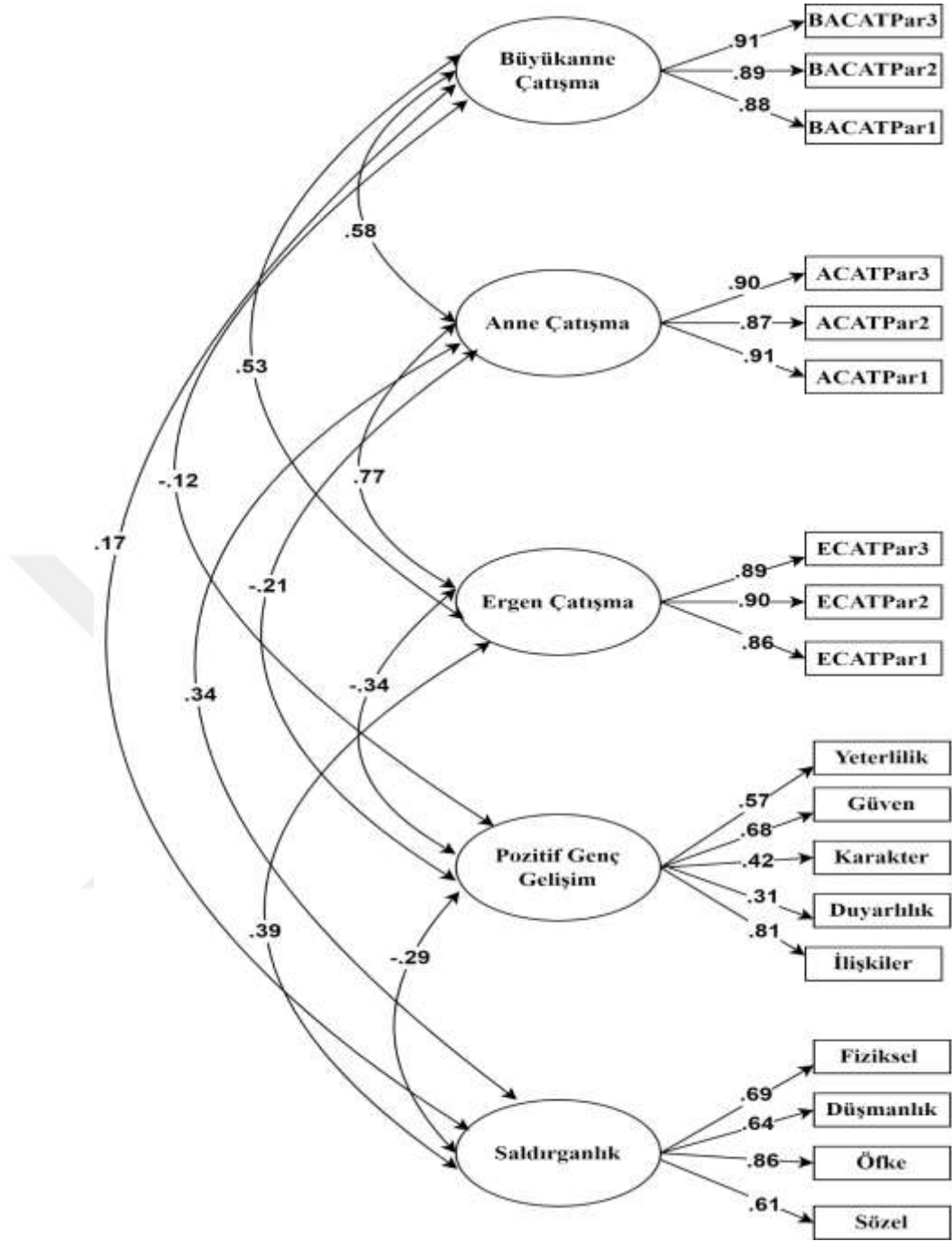
% 95 Güven Aralığı = [.01, .04]). Bu bulgu ikinci hipotezin doğrulandığını göstermektedir. Dolaylı etkiler incelendiğinde büyükbaba aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide anne aile çatışması, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracılık rolü de anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.14$; % 95 Güven Aralığı = [.002, .010]). Araştırmanın bu bulgusu üçüncü hipotezin doğrulandığını göstermektedir.

Tablo 19. Model 6'ya ait aracılık sonuçları.

Indirect effects	β	LLCI	ULCI
Büyükbaba çatışma → anne çatışma → Pozitif genç gelişim → Ergen çatışma	-.14***	.01	.04
Büyükbaba çatışma → anne çatışma → Pozitif genç gelişim → Saldırganlık → Ergen çatışma	-.14**	.002	.010

** p<.01; ***p<.001

İkinci ve üçüncü hipotez kapsamında test edilen diğer model, Model 7'dir. Model 7'de ikinci hipotez kapsamında büyükanne aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide anne aile çatışması ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracı rolünün anlamlılığı test edilmiştir. Üçüncü hipotez kapsamında ise büyükanne aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide anne aile çatışması, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracı rolünün anlamlılığı test edilmiştir. Model 7 test edilmeden önce ölçme modeli incelenmiştir. Aşağıda ölçme modeline ait Şekil 24 yer almaktadır.

Şekil 24. Model 7'ye ait ölçüm modeli.

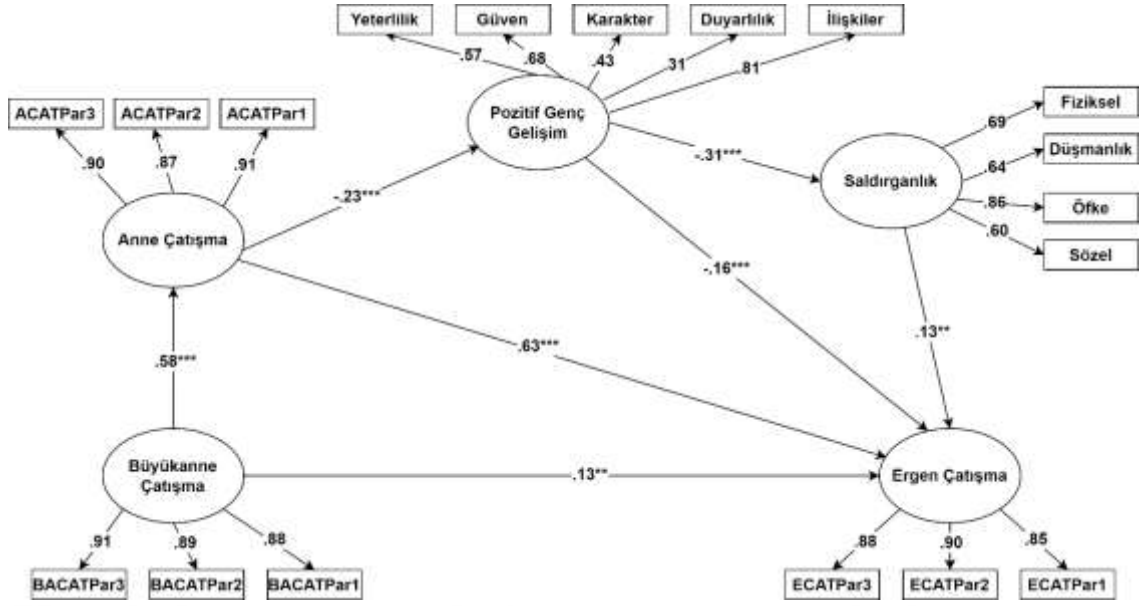
Model 7'ye ait gizil değişkenler arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Standardize edilmiş regresyon katsayıları .31 ile .91 arasında değişmektedir. Ölçme modeline ait çarpıklık katsayıları -.66 ile .50 arasında değişirken basıklık katsayıları -.70 ile .46 arasında değişmektedir. Ayrıca örtük değişkenler arasındaki ilişkinin .90'dan küçük olması ölçme modelinin çoklu bağlantısallık probleminin olmadığını göstermektedir (Çokluk vd., 2016). Ölçme modelinin doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek için incelenen uyum iyiliği indeksleri ise şu şekildedir: $\chi^2 = 438.03$ $df = 125$, $\chi^2/df = 3.50$, $GFI = .91$, $AGFI = .87$, $CFI =$

.94, IFI = .94, TLI = .92, RMSEA = .07, SRMR = .06. Ölçme modeline ait uyum iyiliği indeksleri incelendiğinde değerlerin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Sonuç olarak ölçme modeline ait tüm değerler bu modelin yapısal eşitlik modelinde kullanılabilmesini ortaya koymaktadır. Ölçme modeline ait çarpıklık ve basıklık katsayıları, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyanslar Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. Ölçme modelinin çarpıklık, basıklık, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyans değerleri.

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	Açıklanan Varyans
Büyükanne				
Aile Çatışması				
BACATPar1	-.12	-.48	.88	.78
BACATPar2	.25	-.50	.89	.80
BACATPar3	.22	-.43	.91	.84
Anne				
Aile Çatışması				
ACATPar1	.07	-.51	.91	.83
ACATPar2	.32	-.38	.87	.76
ACATPar3	-.09	-.70	.90	.80
Ergen Aile				
Çatışması				
ECATPar1	.50	-.25	.86	.74
ECATPar2	-.01	-.40	.90	.82
ECATPar3	-.03	-.55	.89	.79
Pozitif				
Genç Gelişim				
Yeterlilik	-.22	-.05	.57	.33
Güven	-.61	-.09	.68	.46
Karakter	-.16	-.24	.42	.18
Duyarlılık	-.66	.46	.31	.10
İlişkiler	-.44	-.00	.81	.66
Saldırganlık				
Fiziksel	.35	-.35	.69	.47
Düşmanlık	-.22	-.23	.64	.41
Öfke	-.04	-.35	.86	.73
Sözel	.23	-.05	.61	.37

Ölçme modeli doğrulandıktan sonra Model 7 test edilmiştir. Model 7’ye ilişkin analiz sonucu Şekil 25’te yer almaktadır.

Şekil 25. Model 7'e ait yapısal eşitlik modellemesi.

Analiz sonuçlarında öncelikle Model 7'nin uyum iyiliği indeksleri incelenmiştir. Model 7'nin uyum iyiliği indeksleri şu şekilde elde edilmiştir: $\chi^2 = 468.69$ $df = 128$, $\chi^2_{sd} = 3.66$, $GFI = .90$, $AGFI = .87$, $CFI = .93$, $IFI = .93$, $TLI = .92$, $RMSEA = .08$, $SRMR = .08$. Sonuç olarak Model 7'ye ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Model uyum iyiliği indeksleri incelendikten sonra doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiştir.

Şekil 25 incelendiğinde yapısal eşitlik modelindeki tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir. Gerçekleştirilen yapısal eşitlik modelinde doğrudan etkiler incelendiğinde büyükanne aile çatışmasının anne ($\beta = .58$; $p < .001$) ve ergen aile çatışmasını ($\beta = .13$; $p < .01$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Anne aile çatışmasının ergen aile çatışmasını ($\beta = .63$; $p < .001$) pozitif; ergenin pozitif genç gelişim düzeyini ($\beta = -.23$; $p < .001$) negatif yönde yordadığı görülmektedir. Ergenin pozitif genç gelişiminin ise ergenin aile çatışmasını ($\beta = -.16$; $p < .001$) ve ergenin saldırganlığını ($\beta = -.31$; $p < .001$) negatif yönde yordadığı görülmektedir. Son olarak ergenin saldırganlığının ergenin aile çatışmasını ($\beta = .13$; $p < .01$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Sonuç olarak Model 7'deki tüm yollar anlamlı bulunmuştur. Model 7'de doğrudan etkiler incelendikten sonra dolaylı etkiler incelenmiştir. Tablo 21'de dolaylı etkilere ait bulgular yer almaktadır. Tablo 21 incelendiğinde dolaylı etkilerin tamamının anlamlı olduğu görülmektedir. Dolaylı etkiler incelendiğinde büyükanne aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide anne aile çatışması ve ergenin pozitif

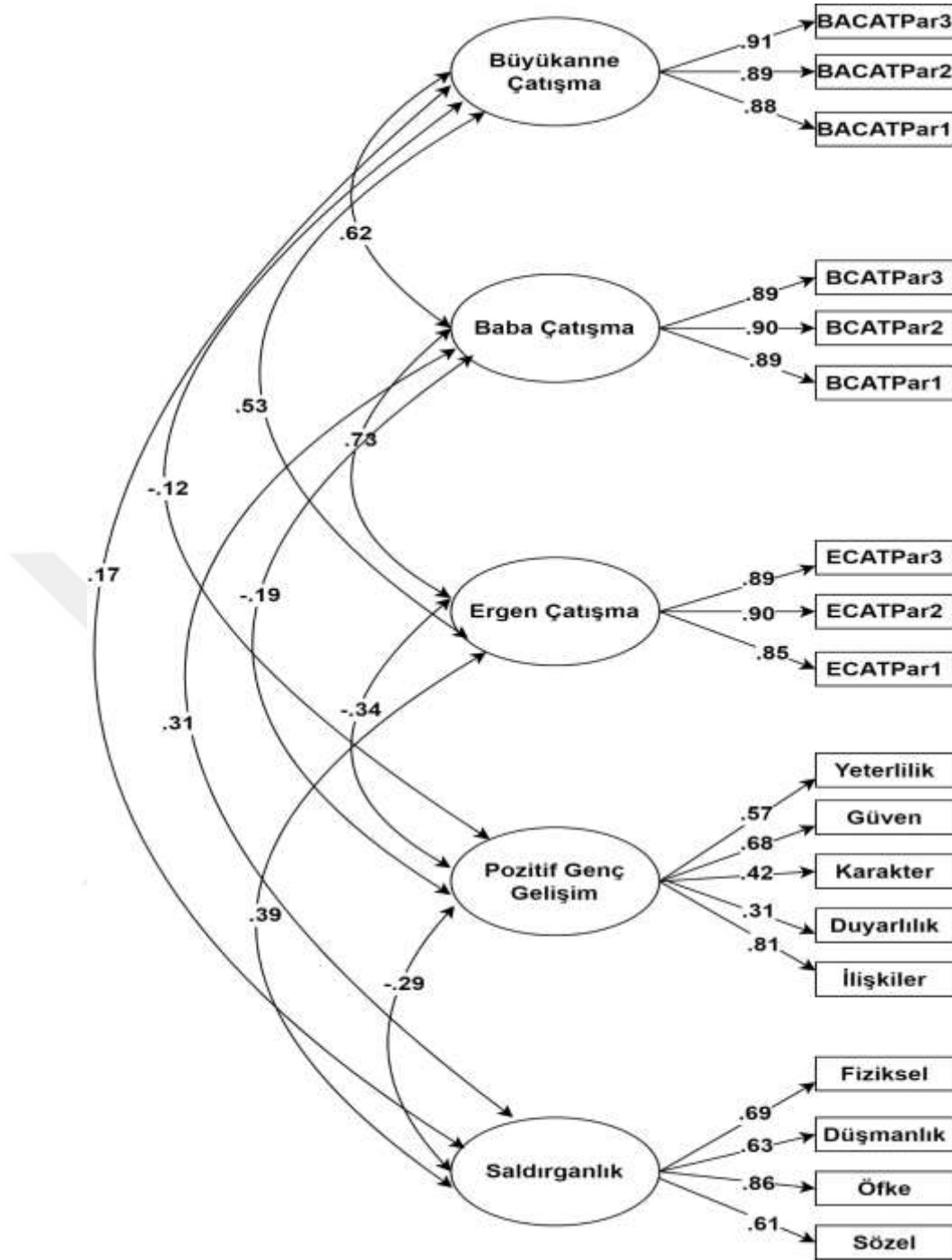
genç gelişiminin seri aracılık rolü anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.14$; % 95 Güven Aralığı = [.01, .04]). Bu bulgu ikinci hipotezin doğrulandığını göstermektedir. Dolaylı etkiler incelendiğinde büyükanne aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide anne aile çatışması, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracılık rolü de anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.14$; % 95 Güven Aralığı = [.002, .011]). Araştırmanın bu bulgusu üçüncü hipotezin doğrulandığını göstermektedir.

Tablo 21. Model 7'ye ait aracılık sonuçları.

Indirect effects	β	LLCI	ULCI
Büyükanne çatışma → anne çatışma → Ergen çatışma	.37***	.29	.44
Büyükanne çatışma → anne çatışma → Pozitif genç gelişim → Ergen çatışma	-.14***	.01	.04
Büyükanne çatışma → anne çatışma → Pozitif genç gelişim → Saldırganlık → Ergen çatışma	-.14**	.002	.011

**p<.01; ***p<.001

Bu araştırmanın ikinci ve üçüncü hipotezini test etmek amacıyla kullanılan bir diğer model ise Model 8'dir. Model 8'de ikinci hipotez kapsamında büyükanne aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide baba aile çatışması ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracı rolünün anlamlılığı test edilmiştir. Üçüncü hipotez kapsamında ise büyükanne aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide baba aile çatışması, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracı rolünün anlamlılığı test edilmiştir. Model 8 için de diğer modellerde olduğu gibi öncelikle ölçme modeli incelenmiştir. Ölçme modeline ilişkin bilgiler Şekil 26'da verilmiştir

Şekil 26. Model 8'e ait ölçme modeli.

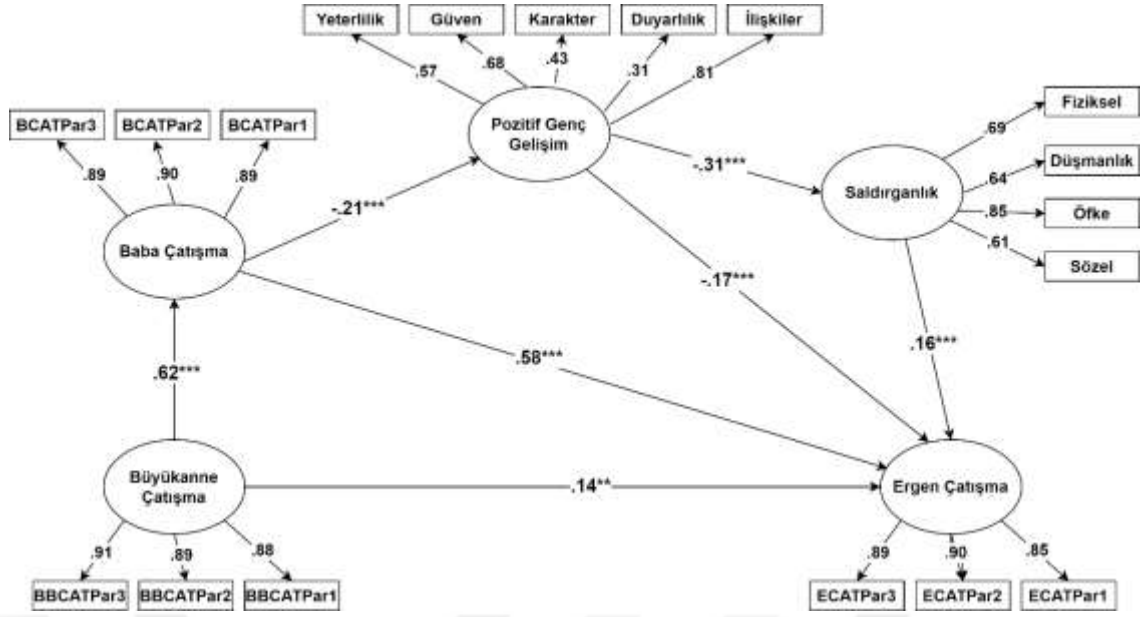
Model 8'e ait ölçme modelinde gizil değişkenler arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Standardize edilmiş regresyon katsayıları .31 ile .91 arasında değişmektedir. Ölçme modeline ait çarpıklık katsayıları -.66 ile .50 arasında değişirken basıklık katsayıları -.55 ile .46 arasında değişmektedir. Ayrıca örtük değişkenler arasındaki ilişkinin .90'dan küçük olması ölçme modelinin çoklu bağlantısallık probleminin olmadığını göstermektedir (Çokluk vd., 2016). Ölçme modelinin doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek için incelenen uyum

iyiliği indeksleri ise şu şekildedir: $\chi^2 = 409.03$ $df = 125$, $\chi^2/sd = 3.27$, $GFI = .91$, $AGFI = .88$, $CFI = .94$, $IFI = .94$, $TLI = .93$, $RMSEA = .07$, $SRMR = .06$. Ölçme modeline ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Sonuç olarak ölçme modeline ait değerler bu modelin yapısal eşitlik modelinde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Ölçme modeline ait çarpıklık ve basıklık katsayıları, standardize edilmiş regresyon katsayıları ile açıklanan varyanslar Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22. Ölçme modelinin çarpıklık, basıklık, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyans değerleri.

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	Açıklanan Varyans
Büyükanne				
Aile Çatışması				
BACATPar1	-.12	-.48	.88	.78
BACATPar2	.25	-.50	.89	.79
BACATPar3	.22	-.43	.91	.84
Baba				
Aile Çatışması				
BCATPar1	.25	-.49	.89	.79
BCATPar2	.19	-.43	.90	.81
BCATPar3	-.07	-.48	.89	.79
Ergen				
Aile Çatışması				
ECATPar1	.50	-.25	.85	.73
ECATPar2	-.01	-.40	.90	.81
ECATPar3	-.03	-.55	.89	.80
Pozitif				
Genç Gelişim				
Yeterlilik	-.22	-.05	.57	.33
Güven	-.61	-.09	.68	.46
Karakter	-.16	-.24	.42	.18
Duyarlılık	-.66	.46	.31	.10
İlişkiler	-.44	-.00	.81	.66
Saldırganlık				
Fiziksel	.35	-.35	.69	.47
Düşmanlık	-.22	-.23	.63	.40
Öfke	-.04	-.35	.86	.74
Sözel	.23	-.05	.61	.37

Ölçme modeli doğrulandıktan sonra Model 8 test edilmiştir. Model 8’e ilişkin analiz sonucu Şekil 27’de yer almaktadır.

Şekil 27. Model 8'e ait hipotetik model.

Analiz sonuçlarında öncelikle Model 8'in uyum iyiliği indeksleri incelenmiştir. Model 8'in uyum iyiliği indeksleri şu şekilde elde edilmiştir: $\chi^2 = 434.86$ $df = 128$, $\chi^2/sd = 3.40$, $GFI = .91$, $AGFI = .88$, $CFI = .94$, $IFI = .94$, $TLI = .93$, $RMSEA = .07$, $SRMR = .08$. Sonuç olarak Model 8'e ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Model uyum iyiliği indeksleri incelendikten sonra doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiştir.

Şekil 27 incelendiğinde yapısal eşitlik modelindeki tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir. Yapısal eşitlik modelinde doğrudan etkiler incelendiğinde büyükanne aile çatışmasının baba ($\beta = .62$; $p < .001$) ve ergen aile çatışmasını ($\beta = .14$; $p < .01$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Baba aile çatışmasının ergen aile çatışmasını ($\beta = .58$; $p < .001$) pozitif; ergenin pozitif genç gelişimini ise ($\beta = -.21$; $p < .001$) negatif yönde yordadığı görülmektedir. Ergenin pozitif genç gelişiminin ise ergenin aile çatışmasını ($\beta = -.17$; $p < .001$) ve ergenin saldırganlığını ($\beta = -.31$; $p < .001$) negatif yönde yordadığı görülmektedir. Son olarak ergenin saldırganlığının ergenin aile çatışmasını ($\beta = .16$; $p < .001$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Model 8'de doğrudan etkiler incelendikten sonra dolaylı etkiler için de analizler gerçekleştirilmiştir. Model 8'e ait dolaylı etkilere ilişkin bulgular Tablo 23'te yer almaktadır.

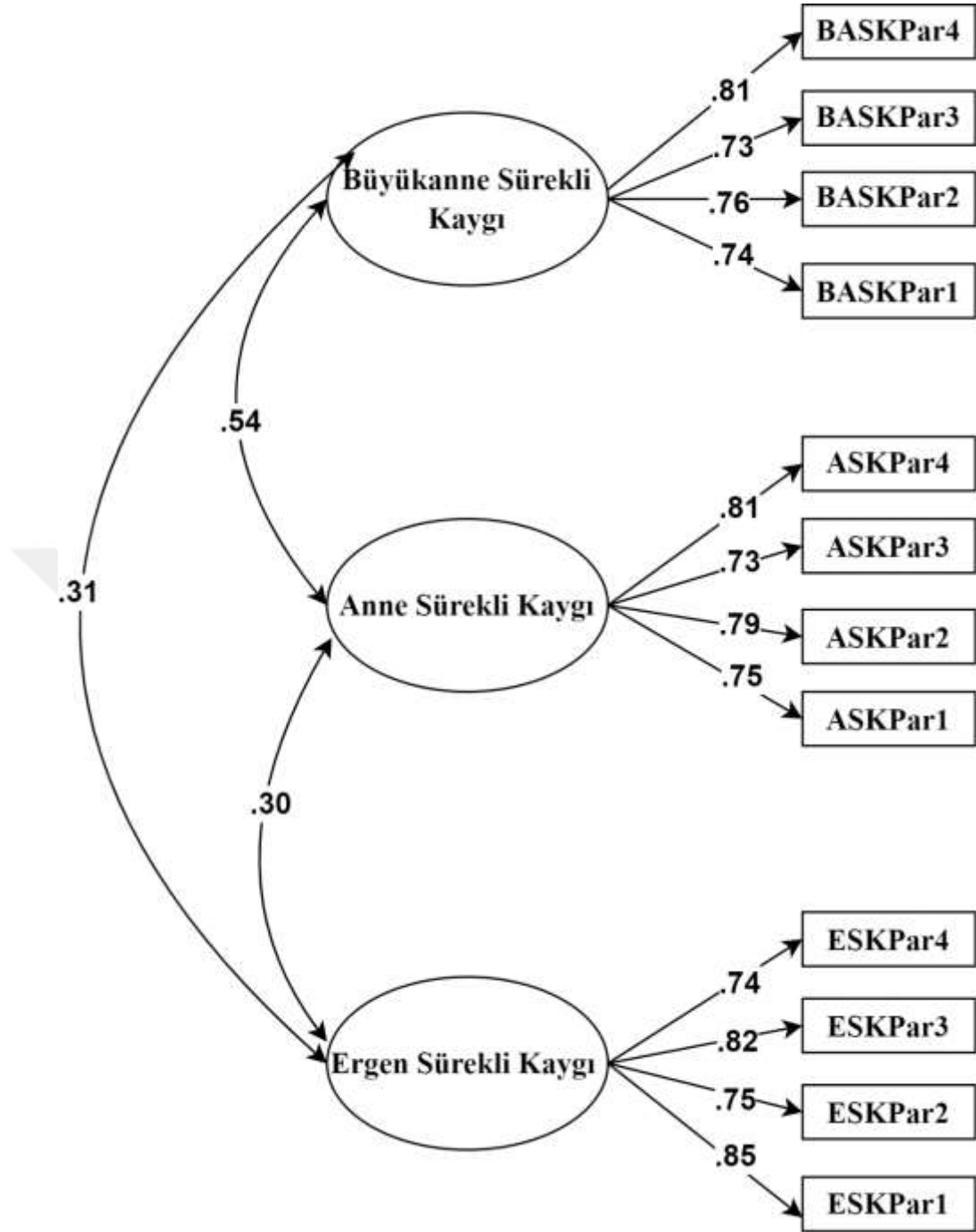
Tablo 23. Model 8'e ait aracılık sonuçları.

Indirect effects	β	LLCI	ULCI
Büyükanne çatışma → baba çatışma → Ergen çatışma	.36**	.26	.44
Büyükanne çatışma → baba çatışma → Pozitif genç gelişim → Ergen çatışma	-.13**	.01	.04
Büyükanne çatışma → baba çatışma → Pozitif genç gelişim → Saldırganlık → Ergen çatışma	-.13**	.003	.014

**p<.01

Tablo 23 incelendiğinde dolaylı etkilerin anlamlı olduğu görülmektedir. Dolaylı etkiler incelendiğinde büyükanne aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide baba aile çatışması ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracılık rolü anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.13$; % 95 Güven Aralığı = [.01, .04]). Bu bulgu ikinci hipotezin doğrulandığını göstermektedir. Dolaylı etkiler incelendiğinde büyükanne aile çatışması ile ergen aile çatışması arasındaki ilişkide baba aile çatışması, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracılık rolü de anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.13$; % 95 Güven Aralığı = [.003, .014]). Araştırmanın bu bulgusu üçüncü hipotezin doğrulandığını göstermektedir.

Sonuç olarak Model 5'ten Model 8'e kadar test edilen modeller araştırmanın ikinci ve üçüncü hipotezinin doğrulandığını göstermektedir. İkinci ve üçüncü hipotez doğrulandıktan sonra dördüncü hipoteze geçilmiştir. Dördüncü hipotez "Birinci kuşak sürekli kaygısı ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı arasındaki ilişkide ikinci kuşak sürekli kaygısının aracılık rolü anlamlıdır." ifadesidir. Dördüncü hipotezi test etmek amacıyla Model 9 test edilmiştir. Model 9 test edilmeden önce ölçme modeli incelenmiştir.

Şekil 28. Model 9'a Ait ölçme modeli.

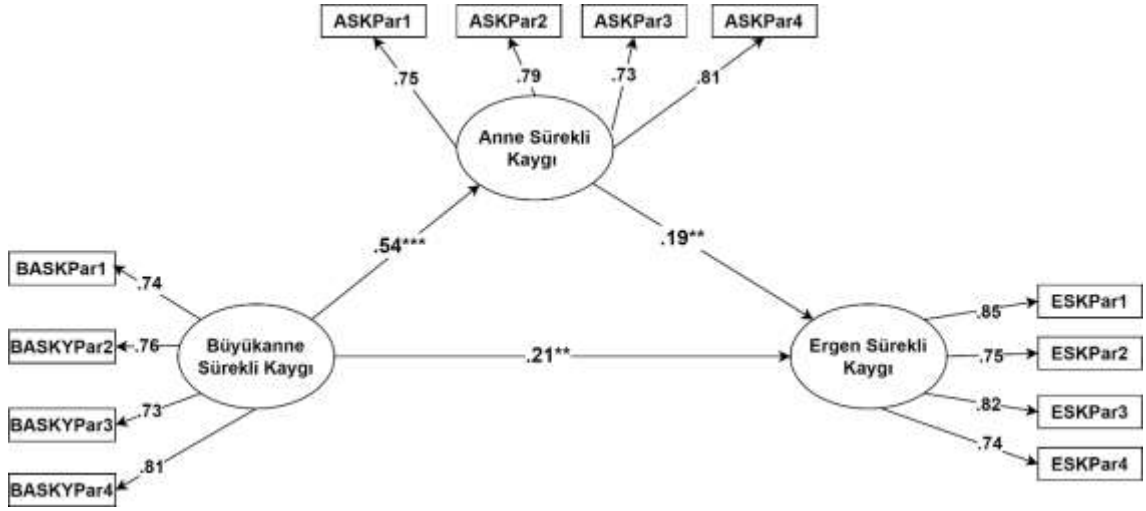
Model 9'a ait ölçme modelinde gizil değişkenler arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Standardize edilmiş regresyon katsayıları .73 ile .85 arasında değişmektedir. Ölçme modeline ait çarpıklık katsayıları -.36 ile .26 arasında değişirken basıklık katsayıları -.36 ile .02 arasında değişmektedir. Ayrıca örtük değişkenler arasındaki ilişkinin .90'dan küçük olması ölçme modelinde çoklu bağlantısallık probleminin olmadığını göstermektedir (Çokluk vd., 2016). Ölçme modelinin doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek için incelenen uyum iyiliği indeksleri ise şu şekildedir: $\chi^2 = 137.82$ $df = 51$, $\chi^2/df = 2.70$, GFI = .95, AGFI = .93, CFI

= .97, IFI = .97, TLI = .96, RMSEA = .06, SRMR = .03. Ölçme modeline ait uyum iyiliği indeksleri incelendiğinde değerlerin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Sonuç olarak ölçme modeline ait değerler bu modelin yapısal eşitlik modelinde kullanılabilceğini ortaya koymaktadır. Ölçme modeline ait çarpıklık ve basıklık katsayıları, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyanslar Tablo 24'te verilmiştir.

Tablo 24. Ölçme modelinin çarpıklık, basıklık, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyans değerleri.

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	Açıklanan Varyans
Büyükanne Sürekli Kaygı				
BASKPar1	.01	.00	.74	.55
BASKPar2	-.36	-.08	.76	.57
BASKPar3	.08	-.09	.73	.54
BASKPar4	-.17	.02	.81	.65
Anne Sürekli Kaygı				
ASKPar1	.17	-.25	.75	.56
ASKPar2	.22	-.02	.79	.62
ASKPar3	.14	-.25	.73	.53
ASKPar4	-.00	-.24	.81	.65
Ergen Sürekli Kaygı				
ESKPar1	-.04	-.19	.85	.73
ESKPar2	.26	-.12	.75	.56
ESKPar3	.03	-.13	.82	.67
ESKPar4	.05	-.36	.74	.55

Ölçme modeli doğrulandıktan sonra Model 9'da büyükanne sürekli kaygısı ile ergenin sürekli kaygısı arasındaki ilişkide anne sürekli kaygısının aracılık rolü incelenmiştir. Şekil 29'da Model 9'a ait analiz sonuçları yer almaktadır.

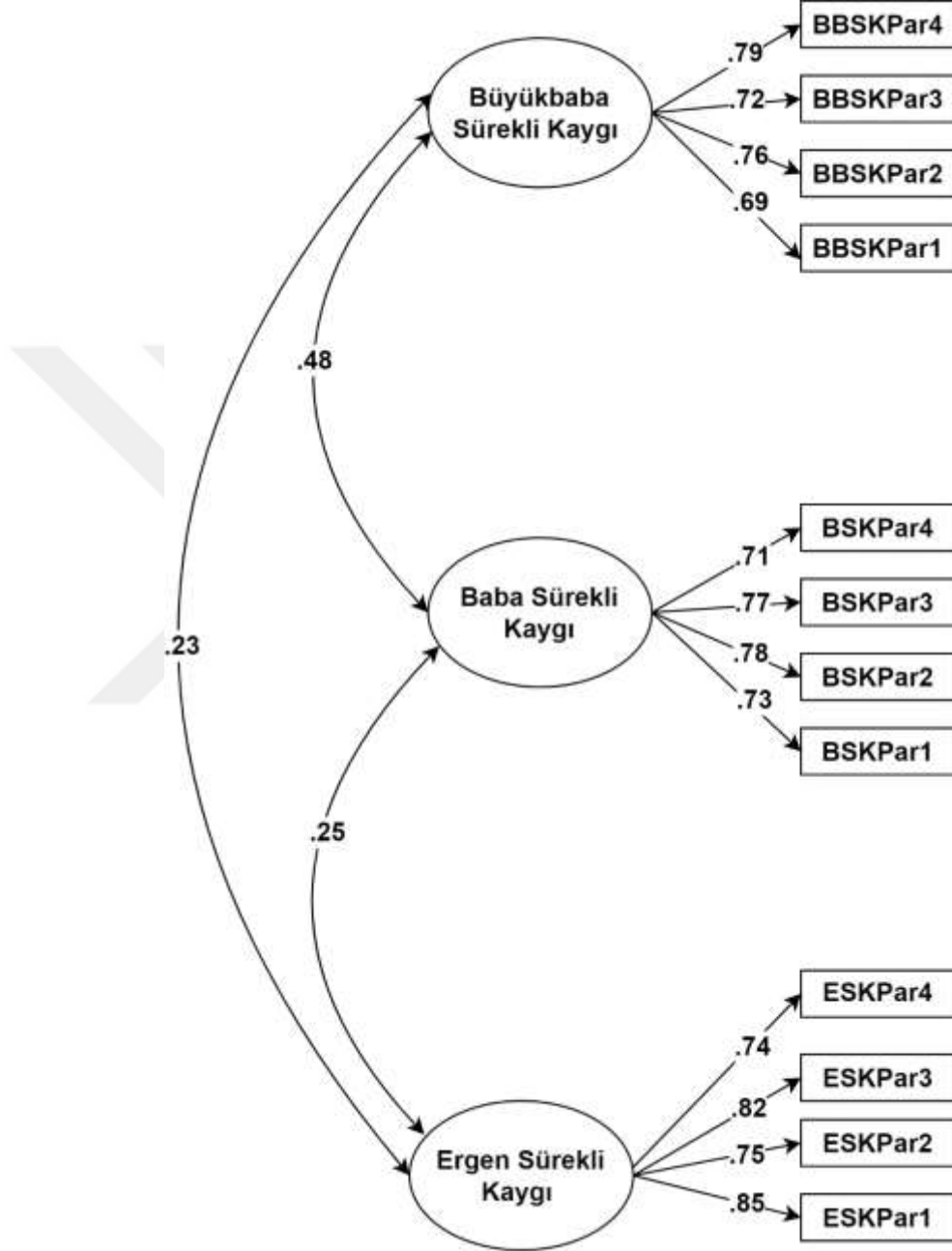
Şekil 29. Model 9'a ait yapısal eşitlik modeli.

Analiz sonuçlarında öncelikle Model 9'un uyum iyiliği indeksleri incelenmiştir. Model 9'un uyum iyiliği indeksleri şu şekilde elde edilmiştir: $\chi^2 = 137.82$ $df = 51$, $\chi^2/sd = 2.70$, $GFI = .95$, $AGFI = .93$, $CFI = .97$, $IFI = .98$, $TLI = .96$, $RMSEA = .06$, $SRMR = .03$. Sonuç olarak Model 9'a ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Model uyum iyiliği indeksleri incelendikten sonra doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiştir.

Şekil 29 incelendiğinde yapısal eşitlik modelindeki tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir. Yapısal eşitlik modelindeki doğrudan etkiler incelendiğinde büyükanne sürekli kaygısının anne ($\beta = .54$; $p < .001$) ve ergen sürekli kaygısını ($\beta = .21$; $p < .001$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Yapısal eşitlik modeli sonucunda anne sürekli kaygısının ergen sürekli kaygısını yine pozitif yönde ($\beta = .19$; $p < .05$) yordadığı görülmektedir. Doğrudan etkiler incelendikten sonra dolaylı etki incelenmiştir. Yapısal eşitlik modeli sonucunda anne sürekli kaygısının büyükanne sürekli kaygısı ve ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide aracılık rolünün anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p < .01$; Alt Sınır: .03; Üst Sınır: .18). Büyükanne sürekli kaygısının ergen sürekli kaygısını anne sürekli kaygısı aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının ise .10 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Model 9'da büyükanneden anneye anneden ise ergene kuşaklar arası sürekli kaygı aktarımı ele alınmıştır. Elde edilen bulgular birinci kuşak sürekli kaygısı (büyükanne sürekli kaygısı) ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı (ergen sürekli kaygısı) arasındaki ilişkide ikinci kuşak sürekli kaygısının (anne sürekli kaygısı) aracı rolünün anlamlı olduğunu göstermektedir. Model

10'da ise büyükbabadan babaya babadan ise ergene kuşaklar arası sürekli kaygı aktarımı ele alınmıştır. Bir başka ifadeyle büyükbaba sürekli kaygısı ile ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide baba sürekli kaygısının aracı rolü incelenmiştir. Model 10'u test etmeden önce ölçme modeli test edilmiştir. Aşağıdaki Şekil 30'da Model 10'a ait ölçme modeli yer almaktadır.

Şekil 30. Model 10'a ait ölçme modeli.

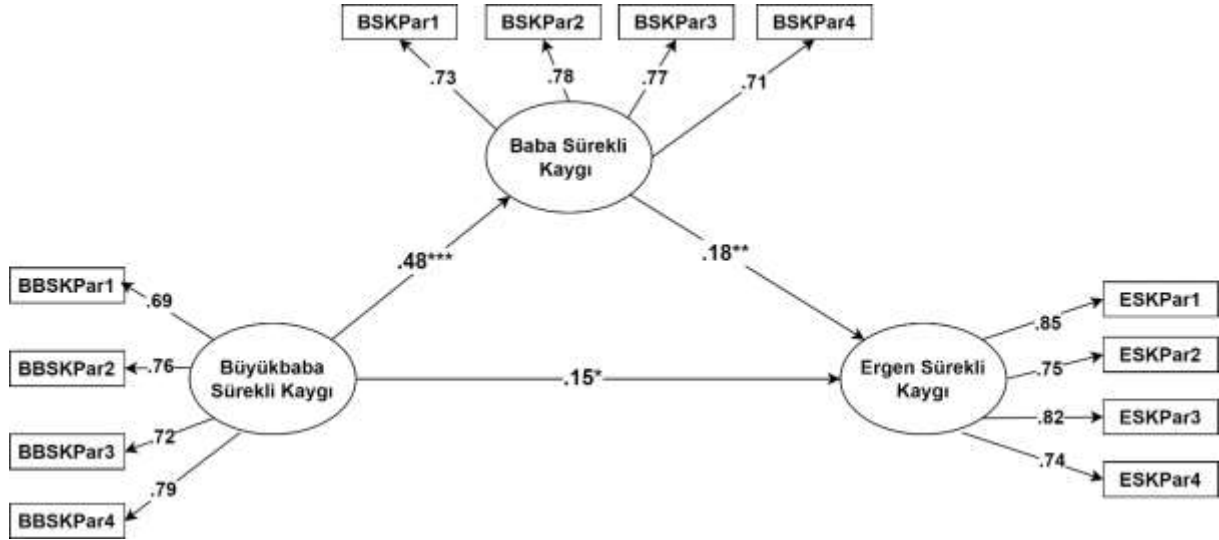
Model 10'a ait ölçme modelinde gizil değişkenler arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Standardize edilmiş regresyon katsayıları .69 ile .85 arasında değişmektedir. Ölçme modeline ait çarpıklık katsayıları -.04 ile .35 arasında değişirken basıklık katsayıları -.36 ile .39 arasında değişmektedir. Ayrıca örtük değişkenler arasındaki ilişkinin .90'dan küçük

olması ölçme modelinin çoklu bağlantısallık probleminin olmadığını göstermektedir (Çokluk vd., 2016). Ölçme modelinin doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek için incelenen uyum iyiliği indeksleri ise şu şekildedir: $\chi^2 = 73.16$ $df = 51$, $\chi^2/sd = 1.43$, GFI = .98, AGFI = .96, CFI = .99, IFI = .999, TLI = .99, RMSEA = .03, SRMR = .03. Ölçme modeline ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Sonuç olarak ölçme modeline ait değerler bu modelin yapısal eşitlik modelinde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Ölçme modeline ait çarpıklık ve basıklık katsayıları, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyanslar Tablo 25’de verilmiştir.

Tablo 25. Ölçme modelinin çarpıklık, basıklık, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyans değerleri.

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	Açıklanan Varyans
Büyükbaba Sürekli Kaygı				
BBSKPar1	.29	.27	.74	.55
BBSKPar2	-.02	-.32	.76	.57
BBSKPar3	.35	.16	.73	.54
BBSKPar4	.26	.26	.81	.65
Baba Sürekli Kaygı				
BSKPar1	.24	-.22	.75	.56
BSKPar2	.27	-.13	.79	.62
BSKPar3	.07	-.26	.73	.53
BSKPar4	.14	.39	.81	.65
Ergen Sürekli Kaygı				
ESKPar1	-.04	-.19	.85	.73
ESKPar2	.26	-.12	.75	.56
ESKPar3	.03	-.13	.82	.67
ESKPar4	.05	-.36	.74	.55

Ölçme modeli doğrulandıktan sonraki aşamada büyükbaba sürekli kaygısı ile ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide baba sürekli kaygısının aracı rolünün incelendiği Model 10 test edilmiştir. Model 10’a ilişkin bulgular aşağıdaki Şekil 31’de verilmiştir.

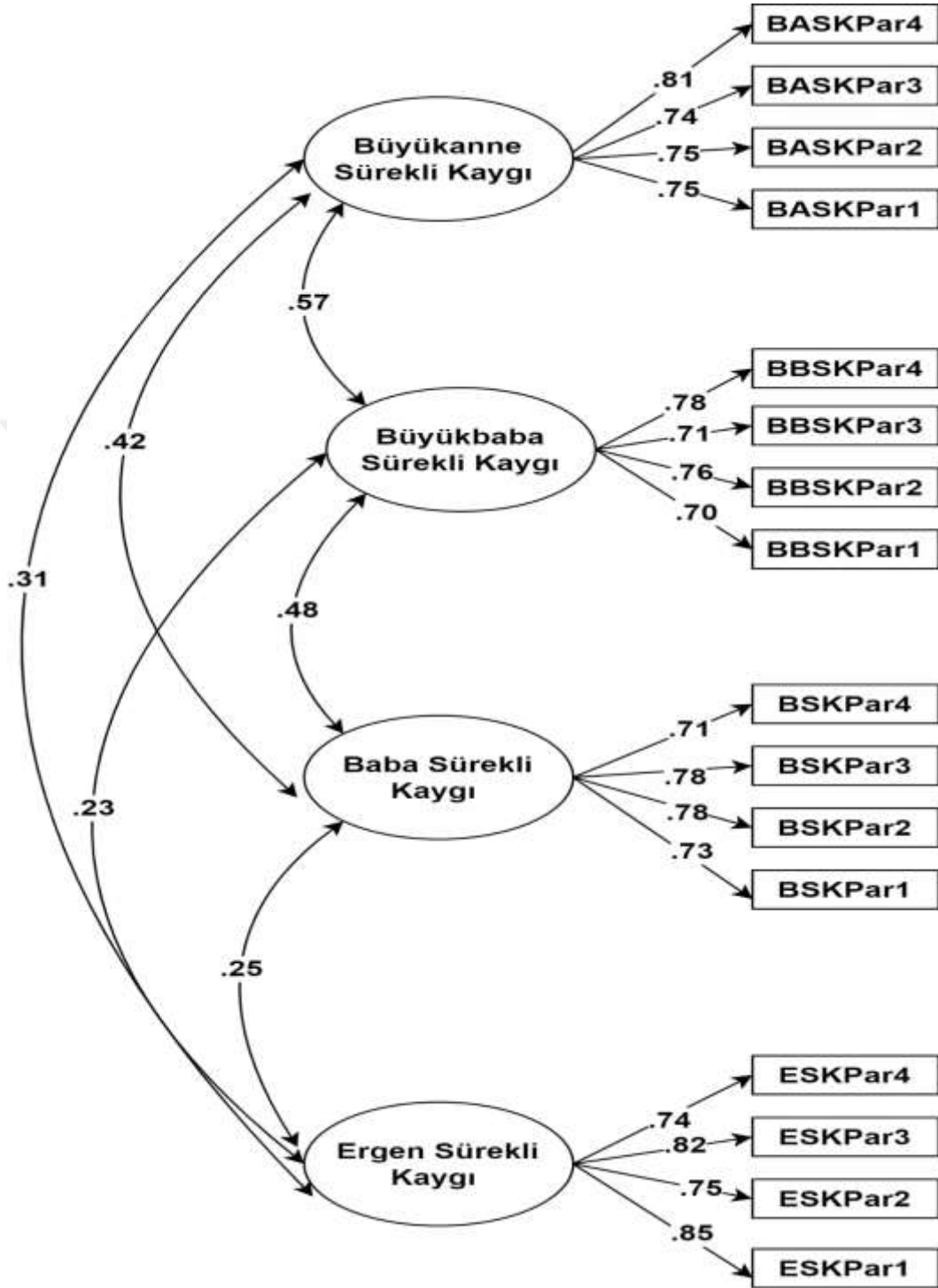
Şekil 31. Model 10'a ait yapısal eşitlik modeli.

Analiz sonuçlarında öncelikle Model 10'un uyum iyiliği indeksleri incelenmiştir. Model 10'un uyum iyiliği indeksleri şu şekilde elde edilmiştir: $\chi^2 = 137.82$ $df = 51$, $\chi^2/sd = 2.70$, $GFI = .95$, $AGFI = .93$, $CFI = .97$, $IFI = .98$, $TLI = .96$, $RMSEA = .06$, $SRMR = .03$ (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Sonuç olarak Model 10'a ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir. Model uyum iyiliği indeksleri incelendikten sonra doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiştir.

Şekil 31 incelendiğinde yapısal eşitlik modelindeki yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir. Yapısal eşitlik modelinde doğrudan etkiler incelendiğinde büyükbaba sürekli kaygısının baba ($\beta = .48$; $p < .05$) ve ergen sürekli kaygısını ($\beta = .15$; $p < .001$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Yapısal eşitlik modeli sonucunda baba sürekli kaygısının ise ergen sürekli kaygısını pozitif yönde ($\beta = .18$; $p < .05$) yordadığı görülmektedir. Doğrudan etkiler incelendikten sonra dolaylı etki incelenmiştir. Yapısal eşitlik modelinde baba sürekli kaygısının büyükbaba sürekli kaygısı ve ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide aracılık rolünün anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p < .05$; Alt Sınır: .03; Üst Sınır: .16). Büyükbaba sürekli kaygısının ergen sürekli kaygısını baba sürekli kaygısı aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının ise .09 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Model 10'da büyükbabadan babaya babadan ise ergene kuşaklar arası sürekli kaygı aktarımı ele alınmıştır. Model 11'de ise büyükanneden-büyükbabadan babaya babadan ise ergene kuşaklar arası sürekli kaygı aktarımı ele alınmıştır. Bir başka ifadeyle büyükanne-büyükbaba sürekli kaygısı ile ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide baba sürekli kaygısının

aracı rolü incelenmiştir. Model 11'i test etmeden önce ölçme modeli test edilmiştir. Aşağıdaki Şekil 32'de Model 11'e ait ölçme modeli yer almaktadır.

Şekil 32. Model 11'e ait ölçme modeli.

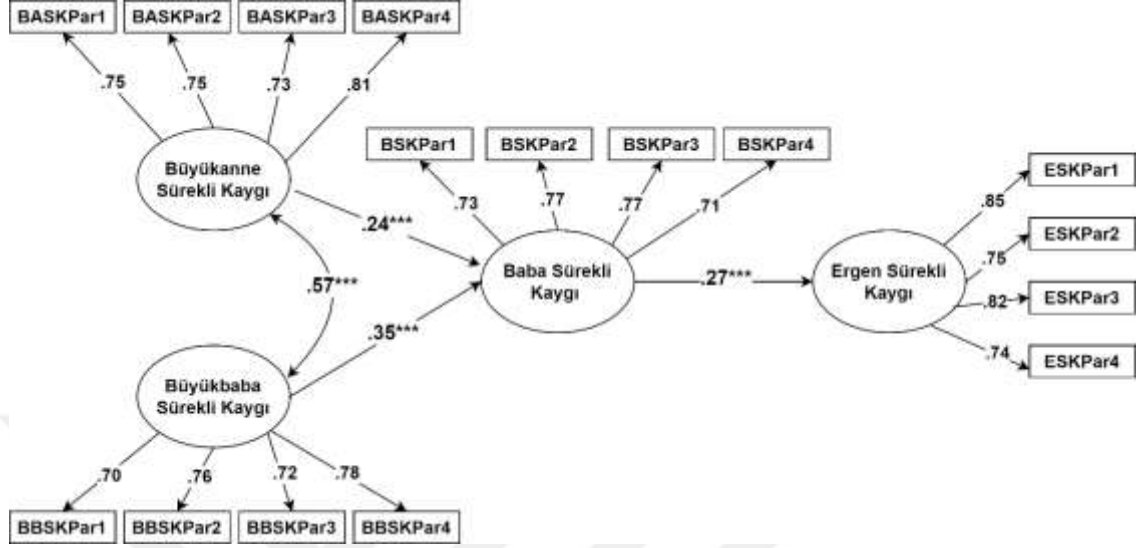
Model 11'e ait ölçme modelinde gizil değişkenler arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Standardize edilmiş regresyon katsayıları .70 ile .85 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçme modeline ait çarpıklık katsayıları -.36 ile .35 arasında değişirken basıklık

katsayıları ise -.36 ile .39 arasında değişmektedir. Ayrıca örtük değişkenler arasındaki ilişkinin .90'dan küçük olması ölçme modelinin çoklu bağlantısallık probleminin olmadığını göstermektedir (Çokluk vd., 2016). Ölçme modelinin doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek için incelenen uyum iyiliği indeksleri ise şu şekildedir: $\chi^2 = 154.50$ $df = 98$, $\chi^2/df = 1.58$, GFI = .96, AGFI = .95, CFI = .98, IFI = .98, TLI = .98, RMSEA = .04, SRMR = .03. Ölçme modeline ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Sonuç olarak ölçme modeline ait değerler bu modelin yapısal eşitlik modelinde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Ölçme modeline ait çarpıklık ve basıklık katsayıları, standardize edilmiş regresyon katsayıları ile açıklanan varyanslar Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26. Ölçme modelinin çarpıklık, basıklık, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyans değerleri.

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	Açıklanan Varyans
Büyükbaba Sürekli Kaygı				
BBSKPar1	.29	.27	.70	.49
BBSKPar2	-.02	-.32	.76	.57
BBSKPar3	.35	.16	.71	.51
BBSKPar4	.26	.26	.78	.61
Büyükanne Sürekli Kaygı				
BASKPar1	.01	.00	.75	.56
BASKPar2	-.36	-.08	.75	.57
BASKPar3	.08	-.09	.74	.54
BASKPar4	-.17	.02	.81	.65
Baba Sürekli Kaygı				
BSKPar1	.24	-.22	.73	.53
BSKPar2	.27	-.13	.78	.60
BSKPar3	.07	-.26	.78	.60
BSKPar4	.14	.39	.71	.51
Ergen Sürekli Kaygı				
EKPar1	-.04	-.19	.85	.73
EKPar2	.26	-.12	.75	.56
EKPar3	.03	-.13	.82	.67
EKPar4	.05	-.36	.74	.54

Ölçme modeli doğrulandıktan sonraki aşamada büyükanne-büyükbaba sürekli kaygısı ile ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide baba sürekli kaygısının aracı rolünün incelendiği Model 11 test edilmiştir. Model 11'e ilişkin bulgular aşağıdaki Şekil 33'te verilmiştir.

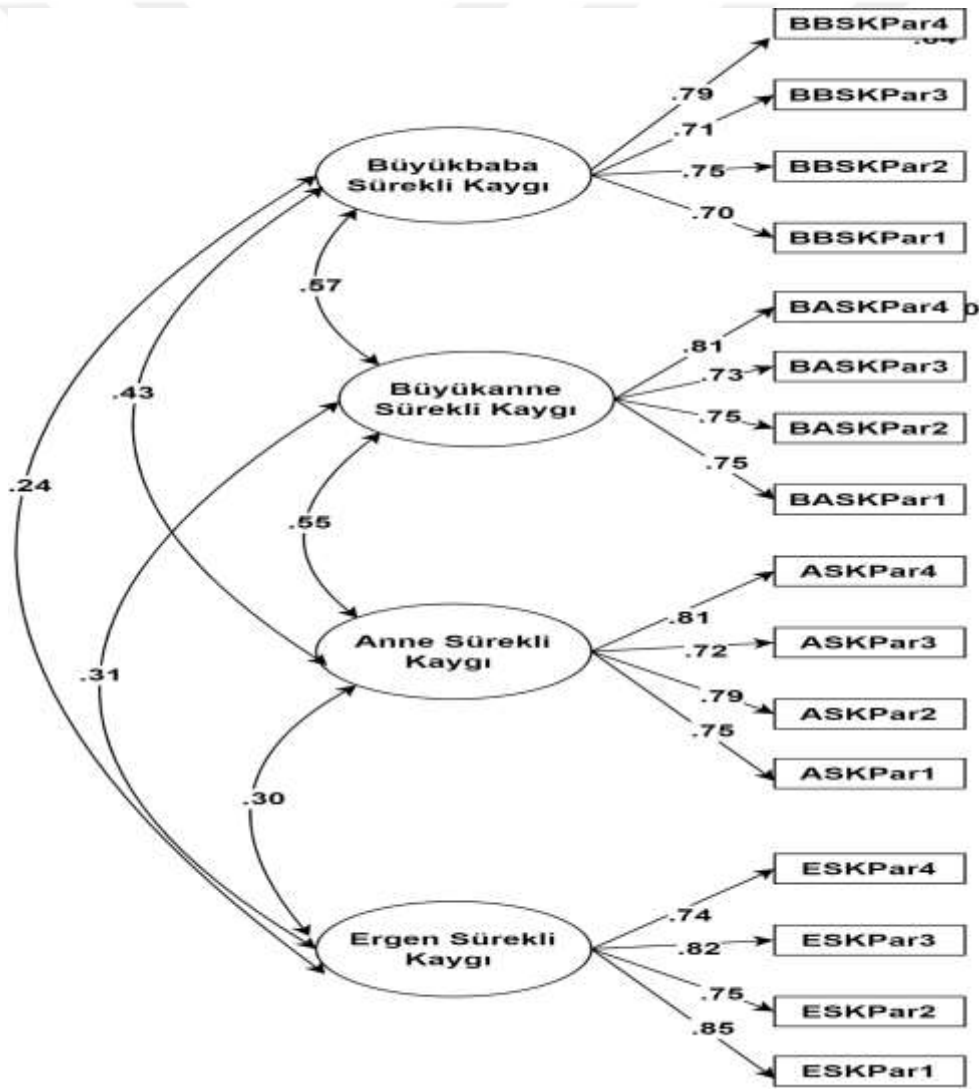
Şekil 33. Model 11'e ait yapısal eşitlik modeli.

Analiz sonuçlarında öncelikle Model 11'in uyum iyiliği indeksleri incelenmiştir. Model 11'in uyum iyiliği indeksleri şu şekilde elde edilmiştir: $\chi^2 = 173.67$ $df = 100$, $\chi^2_{sd} = 1.74$, GFI = .96, AGFI = .94, CFI = .98, IFI = .98, TLI = .97, RMSEA = .04, SRMR = .05. Sonuç olarak Model 11'e ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Model uyum iyiliği indeksleri incelendikten sonra doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiştir.

Şekil 33 incelendiğinde yapısal eşitlik modelindeki tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir. Yapısal eşitlik modelinde doğrudan etkiler incelendiğinde büyükanne sürekli kaygısının baba sürekli kaygısını pozitif yönde yordadığı görülmektedir ($\beta = .24$; $p < .001$). Büyükbaba sürekli kaygısının da baba sürekli kaygısını pozitif yönde yordadığı görülmektedir ($\beta = .35$; $p < .001$). Ayrıca baba sürekli kaygısının ergen sürekli kaygısını pozitif yönde ($\beta = .27$; $p < .001$) yordadığı görülmektedir. Doğrudan etkiler incelendikten sonra dolaylı etkiler incelenmiştir. Yapısal eşitlik modeli sonucunda baba sürekli kaygısının büyükbaba sürekli kaygısı ve ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide aracılık rolünün anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ($p < .001$; Alt Sınır: .05; Üst Sınır: .16). Büyükbaba sürekli kaygısının ergen sürekli kaygısını baba sürekli kaygısı aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının ise .10 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak baba sürekli kaygısının

büyükanne sürekli kaygısı ve ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide aracılık rolünün anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($p < .001$; Alt Sınır: .03; Üst Sınır: .12). Büyükanne sürekli kaygısının ergen sürekli kaygısını baba sürekli kaygısı aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının ise .07 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Model 11’de büyükbaba-büyükanneden babaya babadan ise ergene kuşaklar arası sürekli kaygı aktarımı ele alınmıştır. Model 12’de ise büyükbaba-büyükanneden anneye anneden ise ergene kuşaklar arası sürekli kaygı aktarımı ele alınmıştır. Bir başka ifadeyle büyükanne-büyükbaba sürekli kaygısı ile ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide anne sürekli kaygısının aracı rolü incelenmiştir. Model 12’yi test etmeden önce ölçme modeli test edilmiştir. Aşağıdaki Şekil 34’te Model 12’ye ait ölçme modeli yer almaktadır.

Şekil 34. Model 12’ye ait ölçme modeli.

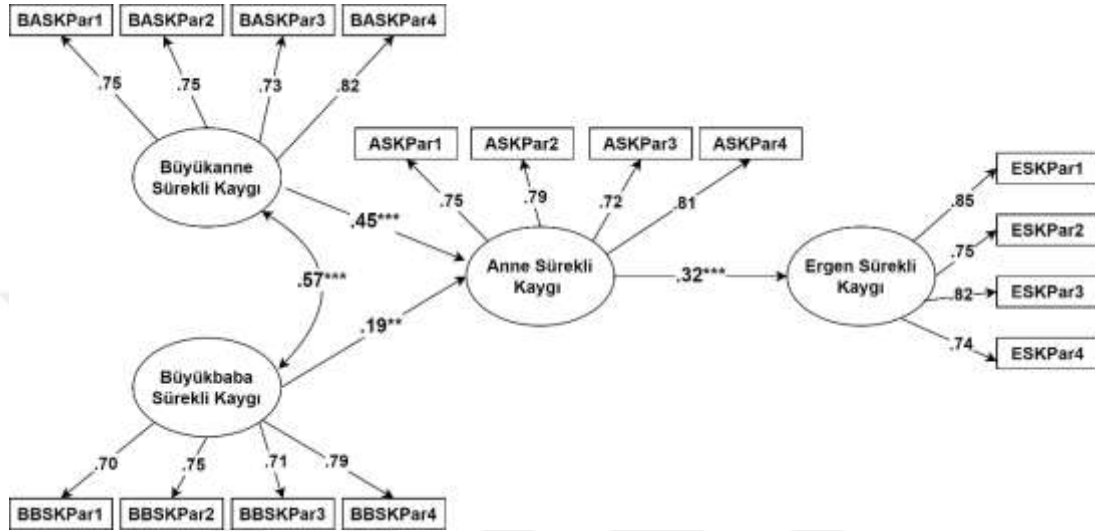
Model 12'ye ait ölçme modelinde gizil değişkenler arasındaki tüm ilişkilerin anlamlı bulunmuştur. Standardize edilmiş regresyon katsayılarının .70 ile .85 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçme modeline ait çarpıklık katsayıları -.36 ile .35 arasında değişirken basıklık katsayıları -.36 ile .27 arasında değişmektedir. Ayrıca örtük değişkenler arasındaki ilişkinin .90'dan küçük olması ölçme modelinin çoklu bağlantısallık probleminin olmadığını göstermektedir (Çokluk vd., 2016). Ölçme modelinin doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek için incelenen uyum iyiliği indeksleri ise şu şekildedir: $\chi^2 = 195.92$ $df = 98$, $\chi^2/sd = 2,00$ GFI = .95, AGFI = .93, CFI = .97, IFI = .97, TLI = .97, RMSEA = .05, SRMR = .03. Ölçme modeline ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Sonuç olarak ölçme modeline ait değerler bu modelin yapısal eşitlik modelinde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Ölçme modeline ait çarpıklık ve basıklık katsayıları, standardize edilmiş regresyon katsayıları ile açıklanan varyanslar Tablo 27'de verilmiştir.

Tablo 27. Ölçme modelinin çarpıklık, basıklık, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyans değerleri.

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	Açıklanan Varyans
Büyükbaba Sürekli Kaygı				
BBSKPar1	.29	.27	.70	.49
BBSKPar2	-.02	-.32	.75	.57
BBSKPar3	.35	.16	.71	.50
BBSKPar4	.26	.26	.79	.62
Büyükanne Sürekli Kaygı				
BASKPar1	.01	.00	.75	.56
BASKPar2	-.36	-.08	.75	.56
BASKPar3	.08	-.09	.73	.53
BASKPar4	-.17	.02	.81	.66
Anne Sürekli Kaygı				
ASKPar1	.17	-.25	.75	.56
ASKPar2	.22	-.02	.79	.63
ASKPar3	.14	-.25	.72	.53
ASKPar4	-.00	-.24	.81	.65
Ergen Sürekli Kaygı				
ESKPar1	-.04	-.19	.85	.73
ESKPar2	.26	-.12	.75	.56
ESKPar3	.03	-.13	.82	.67

ESKPar4	.05	-.36	.74	.55
---------	-----	------	-----	-----

Ölçme modeli doğrulandıktan sonra büyükanne-büyükbaba sürekli kaygısı ile ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide anne sürekli kaygısının aracı rolü incelenmiştir. Bunun için Model 12'ye ait analiz bulguları Şekil 35'te yer almaktadır.

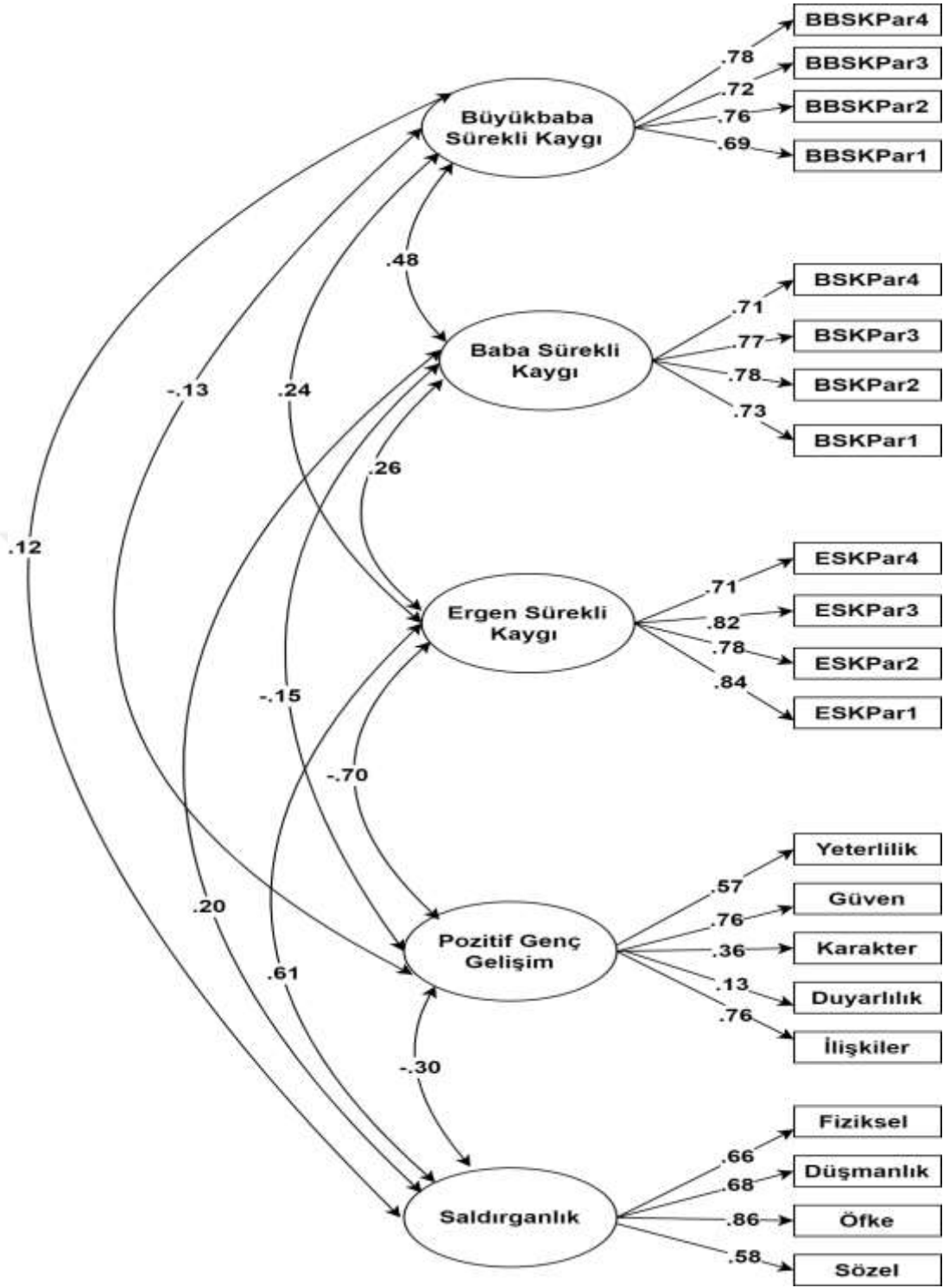
Şekil 35. Model 12'ye ait yapısal eşitlik modeli.

Analiz sonuçlarında öncelikle Model 12'nin uyum iyiliği indeksleri incelenmiştir. Model 12'nin uyum iyiliği indeksleri şu şekilde elde edilmiştir: $\chi^2 = 207.78$ $df = 100$, $\chi^2_{sd} = 2.08$, $GFI = .95$, $AGFI = .93$, $CFI = .97$, $IFI = .97$, $TLI = .96$, $RMSEA = .05$, $SRMR = .05$. Sonuç olarak Model 12'ye ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Model uyum iyiliği indeksleri incelendikten sonra doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiştir.

Şekil 35 incelendiğinde yapısal eşitlik modelindeki tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir. Yapısal eşitlik modelinde doğrudan etkiler incelendiğinde büyükanne sürekli kaygısının anne sürekli kaygısını pozitif yönde yordadığı görülmektedir ($\beta = .45$; $p < .001$). Büyükbaba sürekli kaygısının da anne sürekli kaygısını ($\beta = .19$; $p < .01$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Ayrıca anne sürekli kaygısının ergen sürekli kaygısını pozitif yönde ($\beta = .32$; $p < .001$) yordadığı görülmektedir. Doğrudan etkiler incelendikten sonra dolaylı etkiler incelenmiştir. Yapısal eşitlik modeli sonucunda anne sürekli kaygısının büyükbaba sürekli kaygısı ve ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide aracılık rolünün anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ($p < .01$; Alt Sınır: .02; Üst Sınır: .11). Büyükbaba sürekli kaygısının ergen sürekli

kaygısını anne sürekli kaygısı aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının ise .06 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak anne sürekli kaygısının büyükanne sürekli kaygısı ve ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide aracılık rolünün anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ($p<.001$; Alt Sınır: .09; Üst Sınır: .21). Büyükanne sürekli kaygısının ergen sürekli kaygısını anne sürekli kaygısı aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının ise .14 olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Model 9, Model 10, Model 11 ve Model 12 ile araştırmanın dördüncü hipotezi test edilmiştir. Yapılan yapısal eşitlik modellerine ait analizler dördüncü hipotezin doğrulandığını göstermektedir. Bir başka ifadeyle birinci kuşak sürekli kaygısı ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı arasındaki ilişkide ikinci kuşa sürekli kaygısının aracı rolü anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu tıpkı aile çatışması gibi sürekli kaygının da kuşaklar boyunca aktarıldığını göstermektedir. Araştırmanın dördüncü hipotezi de doğrulandıktan sonra beşinci (Birinci kuşak sürekli kaygısı ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı arasındaki ilişkide ikinci kuşak sürekli kaygısı ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracılık rolü anlamlıdır.) ve altıncı (Birinci kuşak sürekli kaygısı ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı arasındaki ilişkide ikinci kuşak sürekli kaygısı, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracılık rolü anlamlıdır.) hipotezler test edilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak Model 13 test edilmiştir. Model 13'te önce ölçme modeli test edilmiştir. Model 13'ün ölçme modeline ait analiz bulguları Şekil 36'da verilmiştir.

Şekil 36. Model 13'e ait ölçme modeli.

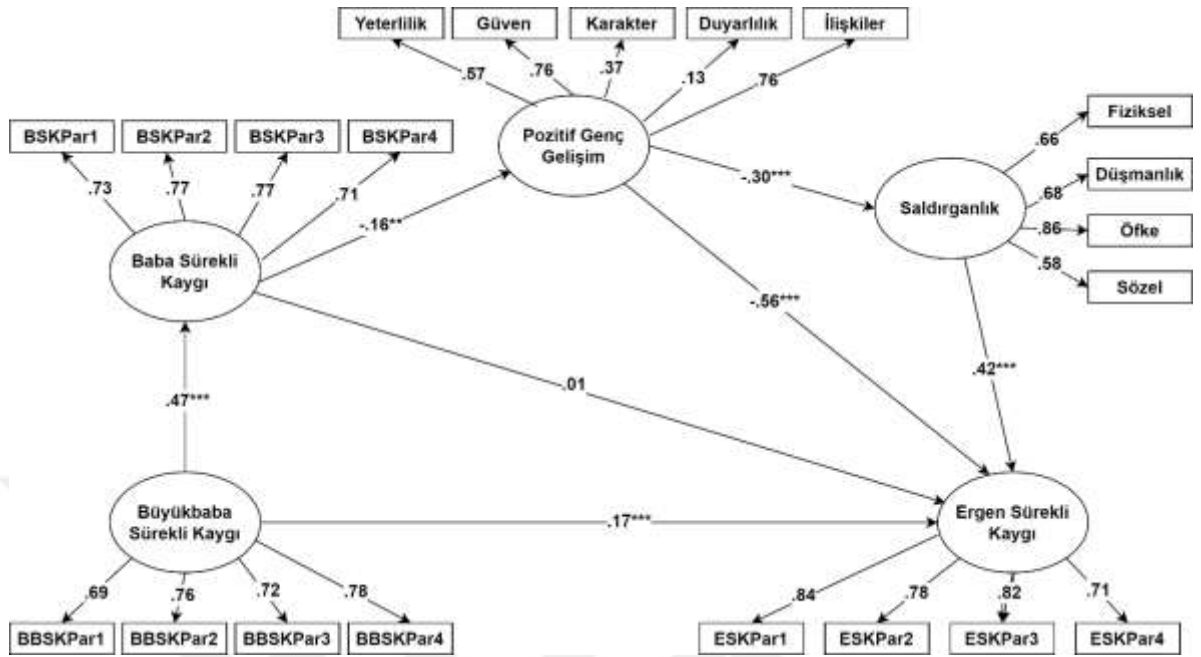
Model 13'e ait ölçme modelinde gizil değişkenler arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Standardize edilmiş regresyon katsayılarının .26 ile .86 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçme modeline ait çarpıklık katsayıları -.66 ile .35 arasında değişirken basıklık katsayıları -.36 ile .46 arasında değişmektedir. Ayrıca örtük değişkenler arasındaki ilişkinin .90'dan küçük olması ölçme modelinin çoklu bağlantısallık probleminin olmadığını

göstermektedir (Çokluk vd., 2016). Ölçme modelinin doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek için incelenen uyum iyiliği indeksleri ise şu şekildedir: $\chi^2 = 660.26$ $df = 179$, $\chi^{2/sd} = 3.69$, $GFI = .88$, $AGFI = .84$, $CFI = .88$, $IFI = .89$, $TLI = .86$, $RMSEA = .08$, $SRMR = .07$. Ölçme modeline ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Sonuç olarak ölçme modeline ait değerler bu modelin yapısal eşitlik modelinde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Ölçme modeline ait çarpıklık ve basıklık katsayıları, standardize edilmiş regresyon katsayıları ile açıklanan varyanslar Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 28. Ölçme modelinin çarpıklık, basıklık, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyans değerleri.

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	Açıklanan Varyans
Büyükbaba Sürekli Kaygı				
BBSKPar1	.29	.27	.69	.48
BBSKPar2	-.02	-.32	.76	.57
BBSKPar3	.35	.16	.72	.52
BBSKPar4	.26	.26	.78	.62
Baba Sürekli Kaygı				
BSKPar1	.24	-.22	.73	.54
BSKPar2	.27	-.13	.78	.60
BSKPar3	.07	-.26	.77	.60
BSKPar4	.14	.39	.71	.51
Ergen Sürekli Kaygı				
ESKPar1	-.04	-.19	.84	.70
ESKPar2	.26	-.12	.78	.61
ESKPar3	.03	-.13	.82	.68
ESKPar4	.05	-.36	.71	.50
Pozitif Genç Gelişim				
Yeterlilik	-.22	-.05	.57	.33
Güven	-.61	-.09	.76	.58
Karakter	-.16	-.24	.37	.14
Duyarlılık	-.66	.46	.26	.07
İlişkiler	-.44	-.00	.76	.58
Saldırganlık				
Fiziksel	.35	-.35	.66	.43
Düşmanlık	-.22	-.23	.68	.46
Öfke	-.04	-.35	.86	.74
Sözel	.23	-.05	.58	.34

Model 13'ün ölçme modeli test edildikten sonra Model 13 analiz edilmiştir. Model 13'e ait analiz bulguları aşağıdaki Şekil 37'de yer almaktadır.

Şekil 37. Model 13'e ait yapısal eşitlik modeli.

Analiz sonuçlarında öncelikle Model 13'ün uyum iyiliği indeksleri incelenmiştir. Model 13'ün uyum iyiliği indeksleri şu şekilde elde edilmiştir: $\chi^2 = 669.00$, $df = 182$, $\chi^2/sd = 3.68$, $GFI = .88$, $AGFI = .84$, $CFI = .88$, $IFI = .88$, $TLI = .86$, $RMSEA = .08$, $SRMR = .07$. Sonuç olarak Model 13'e ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Model uyum iyiliği indeksleri incelendikten sonra doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiştir.

Gerçekleştirilen yapısal eşitlik modelinde doğrudan etkiler incelendiğinde büyükbaba sürekli kaygısının baba ($\beta = .47$; $p < .001$) ve ergen sürekli kaygısını ($\beta = .17$; $p < .001$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Baba sürekli kaygısının ise ergen sürekli kaygısını anlamlı düzeyde yordamadığı görülmektedir ($\beta = .01$; $p > .05$). Baba sürekli kaygısının ergenin pozitif genç gelişim düzeyini ($\beta = -.16$; $p < .01$) negatif yönde yordadığı görülmektedir. Ergenin pozitif genç gelişim düzeyi ise ergen sürekli kaygısını ($\beta = -.55$; $p < .001$) ve ergenin saldırganlığını ($\beta = -.30$; $p < .001$) negatif yönde yordamaktadır. Son olarak ergenin saldırganlığı ergen sürekli kaygısını ($\beta = .42$; $p < .001$) pozitif yönde yordamaktadır. Model 13'te doğrudan etkiler incelendikten sonra dolaylı etkiler incelenmiştir. Tablo 29'da dolaylı etkilere ait bulgular yer almaktadır.

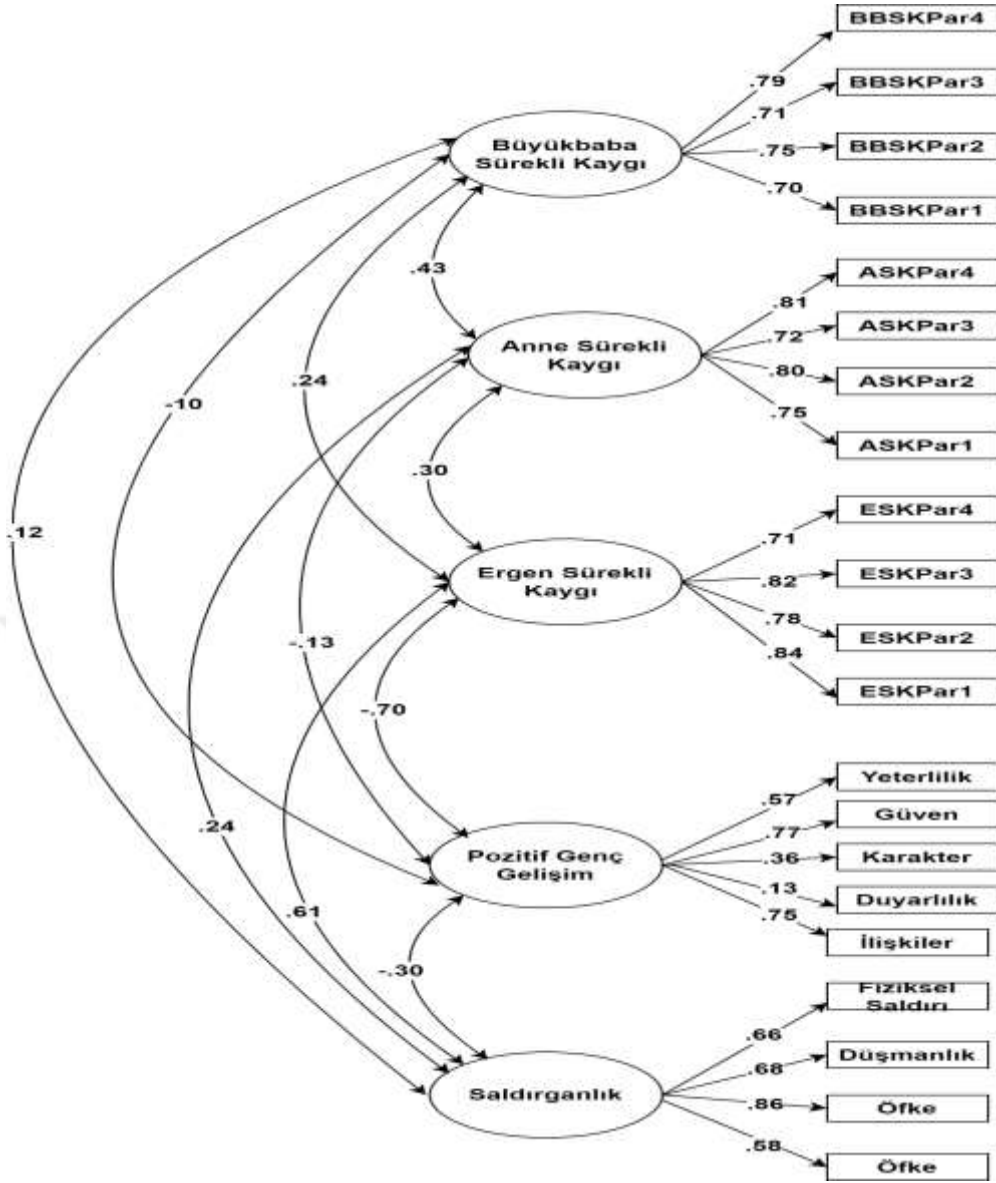
Tablo 29. Model 13'e ait aracılık sonuçları.

Indirect effects	β	LLCI	ULCI
Büyükbaba sürekli kaygı → baba sürekli kaygı → Pozitif genç gelişim → Ergen sürekli kaygı	-.08**	.03	.10
Büyükbaba sürekli kaygı → baba sürekli kaygı → Pozitif genç gelişim → Saldırganlık → Ergen sürekli kaygı	-.08**	.01	.03

**p<.01

Tablo 29 incelendiğinde büyükbaba sürekli kaygısı ile ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide baba sürekli kaygısı ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracılık rolü anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.08$; % 95 Güven Aralığı = [.03, .10]). Bu bulgu araştırmanın beşinci hipotezinin doğrulandığını göstermektedir. Dolaylı etkiler incelendiğinde büyükbaba sürekli kaygısı ile ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide baba sürekli kaygısı, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracılık rolü de anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.08$; % 95 Güven Aralığı = [.01, .03]). Araştırmanın bu bulgusu altıncı hipotezin doğrulandığını göstermektedir.

Model 13'te büyükbaba sürekli kaygısı ile ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide baba sürekli kaygısı, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracı rolü incelenmiştir. Model 14'te ise büyükbaba sürekli kaygısı ile ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide anne sürekli kaygısı, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracı rolü incelenmiştir. Model 14'te önce ölçme modeli test edilmiştir. Model 14'e ait ölçme modeli bulguları Şekil 38'de verilmiştir.

Şekil 38. Model 14'e ait ölçme modeli.

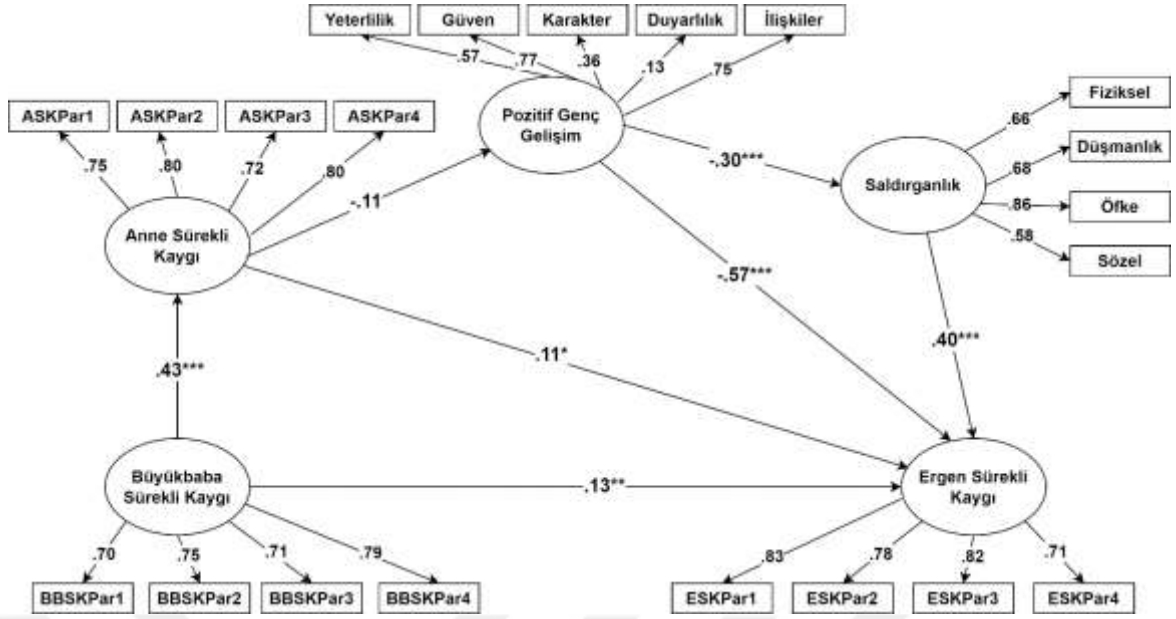
Model 14'e ait ölçme modelinde gizil değişkenler arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Standardize edilmiş regresyon katsayılarının .26 ile .86 arasında değiştiği görülmektedir. ($p < .001$). Ölçme modeline ait çarpıklık katsayıları -.66 ile .35 arasında değişirken basıklık katsayıları -.36 ile .46 arasında değişmektedir. Ayrıca örtük değişkenler arasındaki ilişkinin .90'dan küçük olması ölçme modelinin çoklu bağlantısallık probleminin olmadığını göstermektedir (Çokluk vd., 2016). Ölçme modelinin doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek için incelenen uyum iyiliği indeksleri ise şu şekildedir: $\chi^2 = 677.65$ $df = 179$, $\chi^2/sd = 3.79$, GFI = .88, AGFI = .84, CFI = .88, IFI = .88, TLI = .86, RMSEA = .08, SRMR = .07. Ölçme modeline ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve

Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Sonuç olarak ölçme modeline ait değerler bu modelin yapısal eşitlik modelinde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Ölçme modeline ait çarpıklık ve basıklık katsayıları, standardize edilmiş regresyon katsayıları ile açıklanan varyanslar Tablo 30’da verilmiştir.

Tablo 30. Ölçme modelinin çarpıklık, basıklık, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyans değerleri.

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	Açıklanan Varyans
Büyükbaba Sürekli Kaygı				
BBSKPar1	.29	.27	.70	.49
BBSKPar2	-.02	-.32	.75	.56
BBSKPar3	.35	.16	.71	.50
BBSKPar4	.26	.26	.79	.63
Anne Sürekli Kaygı				
ASKPar1	.17	-.25	.75	.56
ASKPar2	.22	-.02	.80	.64
ASKPar3	.14	-.25	.72	.52
ASKPar4	-.00	-.24	.81	.65
Ergen Sürekli Kaygı				
ESKPar1	-.04	-.19	.84	.70
ESKPar2	.26	-.12	.78	.61
ESKPar3	.03	-.13	.82	.68
ESKPar4	.05	-.36	.71	.50
Pozitif Genç Gelişim				
Yeterlilik	-.22	-.05	.57	.32
Güven	-.61	-.09	.77	.59
Karakter	-.16	-.24	.37	.13
Duyarlılık	-.66	.46	.26	.14
İlişkiler	-.44	-.00	.76	.57
Saldırganlık				
Fiziksel	.35	-.35	.66	.43
Düşmanlık	-.22	-.23	.68	.47
Öfke	-.04	-.35	.86	.74
Sözel	.23	-.05	.58	.34

Model 14’ün ölçüm modeli test edildikten sonra Model 14 analiz edilmiştir. Model 14’e ait analiz bulguları Şekil 39’da yer almaktadır.

Şekil 39. Model 14'e ait yapısal eşitlik modeli.

Analiz sonuçlarında öncelikle Model 14'ün uyum iyiliği indeksleri incelenmiştir. Model 14'ün uyum iyiliği indeksleri şu şekilde elde edilmiştir: $\chi^2 = 694.00$ $df = 182$, $\chi^2_{sd} = 3.81$, $GFI = .88$, $AGFI = .84$, $CFI = .88$, $IFI = .88$, $TLI = .86$, $RMSEA = .08$, $SRMR = .08$. Sonuç olarak Model 14'e ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Model uyum iyiliği indeksleri incelendikten sonra doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiştir.

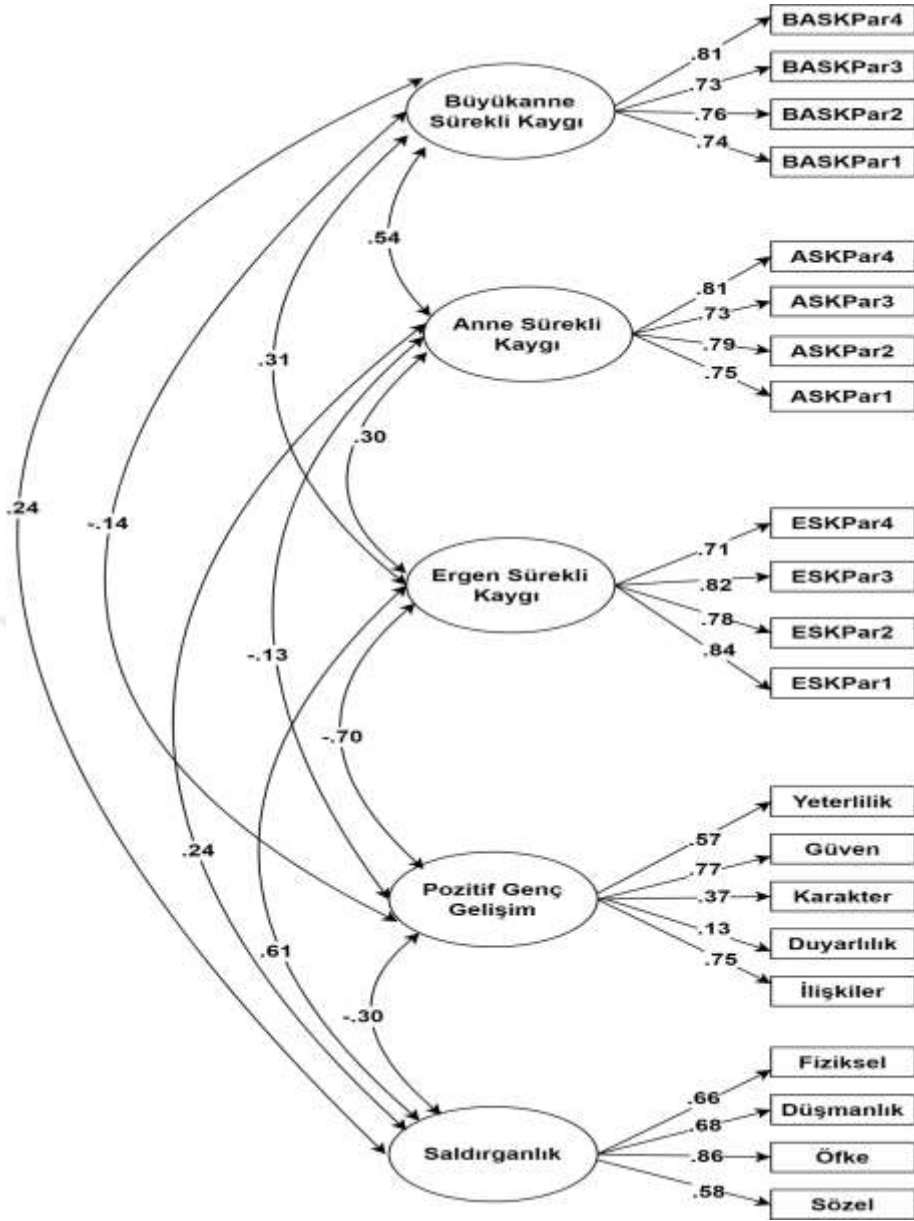
Şekil 39 incelendiğinde büyükbaba sürekli kaygısının anne ($\beta = .43$; $p < .001$) ve ergen sürekli kaygısını ($\beta = .13$; $p < .01$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Anne sürekli kaygısının ergen sürekli kaygısını pozitif yönde yordadığı görülmektedir. ($\beta = .11$; $p < .05$). Anne sürekli kaygısının ergenin pozitif genç gelişimini ($\beta = -.11$; $p > .05$) anlamlı düzeyde yordamadığı görülmektedir. Ergenin pozitif genç gelişimi ise ergen sürekli kaygısını ($\beta = -.57$; $p < .001$) ve ergenin saldırganlığını ($\beta = -.30$; $p < .001$) negatif yönde yordamaktadır. Son olarak ergenin saldırganlığının ergen sürekli kaygısını ($\beta = .40$; $p < .001$) pozitif yönde yordamaktadır. Sonuç olarak Model 14'teki annenin sürekli kaygısından ergenin pozitif genç gelişimine giden doğrudan yol hariç tüm yollar anlamlıdır. Model 14'de doğrudan etkiler incelendikten sonra dolaylı etkiler de incelenmiştir. Tablo 31'de dolaylı etkilere ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 31. Model 14'e ait aracılık sonuçları.

Indirect effects	β	LLCI	ULCI
Büyükbaba sürekli kaygı → anne sürekli kaygı → Pozitif genç gelişim → Ergen sürekli kaygı	-.05*	.01	.07
Büyükbaba sürekli kaygı → anne sürekli kaygı → Pozitif genç gelişim → Saldırganlık → Ergen sürekli kaygı	-.05*	.001	.019

*p<.05

Tablo 31 incelendiğinde büyükbaba sürekli kaygısı ile ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide anne sürekli kaygısı ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracılık rolü anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.05$; % 95 Güven Aralığı = [.01, .07]). Bu bulgu araştırmanın beşinci hipotezinin doğrulandığını göstermektedir. Dolaylı etkiler incelendiğinde büyükbaba sürekli kaygısı ile ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide anne sürekli kaygısı, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracılık rolü de anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.05$; % 95 Güven Aralığı = [.001, .019]). Araştırmanın bu bulgusu altıncı hipotezin doğrulandığını göstermektedir. Model 14 test edildikten sonra büyükanne sürekli kaygısı ile ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide anne sürekli kaygısı, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracı rolü incelenmiştir. Model 15 analiz edilmeden önce ölçme modeli test edilmiştir.

Şekil 40. Model 15'e ait ölçme modeli.

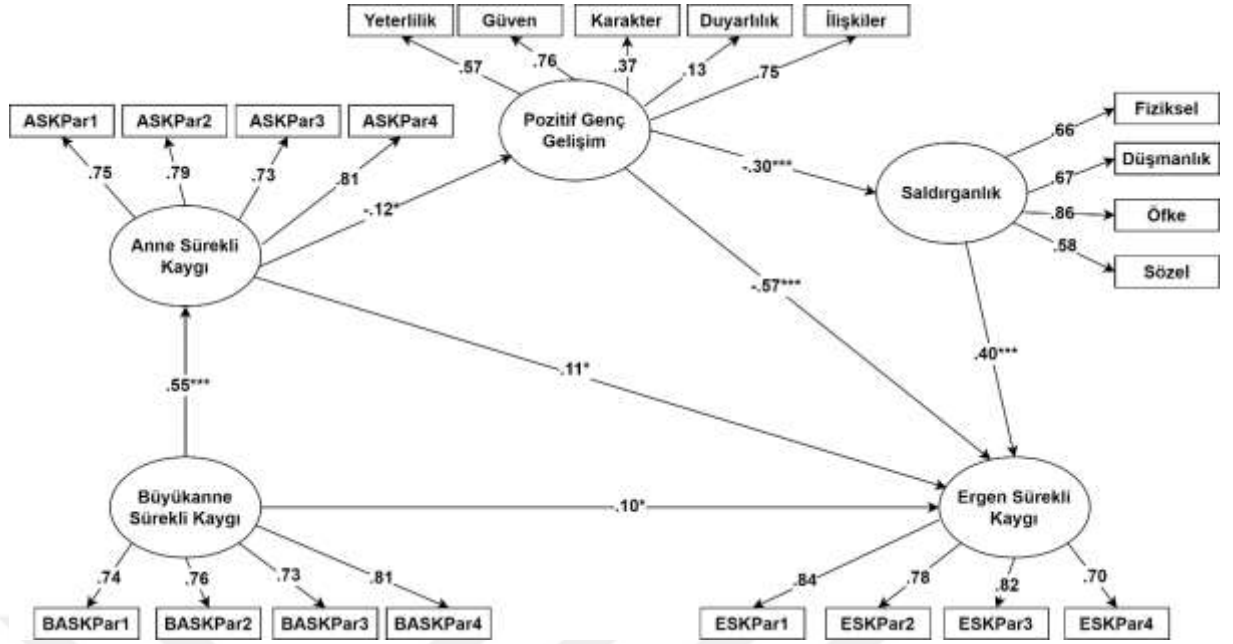
Model 15'e ait ölçme modelindeki gizil değişkenler arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Standardize edilmiş regresyon katsayılarının .26 ile .86 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçme modeline ait çarpıklık katsayıları -.66 ile .35 arasında değişirken basıklık katsayıları -.36 ile .46 arasında değişmektedir. Ayrıca örtük değişkenler arasındaki ilişkinin .90'dan küçük olması ölçme modelinin çoklu bağlantısallık probleminin olmadığını göstermektedir (Çokluk vd., 2016). Ölçme modelinin doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek için incelenen uyum iyiliği indeksleri ise şu şekildedir: $\chi^2 = 686.57$ $df = 179$, $\chi^2/df = 3.84$, $GFI = .88$, $AGFI = .84$, $CFI = .88$, $IFI = .89$, $TLI = .86$, $RMSEA = .08$, $SRMR = .07$. Ölçme modeline ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan

ve Şeşen, 2015). Sonuç olarak ölçme modeline ait değerler bu modelin yapısal eşitlik modelinde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Ölçme modeline ait çarpıklık ve basıklık katsayıları, standardize edilmiş regresyon katsayıları ile açıklanan varyanslar Tablo 32’de verilmiştir

Tablo 32. Ölçme modelinin çarpıklık, basıklık, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyans değerleri.

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	Açıklanan Varyans
Büyükanne Sürekli Kaygı				
BASKPar1	.01	.00	.74	.55
BASKPar2	-.36	-.08	.76	.57
BASKPar3	.08	-.09	.73	.54
BASKPar4	-.17	.02	.81	.66
Anne Sürekli Kaygı				
ASKPar1	.17	-.25	.75	.56
ASKPar2	.22	-.02	.79	.62
ASKPar3	.14	-.25	.73	.53
ASKPar4	-.00	-.24	.81	.65
Ergen Sürekli Kaygı				
ESKPar1	-.04	-.19	.84	.70
ESKPar2	.26	-.12	.78	.61
ESKPar3	.03	-.13	.82	.68
ESKPar4	.05	-.36	.71	.51
Pozitif Genç Gelişim				
Yeterlilik	-.22	-.05	.57	.32
Güven	-.61	-.09	.77	.59
Karakter	-.16	-.24	.38	.14
Duyarlılık	-.66	.46	.26	.07
İlişkiler	-.44	-.00	.76	.57
Saldırganlık				
Fiziksel	.35	-.35	.66	.43
Düşmanlık	-.22	-.23	.68	.47
Öfke	-.04	-.35	.86	.73
Sözel	.23	-.05	.58	.34

Ölçme modeli doğrulandıktan sonra Model 15 analiz edilmiştir. Model 15’e ait analiz bulguları Şekil 41’de verilmiştir.

Şekil 41. Model 15'e ait yapısal eşitlik modeli.

Analiz sonuçlarında öncelikle Model 15'in uyum iyiliği indeksleri incelenmiştir. Model 15'in uyum iyiliği indeksleri şu şekilde elde edilmiştir: $\chi^2 = 711.43$ $df = 182$, $\chi^2_{sd} = 3.91$, $GFI = .87$, $AGFI = .84$, $CFI = .88$, $IFI = .88$, $TLI = .86$, $RMSEA = .08$, $SRMR = .08$. Sonuç olarak Model 15'e ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Model uyum iyiliği indeksleri incelendikten sonra doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiştir.

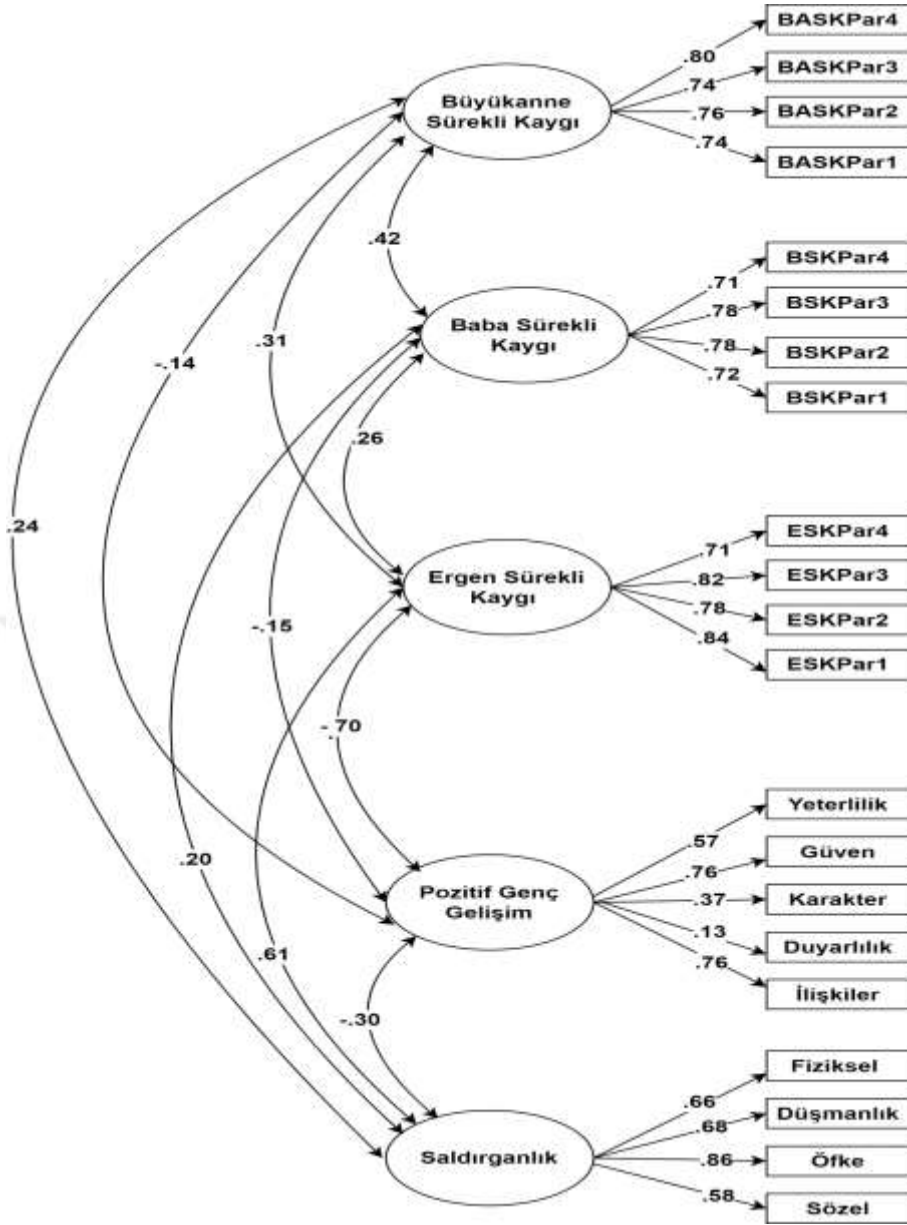
Yapısal eşitlik modelinde doğrudan etkiler incelendiğinde büyükanne sürekli kaygısının anne ($\beta = .55$; $p < .001$) ve ergen sürekli kaygısını ($\beta = .10$; $p < .05$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Anne sürekli kaygısının ergen sürekli kaygısını pozitif yönde yordadığı görülmektedir ($\beta = .12$; $p < .05$). Anne sürekli kaygısının ergen pozitif genç gelişimini negatif yönde yordadığı ($\beta = -.11$; $p < .05$) görülmektedir. Ergen pozitif genç gelişimi ise ergen sürekli kaygısını ($\beta = -.56$; $p < .001$) ve ergenin saldırganlığını ($\beta = -.30$; $p < .001$) negatif yönde yordadığı görülmektedir. Son olarak ise ergenin saldırganlığının ergen sürekli kaygısını ($\beta = .40$; $p < .001$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Model 15'te doğrudan etkiler incelendikten sonra dolaylı etkiler de incelenmiştir. Tablo 33'te dolaylı etkilere ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 33. Model 15'e ait aracılık sonuçları.

Indirect effects	β	LLCI	ULCI
Büyükanne sürekli kaygı → anne sürekli kaygı → Pozitif genç gelişim → Ergen sürekli kaygı	-.06*	.01	.09
Büyükanne sürekli kaygı → anne sürekli kaygı → Pozitif genç gelişim → Saldırganlık → Ergen sürekli kaygı	-.06*	.002	.022

*p<.05

Tablo 33 incelendiğinde büyükanne sürekli kaygısı ile ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide anne sürekli kaygısı ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracılık rolü anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.06$; % 95 Güven Aralığı = [.01, .09]). Bu bulgu araştırmanın beşinci hipotezinin doğrulandığını göstermektedir. Dolaylı etkiler incelendiğinde büyükanne sürekli kaygısı ile ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide anne sürekli kaygısı, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracılık rolü de anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.06$; % 95 Güven Aralığı = [.002, .022]). Araştırmanın bu bulgusu altıncı hipotezin doğrulandığını göstermektedir. Model 15 test edildikten sonra büyükanne sürekli kaygısı ile ergenin sürekli kaygısı arasındaki ilişkide baba sürekli kaygısı, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığın aracı rolleri incelenmiştir. Model 16 analiz edilmeden önce ölçme modeli test edilmiştir.

Şekil 42. Model 16'ya ait ölçme modeli.

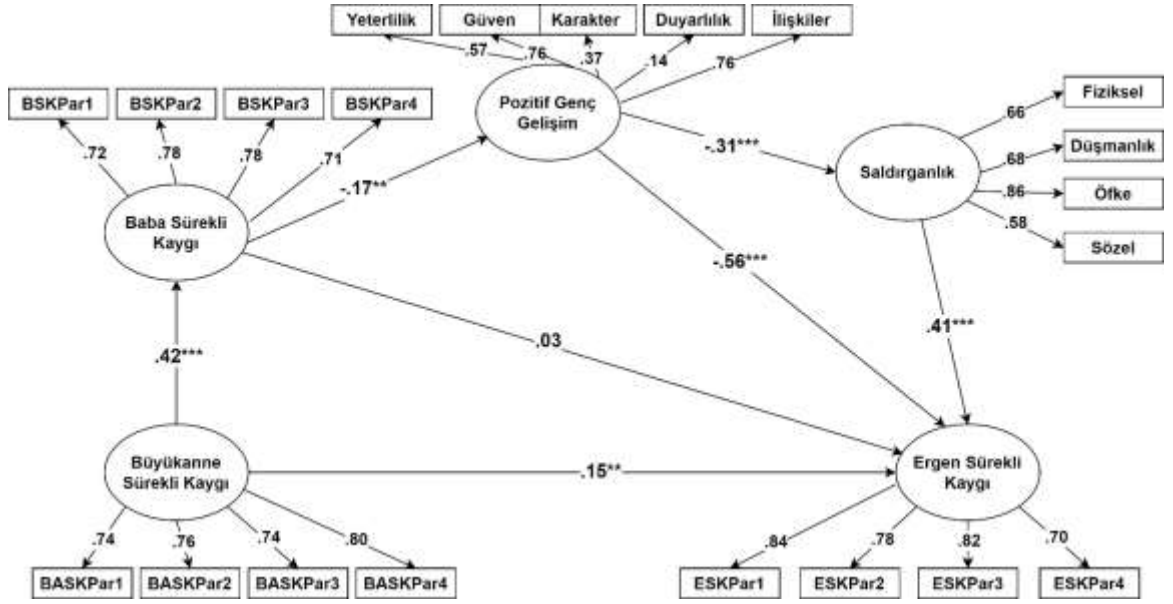
Model 16'ya ait ölçme modelinde gizil değişkenler arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Standardize edilmiş regresyon katsayılarının .26 ile .86 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçme modeline ait çarpıklık katsayıları -.66 ile .35 arasında değişirken basıklık katsayıları -.36 ile .46 arasında değişmektedir. Ayrıca örtük değişkenler arasındaki ilişkinin .90'dan küçük olması ölçme modelinin çoklu bağlantısallık probleminin olmadığını göstermektedir (Çokluk vd., 2016). Ölçme modelinin doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek için incelenen uyum iyiliği indeksleri ise şu şekildedir: $\chi^2 = 632.62$ $df = 179$, $\chi^2/df = 3.53$, GFI = .88, AGFI = .85, CFI = .89, IFI = .89, TLI = .87, RMSEA = .07, SRMR = .07. Ölçme modeline ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan

ve Şeşen, 2015). Sonuç olarak ölçme modeline ait değerler bu modelin yapısal eşitlik modelinde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Ölçme modeline ait çarpıklık ve basıklık katsayıları, standardize edilmiş regresyon katsayıları ile açıklanan varyanslar Tablo 34’te verilmiştir.

Tablo 34. Ölçme modelinin çarpıklık, basıklık, standardize edilmiş regresyon katsayıları ve açıklanan varyans değerleri.

Değişkenler	Çarpıklık	Basıklık	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	Açıklanan Varyans
Büyükanne				
Sürekli Kaygı				
BASKPar1	.01	.00	.74	.55
BASKPar2	-.36	-.08	.76	.57
BASKPar3	.08	-.09	.74	.55
BASKPar4	-.17	.02	.80	.65
Baba				
Sürekli Kaygı				
BSKPar1	.24	-.22	.72	.52
BSKPar2	.27	-.13	.78	.61
BSKPar3	.07	-.26	.78	.61
BSKPar4	.14	.39	.71	.50
Ergen				
Sürekli Kaygı				
ESKPar1	-.04	-.19	.84	.71
ESKPar2	.26	-.12	.78	.61
ESKPar3	.03	-.13	.82	.68
ESKPar4	.05	-.36	.71	.50
Pozitif				
Genç Gelişim				
Yeterlilik	-.22	-.05	.57	.33
Güven	-.61	-.09	.76	.58
Karakter	-.16	-.24	.38	.14
Duyarlılık	-.66	.46	.26	.07
İlişkiler	-.44	-.00	.76	.5
Saldırganlık				
Fiziksel	.35	-.35	.66	.44
Düşmanlık	-.22	-.23	.68	.46
Öfke	-.04	-.35	.86	.73
Sözel	.23	-.05	.58	.34

Ölçme modeli doğrulandıktan sonra Model 16 analiz edilmiştir. Model 16’nın analiz bulguları Şekil 43’te verilmiştir.

Şekil 43. Model 16'ya ait yapısal eşitlik modeli.

Analiz sonuçlarında öncelikle Model 16'nın uyum iyiliği indeksleri incelenmiştir. Model 16'nın uyum iyiliği indeksleri şu şekilde elde edilmiştir: $\chi^2 = 651.68$ $df = 182$, $\chi^2_{sd} = 3.58$, $GFI = .88$, $AGFI = .85$, $CFI = .89$, $IFI = .89$, $TLI = .87$, $RMSEA = .07$, $SRMR = .08$. Sonuç olarak Model 16'ya ait uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir (Bollen, 1989; Çokluk ve diğerleri, 2016; Kelloway, 1989; Marcoulides ve Schumacher, 2001; Meydan ve Şeşen, 2015). Model uyum iyiliği indeksleri incelendikten sonra doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiştir.

Şekil 43 incelendiğinde büyükanne sürekli kaygısının baba ($\beta = .42$; $p < .001$) ve ergen sürekli kaygısını ($\beta = .15$; $p < .01$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Baba sürekli kaygısının ergen sürekli kaygısını anlamlı düzeyde yordamadığı görülmektedir ($\beta = .04$; $p > .05$). Baba sürekli kaygısının ergenin pozitif genç gelişim düzeyini ise ($\beta = -.17$; $p < .01$) negatif yönde yordadığı görülmektedir. Ergenin pozitif genç gelişiminin ise ergen sürekli kaygısını ($\beta = -.55$; $p < .001$) ve ergenin saldırganlığını ($\beta = -.30$; $p < .001$) negatif yönde yordadığı görülmektedir. Son olarak ergenin saldırganlığının ergen sürekli kaygısını ($\beta = .41$; $p < .001$) pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Model 16'da doğrudan etkiler incelendikten sonra dolaylı etkiler de incelenmiştir. Tablo 35'de dolaylı etkilere ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 35. Model 16'ya ait aracılık sonuçları.

Indirect effects	β	LLCI	ULCI
Büyükanne sürekli kaygı → baba sürekli kaygı → Ergen sürekli kaygı	.01	-.02	.07
Büyükanne sürekli kaygı → baba sürekli kaygı → Pozitif genç gelişim → Ergen sürekli kaygı	-.07**	.03	.09
Büyükanne sürekli kaygı → baba sürekli kaygı → Pozitif genç gelişim → Saldırganlık → Ergen sürekli kaygı	-.07**	.01	.02

**p<.01

Tablo 35 incelendiğinde büyükanne sürekli kaygısı ile ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide baba sürekli kaygısı ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracılık rolü anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.07$; % 95 Güven Aralığı = [.03, .09]). Bu bulgu araştırmanın beşinci hipotezinin doğrulandığını göstermektedir. Dolaylı etkiler incelendiğinde büyükanne sürekli kaygısı ile ergen sürekli kaygısı arasındaki ilişkide baba sürekli kaygısı, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracılık rolü de anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.07$; % 95 Güven Aralığı = [.01, .02]). Araştırmanın bu bulgusu altıncı hipotezin doğrulandığını göstermektedir. Sonuç olarak araştırmanın beşinci ve altıncı hipotezlerini test etmek amacıyla Model 13, Model 14, Model 15 ve Model 16 olmak üzere dört yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Bu modellerde araştırmanın beşinci ve altıncı hipotezlerinin doğrulandığı bulgusuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, aile çatışmasının kuşaklar boyunca aktarılmasına dair bulgular alanyazında yer alan araştırmalar ve kuramsal bilgiler doğrultusunda tartışılmıştır. Daha sonra birinci kuşaktan üçüncü kuşağa aktarılmasında ikinci kuşak aile çatışması, ergenin pozitif genç gelişimi ve saldırganlığının aracılıkları hakkındaki bulgular tartışılmıştır. Aile çatışmasının kuşaklar boyunca aktarımı ele alındıktan sonra sürekli kaygının kuşaklar boyunca aktarımına dair bulgular, kuramsal bilgiler ve araştırmalar doğrultusunda tartışılmıştır. Daha sonra birinci kuşak sürekli kaygısının üçüncü kuşak sürekli kaygısına aktarılmasında ikinci kuşak sürekli kaygısı, ergenin pozitif genç gelişimi ve saldırganlığının aracılıkları tartışılmıştır. Bu bölümde daha sonra araştırma kapsamında elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Bu bölümde son olarak araştırmacılara, ruh sağlığı uzmanlarına, karar vericilere ve ebeveynlere yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma

Bu bölümde hipotezler sırasıyla ele alınmış ve tartışılmıştır. Araştırmanın birinci hipotezi birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışmasının aracılığının anlamlı olduğu ifadesidir. Bir başka ifadeyle araştırmanın birinci hipotezi aile çatışmasının kuşaklar boyunca aktarıldığını ifade etmektedir. Bu araştırmanın ilk hipotezini test etmek amacıyla dört farklı model analiz edilmiştir. Bu analizlere araştırmanın bulgular başlığından Model 1, Model 2, Model 3 ve Model 4'te ulaşılabilir. Yapılan analizler birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışmasının aracılık rolü anlamlı bulunmuştur. Sonuç olarak gerçekleştirilen analizler sonucunda araştırmanın birinci hipotezi doğrulanmıştır.

Bu araştırmanın dayandığı temel kuramlardan biri biyoekolojik kuramdır. Biyoekolojik kurama göre çocuklar yaşadıkları bağlam içindeki bireylerden etkilenerek gelişimlerini sürdürmektedir (Bronfenbrenner, 1979). Biyoekolojik model, çocuğun yaşadığı bağlamın çocuğun gelişimine doğrudan veya dolaylı etkileri bulunduğunu belirtmektedir (Olofson, 2017). Biyoekolojik modelde çocuğun gelişimini etkileyen önemli bağlamlardan biri ailedir. Bu modele göre birey, bağlamı etkilediği gibi bulunduğu bağlamdan da etkilenmektedir (Bronfenbrenner, 1977). Dolayısıyla bu modele göre ailede üyelerin yaşadıkları çatışmanın sadece çatışma içinde olan bireyleri etkilemediği söylenebilir. Ailedeki çatışma aynı zamanda

diğer aile üyelerini de etkileyebilir. Dolayısıyla bu kurama göre aile çatışmasının hem aile içinde üyeler arasında hem de kuşaklar boyunca aktarıldığı söylenebilir.

Bu araştırmada aile çatışmasının kuşaklar boyunca aktarıldığı bulgusu sosyal öğrenme kuramına göre açıklanabilir. Sosyal öğrenme kuramı bireyin çevresindeki bireyleri gözlemleyerek davranışları öğrendiğini belirtmektedir (Bandura, 1978). Bireyin doğumundan itibaren en çok etkileşim içinde olduğu sosyal gruplardan biri ailesidir. Aile ortamı açık iletişimi ve uyumu içerebildiği gibi çatışma da içerebilmektedir (Kavikondala vd., 2016; Martin-Biggers vd., 2018). Çatışma, her ailede görülebilen doğal bir durumken çocuklar çatışmayı yaşama, çatışmayı çözme ve çatışmayı ilişkilerinde yönetme biçimlerini aile üyelerini gözlemleyerek öğrenebilmektedir. Nitekim araştırmalar bireylerin romantik ilişkilerindeki çatışmayı çözme yöntemleriyle kendi ailelerindeki çatışma çözme yöntemlerinin benzer olduğunu göstermektedir (Woszidlo ve Kunkel, 2017). Dolayısıyla çatışmalı bir ailede yaşayan birey, çatışmayı içeren davranışları ailesinden gözlemleyerek öğrenebilir. Bundan dolayı sosyal öğrenme kuramına göre aile çatışmasının önceki kuşaklardan sonraki kuşaklara doğru aktarılabilirdiği söylenebilir.

Bu araştırmada aile çatışmasının kuşaklar boyunca aktarıldığına yönelik bulgu Bowen'in kuramı ile desteklenebilir. Bowen'in kuramındaki temel kavramlardan biri üçgen oluşturmadır. Üçgen oluşturma ailedeki iki üye arasındaki problemin çözümü için üçüncü bir üyenin probleme dahil edilmesidir (Willis, 2021). Üçüncü kişinin dahil edilmesi problemin çözülmesine katkı sağlarken aynı zamanda üçüncü kişinin de probleminden etkilenmesine yol açabilmektedir (Kerr ve Bowen, 1988). Bundan dolayı üçgen oluşturma köken ailedeki aile üyeleri veya önceki kuşaklardaki aile üyeleri ile yaşanan çatışmanın aktarılabilirdiğini belirttiği söylenebilir. Bowen'in kuramının temel kavramlarından bir diğeri çok kuşaklı aktarım sürecidir (Rosen vd., 2001). Bu kavram ile ailedeki iletişim kalıplarının veya yaşanan bazı problemlerin bir kuşaktan sonraki kuşaklara aktarıldığı belirtilmektedir (Kerr ve Bowen, 1988). Dolayısıyla bu kavramdan yola çıkarak ailedeki çatışmanın aile üyeleri tarafından sonraki nesilere aktarılabilirdiği söylenebilir. Örneğin bir ailede önceki kuşaktan sonraki kuşaklara aktarılan ve çatışmaya yol açabilecek iletişim kalıpları bulunabilir. Bununla birlikte bazı ailelerde yine kuşaktan kuşağa aktarılan etkili olmayan çatışma çözme yöntemleri bulunabilir. Sonuç olarak bu araştırmanın bulgularından olan aile çatışmasının kuşaklar boyunca aktarıldığı bulgusu Bowen'in kuramıyla da desteklenmektedir.

Birinci hipotez, kuramsal altyapının yanı sıra önceki araştırmalar tarafından da desteklenmektedir. Örneğin, Rothenberg ve diğerleri (2016a) boylamsal bir çalışmayla aile çatışmasının kuşaklar boyunca aktarımını incelemişlerdir. Çalışmalarında birinci nesil-ikinci nesil aile çatışmasının ikinci nesil-üçüncü nesil aile çatışmasıyla pozitif ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Capaldi ve diğerleri (2008) ise negatif disiplinin kuşaklar arası aktarımını incelemişlerdir. Negatif disiplinin, aile üyeleri arasında çatışmaya yol açabileceği düşünüldüğünde aile çatışması aktarımını destekleyeceği düşünülmektedir. Capaldi ve diğerleri (2008) birinci neslin, çocukları ile ilişkilerinde negatif disiplin yöntemi kullanmaları ile ikinci nesildekilerin kendi çocuklarına negatif disiplin yöntemi kullanmaları arasında ilişki bulmuşlardır. Bu bulgu negatif disiplinin bir kuşaktan diğerine aktarıldığını göstermektedir. Rothenberg ve diğerleri (2017) bir başka araştırmada boylamsal yöntem kullanarak aile çatışması aktarımını incelemişlerdir. Bu araştırmada birinci nesil ile ikinci nesil arasındaki çatışma puanı, birinci nesil anne, birinci nesil baba ve ikinci nesil ergen puanları ile elde edilmiştir. İkinci nesil ile üçüncü nesil arasındaki aile çatışması ise ikinci nesildeki ebeveyn, ikinci nesildeki ebeveynin partneri ve üçüncü nesildeki çocuk puanları ile elde edilmiştir. Sonuç olarak araştırmalarında birinci nesil-ikinci nesil aile çatışması ile ikinci nesil-üçüncü nesil aile çatışması arasında pozitif ilişki elde edilmiştir. Araştırmacılar bulgularını aile çatışmasının kuşaklar boyunca aktarıldığı şeklinde açıklamışlardır.

Aile çatışması, ebeveyn çocuk ilişkilerinde karşılaşılan bir durumdur. Nitekim, Conger ve diğerleri (2013) ebeveynlerinden sert ebeveynlik tutumuna maruz kalanların, kendi çocuklarına sert ebeveynlik sergileyip sergilemediğini araştırmışlardır. Yani sert ebeveynlik tutumunun bir kuşaktan diğerine aktarılmasını incelemişlerdir. Sert ebeveynliği ise çocuğa karşı öfkeli olma ve fiziksel saldırganlık gibi aile çatışmasının öğeleriyle incelemişlerdir. Dolayısıyla bu araştırma aile çatışması aktarımı hakkında da ipuçları verebilecek niteliktedir. Araştırmada 1. neslin sert ebeveynlik tutumunun 2. neslin sert ebeveynlik tutumunu pozitif yönde yordadığı görülmüştür. Sonuç olarak araştırmada ebeveynlerinin sert ebeveynlik tutumuna sahip olduğu ikinci nesildeki bireylerin (1. Neslin çocukları; 3. Neslin ebeveynleri) kendi çocuklarına sert ebeveynlik uygulama riskinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka araştırmada sert ebeveynliğin kuşaklar arası aktarımı ele alınmıştır. Araştırmada, birinci kuşak ebeveynlerin sert ebeveynlik tutumları, ikinci kuşak ebeveynlerin sert ebeveynlik tutumlarını pozitif yönde yordamıştır (Neppl vd., 2020). Benzer şekilde Bailey ve diğerleri (2009) de sert ebeveynlik tutumunun birinci nesilden ikinci nesile aktarıldığını yaptıkları araştırmada belirtmişlerdir. Alanyazındaki bir başka araştırmada ebeveyn-çocuk ilişkisi aktarımı boylamsal bir çalışmayla

incelenmiştir (Brook vd., 2012). Bu çalışmada veriler ikinci nesildeki bireylerden toplanmıştır. İkinci nesildeki bireyler kendi ebeveynleri ve kendi çocuklarıyla olan ilişkisini belirtmiştir. Çalışmada ikinci nesildeki bireylerin kendi ebeveynleriyle olan olumlu ebeveyn çocuk ilişkisiyle, kendi çocuklarıyla olan olumlu ebeveyn çocuk ilişkisinde süreklilik bulunmuştur. Bu araştırma ve yukarıda verilen araştırma sonuçları aile etkileşimlerinin kuşaklar boyunca aktarılabildiğini göstermektedir. Bir başka ifadeyle bireyler yetiştikleri ailede maruz kaldıkları aile içi etkileşim kalıplarının benzerlerini; yetişkin olduklarında kurdukları kendi ailelerinde de devam ettirmeye meyillidirler (Rothenberg vd., 2016). Sonuç olarak yapılan araştırmalar ailedeki olumsuz etkileşimlerin nesiller boyunca aktarıldığını göstermektedir.

Bu araştırmanın ikinci hipotezi birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşaktaki aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışması ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracı rolünün incelenmesidir. Bu araştırmanın ikinci hipotezini test etmek amacıyla dört farklı model analiz edilmiştir. Bu analizlere araştırmanın bulgular başlığından Model 5, Model 6, Model 7 ve Model 8’de ulaşılabilir. Analizler sonucunda birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışması ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracı rolünün anlamlı ve negatif yönlü olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Başka bir ifadeyle birinci kuşak ve ikinci kuşaktaki aile çatışması yüksek olsa bile pozitif genç gelişime sahip olan ergenlerin aile çatışma algısı yaşama riski düşüktür. Araştırmanın bu bulguları aile çatışmasının önceki nesillerden sonraki nesillere aktarıldığını ortaya koyan araştırmalarla tutarlı görülmektedir (Rothenberg vd., 2016; Rothenberg vd., 2017).

İkinci hipotez kapsamında elde edilen bulgulardan bir diğeri aile çatışmasının ergenin pozitif genç gelişim düzeyini negatif yordamasıdır. Aile ilişkilerinde problem olan ergenlerin pozitif genç gelişimleri sekteye uğrayabilmektedir (Mackova vd., 2019). Çatışmalı bir ailede yetişmek bireyin pozitif gelişimini sekteye uğrattığı araştırmacılar tarafından ortaya koyulmuştur. Nitekim, ailedeki kriz ile pozitif genç gelişimin birlikte ele alındığı bir araştırmada ailedeki krizle pozitif genç gelişimin negatif yönlü ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Mackova vd., 2019). Gençlerle yapılan bir araştırmada da ebeveynleriyle çatışma yaşadığını bildirenlerin pozitif duygulanım ve aile doyumun düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte çatışma seviyesinin artmasıyla negatif duygulanım ve somatik sıkıntının artmasının ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Lee vd., 2005). Bu araştırma bir yönüyle aile çatışmasının pozitif genç gelişimi destekleyen özelliklere ket vurduğunu; pozitif genç gelişimi düşüren özellikleri ise arttırdığını ortaya koymaktadır. Bir başka araştırmada

ebeveyn ile ergen arasındaki çatışmanın yetişkinlik dönemindeki depresyonu öngörüp öngörmediği incelenmiştir. Bu araştırmada ergenlik döneminde depresyon problemi bildiren ve bildirmeyen iki grup bireyde aile çatışmasının yetişkinlik dönemindeki depresyonla ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda ergenlik döneminde depresyon problemi bildiren bireylerin ebeveynleriyle şiddetli çatışma yaşamaları yetişkinlik dönemindeki depresyonla ilişkili bulunmuştur. Ergenlik döneminde depresyon problemi yaşamadığını bildiren bireylerde de ebeveynlerle yaşanan şiddetli çatışmanın yetişkinlikte depresyon için risk faktörü olduğu görülmüştür (Alaie vd., 2020). Sonuç olarak bu araştırma bulgusu aile çatışmasının bireylerde psikolojik problemleri tetikleyebildiğini göstermektedir. Bu durum aile çatışmasının bireylerin pozitif genç gelişimlerine zarar verebildiği şeklinde yorumlanabilir. Ergenin pozitif genç gelişime sahip olduğunun göstergelerinden biri prososyal davranışlar sergilemesidir (Catalano vd., 2004). Ancak yüksek çatışmanın olduğu ailelerde yetişen çocuklar davranış problemleri yaşayabilmektedir (Xerxa vd., 2020). Aile çatışması ilerleyen yıllardaki davranış problemlerinin ortaya çıkması açısından risk faktörüdür (Ramos vd., 2005). Bununla birlikte ebeveyn ile çocuk çatışması ve ebeveynler arasındaki çatışmanın çocuğun uyumunu düşürdüğüne dair araştırma bulgusu mevcuttur (Acock ve Demo, 1999). Bundan dolayı hem birinci kuşak hem de ikinci kuşaktaki aile çatışmasının ergenin pozitif genç gelişimini negatif yönde yordadığı bulgusuna ulaşılmış olabilir.

İkinci hipotez kapsamında elde edilen bir diğer bulgu ergenin pozitif genç gelişiminin ergenin aile çatışmasını negatif yordamasıdır. Ergenin pozitif genç gelişime sahip olduğunun göstergelerinden biri duyarlılıktır (Lerner vd., 2005; Shek vd., 2019). Pozitif genç gelişime sahip olan bir ergen duyarlılığa sahiptir ve kişiler arası ilişkilerinde empati ve sempati becerileri sergileyebilmektedir (Bowers vd., 2010; Lerner vd., 2005). Dolayısıyla duyarlılık sahibi olan bireyin empati becerisinin yüksek olacağı ve aile üyeleriyle olumlu sosyal ilişkiler kuracağı söylenebilir. Ergenin pozitif genç gelişime sahip olduğunun göstergelerinden bir diğeri sosyal yeterliliklere sahip olmasıdır (Shek vd., 2019). Sosyal yeterlilikler arasında aile başta olmak üzere sosyal ortamlarda çatışma ve problem çözme becerisine sahip olması gösterilebilir (Lerner vd., 2005). Problem çözme becerisine sahip birey sosyal ortamlarda karşılaştığı sorunları daha etkili şekilde çözebilmektedir (Baltacı ve Hamarta, 2013; Hamarta, 2009). Bundan dolayı sosyal yeterliliklere sahip olan ergenin aile üyeleriyle yaşadığı problemleri etkili şekilde çözeceği ve daha az çatışma yaşayacağı söylenebilir.

Pozitif genç gelişim özelliklerine sahip olmak riskli durumlar ve davranışlar açısından koruyucu role sahiptir (Sanders vd., 2015). Örneğin, Sun ve Shek, (2010) yaptıkları araştırmada pozitif genç gelişim ile problem davranışlar, problemlili davranışta bulunmaya yönelik niyet, suçluluk ve madde bağımlılığı gibi psikolojik problemlerin negatif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Pozitif genç gelişim sosyal, duygusal, davranışsal yeterlilik, karakter güçlerine sahip olmak, duyarlılık ve olumlu sosyal ilişkiler gibi özellikleri içinde barındırmaktadır (Catalano vd., 2004; Catalano vd., 2014; Lerner vd., 2005). Dolayısıyla pozitif genç gelişim özelliklerine sahip olmak ergenlerin karşılaştıkları sorunları daha kolay çözebilmelerini sağlamaktadır. Bundan dolayı bu araştırmada ergenin pozitif genç gelişiminin ergenin aile çatışmasını negatif yordadığı sonucuna ulaşılmış olabilir. Yine bundan dolayı birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışması ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracılık rolünün anlamlı ve negatif yönlü bulunduğu söylenebilir.

Bu araştırmanın üçüncü hipotezi birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşaktaki aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışması, ergenin pozitif genç gelişimi ve saldırganlığının seri aracı rolünün incelenmesidir. Bu araştırmanın üçüncü hipotezini test etmek amacıyla dört farklı model analiz edilmiştir. Bu analizlere araştırmanın bulgular başlığından Model 5, Model 6, Model 7 ve Model 8’de ulaşılabilir. Üçüncü hipotez kapsamında birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışması, ergenin pozitif genç gelişimi ve saldırganlığının seri aracı rolü anlamlı ve negatif bulunmuştur. Aile, ergenlerin sağlıklı gelişim süreci geçirmelerinde temel faktörlerden biridir. Aile, nesiller boyunca aktardığı etkileşim şekilleri aracılığıyla gençlerin pozitif gelişimlerini destekleyebilir (Morrisey ve Werner-Wilson, 2005). Aileler, çocuğun gelişimine olumlu katkı sağlayabilirken, gelişimini sekteye uğratma riski de barındırmaktadır. Benson ve diğerleri (2011) ergenlerin pozitif gelişimlerini 40 gelişimsel alanda açıklamıştır. Benson’un belirttiği gelişim alanlarından biri de destektir. Destek gelişim alanı ile aile desteği ve olumlu aile iletişiminin ergenin pozitif genç gelişimine katkı sunduğu belirtilmektedir (Benson vd., 2011). Benson’un kuramına göre aile desteği alan ve ailesinde olumlu iletişime sahip olan ergenlerin pozitif genç gelişim düzeyleri yükselecektir. Bununla birlikte ailede çatışmanın varlığının ergenin pozitif genç gelişimini düşüreceği söylenebilir (Mackova vd., 2019). Bu araştırmada da aile çatışmasının ergenin pozitif gelişim düzeyini düşürdüğü görülmektedir.

Bu araştırmanın dayandığı temel kuramlardan bir diğeri Lerner'in pozitif genç gelişim kuramıdır. Lerner'in kuramında ergenin pozitif gelişime sahip olmasında ebeveyn ile ergen arasındaki ilişki önemli görülmektedir. Lerner, olumlu aile ilişkilerinin ergenin pozitif gelişimine destek verdiğini belirtmektedir (Lerner, 2005). Bununla birlikte aile çatışmasının çocuğun bilişsel, duygusal, sosyal ve fizyolojik alanlardaki gelişimlerine zarar verdiğini bilinmektedir (Cummings ve Davies, 2002). Yapılan birçok araştırma da bu bilgiyi desteklemektedir. Örneğin Mackova ve diğerleri (2019) ergenlerle yaptıkları araştırmada ailede yaşanan kriz ile ergenlerin pozitif genç gelişim düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu araştırmada ailede kriz olma durumuyla pozitif genç gelişim düzeyi arasında negatif ilişki elde edilmiştir. Bu bulgu ailede krizin artmasının ergenin pozitif gelişim düzeyinin düşürebildiği şeklinde yorumlanabilir. Nitekim araştırmacılar da ebeveyn çatışmasını da içeren aile krizinin ergenin pozitif genç gelişimini tehlikeye atabileceğini belirtmişlerdir. Bir başka araştırmada ise eşler arasındaki evlilik çatışmasının karşılıklı olarak düşmancıl yöntemlerle çözülmeye çalışıldığında çocuklarda olumsuz sonuçlar (içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri) ortaya çıkarttığı bulunmuştur (Katz ve Gottman, 1993).

Aile çatışmasının bir diğer türü ebeveyn ergen arasındaki çatışma olarak gösterilebilir. Ebeveyn ergen çatışması aile işlevselliğinin özellikleriyle negatif ilişkili bulunmuştur (Li vd., 2014). Bir başka ifadeyle aile çatışmasının artması aile işlevselliğini düşürebilir. Aile işlevselliğinin ergenlerin pozitif genç gelişim düzeyiyle pozitif ilişkisi düşünüldüğünde, ailede işlevselliği düşüren aile çatışmasının ergenin pozitif genç gelişimini düşürdüğü söylenebilir (Mackova vd., 2019). Cummings ve diğerleri (2015) ergenin algıladığı aile çatışması ile ergen uyumsuzluğu arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmada ergenin aile çatışması algısıyla davranış problemleri arasında pozitif ilişki elde edilmiştir. Bu araştırmaya göre ergen ne kadar çok aile çatışması algırsa ergen uyumsuzluğu da o derece artmaktadır. Eichelsheim ve diğerleri (2010) de bezner şekilde yüksek düzeyde aile olumsuzluğunun yüksek düzeyde ergen suçlu davranışı ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Sonuç olarak, aile çatışması yaşamak bireyin psikolojik ve fiziksel kaynaklarını aile çatışmasından kendini korumaya harcamasına neden olabilmektedir. Psikolojik ve fiziksel kaynakların bu şekilde kullanılması ise ergenin gelişimini sürdürmesini engelleyebilmektedir (Davies vd., 2002). Dolayısıyla bu araştırmanın üçüncü hipotezinin test edilmesi sonucunda elde edilen aile çatışmasının ergenin pozitif genç gelişimini negatif yordadığı bulgusu önceki araştırma bulgularıyla tutarlıdır.

Üçüncü hipotez kapsamında ulaşılan bir diğer bulgu ergenin pozitif genç gelişiminin saldırganlığını negatif yönde yordadığıdır. Araştırmadaki bu bulgu pozitif genç gelişimin saldırganlığı negatif yönde yordadığı sonucuna ulaşan önceki araştırma bulgularıyla tutarlıdır (Benson ve Scales, 2009). Ayrıca farklı ülkelerde yapılan araştırmalarda pozitif genç gelişim özelliklerinin şiddeti de negatif yordadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Örneğin, yapılan bir araştırmada pozitif genç gelişim özelliklerine sahip olma Kolombiya ve Peru'daki gençlerin şiddet gösterme düzeyini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır (Manrique-Millones vd., 2021). Benzer şekilde pozitif genç gelişimin şiddeti azaltmaya yarayıp yaramadığını belirlemek amacıyla 16 çalışmanın incelendiği bir çalışma yapılmıştır (Bonell vd., 2015). Araştırmada pozitif genç gelişimin ergenlerin şiddet davranışlarında bulunmalarına karşı tampon görevi gördüğü belirtilmiştir. Bir başka araştırmada ise yaşları 10 ile 18 arasında değişen katılımcılar ile pozitif genç gelişim ve suçlu davranışlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada pozitif genç gelişim ile suçlu davranışlar arasında negatif yönde ilişki elde edilmiştir. Ayrıca pozitif genç gelişim düzeyi yüksek olan katılımcıların tutuklanma olasılıkları daha düşük olarak bulunmuştur (Johnson vd., 2020). Ergenlerde pozitif genç gelişim düzeyinin saldırganlıkla ilişkisi araştırılırken zorbalıkla ilgili araştırmalar da incelenebilir. Zira zorbalık da saldırganlık davranışlarını içerebilmektedir (Aydın vd., 2020; Eraslan Çapan vd., 2020; Hilliard vd., 2015). Bundan dolayı pozitif genç gelişim ile zorbalık arasındaki ilişkisinin pozitif genç gelişimle saldırganlık arasındaki ilişki hakkında ipucu verebilmektedir. Kozina ve Pivec (2020) de lise ve üniversite öğrencileriyle yaptıkları araştırmada pozitif genç gelişimin sözel zorbalık davranışlarına etkisini incelemişlerdir. Araştırmalarında bu araştırmanın da temellendirildiği Lerner'in 5C pozitif genç gelişim modeline ait ölçme aracı kullanmışlardır. Sonuç olarak karakter, duyarlılık ve ilişki alt boyutlarıyla zorbalık davranışlarında bulunma arasında negatif yönde ilişkiler elde edilmiştir. Ayrıca Benson'un pozitif genç gelişim özellikleri olarak belirttiği destek, güçlendirme, öğrenme arzusu, pozitif değerler ve sosyal yeterlilik ile sözel zorbalık arasında da negatif yönde ilişki bulunmuştur (Kozina ve Pivec, 2020). Bulgaristan'da ise ergenlerde fiziksel saldırganlık ve zorbalık üzerinde pozitif genç gelişimin yordayıcılığı incelenmiştir. Pozitif genç gelişimin alt boyutlarından olan güvenin, fiziksel kavgaya karışmayı anlamlı düzeyde ve negatif yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ergenlerin zorbalık yapması üzerinde pozitif genç gelişimin alt boyutlarından karakter ve güvenin anlamlı düzeyde ve negatif yordayıcılığı olduğu görülmüştür (Alexandrova-Karamanova, 2022). Endonezyada ergenlerle yapılan araştırmada da pozitif genç gelişimin karakter alt boyutunun zorbalık davranışlarında bulunmayı negatif yönde yordadığı bulunmuştur (Latifa vd., 2018). Son olarak, Lerner ve arkadaşları (2013) pozitif genç gelişimin yüksek olmasının daha düşük riskli/sorunlu

davranışlarla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak bu araştırmanın üçüncü hipotezi kapsamında elde edilen pozitif genç gelişimin saldırganlığı negatif yordadığı bulgusu birçok araştırma tarafından desteklenmektedir. Bu durumun nedeni pozitif genç gelişime sahip olan ergenlerin kişiler arası ilişkilerindeki problemleri saldırganlık eylemlerinde bulunmadan etkili şekilde çözüme becerisine sahip olması olabilir. Ayrıca pozitif genç gelişime sahip ergenlerin kişiler arası ilişkilerinde empati sergileyebilmesi saldırganlık davranışlarını önlediği söylenebilir.

Ergenlerde saldırganlığı önlemek tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de toplum ruh sağlığı açısından önemlidir. Ergenlerde saldırganlık yaygın bir şekilde karşılaşılmaktadır. Örneğin, İstanbul'daki liselerde öğrenim gören öğrencilerin son 12 ayda en az bir kere şiddete maruz kalma ve şiddet uygulama yaygınlıkları lise türlerine göre incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre düz lisede öğrenim gören öğrencilerin %12.8'i; meslek lisesindekilerin %14.9'u ve Anadolu lisesindekilerin %12'si son 12 ayda en az bir kere şiddete maruz kaldıklarını belirtmiştir. Şiddet uygulama düzeylerine göre ise düz lisede öğrenim gören öğrencilerin % 24.5'i; meslek lisesindekilerin % 26.9'u ve Anadolu lisesindekilerin %23.1'i son 12 ayda en az bir kere şiddet uyguladığını bildirmiştir (Ünlü vd., 2013). Türkiye'de saldırganlığın yaygınlığını belirlemeye çalışan bir başka çalışmada ilkökul öğrencileri üzerinde çalışılmıştır. Araştırmada, öğrencilerin %40'ının fiziksel bir kavgaya karıştığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin %20'sinin grup halindeki kavgaya karıştığı sonucuna da ulaşılmıştır (Uz Baş ve Topçu Kabasakal, 2010). Birçok ülkede yapılan araştırmalar da saldırganlığın yaygın bir şekilde görüldüğünü göstermektedir (Bucur vd., 2020; Fernandez-Fuertes ve Fuertes, 2010; Kann vd., 2015). Saldırganlık, fiziksel sağlık sorunları (Munoz-Rivas vd., 20017); psikolojik sağlık sorunları (Chung vd., 2019; Jenkins vd., 2013), suçluluk (Van der Graff vd., 2012) ve intiharla ilişkili davranışlarla (Hartley vd., 2018) bağlantılıdır. Bundan dolayı bu çalışmada pozitif genç gelişimin ergenlerde saldırganlığı negatif yönde yordadığı sonucu önem arz etmektedir. Ergenlerin pozitif genç gelişim temelli psikolojik danışma müdahaleleriyle ergenlerde saldırganlık önlenebileceği söylenebilir. Ayrıca bu çalışmada ergenlerde saldırganlığın aile çatışmasını pozitif yönde yordadığı da görülmektedir. Dolayısıyla ergenlerde saldırganlığın azaltılmasının aile çatışmasını da düşüreceği söylenebilir.

Bu araştırmanın üçüncü hipotezi kapsamında ergenlerde saldırganlığın ergenin aile çatışmasını pozitif yönde yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgunun alanyazındaki aile çatışması ile saldırganlık arasında pozitif ilişkinin olduğu sonucuna ulaşan araştırma

bulgularıyla uyumlu olduğu söylenebilir (Karriker-Jaffe vd., 2013; Tanaka vd., 2010). Nitekim Sharma ve Sangwan (2016) aile çevresi ile ergenlerde saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmalarında aile çatışması ile saldırganlık arasında pozitif ilişki elde etmişlerdir. Bir başka araştırmada ise yaşları 17 ile 22 arasında değişen katılımcılarla aile çatışması ve saldırganlık arasındaki ilişki ele alınmıştır. Bu araştırmada da aile çatışması ile saldırganlık arasında pozitif yönde ilişkiler bulunmuştur (Singh, 2011). Birçok araştırma bulgusu da ergenlerde saldırganlıkla aile çatışması arasında pozitif yönde ilişkiler elde etmiştir (Thakur ve Grewal, 2021; Tanaka vd., 2010). Bu araştırmada da birinci ve ikinci kuşak aile çatışması ile ergenin saldırganlığı arasında anlamlı düzeyde ilişkiler bulunmuştur. Bu durum aile ilişkilerinde yaşanan problemlerin ergenlerin diğer sosyal ilişkilerinde saldırganlık göstermesine yol açabileceğine dair bulgularla uyumaktadır (Kauten vd., 2015; Wadsworth ve Compas, 2002). Aile çatışmasıyla saldırganlık arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada aile çatışması ile saldırganlık arasındaki ilişki boylamsal yöntemle ele alınmıştır (Fikkers vd., 2013). Aynı zaman diliminde yapılan ölçümde aile çatışması ile saldırganlık arasında pozitif yönde ilişki elde edilmiştir. Bununla birlikte birinci zaman dilimindeki aile çatışması ile ikinci zaman dilimindeki (birinci zamandaki ölçüm ile ikinci zamandaki ölçüm arasında dört ay bulunmakta) saldırganlık arasında da pozitif ilişki elde edilmiştir. Sonuç olarak aile çatışmasının varlığının ilerleyen zamanlarda saldırganlığa yol açabileceği düşünülebilir. Bir başka ifadeyle çatışmalı bir aile ergenin saldırganlık davranışı göstermesi açısından risk faktörüdür. Bununla birlikte bu araştırmada ergenin saldırganlığının ailesinde çatışmayı pozitif yönde yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgu, ergenin diğer kişiler arası ilişkilerdeki saldırganlığının aile içinde çatışmaya yol açmasından kaynaklanabilir. Ebeveynler, çocuklarının sosyal bağlamlardaki saldırganlıklarından dolayı evlilik çatışması yaşayabilir. Bu çatışma zaman zaman ebeveyn çocuk çatışmasına evrilebilir. Bir başka ifadeyle aile çatışması ve ergenin saldırganlığı birbirini karşılıklı etkileyen faktörler olabilir.

Bu araştırmanın üçüncü hipotezi kapsamında son olarak birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışması, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracılığının anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Seri aracılığın negatif olması önceki kuşaklarda yaşanan aile çatışması sonraki kuşaklara aktarılsa da pozitif genç gelişimin ergenlerde saldırganlığı ve aile çatışmasını düşürmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Önceki kuşaklardan aktarılan aile çatışması ergenlerde saldırganlık ve aile çatışmasını arttırabilse de pozitif genç gelişime sahip olmak ergenlerde önceki

kuşaklardan gelen aile çatışmasının olumsuz etkilerine karşı tamponlayıcı role sahip olduğundan seri aracılık negatif yönlü bulunmuş olabilir.

Bu araştırmanın dördüncü hipotezi kapsamında sürekli kaygının kuşaklar boyunca aktarılıp aktarılmadığı incelenmiştir. Bu araştırmanın dördüncü hipotezini test etmek amacıyla dört farklı model analiz edilmiştir. Bu analizlere araştırmanın bulgular başlığından Model 9, Model 10, Model 11 ve Model 12’de ulaşılabilir. Dördüncü hipotez kapsamında analiz edilen modeller incelendiğinde birinci kuşak sürekli kaygısı ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı arasındaki ilişkide ikinci kuşak sürekli kaygısının aracı rolünün anlamlı olduğu görülmektedir. Araştırmada elde edilen bu bulgu önceki araştırmaların bulgularıyla örtüşmektedir. Örneğin, Podina ve diğerleri (2013) kaygının aktarımını inceledikleri araştırmalarında annenin sosyal kaygısı ile çocuğun kaygı semptomları arasındaki bağlantıyı incelemişlerdir. Araştırmada annenin sosyal kaygısı çocuğun kaygı semptomlarıyla pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Ayrıca annenin sosyal kaygısının çocuğun kaygı semptomlarını pozitif yönde yordadığı da görülmüştür. Bir başka araştırmada ebeveynlerin DSM-IV’e göre kaygı semptomları göstermesi, çocukların DSM-IV’e göre kaygı semptomları göstermesini yordamıştır. Ayrıca ebeveynde DSM IV’e göre kaygı belirtisinin görülmesi çocukta; panik belirtileri, agorafobi, özgül fobi ve yaygın kaygının görülme riskini artırdığı görülmüştür (Adolph, 2020). Bir başka araştırmada ise ebeveynlerinde panik bozukluk olan çocukların 10 yıllık takiplerinde psikopatoloji geliştirme riskleri incelenmiştir. Bu araştırma sonucunda ebeveynlerin panik bozukluğa sahip olması çocuklarda panik bozukluk, çoklu anksiyete bozuklukları, agorafobi ve sosyal fobi gibi psikolojik bozuklukların görülme riskini arttırdığı görülmüştür (Hirshfeld-Becker vd., 2012). Uluslararası alanyazındaki birçok araştırma da kaygının nesiller boyunca aktarıldığını göstermektedir (Aktar vd., 2019; Biederman vd., 2006; Liu vd., 2021). Kaygının ebeveynlerden çocuklara aktarılıp aktarılmadığı Türkiye’de yapılan araştırmalarda da ele alınmıştır. Bu araştırmaların birinde annenin durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri ile ergenin durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir (Boğday vd., 2021). Araştırmada annenin sürekli kaygı düzeyi ile ergenin sürekli kaygı ve durumluk kaygı düzeyleri arasında pozitif ilişki elde edilmiştir. Ayrıca annenin durumluk kaygı düzeyi ile ergenin sürekli kaygı ve durumluk kaygı düzeyleri arasında da pozitif ilişki elde edilmiştir. Meta analiz yöntemini kullanarak kaygının kuşaklar boyunca aktarılmasını inceleyen araştırmalar da bulunmaktadır. Metaanaliz yöntemini kullanan araştırmaların kaygı aktarımına daha bütüncül bir bakış açısı sunacağı söylenebilir. Bu konuda yapılan metaanaliz araştırmaların birinde toplam 16 makale ve 1892 çocuk üzerinde çalışılmıştır. Bu araştırmada anksiyete bozukluğu

olan ebeveynlerin çocuklarının; psikiyatrik problemi olmayan ebeveynlerin çocuklarına göre kaygı yaşama riskinin daha yüksek olduğu bulunmuştur (Micco vd., 2009). Bir başka meta analizde 25 araştırma ve 7.285 çocuk üzerinde çalışılmıştır. Bu metanaliz sonucunda da ebeveynlerinde kaygı problemi olan çocukların; ebeveynlerinde kaygı problemi olmayan çocuklara göre kaygı problemi yaşama riskleri daha yüksek bulunmuştur (Lawrence vd., 2019). Sonuç olarak onlarca araştırmanın ve binlerce katılımcının incelendiği meta analiz çalışmaları da kaygının nesiler boyunca aktarıldığını göstermektedir. Sonuç olarak hem bu araştırmanın bulgusu hem de önceki araştırmalar kaygının önceki kuşaklardan sonraki kuşaklara aktarılabilirliğini göstermektedir. Bununla birlikte Türkiye’de üç kuşaklı bir araştırmayla sürekli kaygının kuşaklar boyunca aktarılıp aktarılmadığını inceleyen çalışmalara ihtiyaç bulunmamaktadır. Bundan dolayı bu araştırma, kaygının aktarılmasına dair alanyazındaki boşluğu doldurabilmek katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Alanyazındaki birçok kesitsel, boylamsal, ve meta analiz araştırması kaygının kuşaklar boyunca aktarılabilirliğini göstermektedir. Bu durum aile üyeleri arasındaki etkileşimin ergenin anksiyete geliştirmesinde belirleyici olabildiğini göstermektedir. Olumsuz aile ilişkileri kaygının gelişimini tetikleyebilir. Bu durum genetik aktarımın yanı sıra ebeveyn-çocuk etkileşimi aracılığıyla da kaygının kuşaklar boyunca aktarılabilirliğini göstermektedir (Bosmans vd., 2014). Olumsuz aile etkileşiminin yanı sıra ebeveynlerin ruh sağlığı problemi yaşamaları da çocuklar için psikolojik problemler yaşaması açısından risk durumudur. Ayrıca çocukların ebeveynlerinin sahip olduğu psikolojik problemleri yaşama riski bulunmaktadır (Van Santvoort vd., 2015). Bu noktada sosyal öğrenmenin rolünün de olduğu söylenebilir. Kaygılı ebeveyn tutumlarını gözlemleyen ergen, ebeveyn modellemesi yaparak yaşanan olaylar karşısında kaygılı tepkiler ortaya koyuyor olabilir (Yaffe, 2021). Dolayısıyla kaygının kuşaklar boyunca aktarımı sosyal öğrenme kuramıyla açıklanabilir. Kaygının kuşaklar boyunca aktarılması bilgi işleme kuramlarıyla da açıklanabilir (Aktar, 2022). Bu kuramlara göre kaygılı bireyler çevrelerindeki uyaranları tehdit edici olarak algılamaya yatkındırlar. Bilgi işleme kuramları, kaygılı bireylerin dikkat etme, yorumlama gibi bilgi işleme aşamalarında çevredeki uyaranları tehdit edici olarak işlemeye yatkın olduklarını belirtmektedir. Kaygılı bireyler çevrelerindeki tehdit edici uyaranlara daha çabuk dikkat ederken belirsiz uyaranları tehdit edici algılama riskleri de yüksektir. Bu durum bireylerin kaygılı olmalarına yol açan mekanizmayı ortaya çıkartmaktadır. Bununla birlikte bilgi işleme kuramları kaygının nesiller boyunca aktarılması sürecini de açıklamaktadır. Bilgi işleme kuramları ebeveynlerin bilgi işleme tarzları ile çocukların bilgi işleme tarzlarının benzer olduğu belirtmektedir. Bundan dolayı kaygıya neden

olacak şekilde bilgi işleme tarzına sahip ebeveynlerin çocuklarının da kaygıya neden olacak tarzda bilgi işleme tarzına sahip olduğu söylenebilir. Bununla birlikte ebeveynlerin bilgi işleme tarzlarının ebeveynlik davranışlarını etkilediğini (kaygıya ilişkin korkunun sözel/sözel olmayan şekilde ifadesi, kaygıya yol açabilecek çevresel uyarıcılarla ilgili korku/tehditin çocuğa aktarılması) ebeveynlik tarzlarının ise çocukların bilgi işleme tarzlarını kaygıya (çevredeki uyarıcıları tehdit olarak algılama) yatkın hale getirdiği belirtilmektedir. Bu kuramlara göre kaygının kuşaklar boyunca aktarılmasının yollarından bir diğeri ebeveynlerin çevredeki uyarıcılara ilişkin tehdit algılarının çocukları tarafından da sergilenmesine yönelik beklentileridir. Örneğin, ebeveynler çevredeki tehdit edici olarak kabul gördükleri uyarıcıyı çocuklarının da tehdit edici olarak algılamalarını ve buna göre davranmalarını beklemektedir. Bu yolla ebeveynlerin çevredeki uyaranlara ilişkin tehdit önyargıları ve davranış örüntüleri çocuklara aktarılabilir (Aktar, 2022; Creswell vd., 2010). Sonuç olarak bilgi işleme kuramları kaygının ebeveynlerden çocuklara farklı yollarla aktarılabilirliğini açıklamaktadır. Dolayısıyla tıpkı sosyal öğrenme kuramı gibi bilgi işleme kuramlarının da bu araştırmanın dördüncü hipotezini desteklediği söylenebilir.

Kaygı psikolojik problemler içerisinde yaygın görülenlerden biridir (Krzyzaniak vd., 2024; Lépine, 2002) Ayrıca kaygı insanların işlevselliklerinde önemli bozulmalara yol açabilmektedir (Mendlowicz ve Stein, 2000). Dolayısıyla kaygının hem bireysel hem de toplumsal düzeyde olumsuzluklara yol açtığı söylenebilir. Bununla birlikte kaygının aile içerisinde varlığını sürdürebildiği de söylenebilir. Kaygının önceki nesillerden sonraki nesillere genetik yollarla aktarılabilirliği bilinmektedir. Ancak kaygının aktarımında çevresel faktörlerin etkisinin yeterince netlik kazanmadığı görülmektedir (Aktar, 2022). Bu çalışmada da ergenin pozitif genç gelişiminin kaygı aktarım zincirini nasıl kırdığı ortaya konulmuştur. Böylelikle kaygının aile içerisinde aktarımının önlenmesinde pozitif genç gelişimin önleyici rolü ortaya konulmuştur. Nitekim, bu araştırmanın beşinci hipotezi kapsamında birinci kuşak sürekli kaygısı ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı arasındaki ilişkide ikinci kuşak sürekli kaygısı ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracılık rolü incelenmiştir. Bu araştırmanın beşinci hipotezini test etmek amacıyla dört farklı model analiz edilmiştir. Bu analizlere araştırmanın bulgular başlığından Model 13, Model 14, Model 15 ve Model 16'da ulaşılabilir. Beşinci hipotez kapsamında analiz edilen modeller incelendiğinde birinci kuşak sürekli kaygısı ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı arasındaki ilişkide ikinci kuşak sürekli kaygısı ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracı rolünün anlamlı ve negatif olduğu görülmektedir.

Bu araştırmanın beşinci hipotezi kapsamında ulaşılan diğer bulgu ebeveyn sürekli kaygısının ergenin pozitif genç gelişimini negatif yordamasıdır. Bu noktada babaların sürekli kaygısının ergenlerin pozitif genç gelişimi negatif yordadığı bulgusuna ulaşılmışken annenin sürekli kaygısının ergenin pozitif genç gelişimi arasında anlamlı düzeyde yordamadığı bulunmuştur. Bir başka ifadeyle babaların sürekli kaygısı arttıkça ergenlerin pozitif genç gelişim seviyeleri anlamlı düzeyde düşmektedir. Ebeveynlerin tutum, davranış ve beklentilerinin ergenlerin pozitif genç gelişimleri üzerinde etkileri olduğu bilinmektedir (Kiadarbandsari vd., 2016). Çocukların pozitif gelişimleri açısından ebeveynleriyle geçirdikleri sağlıklı zaman son derece önemlidir. Bununla birlikte psikolojik problemlere sahip ebeveynlerin çocuklarıyla sağlıklı zaman geçirmekte zorlanabilecekleri düşünüldüğünde bu ebeveynlerin çocuklarının pozitif gelişimleri zarar görebilmektedir. Bir başka ifadeyle ebeveynlerin psikolojik problemlerle mücadele etmesi çocuklarının da psikolojik problem yaşamasına yol açabilmektedir (Burnstein vd., 2010). Bu durum çocuklarında psikolojik uyumun ve psikolojik işlevselliğin bozulmasına neden olabilmektedir. Nitekim, psikolojik probleme sahip ebeveynlerin çocuklarında düşük özgüven, sosyal ilişkilerde problem yaşama, çevredeki değişikliklere uyum sağlamada zorluk, akademik problemler, duygu ve düşüncelerini etkili şekilde ifade edememe gibi problemler görülebilmektedir (Cummings ve Davies, 1994; Mahmood vd., 2015; Wall-Wieler vd., 2020). Araştırmacılar psikolojik probleme sahip ebeveynlerin çocuklarının psikolojik problemler yaşama açısından risk grubunda olduklarını belirtmiştir. Örneğin Burnstein ve diğerleri (2010) ebeveyn ve çocuklarla yaptıkları araştırmada ebeveynlerin kaygı puanları ile çocukların kaygı ve depresyon puanları arasında pozitif ilişki elde etmişlerdir. Sonuç olarak ebeveynlerin kaygı gibi psikolojik problemler yaşaması çocuklarıyla olan ilişkilerini olumsuz etkileyerek çocukların gelişimine zarar verebilmektedir (McClure vd., 2001). Ayrıca ebeveynlerin psikolojik problemlerle mücadele etmesi çocukların psikolojik problemlere karşı savunmasız kalmasına yol açabilmektedir (Connell ve Goodman, 2002). Bundan dolayı bu araştırmada ebeveyn kaygısının ergenin pozitif genç gelişimini negatif yönde yordamasına yol açmış olabilir. Bununla birlikte bu araştırmada baba sürekli kaygısının ergenin pozitif genç gelişimini anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuşken anne sürekli kaygısının anlamlı düzeyde yordamadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bundan dolayı ilerleyen araştırmalarda anne ve baba psikopatolojisinin ergenlerin pozitif gelişimlerine etkisinde farklılık olup olmadığının ele alınması gerekmektedir.

Bu araştırmada beşinci hipotez kapsamında elde edilen bir diğer bulgu ergenin pozitif genç gelişiminin ergenin sürekli kaygısını negatif yönde yordamasıdır. Bir başka ifadeyle

ergenin pozitif genç gelişimi arttıkça ergenin sürekli kaygı düzeyi azalmaktadır. Araştırmanın bu bulgusu ergenlerin pozitif genç gelişimlerini desteklemenin psikolojik sağlıklarını destekleyeceğini ve psikolojik problemlere karşı koruyucu role sahip olacağı fikrini desteklemektedir (Sanders vd., 2015; Schwartz vd., 2010). Pozitif genç gelişime sahip olmak bireylerin kişisel, sosyal, akademik ve fiziksel alanlardaki yetkinliklerini/benlik algılarını destekleyerek kaygı seviyelerinin düşmesini sağlamış olabilir. Bunun nedeni olarak benlik saygısı yüksek olan bireylerin zorlayıcı yaşam olaylarıyla etkili şekilde mücadele etme yollarını kullanmaları gösterilebilir (Parmaksız ve Avşaroğlu, 2012). Bununla birlikte pozitif genç gelişime sahip olmak bireylerin yaşam doyumlarını (Sun ve Shek, 2022); iyimserliklerini ve mutluluklarını (Gomez-Baya vd., 2021) arttırarak psikolojik işlevselliğine katkı sağlamaktadır. Bu durum da pozitif genç gelişime sahip bireylerde kaygının düşük olmasına yol açmış olabilir. Nitekim, araştırmacılar pozitif genç gelişimin kaygıyla negatif yönlü ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin, Kozina ve diğerleri (2020) yaşları 15 ile 23 arasında değişen katılımcılarda pozitif genç gelişim ile kaygı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda pozitif genç gelişimin alt boyutlarından yeterlilik, güven, duyarlılık ve ilişki ile kaygı arasında negatif ilişkiler elde edilmiştir. Ergenlerle yapılan bir başka çalışmada pozitif genç gelişimin alt boyutlarından olan yeterlilik, güven, ilişki ile kaygı ve depresif semptomlar arasında negatif ilişkiler elde edilmiştir (Holsen vd., 2017). Ergenlerde pozitif genç gelişimin kaygıyla ilişkisi kronik çevresel strese sahip olan yerlerde yaşayan ergenler üzerinde de çalışılmıştır. Araştırmada pozitif genç gelişimin farklı boyutlarıyla düşük kaygının bağlantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Onyeka vd., 2022). Sonuç olarak ergenin pozitif genç gelişime sahip olması psikolojik dayanıklılık ve psikolojik işlevselliğini arttırarak kaygıya karşı tampon rolü görebilmektedir. Bundan dolayı ergenlerin pozitif genç gelişimleriyle sürekli kaygıları arasında negatif ilişki elde edildiği düşünülmektedir.

Beşinci hipotez kapsamında elde edilen temel bulgu birinci kuşak sürekli kaygısı ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı arasındaki ilişkide ikinci kuşak sürekli kaygısı ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracılığının anlamlı ve negatif yönde olmasıdır. Bireyin pozitif genç gelişim özelliklerine sahip olması psikolojik dayanıklılığını arttırmaktadır. Psikolojik dayanıklılık bireye zorlayıcı yaşam olaylarıyla başa çıkabilme gücü vermektedir. Psikolojik dayanıklılık bireylere olumsuz yaşantılardan daha az etkilenmelerini sağlamaktadır (Masten vd., 1990). Psikolojik dayanıklılık bireye stres kaynaklarına uyum sağlama, kaygıyla başa çıkma, travmayla etkili şekilde mücadele etme ve en genel anlamda olumsuz yaşam olaylarıyla başa çıkmayı içermektedir (Norris vd., 2009). Psikolojik dayanıklılık, bir tehdit durumuna karşı

uyum sağlama becerilerin sergileyebilmektir (Masten ve Obradović, 2006). Dayanıklılığa sahip bireyler zorlayıcı yaşam olayları ve sosyal şartlara karşı sahip olduğu içsel ve dışsal kaynakları kullanarak dengeli bir hayat sürebilmektedir (Lee vd., 2012). Bununla birlikte psikolojik dayanıklılık bireylerin depresyon gibi problemler yaşama riskini azaltırken iyi oluşlarını arttırmaktadır (Deniz vd., 2022; Satıcı ve Deniz, 2017). Bu araştırmada önceki nesillerden aktarılan sürekli kaygı ergen için zorlayıcı bir yaşam olayı olarak ele alınmıştır. Birinci nesildeki sürekli kaygı ikinci nesildeki sürekli kaygıyı arttırmasına karşın ergenin pozitif genç gelişiminin ikinci nesilden gelen sürekli kaygının ergenin sürekli kaygısını arttırması karşısında tampon görevi gördüğü söylenebilir. Ergenin pozitif genç gelişime sahip olmasının psikolojik dayanıklılığı arttırmasından dolayı bu araştırmada ikinci kuşak sürekli kaygısı ve pozitif genç gelişimin seri aracılığının negatif olduğu söylenebilir.

Bu araştırmanın altıncı hipotezinde ise birinci kuşak sürekli kaygısının üçüncü kuşak sürekli kaygısını yordamasında ikinci kuşak sürekli kaygısı, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracı rolü incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda birinci kuşak sürekli kaygısı ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı arasındaki ilişkide ikinci kuşak sürekli kaygısı, ergenin pozitif genç gelişimi ve saldırganlığın seri aracılık rolü anlamlı ve negatif yönlü bulunmuştur.

Altıncı hipotez kapsamında ikinci kuşak sürekli kaygısının yani ergenin ebeveynlerinin sürekli kaygısı ergenin pozitif genç gelişim düzeyini negatif yordadığı görülmüştür. Pozitif genç gelişim bakış açısına göre ergen yaşadığı çevreyi etkilediği gibi içinde bulunduğu çevreden de etkilenmektedir. Bundan dolayı ebeveynleriyle olan ilişkinin kalitesi ergenin pozitif genç gelişim düzeyi üzerinde belirleyici unsurlardan biridir. Ebeveynin psikolojik probleme sahip olması ise düşük ebeveyn kalitesiyle ilişkilidir (Johnson ve Greenberg, 2013). Annenin kaygısının yüksek olması çocuğun hem içselleştirme hem de dışsallaştırma problemlerinin fazla olmasıyla da ilişkilidir (Dollberg vd., 2021). Bir başka araştırmada da annenin kaygısı ile çocuklarının içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri arasında pozitif ilişkiler elde edilmiştir (Tsotsi vd., 2019). Pozitif genç gelişim bakış açısına göre çocuğun aile ile ilişkileri olumlu olduğunda riskli davranışlarında azalma görülmektedir (Bowers vd., 2014). Ancak ebeveynlerin kaygı gibi psikolojik problemlerle mücadele etmesi ebeveyn çocuk etkileşimine (Powdthavee ve Vignoles, 2008) olumsuz etkide bulunabilir. Bundan dolayı araştırma bulgularının da gösterdiği gibi ebeveynin kaygı problemi yaşamalarının ergenin pozitif genç gelişim düzeyini negatif yönde yordayacağı düşünülmektedir.

Altıncı hipotez kapsamında elde edilen bir diğer bulgu ergenin saldırganlığının ergenin sürekli kaygısını pozitif yönde yordamasıdır. Önceki araştırmalar kaygı ile saldırganlık arasında pozitif yönde ilişki elde etmiştir (Chung vd., 2019; Hatfield ve Dula, 2014). Araştırmacılar saldırganlığın ilerleyen yıllardaki kaygıyı da yordadığı sonuçlarına ulaşmıştır. Örneğin, Pihlakoski ve diğerleri (2006) 3 ile 12 yaş aralığında çocuklarda psikopatolojinin sürekliliğini boylamsal bir yöntemle incelemişlerdir. Araştırma sonucunda erkek katılımcılarda 3 yaşındaki saldırgan davranışların 12 yaşındaki kaygı-depresyon belirtilerini yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmalar ergenlerde saldırganlığın kaygı gibi içsel problemlerin ortaya çıkmasında risk faktörü olduğunu göstermektedir (Fite vd., 2013). Problemlerle akran etkileşimleri (Azevedo Da Silva vd., 2020) ve problemlerle ebeveyn-çocuk etkileşimleri (Taillieu ve Brownridge, 2013) gibi problemlerle sosyal ilişkiler içselleştirme sorunlarıyla pozitif yönde ilişkilidir. Kaygının da içselleştirme problemleri arasında gösterilebileceği düşünüldüğünde saldırganlık gibi sosyal ilişkileri olumsuz etkileyebilecek bir faktörün sürekli kaygıyı tetikleyebileceği söylenebilir. Bununla birlikte kaygı belirtileri ile saldırganlığın birlikte ortaya çıkabildiği de belirtilmektedir (Bubier ve Drabick, 2009).

Saldırganlık ve sürekli kaygının ergenlerin psikolojik sağlığı açısından önemli değişkenler oldukları söylenebilir. Bundan dolayı bu iki değişken arasındaki karşılıklı ilişkinin ve yordayıcılığın yönünün belirlenmesi bu iki değişkenle ilgili yapılacak önleyici çalışmalar açısından önemlidir. Bu araştırmada saldırganlığın sürekli kaygıyı yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Saldırganlık davranışında bulunan bireylerin saldırganlık sonrasında yaşadıkları olumsuz sosyal etkileşimler aracılığıyla saldırganlarda da sürekli kaygının artmasına neden olabilir. Sürekli kaygının ise saldırganlığı tetikleyebildiği bilinmektedir. Dolayısıyla bu iki değişkenin karşılıklı olarak birbirini etkilediği görülmektedir (Azevedo Da Silva vd., 2020).

Altıncı hipotez kapsamında elde edilen temel bulgu birinci kuşak sürekli kaygısı ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı arasındaki ilişkide ikinci kuşak sürekli kaygısı, ergenin pozitif genç gelişimi ve saldırganlığının seri aracılığının incelenmesidir. Bu kapsamda yapılan analizlerde seri aracılığın anlamlı ve negatif yönde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Kaygının, kuşaklar boyunca aktarıldığı araştırmacılar tarafından ortaya konulmuştur (Liu vd., 2021; Pereira vd., 2014; Xu vd., 2020). Bununla birlikte pozitif genç gelişim ergeni psikolojik problemlere karşı koruyucu role de sahip olduğu bilinmektedir (Roth vd., 2010; Schwartz vd., 2010). Bundan dolayı önceki kuşaklardan aktarılan sürekli kaygının ergende sürekli kaygıyı artırmasını önlediği söylenebilir. Pozitif genç gelişime sahip olan ergenin kişiler arası ilişki

becerisinin yüksek olduğu düşünülürken ergenin saldırganlığını düşürdüğü söylenebilir (Benson ve Scales, 2009). Sonuç olarak bu araştırmada ikinci kuşak sürekli kaygısının, ergenin pozitif genç gelişiminin ve saldırganlığının negatif yönlü çıkması pozitif genç gelişimin koruyucu ve önleyici role sahip olmasından kaynaklanıyor olabilir.

5.2. Sonuç

Bu araştırmanın hipotezleri doğrultusunda gerçekleştirilen analizler ile aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Bu araştırma kapsamında anne-baba örnekleminde geliştirilen Aile Çatışması Ölçeği'nin aile üyeleri arasındaki çatışmayı ölçmek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Aile Çatışması Ölçeği'nin ergen ve büyükanne-büyükbaba örnekleminde yapılan geçerlilik güvenilirlik analizleri ölçeğin bu örneklem gruplarında da geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

- Bu araştırmada birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışmasının aracı rolünün anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka ifadeyle aile çatışmasının kuşaklar boyunca aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

- Bu araştırmada birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışması ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracı rolünün anlamlı ve negatif yönde olduğu görülmüştür.

- Bu araştırmada birinci kuşak aile çatışması ile üçüncü kuşak aile çatışması arasındaki ilişkide ikinci kuşak aile çatışması, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracı rolünün anlamlı ve negatif yönde olduğu görülmüştür.

- Bu araştırmada birinci kuşak sürekli kaygısı ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı arasındaki ilişkide ikinci kuşak sürekli kaygısının aracı rolünün anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka ifadeyle sürekli kaygının da aile çatışması gibi kuşaklar boyunca aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

- Bu araştırmada birinci kuşak sürekli kaygısı ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı arasındaki ilişkide ikinci kuşak sürekli kaygısı ve ergenin pozitif genç gelişiminin seri aracı rolünün anlamlı ve negatif yönde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

- Son olarak, bu araştırmada birinci kuşak sürekli kaygısı ile üçüncü kuşak sürekli kaygısı arasındaki ilişkide ikinci kuşak sürekli kaygısı, ergenin pozitif genç gelişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracı rolünün anlamlı ve negatif yönde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.3. neriler

Bu bölümde araştırma bulguları doğrultusunda uygulayıcılara, araştırmacılara ve ebeveynlere yönelik olmak üzere üç başlık halinde önerilere yer verilmiştir.

5.3.1. Araştırmacılara yönelik neriler

Bu araştırma ilgili alanyazına katkılar sunmakla birlikte alanlarına bazı sınırlılıklara sahiptir. Bu sınırlılıklardan biri bu araştırmanın kesitsel bir araştırma olmasıdır. Türkiye’de kuşaklar arası aktarımla ilgili araştırmalarda daha geçerli ve güvenilir sonuçların elde edilmesi adına ilerleyen araştırmalarda boylamsal araştırmaların gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Bu araştırmanın dayandığı temel kuramlardan biri biyoekolojik kuramdır. Bu araştırma biyoekolojik kurama göre sadece ergenin ailesinin özellikleriyle (anne-baba ve büyükannen-büyükbaba aile atışması ve anne-baba ve büyükannen-büyükbaba sürekli kaygısı) ergenin kişisel özellikleri arasındaki (pozitif genç gelişim, saldırganlık, aile atışması ve sürekli kaygı) ilişki ele alınmıştır. Dolayısıyla ilerleyen araştırmalarda ergenin kişisel özellikleriyle ilişkili olabilecek akranlar, okuldaki arkadaşlar ve öğretmenler, yaşanılan mahalledeki komşular, gibi diğer ekolojik sistemlerin etkisinin de incelenmesi önerilmektedir.

Bu araştırmada aile içindeki etkileşim sadece aile atışması olarak olumsuz yönüyle ele alınmıştır. Bununla birlikte aile ortamı ailede uyum ve ailede ifade edicilik (Moos, 1990), ailede sosyal destek (Baltacı vd., 2022) gibi olumlu ilişkileri de barındırmaktadır. Ailedeki olumlu ilişkiler bireylerin psikolojik sağlığını destekleyebilir. Bundan dolayı ilerleyen araştırmalarda ailede uyum, ailede ifade edicilik ve aileden alınan destek gibi olumlu aile ortamlarının da kuşaklar boyunca aktarılıp aktarılmadığının incelenmesi önerilebilir.

Bu araştırmada sürekli kaygının kuşaklar boyunca aktarılıp aktarılmadığı incelenmiştir. Sonuç olarak sürekli kaygının kuşaklar boyunca (birinci kuşak → ikinci kuşak → nc kuşak) aktarıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Farklı kaygı bozukluklarının da kuşaklar boyunca aktarılıp aktarılmadığı ilerleyen araştırmalarda incelenmelidir. Ayrıca ebeveynlerin kaygı probleminin olması çocuklarda depresyon gibi psikolojik problemlerin görülme riskini de artırmaktadır (Micco vd., 2009). Dolayısıyla kuşaklar arası sürekli kaygı aktarımının çocuklarda farklı psikolojik problemlerle ilişkisinin de incelenmesi önerilmektedir.

Bu araştırmada sürekli kaygının ebeveynlerden çocuklara doğru aktarılması incelenmiştir. Bununla birlikte psikolojik problemlerin çocuktan ebeveyne aktarılabil-diği de bilinmektedir (Perlman vd., 2022; Wesseldijk vd., 2018). Bundan dolayı ilerleyen çalışmalarda ebeveyn-ocuk arasındaki kaygı aktarımını belirlemek amacıyla çocuktan ebeveyne kaygı aktarımının incelenmesi önerilebilir.

Bu araştırmada sürekli kaygının kuşaklar boyunca aktarıldığı ortaya konulmuştur. Ancak sürekli kaygı aktarımının devamını sağlayabilecek faktörler ele alınmamıştır. Örneğin ebeveynlerin psikolojik problem yaşamaları, çocuklarda psikolojik problem görülmesi ve büyük ebeveynler-ebeveynler ve çocuklar arasındaki problemler gibi faktörler bu aktarımı tetikleyebilir. Bundan dolayı sürekli kaygı aktarımını tetikleyebilecek faktörlerin ilerleyen çalışmalarda ele alınması önerilebilir.

Bu araştırmada aile atışması ile ergenlerde saldırganlık arasındaki ilişkiler ortaya konulmuştur. Ancak aile atışması ile saldırganlık arasındaki ilişkide farklı değişkenler aracı role sahip olabilir. Örneğin sosyal medya aracılığıyla saldırganlık barındıran içeriklere maruz kalmak aile atışması ile saldırganlık arasındaki ilişkide aracı role sahip olabilir. Bundan dolayı ilerleyen çalışmalarda bu konu araştırılabilir.

5.3.2. Uygulayıcılara yönelik neriler

Bu araştırmada sürekli kaygının nesiller boyunca aktarıldığı ortaya konulmuştur. Bununla birlikte birinci kuşaktan nc kuşağa sürekli kaygının aktarılmasında ikinci kuşak sürekli kaygısı, ergenin pozitif geçişimi ve ergenin saldırganlığının seri aracı rolünün anlamlı ve negatif yönlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Seri aracılığın negatif olmasının nedeni ergenin pozitif geişiminin önleyici ve koruyucu rolünden kaynaklandığı dşnlmektedir. Birçok ülkede pozitif geişim temelli programlar uygulanmaktadır (Roth vd., 2003). Bu programların ergenler üzerinde olumlu etkiler bıraktığı bilinmektedir. Ancak Türkiye’de pozitif geişim temelli uygulamaların okullarda nadiren uygulandığı görülmektedir (zbay, 2018; Sarıcaoğlu, 2021). Bundan dolayı Türkiye’de okul psikolojik danışmanları aracılığıyla pozitif geişim temelli programlarla ergenlerin psikolojik problemlere karşı güçlendirilmesi önerilebilir.

Ebeveynlerinin psikolojik problemle mücadele ettiği çocuklar, ergenlik dönemi boyunca psikolojik problemler yaşama açısından risk grubundadır (Hirshfeld-Becker vd., 2012). Bundan dolayı kaygı bozukluğun tedavisi için hastanelere, psikolojik danışmanlık

merkezlerine başvuran ebeveynlerin çocuklarının da izlenmesi ilerleyen süreçte psikolojik problemlerin yaygınlığını azaltmak adına önleyici bir role sahip olabilir. Bundan dolayı ulusal düzeyde bu işlemlerin ilgili kamu ve özel kuruluşlarca koordineli şekilde yürütülmesi önerilebilir.

Bu araştırmada aile çatışmasının kuşaklar boyunca aktarıldığı ortaya konulmuştur. Bu durum aile üyeleri arasındaki etkileşimler yoluyla çatışmanın aktarıldığını göstermektedir. Bundan dolayı ruh sağlığı uzmanlarının kuşaklar boyunca aile çatışması aktarımı zincirinin kırılması adına önleyici çalışmalar yürütmeleri önerilebilir. Bu kapsamda okullarda, okul psikolojik danışmanları öğrencilere çatışma çözme becerilerini kazandırmak adına çalışmalar yürütebilir. Ayrıca ebeveynlere de kişiler arası çatışma çözme becerileri kazandırmak adına çalışmalar yürütülebilir.

5.3.3. Ebeveynlere yönelik öneriler

Bu araştırma kapsamında aile çatışmasının kuşaklar boyunca aktarıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Aile çatışması aktarımının önlenmesi adına ebeveynlere önemli görevler düşmektedir. Aile çatışması her ailede görülebilen bir durumdur ve aile üyelerindeki bırakacağı etki etkili şekilde çözümlenip çözülememesine bağlıdır. Bundan dolayı aile çatışması yaşayan ebeveynlerin ruh sağlığı uzmanları tarafından aile danışmanlığı hizmeti almaları önerilmektedir.

Bu araştırma kapsamında hem aile çatışması hem de sürekli kaygının kuşaklar arası aktarımında pozitif geçiş gelişimin önleyici rolü ortaya koyulmuştur. Ergenlerin pozitif genç gelişim düzeylerinin yükseltilmesinde ebeveynlerinin önemli rolü olduğu söylenebilir. Bu kapsamda ebeveynlerin, çocuklarıyla olumlu ilişkiler kurması, çocuklarının diğer insanlarla olumlu ilişkiler kurması, çocuklarının gelişimlerinin destekleneceği kurum-kuruluşlara ulaşmasının desteklenmeleri önerilebilir.

Bu araştırma kapsamında aile çatışması ve sürekli kaygının kuşaklar boyunca aktarıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda aile çatışması ve sürekli kaygı problemi yaşayan ebeveynlerin okul psikolojik danışmanlarıyla gerekli işbirliği içerisinde bulunarak çocuklarını aile çatışması ve sürekli kaygının aktarımından korumaları önerilebilir.

KAYNAKLAR

- 4-H Organizasyonu. (2021). *What is 4-H?*. 20.11.2021 tarihinde <https://4-h.org/about/what-is-4-h/> adresinden elde edilmiştir.
- Acock, A. A., & Demo, D. H. (1999). Dimensions of family conflict and their influence on child and adolescent adjustment. *Sociological Inquiry*, 69(4), 641-658. <https://doi.org/10.1111/j.1475-682X.1999.tb00890.x>
- Adare, A. A., Zhang, Y., Hu, Y., & Wang, Z. (2021). Relationship between parental marital conflict and social anxiety symptoms of chinese college students: mediation effect of attachment. *Frontiers in Psychology*, 12, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.640770>
- Adolph, D., Margraf, J. & Schneider, S. (2021). Your fear is my fear: The relationship between parental and offspring anxieties. *Child Psychiatry & Human Development*, 52, 772–781. <https://doi.org/10.1007/s10578-020-01060-y>
- Affrunti, N.W., & Ginsburg, G.S. (2012). Maternal overcontrol and child anxiety: the mediating role of perceived competence. *Child Psychiatry & Human Development*, 43, 102–112. <https://doi.org/10.1007/s10578-011-0248-z>
- Afzal, A., Ahmad, W., & Tul Hasan, S. (2024). Family Structure, Family Processes and Wellbeing of Student: A study of districtGujrat, Punjab, Pakista. *Journal of Development and Social Sciences*, 5(1), 224-238. [https://doi.org/10.47205/jdss.2024\(5-I\)21](https://doi.org/10.47205/jdss.2024(5-I)21)
- Akgün, E. & Yeşilyaprak, B. (2010). Çocuk ana baba ilişki ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(24), 44-53.
- Akın, A., Tunca, M., & Bayrakdar, İ. (2017). *İş-Aile Çatışması Ölçeği (IAÇÖ) Türkçe formu: Geçerlik ve güvenirlik çalışması*. II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu içinde (s.39- 44). Alanya: Alaaddin Keykubat Üniversitesi.
- Akkoyun, F. (2014). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları*. Nobel, Ankara.
- Akkoyun, F. (2019). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları*. Nobel yayıncılık.
- Aktar, E. (2022). Intergenerational transmission of anxious information processing biases: an updated conceptual model. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 25, 182–203 <https://doi.org/10.1007/s10567-022-00390-8>

- Alaie, I., Låftman, S. B., Jonsson, U., & Bohman, H. (2020). Parent-youth conflict as a predictor of depression in adulthood: A 15-year follow-up of a community-based cohort. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 29(4), 527–536. <https://doi.org/10.1007/s00787-019-01368-8>
- Alexandrova-Karamanova, A. (2022). Bullying and violence among adolescents in Bulgaria: the impact of positive youth development. *Anthropological Researches and Studies*, (12), 291-303. <http://doi.org/10.26758/12.1.22>
- Allen, J. J., & Anderson, C. A. (2017). Aggression and violence: Definitions and distinctions. *The Wiley Handbook of Violence and Aggression*, 1–14. <https://doi.org/10.1002/9781119057574.whbva001>
- Allen, J. J., & Anderson, C. A. (2017). General Aggression Model. In P. Roessler, C. A. Hoffner, & L. van Zoonen (Eds.) *International Encyclopedia of Media Effects*. WileyBlackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118783764.wbieme0078>
- Allen, J. J., Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2018). The general aggression model. *Current Opinion in Psychology*, 19, 75-80. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.03.034>
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th Ed.). American Psychiatric Publishing.
- Amerikan Psikoloji Derneği. (2022). Anxiety. <https://dictionary.apa.org/anxiety> adresinden elde edilmiştir.
- Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual Review of Psychology*, 53, 27-51. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.53.100901.135231>
- Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2018). Media violence and the general aggression model. *Journal of Social Issues*, 74(2), 386-413. <https://doi.org/10.1111/josi.12275>
- Anderson, C. A., Buckley, K. E., & Carnagey, N. L. (2008). Creating your own hostile environment: a laboratory examination of trait aggressiveness and the violence escalation cycle. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(4), 462–473. <https://doi.org/10.1177/0146167207311282>
- Andrews, J. A., Foster, S. L., Capaldi, D., & Hops, H. (2000). Adolescent and family predictors of physical aggression, communication, and satisfaction in young adult couples: a prospective analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68(2), 195–208. <https://doi.org/10.1037//0022-006x.68.2.195>

- Anicich, E. M., Fast, N. J., Halevy, N., Galinsky, A. D. (2016). When the bases of social hierarchy collide: Power without status drives interpersonal conflict. *Organization Science*, 27(1), 123-140. <https://doi.org/10.1287/orsc.2015.1019>
- Apaydın, M.D., (2004) Çift Kariyerli Ailelerde İş-Aile ve Aile-İş Çatışmalarının Kendini Kurgulama Düzeyleri İle İlişkisi. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Axelson, D. A., & Birmaher, B. (2001). Relation between anxiety and depressive disorders in childhood and adolescence. *Depression And Anxiety*, 14(2), 67–78. <https://doi.org/10.1002/da.1048>
- Aydın, M., Efiltili, E., & Diker, M. (2020). Illinois Zorbalık, Kavga ve Mağduriyet Ölçeğinin (IZKMÖ) Türkçeye uyarlama çalışması. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(29) 3670-3688. <https://doi.org/10.26466/opus.768247>
- Azevedo Da Silva, M., Gonzalez, J. C., Person, G. L., & Martins, S. S. (2020). Bidirectional association between bullying perpetration and internalizing problems among youth. *The Journal of Adolescent Health*, 66(3), 315–322. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2019.09.022>
- Babcock, J. C., Tharp, A. L. T., Sharp, C., Heppner, W., & Stanford, M. S. (2014). Similarities and differences in impulsive/premeditated and reactive/proactive bimodal classifications of aggression. *Aggression and Violent Behavior*, 19(3), 251–262. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2014.04.002>
- Bailey, J. A., Hill, K. G., Oesterle, S., & Hawkins, J. D. (2009). Parenting practices and problem behavior across three generations: monitoring, harsh discipline, and drug use in the intergenerational transmission of externalizing behavior. *Developmental Psychology*, 45(5), 1214–1226. <https://doi.org/10.1037/a0016129>
- Baker, A., Simon, N., Keshaviah, A., Farabaugh, A., Deckersbach, T., Worthington, J. J., Hoge, E., Fava, M., & Pollack, M. P. (2019). Anxiety Symptoms Questionnaire (ASQ): development and validation. *General Psychiatry*, 32(6), <https://doi.org/10.1136/gpsych-2019-100144>
- Baltacı, Ö., & Hamarta, E. (2013). Üniversite öğrencilerinin sosyal kaygı, sosyal destek ve problem çözme yaklaşımları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 38(167), 226-240.
- Baltacı, Ö., Aktaş, E. & Akbulut, Ö. F. (2022). Üniversite öğrencilerinin pandemi döneminde mental iyi oluş düzeylerinin yordayıcıları olarak Covid-19 korkusu, stresle başa çıkma ve ailedeki koruyucu etkenler. *TEBD*, 20(1), 1-24. <https://doi.org/10.37217/tebd.945037>

- Bandelow, B., & Michaelis, S. (2015). Epidemiology of anxiety disorders in the 21st century. *Dialogues in clinical neuroscience*, 17(3), 327–335. <https://doi.org/10.31887/DCNS.2015.17.3/bbandelow>
- Bandura, A. (1973). *Aggression: A social learning analysis*. Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ.
- Bandura, A. (1978). Social learning theory of aggression. *Journal of Communication*, 28(3), 12- 29. <https://doi.org/j.1460-2466.1978.tb01621.x>
- Bandura, A. (2000). Exercise of human agency through collective efficacy. *Current Directions in Psychological Science*, 9(3), 75–78. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00064>
- Barki, H. & Hartwick, J. (2004), Conceptualizing the construct of interpersonal conflict. *International Journal of Conflict Management*, 15(3), 216-244. <https://doi.org/10.1108/eb022913>
- Barlow, D. H. (2002). *Anxiety and its disorders: The nature and treatment of anxiety and panic* (2nd ed.). Guilford Press.
- Baxter, A. J., Scott, K. M., Vos, T., & Whiteford, H. A. (2012). Global prevalence of anxiety disorders: a systematic review and meta-regression. *Psychological Medicine*, 43(05), 897–910. <https://doi.org/10.1017/s003329171200147x>
- Bebiş, H., Çoşkun, S., & Açıkel, C. (2014). Bir ortaöğretim okulundaki öğrencilerin şiddet eğilim düzeyi ve ilişkili faktörlerin incelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 30(1), 1-17.
- Beck A. T. (1991). Cognitive therapy. A 30-year retrospective. *The American Psychologist*, 46(4), 368–375. <https://doi.org/10.1037//0003-066x.46.4.368>
- Beck, A. T., Emery, G., & Greenberg, R. L. (1985). *Anxiety disorders and phobias a cognitive perspective*. HarperCollins Publishers.
- Beck, J. S. (2021). *Cognitive behavior therapy: basics and beyond* (3th Edition). The Guilford Press.
- Beck, J. S., & Beck, A. T. (2011). *Cognitive behavior therapy basics and beyond*. The Guilford Press.
- Bell, K. M., Howard, L., Cornelius, T. L. (2022). Emotion dysregulation as a moderator of the association between relationship dependency and female-perpetrated dating aggression. *Journal of Interpersonal Violence*, 37, <https://doi.org/10.1177/0886260520945678>
- Benson, P. L., & Scales, P. C. (2009). Positive youth development and the prevention of youth aggression and violence. *European Journal of Developmental Science*, 3(3), 218-234.

- Benson, P. L., Leffert, N., Scales, P. C., & Blyth, D. A. (2012). Beyond the “Village” rhetoric: creating healthy communities for children and adolescents. *Applied Developmental Science, 16*(1), 3–23. <https://doi.org/10.1080/10888691.2012.642771>
- Benson, P. L., Scales, P. C., Hamilton, S. F., & Sema, A., Jr. (2006). Positive youth development: Theory, research, and applications. İçinde R. M. Lerner (Ed.). *Theoretical models of human development. Volume 1 of Handbook of Child Psychology* (6th ed.). NJ: Wiley.
- Benson, P. L., Scales, P. C., Hamilton, S. F., & Sesma, A. (2006). Positive youth development: Theory, research, and applications. İçinde R.M. Lerner (Ed.), *Handbook of psychology* (s. 894-941). John Wiley & Sons, Inc.
- Benson, P. L., Scales, P. C., Hamilton, S. F., & Sesma, A. (2006). *Positive youth development: Theory, research, and applications*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Bentley, K.H., Franklin, J.C., Ribeiro, J.D., Kleiman, E.M., Fox, K.R., & Nock, M.K. (2016). Anxiety and its disorders as risk factors for suicidal thoughts and behaviors: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review, 43*, 30-46. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2015.11.008>
- Berkowitz, L. (1993). *Aggression: Its causes, consequences, and control*. McGraw-Hill.
- Biederman, J., Petty, C., Hirshfeld-Becker, D. R., Henin, A., Faraone, S. V., Dang, D., Jakubowski, A., & Rosenbaum, J. F. (2006). A controlled longitudinal 5-year follow-up study of children at high and low risk for panic disorder and major depression. *Psychological Medicine, 36*(8), 1141–1152. <https://doi.org/10.1017/S0033291706007781>
- Boğday, H., Aktan, Z.D., & Yardımcı, E. (2021). Anne kaygı düzeyinin ergen kaygı düzeyi üzerindeki etkisinde ergenin bilinçli farkındalık düzeyinin aracı etkisi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi, 2*(3), 25-42. <https://doi.org/10.51503/gpd.878839>
- Bollen, K. A. (1989). *Structural equations with latent variables*. New York: Wiley.
- Bonell, C., Hinds, K., Dickson, K., Thomas, J., Fletcher, A., Murphy, S., Melendez-Torres, G.J. Bonell, C., & Campbell, R. (2015). What is positive youth development and how might it reduce substance use and violence? A systematic review and synthesis of theoretical literature. *BMC Public Health, 16*, 135 <https://doi.org/10.1186/s12889-016-2817-3>
- Bosmans, G., Vandevivere, E., Dujardin, A., Kathryn, K., & Braet, C. (2014). Family factors and anxiety disorders. İçinde P. Emmelkamp & T. Ehring (Eds.), *The Wiley handbook of anxiety disorders* (pp. 172–190). Wiley.

- Bowen, M. (1985). *Family therapy in clinical practice*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Bowers, E. P., Geldhof, G. J., Johnson, S. K., Lerner, J. V., & Lerner, R. M. (2014). Special issue introduction: Thriving across the adolescent years: A view of the issues. *Journal of Youth and Adolescence*, 43, 859–868 <https://doi.org/10.1007/s10964-014-0117-8>
- Bögels, S. M., & Brechman-Toussaint, M. L. (2006). Family issues in child anxiety: attachment, family functioning, parental rearing and beliefs. *Clinical Psychology Review*, 26(7), 834–856. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2005.08.001>
- Bradford, K., Vaughn, L. B., Barber, B. K. (2008). When there is conflict interparental conflict, parent–child conflict, and youth problem behaviors. *Journal of Family Issues*, 29(6), 780-805. <https://doi.org/10.1177/0192513X07308043>
- Branje, S. (2018). Development of parent–adolescent relationships: Conflict interactions as a mechanism of change. *Child Development Perspectives*, 12(3), 171-176. <https://doi.org/10.1111/cdep.12278>
- Branje, S. J. T., van Doorn, M., van der Valk, I., & Meeus, W. (2009). Parent–adolescent conflicts, conflict resolution types, and adolescent adjustment. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30(2), 195–204. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2008.12.004>
- Bronfenbrenner, U. (1977c). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32, 513–531. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.7.513>
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: research perspectives. *Developmental Psychology*, 22(6), 723-742. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.22.6.723>
- Bronfenbrenner, U., & Morris, P. A. (2006). The Bioecological Model of Human Development. İçinde R. M. Lerner & W. Damon (Eds.), *Handbook of child psychology: Theoretical models of human development* (pp. 793–828). John Wiley & Sons Inc.
- Brook, J.S., Lee, J.Y., Finch, S.J., & Brown, E. N. (2012). The association of externalizing behavior and parent–child relationships: An intergenerational study. *Journal of Child and Family Studies*, 21, 418–427 <https://doi.org/10.1007/s10826-011-9493-9>
- Bubier, J. L., & Drabick, D. A. (2009). Co-occurring anxiety and disruptive behavior disorders: the roles of anxious symptoms, reactive aggression, and shared risk processes. *Clinical Psychology Review*, 29(7), 658–669. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.08.005>

- Bucur, A., Ursoniu, S., Caraion-Buzdea, C., Ciobanu, V., Florescu, S., & Vladescu, C. (2020). Aggressive behaviors among 15-16-year-old Romanian high school students: Results from two consecutive surveys related to alcohol and other drug use at the European level. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(10), 3670. <https://doi.org/10.3390/ijerph17103670>
- Buehler, C., & Gerard, J. M. (2002). Marital conflict, ineffective parenting, and children's and adolescents' maladjustment. *Journal of Marriage and Family*, 64, 78-92.
- Buehler, C., Anthony, C., Krishnakumar, Stone, G., Gerard, J., & Pemberton, S. (1997). Interparental conflict and youth problem behaviors: A Meta-analysis. *Journal of Child and Family Studies* 6, 233–247. <https://doi.org/10.1023/A:1025006909538>
- Burstein, M., Ginsburg, G. S., & Tein, J. Y. (2010). Parental anxiety and child symptomatology: an examination of additive and interactive effects of parent psychopathology. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38(7), 897–909. <https://doi.org/10.1007/s10802-010-9415-0>
- Burstein, M., Ginsburg, G. S., & Tein, J. Y. (2010). Parental anxiety and child symptomatology: an examination of additive and interactive effects of parent psychopathology. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38(7), 897–909. <https://doi.org/10.1007/s10802-010-9415-0>
- Buss, A. H., Perry, M. (1992). The Aggression Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 452-459.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 8(4), 470-483.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş. (2020). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı istatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum* (28. Baskı). Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2020). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Cahn, D. D., & Abigail, R.A. (2013). *Managing conflict through communication*. Pearson.
- Callina, K.S., Mueller, M.K., Buckingham, M.H., Gutierrez, A.S. (2015). Building Hope for Positive Youth Development: Research, Practice, and Policy. In E.P. Bowers, G.J. Geldhof, S.K. Johnson, L.J. Hilliard, R.M. Hershberg, J.V. Lerner, & R.M. Lerner (Eds.) *Promoting positive youth development lessons from the 4-H study*. Springer.

- Capaldi, D. M., Pears, K. C., Kerr, D. C., & Owen, L. D. (2008). Intergenerational and partner influences on fathers' negative discipline. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *36*(3), 347–358. <https://doi.org/10.1007/s10802-007-9182-8>
- Carr, A., Cullen, K., Keeney, C., Canning, C., Mooney, O., Chinseallaigh O., & O'Dowd, A. (2020). Effectiveness of positive psychology interventions: a systematic review and meta-analysis, *The Journal of Positive Psychology*, <https://doi.org/10.1080/17439760.2020.1818807>
- Carveth, D. L. (2021). The psychoanalytic theory of anxiety and defense. *Metalepsis: Journal of the American Board and Academy of Psychoanalysis*, *1*(1), 12-24. <https://doi.org/10.52112/mtl.v1i1.3>
- Catalano, R. F. & Toumbourou, J. W. (2009). Positive youth development. In Lopez, Shane J. (ed), *The encyclopedia of positive psychology*. Wiley Blackwell.
- Catalano, R. F., Berglund, M. L., Ryan, J. A. M., Lonczak, H. S., & Hawkins, J. D. (2004). Positive youth development in the United States: Research findings on evaluations of positive youth development programs. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, *591*(1), 98–124. <https://doi.org/10.1177/0002716203260102>
- Catalano, R. F., Hawkins, J. D., Berglund, M. L., Pollard, J. A., & Arthur, M. W. (2002). Prevention science and positive youth development: competitive or cooperative frameworks? *Journal of Adolescent Health*, *31*(6), 230–239. [https://doi.org/10.1016/s1054-139x\(02\)00496-2](https://doi.org/10.1016/s1054-139x(02)00496-2)
- Catalano, R. F., Toumbourou, J. W., & Hawkins, J. D. (2014). Positive youth development in the United States history, efficacy, and links to moral and character education. In (Eds., L. Nucci, D. Narvaez, & T. Krettenauer (Eds.), *Handbook of moral and character education*. Routledge.
- Cécillon, F-X., Mermillod, M., Leys, C., Lachaux, J-P., Le Vigouroux, S., & Shankland, R. (2024). Trait Anxiety, Emotion Regulation, and Metacognitive Beliefs: An Observational Study Incorporating Separate Network and Correlation Analyses to Examine Associations with Executive Functions and Academic Achievement. *Children* *11*, 123. <https://doi.org/10.3390/children11010123>
- Cenkseven-Önder, F., Avcı, R., & Çolakkadıoğlu, O. (2016). Validity and reliability of the reactive-proactive aggression questionnaire in turkish adolescents. *Educational Research and Reviews*, *11*(20), 1931-1943.

- Chaudhry, M. K., & Shabbir, F. (2018). Perceived inter-parental conflict and aggression among adolescents: Moderating role of optimism and pessimism. *Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences*, 4.
- Chhabra, G., & Sodhi, M. (2012). Impact of family conflict on the psychosocial behaviour in male adolescents. *Journal of Nepal Paediatric Society*, 32(2), 124–131. <https://doi.org/10.3126/jnps.v32i2.6147>
- Choe, D. E., Stoddard, S. A., & Zimmerman, M. A. (2014). Developmental trajectories of African American adolescents' family conflict: differences in mental health problems in young adulthood. *Developmental Psychology*, 50(4), 1226–1232. <https://doi.org/10.1037/a0035199>
- Chong, L. S., Rabkin, A. N., Emhoff, S. M., Barry-Menkhaus, S., Rivers, A. J., Lehrbach, M., & Gordis, E. B. (2022). Childhood Harsh Parenting and Later Aggression: Non-violent Discipline and Resting Skin Conductance as Moderators, *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, <https://doi.org/10.1080/10926771.2022.2051658>
- Choo, H., Shek, D. (2013). Quality of parent–child relationship, family conflict, peer pressure, and drinking behaviors of adolescents in an Asian context: The case of Singapore. *Social Indicators Research*, 110, 1141–1157. <https://doi.org/10.1007/s11205-011-9977-4>
- Chung, G. H., Flook, L., & Fuligni, A. J. (2011). Reciprocal associations between family and peer conflict in adolescents' daily lives. *Child Development*, 82(5), 1390–1396. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2011.01625.x>
- Chung, J. E., Song, G., Kim, K., Yee, J., Kim, J. H., Lee, K. E., & Gwak, H. S. (2019). Association between anxiety and aggression in adolescents: a cross-sectional study. *BMC Pediatrics*, 19(1), 115. <https://doi.org/10.1186/s12887-019-1479-6>
- Clark, D. A., & Beck, A. T. (2010a). *Cognitive therapy of anxiety disorders*. The Guilford Press.
- Clark, D. A., & Beck, A. T. (2010b). Cognitive theory and therapy of anxiety and depression: Convergence with neurobiological findings. *Trends in Cognitive Sciences*, 14(9), 418-424. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2010.06.007>
- Clark, D. A., & Beck, A. T. (2012). *The anxiety and worry workbook. The cognitive behavioral solution*. The Guilford Press.
- Conger, R. D., Schofield, T. J., Neppl, T. K., Merrick, M. T. (2013). Disrupting intergenerational continuity in harsh and abusive parenting: the importance of a nurturing relationship with a romantic partner. *Journal of Adolescent Health*, 53(4), 11-17.

- Connell, A. M., & Goodman, S. H. (2002). The association between psychopathology in fathers versus mothers and children's internalizing and externalizing behavior problems: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 128(5), 746–773. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.128.5.746>
- Constantine, M. G. (2006). Perceived family conflict, parental attachment, and depression in African American female adolescents. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 12(4), 697–709. <https://doi.org/10.1037/1099-9809.12.4.697>
- Corey, G. (2009). *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy* (8th ed.). Thomson Brooks/Cole.
- Creed, T. A., Reisweber, J., & Beck, A. T. (2011). *Cognitive therapy for adolescents in school settings*. The Guilford Press.
- Creswell, C., Cooper, P., & Murray, L. (2010). Intergenerational transmission of anxious information processing biases. In J. A. Hadwin & A. P. Field (Eds.), *Information processing biases and anxiety: A developmental perspective* (pp. 279–295). Wiley-Blackwell.
- Creswell, C., Waite, P. (2015). The dynamic influence of genes and environment in the intergenerational transmission of anxiety. *The American Journal of Psychiatry*, 172(7), 597–598. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2015.15040509>
- Creswell, J. W. (2011). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4th Ed.). Boston: Pearson Press.
- Crick, N. R., & Dodge, K. A. (1994). A review and reformulation of social information processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin*, 115, 74–101.
- Cross, D., Barnes, A., Papageorgiou, A., Hadwen, K., Hearn, L., Lester, L. (2015). A social–ecological framework for understanding and reducing cyberbullying behaviours. *Aggression and Violent Behavior*, 23, 109–117. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2015.05.016>
- Cummings, E. M., & Davies, P. T. (1994). Maternal depression and child development. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 35(1), 73–112. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1994.tb01133.x>
- Cummings, E. M., & Davies, P. T. (2002). Effects of marital conflict on children: Recent advances and emerging themes in process-oriented research. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43(1), 31–63. <https://doi.org/10.1111/1469-7610.00003>

- Cummings, E. M., Koss, K. J., & Davies, P. T. (2015). Prospective relations between family conflict and adolescent maladjustment: Security in the family system as a mediating process. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43(3), 503-515. <https://doi.org/10.1007/s10802-014-9926-1>
- Cummings, E.M., Keller, P.S., & Davies, P.T. (2005). Towards a family process model of maternal and paternal depressive symptoms: Exploring multiple relations with child and family functioning. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 46(5), 479-489. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00368.x>
- Cummings, E.M., Schatz, J.N. (2012). Family conflict, emotional security, and child development: translating research findings into a prevention program for community families. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 15, 14–27. <https://doi.org/10.1007/s10567-012-0112-0>
- Çelikkaleli, Ö., & Demir, S. (2022). Anxiety in high school adolescents by gender: friend attachment, ineffective coping with stress, and gender in predicting anxiety. *Educational Process: International Journal*, 11(3), 32-47.
- Çokluk, Ö., Sekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSSve LISREL uygulamaları*. Pegem Akademi.
- Dağlı, A., & Baysal, N. Yaşam Doyumu Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1250-1262.
- Damon, W. (2004). What is positive youth development? *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 591(1), 13–24. <https://doi.org/10.1177/0002716203260092>
- Darling, N., Cohan, C. L., Burns, A., & Thompson, L. (2008). Within-family conflict behaviors as predictors of conflict in adolescent romantic relations. *Journal of Adolescence*, 31(6), 671–690. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2008.10.003>
- David-Ferdon C, Clayton HB, Dahlberg LL., Simon, T.R., Holland, K. M., Brener, N., Matjasko, J. L., D'Inverno, A. S., Robin, L., Gervin, D. (2021). Vital Signs: Prevalence of Multiple Forms of Violence and Increased Health Risk Behaviors and Conditions Among Youths — United States, 2019. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep*, 70(5), 167–173. <http://dx.doi.org/10.15585/mmwr.mm7005a4>
- Davies, P. T., & Cummings, E. M. (1994). Marital conflict and child adjustment: An emotional security hypothesis. *Psychological Bulletin*, 116(3), 387–411. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.116.3.387>

- Davies, P. T., & Cummings, E. M. (1998). Exploring children's emotional security as a mediator of the link between marital relations and child adjustment. *Child Development*, 69(1), 124-139. <https://doi.org/10.2307/1132075>
- Davies, P. T., Harold, G. T., Goeke-Morey, M. C., Cummings, E. M., Shelton, K., & Rasi, J. A. (2002). Child emotional security and interparental conflict. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 67(3), i-115.
- Deković, M. (1999). Parent-Adolescent Conflict: Possible Determinants and Consequences. *International Journal of Behavioral Development*, 23(4), 977-1000. <https://doi.org/10.1080/016502599383630>
- Demirtaş Madran, H. A. (2012). Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 23, 1-6.
- Deniz, M.E., Satici, S.A., Doenyas, C., & Caglar, A. (2022). Self-Compassion Scale for youth: Turkish adaptation and exploration of the relationship with resilience, depression, and well-being. *Child Indicators Research*, 15, 1255-1267. <https://doi.org/10.1007/s12187-022-09915-7>
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
- Dimitrova, R., & Wium, N. (2021). *Handbook of positive youth development advancing research, policy, and practice in global contexts*. Springer Cham.
- Dimitrova, R., Fernandes, D., Malik, S., Suryani, A., Musso, P., Wium, N. (2021). The 7Cs and Developmental Assets Models of Positive Youth Development in India, Indonesia and Pakistan. In Dimitrova, R., Wium, N. (Eds.), *Handbook of positive youth development. springer series on child and family studies*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-70262-5_2
- Dodge K. A. (2006). Translational science in action: hostile attributional style and the development of aggressive behavior problems. *Development and Psychopathology*, 18(3), 791-814. <https://doi.org/10.1017/s0954579406060391>
- Dodge, K. A. (2006). Translational science in action: Hostile attributional style and the development of aggressive behavior problems. *Development and Psychopathology*, 18(3), 791-814.
- Dodge, K. A., & Crick, N. R. (1990). Social information-processing bases of aggressive behavior in children. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 16(1), 8-22. <https://doi.org/10.1177/0146167290161002>

- Dollberg, D. G., Hanetz-Gamliel, K., & Levy, S. (2021). COVID-19, child's behavior problems, and mother's anxiety and mentalization: A mediated moderation model. *Current Psychology*, 9, 1–12. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-02476-y>
- Duman Kula, M., Ekşi, H., & Demirci, İ. (2018). Aile Uyum Ölçeği'nin Türkçe Formunun Psikometrik Özellikleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 97-106. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.457082>
- Dünya Sağlık Örgütü. (2019). *School-based violence prevention: a practical handbook*. <https://www.unicef.org/media/58081/file/UNICEF-WHO-UNESCO-handbook-school-based-violence.pdf> adresinden elde edilmiştir.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2022). *World mental health report: transforming mental health for all*. <https://www.who.int/publications-detail-redirect/9789240049338> adresinden elde edilmiştir.
- Dvorsky, M.R., Kofler, M.J., Burns, G.L., Luebbe, A. M., Garner, A. A., Jarrett, M. A., Soto, E. F., Becker, S. P. (2019). Factor structure and criterion validity of the five cs model of positive youth development in a Multi-University Sample of college students. *Journal of Youth and Adolescence*, 48, 537–553 <https://doi.org/10.1007/s10964-018-0938-y>
- Ekinci, N., & Akat, M. (2023). The relationship between anxious-ambivalent attachment and social appearance anxiety in adolescents: the serial mediation of positive youth development and instagram addiction. *Psychological Reports*, 126(5), 2465–2488. <https://doi.org/10.1177/00332941231159600>
- Eley, T. C., McAdams, T. A., Rijdsdijk, F. V., Lichtenstein, P., Narusyte, J., Reiss, D., Spotts, E. L., Ganiban, J. M., & Neiderhiser, J. M. (2015). The intergenerational transmission of anxiety: A children-of-twins study. *The American Journal Of Psychiatry*, 172(7), 630–637. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2015.14070818>
- Elmasry, N. M., Fouad, A. A., Khalil, D. M., & Sherra, K. S. (2016). Physical and verbal aggression among adolescent school students in Sharkia, Egypt: prevalence and risk factors. *Egyptian Journal of Psychiatry*, 37(3), 166-173. <https://doi.org/10.4103/1110-1105.195547>
- El-Sheikh, M., Shimizu, M., Erath, S. A., Philbrook, L. E., & Hinnant, J. B. (2019). Dynamic patterns of marital conflict: Relations to trajectories of adolescent adjustment. *Developmental Psychology*, 55(8), 1720–1732. <https://doi.org/10.1037/dev0000746>
- Eraslan-Çapan, B., Bakioğlu, F., & Kirteke, S. (2020). Siber Zorbalık Ölçeği'nin Türk kültürüne uyarlanması: Psikometrik özellikleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 21, 39-47.

- Ercan, E., Ercan, E. S., Akyol-Ardıç, Ü. ve Uçar, S. (2016). Çocuklar için Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formu: Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(Ek1), 77-84.
- Eryılmaz, A., & Mammadov, M. (2016). Ergen-ebeveyn çatışma ölçeğinin psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 23(3), 201-210.
- Espelage, D. L. (2014). Ecological theory: preventing youth bullying, aggression, and victimization. *Theory into Practice*, 53(4), 257-264. <https://doi.org/10.1080/00405841.2014.947216>
- Essau, C. A., Lewinsohn, P. M., Olaya, B., & Seeley, J. R. (2014). Anxiety disorders in adolescents and psychosocial outcomes at age 30. *Journal of Affective Disorders*, 163, 125–132. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2013.12.033>
- Farrell, A. D., Thompson, E. L., Curran, P. J., & Sullivan, T. N. (2020). Bidirectional relations between witnessing violence, victimization, life events, and physical aggression among adolescents in urban schools. *Journal of Youth and Adolescence*, 49(6), 1309–1327. <https://doi.org/10.1007/s10964-020-01204-2>
- Farrell, A., & Vaillancourt, T. (2023). Indirect aggression, anxiety, and empathy: Disaggregating between and within person longitudinal associations during childhood and adolescence. *Development and Psychopathology*, 35(1), 228-240. <https://doi.org/10.1017/S0954579421001450>
- Fernández-Fuertes, A. A., & Fuertes, A. (2010). Physical and psychological aggression in dating relationships of Spanish adolescents: Motives and consequences. *Child Abuse & Neglect*, 34(3), 183–191. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2010.01.002>
- Field, A. (2000). *Discovering statistics with SPSS for Windows*. London: Sage.
- Fikkers, K., Piotrowski, J., Weeda, W., Vossen, H., & Valkenburg, P. (2013). Double dose: high family conflict enhances the effect of media violence exposure on adolescents' aggression. *Societies*, 3(3), 280–292. <http://dx.doi.org/10.3390/soc3030280>
- Fincham, V. D. (2003). Marital conflict: Correlates, structure, and context. *Current Directions in Psychological Science*, 12(1), 23-27. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.01215>
- Fite, P. J., Rubens, S. L., Preddy, T. M., Raine, A., & Pardini, D. A. (2013). Reactive/proactive aggression and the development of internalizing problems in males: The moderating effect of parent and peer relationships. *Aggressive Behavior*, 40(1), 69-78. <https://doi.org/10.1002/ab.21498>

- Formoso, D., Gonzales, N. A., Aiken, L. S. (2000). Family conflict and children's internalizing and externalizing behavior: protective factors. *American Community Psychology*, 28(2), 175-199. <https://doi.org/10.1023/A:1005135217449>
- Fraser-Thomas, J., Cote, J., & Deakin, J. (2005). Youth sport programs: An avenue to foster positive youth development. *Physical Education and Sport Pedagogy* 10(1), 19-40. <https://doi.org/10.1080/1740898042000334890>
- Freud, S. (2016a). *Psikanalize yeni giriş dersleri* (S. Budak, Çev.). Öteki Yayınları. (1933).
- Frone M. R. (2000). Interpersonal conflict at work and psychological outcomes: testing a model among young workers. *Journal of Occupational Health Psychology*, 5(2), 246–255. <https://doi.org/10.1037//1076-8998.5.2.246>
- Garner, P.W. (2010). Emotional competence and its influences on teaching and learning. *Educational Psychology Review*, 22, 297–321. <https://doi.org/10.1007/s10648-010-9129-4>
- Geldhof, G. J., Bowers, E. P., Boyd, M. J., Mueller, M. K., Napolitano, C. M., Schmid, K. L., Lerner, J. V., & Lerner, R. M. (2014). Creation of short and very short measures of the Five Cs of Positive Youth Development. *Journal of Research on Adolescence*, 24(1), 163–176. <https://doi.org/10.1111/jora.12039>
- Geldhof, G. J., Bowers, E. P., Mueller, M. K., Napolitano, C. M., Callina, K. S., Walsh, K. J., Lerner, J. V., & Lerner, R. M. (2015). The five Cs model of positive youth development. In E. P. Bowers, G. J. Geldhof, S. K. Johnson, L. J. Hilliard, R. M. Hershberg, J. V. Lerner, & R. M. Lerner (Eds.). *Promoting positive youth development: Lessons from the 4-H study* (pp. 161–186). Springer International Publishing.
- Gidron, Y. (2013). Trait Anxiety. In Gellman, M.D., Turner, J.R. (Eds), *Encyclopedia of behavioral medicine*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-1005-9_1539
- Goldenberg, I., Stanton, M., Goldenberg, H. (2013). *Family therapy: an overview*. (8th ed.). Brooks / Cole Cengage Learning.
- Gomez-Baya, D., Babić Čikeš, A., Hirnstein, M., Kurtović, A., Vrdoljak, G., & Wiium, N. (2022). Positive youth development and depression: An examination of gender differences in Croatia and Spain. *Frontiers in Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.689354>
- Gomez-Baya, D., de Matos, M.G., & Wiium, N. (2021). Positive youth development and subjective happiness: examining the mediating role of gratitude and optimism in spanish emerging adults.

- In Dimitrova, R., Wium, N. (Eds), *Handbook of positive youth development. springer series on child and family studies*. Springer.
- Goodhew, S. C., & Edwards, M. (2024). Elevated cognitive failures in trait anxiety. *Personality and Individual Differences*, 216, <https://doi.org/10.1016/j.paid.2023.112418>
- Goodnight, J. A., Wilhoit, S. A., & Receveur, A. (2017). *Social learning theory and the development of aggression*. The Wiley Handbook of Violence and Aggression, 1–13. <https://doi.org/10.1002/9781119057574.whbva039>
- Gregory, A.M., Caspi, A., Moffitt, T.E., & Poulton, R. (2006). Family conflict in childhood: a predictor of later insomnia, *Sleep*, 29(8), , 1063–1067, <https://doi.org/10.1093/sleep/29.8.1063>
- Guevara, R. M., Moral-García, J. E., Urchaga, J. D., & López-García, S. (2021). Relevant factors in adolescent well-being: family and parental relationships. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(14), 7666. <https://doi.org/10.3390/ijerph18147666>
- Guy, A., Lee, K., & Wolke, D. (2017). Differences in the early stages of social information processing for adolescents involved in bullying. *Aggressive Behavior*. 43, 578–587. <https://doi.org/10.1002/ab.21716>
- Gvion, Y., & Apter, A. (2011). Aggression, impulsivity, and suicide behavior: A review of the literature. *Archives of Suicide Research*, 15(2), 93–112. <https://doi:10.1080/13811118.2011.565265>
- Habib, C., Toumbourou, J. W., McRitchie, M., Williams, J., Kremer, P., McKenzie, D., & Catalano, R. F. (2014). Prevalence and community variation in harmful levels of family conflict witnessed by children: implications for prevention. *Prevention Science*, 15(5), 757–766. <https://doi.org/10.1007/s11121-013-0416-4>
- Hale, W.W., VanderValk, I., Akse, J., & Meeus, W. (2008). The interplay of early adolescents' depressive symptoms, aggression and perceived parental rejection: a four-year community study. *Journal of Youth and Adolescence*, 37, 928–940. <https://doi.org/10.1007/s10964-008-9280-0>
- Hamarta, E. (2009). A prediction of self-esteem and life satisfaction by social problem solving. *Social Behavior and Personality*, 37(1), 73-82. <https://doi.org/10.2224/sbp.2009.37.1.73>

- Harold, G. T., Shelton, K. H., Goeke-Morey, M. C., & Cummings, E. M. (2004). Marital conflict, child emotional security about family relationships and child adjustment. *Social Development, 13*(3), 350–376. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2004.00272.x>
- Hartley, C. M., Pettit, J. W., & Castellanos, D. (2018). Reactive aggression and suicide-related behaviors in children and adolescents: A review and preliminary meta-analysis. *Suicide & Life-Threatening Behavior, 48*(1), 38–51. <https://doi.org/10.1111/sltb.12325>
- Hatfield, J., & Dula, C. S. (2014). Impulsivity and physical aggression: examining the moderating role of anxiety. *The American Journal of Psychology, 127*(2), 233–243. <https://doi.org/10.5406/amerjpsyc.127.2.0233>
- Hayes, A.F. (2022). *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach* (3th edition). Guilford Press.
- Herrenkohl, T.I., Kosterman, R., Hawkins, J.D., & Mason, W.A. (2009). Effects of growth in family conflict in adolescence on adult depressive symptoms: mediating and moderating effects of stress and school bonding. *Journal of Adolescent Health, 44*(2), 146-152. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2008.07.005>
- Hess, S. (2022). Effects of inter-parental conflict on children’s social well-being and the mediation role of parenting behavior. *Applied Research Quality Life, 17*, 2059–2085. <https://doi.org/10.1007/s11482-021-10022-y>
- Hilliard, L.J., Batanova, M., Bowers, E.P. (2015). A positive youth development approach to bullying: promoting thriving and reducing problem behaviors. E. P. Bowers, G. J. Geldhof, S. K. Johnson, L. J. Hilliard, R. M. Hersberg, J. V. Lerner & R. M. Lerner (Eds.), In *Promoting positive youth development. advancing responsible adolescent development.* Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-17166-1_13
- Hirshfeld-Becker, D. R., Micco, J. A., Henin, A., Petty, C., Faraone, S. V., Mazursky, H., Bruett, L., Rosenbaum, J. F., & Biederman, J. (2012). Psychopathology in adolescent offspring of parents with panic disorder, major depression, or both: A 10-year follow-up. *The American Journal of Psychiatry, 169*(11), 1175–1184. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2012.11101514>
- Holsen, I., Geldhof, J., Larsen, T., & Aardal, E. (2017). The five Cs of positive youth development in Norway: Assessment and associations with positive and negative outcomes. *International Journal of Behavioral Development, 41*(5), 559–569. <https://doi.org/10.1177/0165025416645668>

- Hong, J.S., Hunter, S.C., Kim, J., Piquero, A.R., Narvey, C. (2021). Racial Differences in the Applicability of Bronfenbrenner's Ecological Model for Adolescent Bullying Involvement. *Deviant Behavior*, 42(3), 404-424. <https://doi.org/10.1080/01639625.2019.1680086>
- Hooper, D., Coughlan, J. and Mullen, M. (2008). Structural equation modelling: Guidelines for determining model fit. *The Electronic Journal of Business Research Methods*, 6 (1), 53–60.
- Hsieh, H. F., Wu, W. C., Córdova, D., Heinze, J. E., Pomerantz, N., Buu, A., & Zimmerman, M. A. (2022). The Intergenerational Transmission of Family Conflict on Children's Aggression: The Compensatory Effect of Positive Parenting. *Journal of Interpersonal Violence*, <https://doi.org/10.1177/08862605211056025>
- Hu, L. T. and Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6(1), 1-55. <https://doi.org/10.1080/10705519909540118>
- Hubbard, J. A., Dodge, K. A., Cillessen, A. H. N., Coie, J. D., & Schwartz, D. (2001). The dyadic nature of social information processing in boys' reactive and proactive aggression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(2), 268–280. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.80.2.268>
- Johnson, E. I., Kilpatrick, T., Bolland, A. (2020). Positive youth development in the context of household member contact with the criminal justice system. *Children and Youth Services Review*, 114, <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105033>
- Johnson, H. D., LaVoie, J. C., & Mahoney, M. (2001). Interparental conflict and family cohesion predictors of loneliness, social anxiety, and social avoidance in late adolescence. *Journal of Adolescent Research*, 16(3), 304-318. <https://doi.org/10.1177/0743558401163004>
- Johnson, L. E., & Greenberg, M. T. (2013). Parenting and early adolescent internalizing: the importance of teasing apart anxiety and depressive symptoms. *The Journal of Early Adolescence*, 33(2), 201–226. <https://doi.org/10.1177/0272431611435261>
- Jones, J.H., Call, T.A., Wolford, S.N., McWey, L.M. (2021). Parental stress and child outcomes: the mediating role of family conflict. *Journal of Child and Family Studies*, 30, 746–756. <https://doi.org/10.1007/s10826-021-01904-8>
- Kabakçı, Ö. F. (2016). Karakter güçleri ve erdemli oluş: güçlü yanlara-dayalı psikolojik danışma ve değerler eğitimine yeni bir yaklaşım. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6(45), 25-40.

- Kann, L., McManus, T., Harris, W. A., Shanklin, S. L., Flint, K. H., Hawkins, J., Queen, B., Lowry, R., Olsen, E. O., Chyen, D., Whittle, L., Thornton, J., Lim, C., Yamakawa, Y., Brener, N., & Zaza, S. (2016). Youth Risk Behavior Surveillance - United States, 2015. *Morbidity And Mortality Weekly Report. Surveillance Summaries (Washington, D.C.: 2002)*, 65(6), 1–174. <https://doi.org/10.15585/mmwr.ss6506a1>
- Kararımk, Ö., & Gökmenoğlu, E. (2019). Varoluşçu Terapi. İçinde Z. Karataş ve Y. Yavuzer (Eds.), *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları örnek uygulamalarla temel ve güncel kuramlar* (s.163-200). Pegem Akademi
- Karaoglan Yılmaz, F., Avcı, U. & Yılmaz, R. (2022). The role of loneliness and aggression on smartphone addiction among university students. *Current Psychology*, <https://doi.org/10.1007/s12144-022-03018-w>
- Karataş, Z. (2008). Lise ğrencilerinde fke ve saldırganlık. *ukurova niversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 277-294.
- Karriker-Jaffe, K.J., Foshee, V.A., Ennett, S.T., Suchindran C. (2013). Associations of neighborhood and family factors with trajectories of physical and social aggression during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 42, 861–877. <https://doi.org/10.1007/s10964-012-9832-1>
- Kasturi, S., Oguoma, V. M., Grant, J. B., Niyonsenga, T., & Mohanty, I. (2023). Prevalence rates of depression and anxiety among young rural and urban australians: a systematic review and meta-analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(1), <http://dx.doi.org/10.3390/ijerph20010800>
- Katz, L. F., & Gottman, J. M. (1993). Patterns of marital conflict predict children's internalizing and externalizing behaviors. *Developmental Psychology*, 29(6), 940–950. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.29.6.940>
- Kauten, R.L., Lui, J.H.L., Doucette, H., Barry, C.T. (2015). Perceived family conflict moderates the relations of adolescent narcissism and cu traits with aggression. *Journal of Child and Family Studies*, 24, 2914–2922. <https://doi.org/10.1007/s10826-014-0095-1>
- Kavikondala, S., Stewart, S. M., Ni, M. Y., Chan, B. H. Y., Lee, P. H., Li, K.-K., McDowell, I., Johnston, J. M., Chan, S. S., Lam, T. H., Lam, W. W. T., Fielding, R., & Leung, G. M. (2016). Structure and validity of Family Harmony Scale: An instrument for measuring harmony. *Psychological Assessment*, 28(3), 307–318. <https://doi.org/10.1037/pas0000131>

- Kaya, Z., & Karaca, R. (2018). Ergenlerin atılganlık ve sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1490-1516. <http://dx.doi.org/10.23891/efdyyu.2018.113>
- Kelloway, K. E. (1989). *Using Lisrel for structural equation modeling: A researcher's guide*. London: Sage Publication.
- Kerr, M. (2003). Multigenerational family systems theory of Bowen and its application. In G. P. Sholevar & L.D. Schwoeri, (Eds.), *Textbook of family and couples therapy: Clinical applications*. (pp. 103–126). American Psychiatric Publishing
- Kerr, M. E., & Bowen, M. (1988). *Family evaluation*. Norton.
- Khesht-Masjedi, M. F., Shokrgozar, S., Abdollahi, E., Habibi, B., Asghari, T., Ofoghi, R. S., & Pazhooman, S. (2019). The relationship between gender, age, anxiety, depression, and academic achievement among teenagers. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 8(3), 799–804. https://doi.org/10.4103/jfmpe.jfmpe_103_18
- Kıralp, Y., Dincyürek, S., Beidoğlu, M. (2009). Determining the conflict resolution strategies of university students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 1(1), 1205-1214. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2009.01.217>
- Kiadarbandsari, A., Madon, Z., Hamsan, H. H., & Mehdinezhad, N. K. (2016). Role of parenting style and parents' education in positive youth development of adolescents. *Social Sciences & Humanities*, 24(4), 1465-1480.
- Klein D. F. (2002). Historical aspects of anxiety. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, 4(3), 295–304. <https://doi.org/10.31887/DCNS.2002.4.3/dklein>
- Kline, G.H., Pleasant, N.D., Whitton, S.W., & Markman, H.J. (2006). Understanding couple conflict. In A.L. Vangelisti and D. Perlman (Eds.), *The Cambridge handbook of personal relationships*, (pp. 445-462). Cambridge University Press.
- Knowles, K. A., & Olatunji, B. O. (2020). Specificity of trait anxiety in anxiety and depression: Meta-analysis of the State-Trait Anxiety Inventory. *Clinical Psychology Review*, 82, <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2020.101928>
- Kokkinos, C.M., Algiovanoglou, I. & Voulgaridou, I. (2019). Emotion regulation and relational aggression in adolescents: parental attachment as moderator. *Journal of Child and Family Studies*, 28, 3146–3160. <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01491-9>

- Korkut Owen, F. (2017). Önleyici rehberliğin tarihçesi ve önlemeyle ilgili kuramlar (içinde). *Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma*. Anı Yayıncılık.
- Kozina, A., & Pivec, T. (2020). Contextual and Individual Predictors of Bullying and Victimization in Slovenia: Positive Youth Development Perspective. *Revista de Humanidades y Ciencias Sociales, 10*, 85-110. <http://dx.doi.org/10.33776/erebea.v10i0.4961>
- Kozina, A., Wium, N., & Pivec, T. (2020). Positive Youth Development Perspective: The Interplay between the 5Cs and Anxiety. In C. Pracana & M. Wang (Eds.). *Psychology Applications & Developments VI*. (pp. 173-182). In Science Press.
- Krzyzaniak, N., Greenwood, H., Scott, A. M., Peiris, R., Cardona, M., Clark, J., & Glasziou, P. (2024). The effectiveness of telehealth versus face-to-face interventions for anxiety disorders: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Telemedicine and Telecare, 30*(2), 250–261. <https://doi.org/10.1177/1357633X211053738>
- Kumpfer, K. L. (1999). Strengthening America's families: exemplary parenting and family strategies for delinquency prevention. <http://ga-sps.org/public/resources/parenting-family-strategies-for-delinquency-prevention1674105222.pdf> adresinden elde edilmiştir.
- Kurtyılmaz, Y., Can, G., & Ceyhan, A.A. (2017). Üniversite öğrencilerinin ilişkisel saldırganlık ile benlik saygısı, sosyal bağlılık ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal, 7*(47), 33-52.
- LaMontagne, L. G., Diehl, D. C., Doty, J. L., & Smith, S. (2022). The mediation of family context and youth depressive symptoms by adolescent emotion regulation. *Youth & Society*. <https://doi.org/10.1177/0044118X211067266>
- LaPierre, A., Pedneault, C. I., & Nunes, K. L. (2022). Factor structure and distinctiveness of the Violent Behavior Vignette Questionnaire. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, <https://doi.org/10.1080/10926771.2022.2051657>
- Latifa, R., Solicha, Subchi, I., Nahartini, D., & Rosyada, D. (2018). Influence of positive youth development (PYD) to bullying behavior in Indonesian Islamic boarding school students. *Proceedings of the 1st International Conference on Recent Innovations, 1*, 1317-1324. <http://dx.doi.org/10.5220/0009927113171324>
- Lau W. K. W. (2022). The role of resilience in depression and anxiety symptoms: A three-wave cross-lagged study. *Stress and Health: Journal of The International Society for The Investigation of Stress, 38*(4), 804–812. <https://doi.org/10.1002/smi.3136>

- Lau, J.Y.F., Eley, T.C. & Stevenson, J. (2006). Examining the state-trait anxiety relationship: A behavioural genetic approach. *Journal of Abnormal Child Psychol* 34, 18–26. <https://doi.org/10.1007/s10802-005-9006-7>
- Lauderdale, S., & Sheikh, J. (2003). Anxiety disorders in older adults. *Clinic in Geriatric Medicine*, 19(4), 721-741. [https://doi.org/10.1016/S0749-0690\(03\)00047-8](https://doi.org/10.1016/S0749-0690(03)00047-8)
- Laursen, B., Coy, K. C., & Collins, W. A. (1998). Reconsidering changes in parent-child conflict across adolescence: A meta-analysis. *Child Development*, 69(3), 817–832.
- Lawrence, P. J., Murayama, K., & Creswell, C. (2019). Systematic review and meta-analysis: Anxiety and depressive disorders in offspring of parents with anxiety disorders. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 58(1), 46–60. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2018.07.898>
- Leal, P. C., Goes, T. C., da Silva, L. C. F., & Texeira-Silva, F. (2017). Trait vs. state anxiety in different threatening situations. *Trends in Psychiatry and Psychotherapy*, 39(3), 147-157. <https://doi.org/10.1590/2237-6089-2016-0044>
- Lee, C.H. (2011). An ecological systems approach to bullying behaviors among middle school students in the United States. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(8), 1664-1693. <https://doi.org/10.1177/0886260510370591>
- Lee, E. H., Lee, S. J., Hwang, S. T., Hong, S. H., & Kim, J. H. (2017). Reliability and validity of the Beck Depression Inventory-II among Korean adolescents. *Psychiatry Investigation*, 14(1), 30–36. <https://doi.org/10.4306/pi.2017.14.1.30>
- Lee, R. M., Su, J., & Yoshida, E. (2005). Coping with intergenerational family conflict among Asian American college students. *Journal of Counseling Psychology*, 52(3), 389–399. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.52.3.389>
- Lee, T.Y., Cheung, C.K., & Kwong, W.M. (2012). Resilience as a positive youth development construct: a conceptual review. *The Scientific World Journal*, 2012, 1-9. <https://doi.org/10.1100/2012/390450>
- Lépine J. P. (2002). The epidemiology of anxiety disorders: prevalence and societal costs. *The Journal Of Clinical Psychiatry*, 63(14), 4–8.
- Lerner R. M. (2000). Developing civil society through the promotion of positive youth development. *Journal of Developmental Behavioral Pediatrics*, 21(1), 48–49. <https://doi.org/10.1097/00004703-200002000-00008>

- Lerner, J. V., Phelps, E., Forman, Y., & Bowers, E. P. (2009). Positive youth development. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology: Individual bases of adolescent development* (pp. 524–558). John Wiley & Sons Inc. <https://doi.org/10.1002/9780470479193.adlpsy001016>
- Lerner, R. , Lerner, J. V., and colleagues (2013). *The positive development of youth: Comprehensive findings from the 4-H study of Positive Youth Development*. National 4-H Council, Tufts University, USA, Institute for Applied Research in Youth Development.
- Lerner, R. M. (2004). *Liberty: Thriving and civic engagement among America’s youth*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Lerner, R. M. (2005). *Promoting positive youth development: Theoretical and empirical bases, workshop on the science of adolescent health and development*. National Academies of Science.
- Lerner, R. M. (2011). Structure and process in relational, developmental systems theories: A commentary on contemporary changes in the understanding of developmental change across the life span. *Human Development*, 54(1), 34-43. <https://doi.org/10.1159/000324866>
- Lerner, R. M., & Benson, J. B. (2013). Introduction: Embodiment and epigenesis: A view of the issues. In R. M. Lerner & J. B. Benson, (Eds.), *Advances in child development and behavior*. Elsevier.
- Lerner, R. M., Bowers, E. P., Geldhof, G. J., Gestsdóttir, S., & DeSouza, L. (2012). Promoting positive youth development in the face of contextual changes and challenges: The roles of individual strengths and ecological assets. *New Directions for Youth Development*, (135), 119–128. <https://doi.org/10.1002/yd.20034>
- Lerner, R. M., Fisher, C. B., & Weinberg, R. A. (2000). Toward a science for and of the people: Promoting civil society through the application of developmental science. *Child Development*, 71(1), 11–20. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00113>
- Lerner, R. M., Johnson, S. K., Buckingham, M. H. (2015). Relational Developmental Systems-Based Theories and the Study of Children and Families: Lerner and Spanier (1978) Revisited. *Journal of Family Theory and Review*, 7, 83-104. <https://doi.org/10.1111/jftr.12067>
- Lerner, R. M., Lerner, J. V., Almerigi, J. B., Theokas, C., Phelps, E., Gestsdottir, S., Naudeau, S., Jelicic, H., Alberts, A., Ma, L., Smith, L. M., Bobek, D. L., Richman-Raphael, D., Simpson, I., Christiansen, E. D., & von Eye, A. (2005b). Positive Youth Development, Participation in Community Youth Development Programs, and Community Contributions of Fifth-Grade

- Adolescents: Findings From the First Wave Of the 4-H Study of Positive Youth Development. *The Journal of Early Adolescence*, 25(1), 17-71. <https://doi.org/10.1177/0272431604272461>
- Lerner, R. M., Lerner, J. V., Murry, V. M., Smith, E. P., Bowers, E. P., Geldhof, G. J., Buckingham, M. H. (2021). Positive youth development in 2020: Theory, research, programs, and the promotion of social justice. *Journal of Research on Adolescence*, 31(4), 1114-1134. <https://doi.org/10.1111/jora.12609>
- Lerner, R. M., von Eye, A., Lerner, J. V., Lewin-Bizan, S., & Bowers, E. P. (2010). Special issue introduction: the meaning and measurement of thriving: a view of the issues. *Journal of Youth and Adolescence*, 39(7), 707–719. <https://doi.org/10.1007/s10964-010-9531-8>
- Lerner, R., Almerigi, J. B., Theokas, C. & Lerner, J. V. (2005a). Positive youth development a view of the issues. *Journal of Early Adolescence*, 25(1), 10-16. <https://doi.org/10.1177/0272431604273211>
- Lerner, R.M., Tirrell, J.M., Dowling, E.M. et al. (2019). The end of the beginning: evidence and absences studying positive youth development in a global context. *Adolescent Research Review*, 4, 1–14 <https://doi.org/10.1007/s40894-018-0093-4>
- Leshem, R., & Mashal, N. (2024). What does metaphoric language say about aggression? The relationships between metaphoric language, impulsivity, and aggression. *Acta Psychologica*, 243, <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2024.104173>
- Li, G., Hou, G., Yang, D., Jian, H., & Wang, W. (2019). Relationship between anxiety, depression, sex, obesity, and internet addiction in Chinese adolescents: A short-term longitudinal study. *Addictive Behaviors*, 90, 421–427. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2018.12.009>
- Li, J., Fraser, M. W., & Wike, T. L. (2013). Promoting social competence and preventing childhood aggression: A framework for applying social information processing theory in intervention research. *Aggression and Violent Behavior*, 18(3), 357-364. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2013.01.001>
- Li, X., Wang, Y., Li, J., Tang, J., Zhang, J., Wang, M., & Jiang, S. (2022). Violence exposure across multiple contexts as predictors of reactive and proactive aggression in Chinese preadolescents. *Aggressive Behavior*, 48, 319–330. <https://doi.org/10.1002/ab.22016>
- Li, X., Zou, H., Liu, Y., Zhou, Q. (2014). The relationships of family socioeconomic status, parent–adolescent conflict, and filial piety to adolescents’ family functioning in Mainland China. *Journal of Child and Family Studies*, 23, 29–38 <https://doi.org/10.1007/s10826-012-9683-0>

- Liu, D., & Vazsonyi, A. T. (2024). Longitudinal links between parental emotional distress and adolescent delinquency: The role of marital conflict and parent-child conflict. *Journal of Youth and Adolescence*, 53(1), 200–216. <https://doi.org/10.1007/s10964-023-01921-4>
- Liu, L., Li, S., Zheng, Y., Wang, M. (2021). Intergenerational transmission of anxiety in Chinese migrant families: The mediating role of parents' perceptions of coparenting. *Journal of Affective Disorders*, 280, 287-294. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.10.069>
- Luningham, J. M., Merrilees, C. E., Taylor, L.K., Goeke-Morey, M., Shirlow, P., Wentz, B., Cummings, E. M. (2021). Relations among father's presence, family conflict, and adolescent adjustment in Northern Ireland. *Child Development*, 92(3), 904-918. <https://doi.org/10.1111/cdev.13446>
- Lyubomirsky, S., & Lepper, H. S. (1999). A measure of subjective happiness: Preliminary reliability and construct validation. *Social Indicators Research*, 46(2), 137–155. <https://doi.org/10.1023/A:1006824100041>
- Ma, L., Phelps, E., Lerner, J.V., Lerner, R.M. (2009). Academic competence for adolescents who bully and who are bullied: findings from the 4-h study of positive youth development. *The Journal of Early Adolescence*, 29(6), 862-897. <https://doi.org/doi:10.1177/0272431609332667>
- Machell, K. A., Rallis, B. A., Esposito-Smythers, C. (2016). Family environment as a moderator of the association between anxiety and suicidal ideation. *Journal of Anxiety Disorders*, 40, 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2016.03.002>
- Mackova, J., Dankulincova Veselska, Z., Filakovska Bobakova, D., Madarasova Geckova, A., van Dijk, J. P., & Reijneveld, S. A. (2019). Crisis in the family and positive youth development: The role of family functioning. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(10), 1678. <https://doi.org/10.3390/ijerph16101678>
- Mahmood, K., Ijaz, A., & Khan, M.A. (2015). Social Relations & Psychological Adjustment among Adult Children of Parents with Depression and Anxiety. *Journal of Pharmacy and Alternative Medicine*, 6, 1-5.
- Manrique-Millones, D.L., Pineda-Marin, C.P., Millones-Rivalles, R.B., & Dimitrova, R. (2021). The 7Cs of Positive Youth Development in Colombia and Peru: A Promising Model for Reduction of Risky Behaviors Among Youth and Emerging Adults. In Dimitrova, R., Wium, N. (Eds.), *Handbook of positive youth development. springer series on child and family studies*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-70262-5_3

- Marchant, G. J., Sharon, E.P., & Rothlisberg, B.A. (2001). Relations of middle school students' perceptions of family and school contexts with academic achievement. *Psychology In The Schools*, 38(6), 505-519. <https://doi.org/10.1002/pits.1039>
- Marcoulides, G. & Schumacher, R. (2001). *New developments and techniques in structural equation modeling*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Marques, S.C., Pais-Ribeiro, J.L. & Lopez, S.J. (2011). The role of positive psychology constructs in predicting mental health and academic achievement in children and adolescents: A two-year longitudinal study. *Journal of Happiness Studies*, 12, 1049–1062. <https://doi.org/10.1007/s10902-010-9244-4>
- Marsee, M.A., Weems, C.F. & Taylor, L.K. (2008). Exploring the association between aggression and anxiety in youth: a look at aggressive subtypes, gender, and social cognition. *Journal of Child and Family Studies*, 17, 154–168 (<https://doi.org/10.1007/s10826-007-9154-1>)
- Marshall, A. D., Sippel, L. M., & Belleau, E. L. (2011). Negatively biased emotion perception in depression as a contributing factor to psychological aggression perpetration: A preliminary study. *The Journal of Psychology*, 145(6), 521–535. <https://doi.org/10.1080/00223980.2011.599822>
- Marta, E., & Alfieri, S. (2014). Family Conflicts. In Michalos, A.C. (Ed.), *encyclopedia of quality of life and well-being research*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5_997
- Martin-Barrado, A.D., & Gomez-Baya, D. (2024). A scoping review of the evidence of the 5cs model of positive youth development in Europe. *Youth*, 4(1), 56-79. <https://doi.org/10.3390/youth4010005>
- Martin-Biggers, J., Quick, V., Zhang, M., Jin, Y., & Byrd-Bredbenner, C. (2018). Relationships of family conflict, cohesion, and chaos in the home environment on maternal and child food-related behaviours. *Maternal & Child Nutrition*, 14(2), e12540. <https://doi.org/10.1111/mcn.12540>
- Masten, A. S., & Obradovic, J. (2006). Competence and resilience in development. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1094(1), 13–27. <https://doi.org/10.1196/annals.1376.003>
- Masten, A. S., Best, K. M., & Garmezy, N. (1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology*, 2(4), 425-444. <https://doi.org/10.1017/s0954579400005812>

- Mastrotheodoros, S., Van der Graaff, J., Deković, M., Meeus, W.H.J., & Branje, S. (2020). Parent–adolescent conflict across adolescence: Trajectories of informant discrepancies and associations with personality types. *Journal of Youth and Adolescence*, 49, 119–135. <https://doi.org/10.1007/s10964-019-01054-7>
- May, R. (1950). *The meaning of anxiety*. Ronald Press Company.
- May, R. (1977). *The meaning of anxiety*. (rev. ed.). W. W. Norton & Company.
- McClure, E. B., Brennan, P. A., Hammen, C., & Le Brocque, R. M. (2001). Parental anxiety disorders, child anxiety disorders, and the perceived parent-child relationship in an Australian high-risk sample. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 29(1), 1–10. <https://doi.org/10.1023/a:1005260311313>
- McLaughlin, K. A., Aldao, A., Wisco, B. E., & Hilt, L. M. (2014). Rumination as a transdiagnostic factor underlying transitions between internalizing symptoms and aggressive behavior in early adolescents. *Journal of Abnormal Psychology*, 123(1), 13–23. <https://doi.org/10.1037/a0035358>
- Mechanic, D., Hansell, S. (1989). Divorce, family conflict, and adolescents' well-being. *Journal of Health and Social Behavior*, 30, 105-116. <https://doi.org/10.2307/2136916>
- Melton, T. H., Croarkin, P. E., Strawn, J. R., & McClintock, S. M. (2016). Comorbid anxiety and depressive symptoms in children and adolescents: A systematic review and analysis. *Journal of Psychiatric Practice*, 22(2), 84–98. <https://doi.org/10.1097/PRA.000000000000132>
- Mendlowicz, M. V., & Stein, M. B. (2000). Quality of life in individuals with anxiety disorders. *The American Journal of Psychiatry*, 157(5), 669–682. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.157.5.669>
- Merikangas, K. R., He, J. P., Burstein, M., Swanson, S. A., Avenevoli, S., Cui, L., Benjet, C., Georgiades, K., & Swendsen, J. (2010). Lifetime prevalence of mental disorders in U.S. adolescents: results from the National Comorbidity Survey Replication--Adolescent Supplement (NCS-A). *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 49(10), 980–989. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2010.05.017>
- Mertler, C.A., & Vannatta, R.A. (2017). *Advanced and Multivariate Statistical Methods Practical Application and Interpretation* (6th Edition). Routledge.
- Meydan, C. H. ve Şeşen, H. (2015). *Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları* (2. Baskı). Detay Yayıncılık.

- Meyers, M. C., Woerkom, M. V., & Bakker, A. B. (2013). The added value of the positive: A literature review of positive psychology interventions in organizations. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 22(5), 618-632. <https://doi.org/10.1080/1359432X.2012.694689>
- Micco, J. A., Henin, A., Mick, E., Kim, S., Hopkins, C. A., Biederman, J., & Hirshfeld-Becker, D. R. (2009). Anxiety and depressive disorders in offspring at high risk for anxiety: a meta-analysis. *Journal of Anxiety Disorders*, 23(8), 1158–1164. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2009.07.021>
- Miller, J. D., & Lynam, D. R. (2006). Reactive and proactive aggression: Similarities and differences. *Personality and Individual Differences*, 41(8), 1469-1480. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.06.004>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2020). T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Sınıf Rehberlik Programı (Okul Öncesi, İlkokul, Ortaokul Ve Ortaöğretim/Lise). https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_07/17143025_SINIF_REHBERLYK_PROG_RAMI_2020.pdf adresinden elde edilmiştir.
- Miyazaki, T., Shimizu, T., Komaki, G., Tsuboi, H., Kobayashi, F., Fujita, O., & Kawamura, N. (2003). Development of the Overt-Covert Aggression Inventory. *Psychological Reports*, 93(1), 26–34. <https://doi.org/10.2466/pr0.2003.93.1.26>
- Moed, A., Gershoff, E. T., Eisenberg, N., Hofer, C., Losoya, S., Spinrad, T. L., & Liew, J. (2015). Parent-adolescent conflict as sequences of reciprocal negative emotion: links with conflict resolution and adolescents' behavior problems. *Journal of Youth and Adolescence*, 44(8), 1607–1622. <https://doi.org/10.1007/s10964-014-0209-5>
- Moeller, T. (2001). Youth aggression and violence: A psychological approach. Lawrence Erlbaum Associates.
- Moos, R. H. (1990). Conceptual and empirical approaches to developing family-based assessment procedures: resolving the case of the Family Environment Scale. *Family Process*, 29(2), 199–208. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1990.00199.x>
- Moos, R. H., & Moos, B. S. (1976). A typology of family social environments. *Family Process*, 15(4), 357–371. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1976.00357.x>
- Morawska, A., & Thompson, E. (2009). Parent Problem Checklist: Measure of Parent Conflict. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 43(3), 260–269. <https://doi.org/10.1080/00048670802653281>

- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S., & Robinson, L. R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social Development*, 16(2), 361–388. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2007.00389.x>
- Morrissey, K. M., & Werner-Wilson, R. J. (2005). The relationship between out-of-school activities and positive youth development: an investigation of the influences of communities and family. *Adolescence*, 40(157), 67–85.
- Mouskounti, T., Fanti, K.A. & Diakidoy, IA.N. (2021). Examining reactive and proactive aggression through narrative text processing. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 43, 43–57. <https://doi.org/10.1007/s10862-020-09845-0>
- Mowen, T.J., Boman, J.H. (2018). A developmental perspective on reentry: understanding the causes and consequences of family conflict and peer delinquency during adolescence and emerging adulthood. *Journal of Youth and Adolescence* 47, 275–289. <https://doi.org/10.1007/s10964-017-0794-1>
- Mueller, M. K., Phelps, E., Bowers, E. P., Agans, J. P., Urban, J. B., & Lerner, R. M. (2011). Youth development program participation and intentional self-regulation skills: Contextual and individual bases of pathways to positive youth development. *Journal of Adolescence*, 34(6), 1115-1125. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2011.07.010>
- Munoz-Fernandez, N., Sanchez-Jimenez, V. (2020). Cyber-aggression and psychological aggression in adolescent couples: A short-term longitudinal study on prevalence and common and differential predictors. *Computers in Human Behavior*, 104, <https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.106191>
- Munoz-Rivas, M. J., Grana, J. L., O’Leary, K. D., Gonzalez, M. P. (2007). Aggression in adolescent dating relationships: prevalence, justification, and health consequences. *Journal of Adolescent Health*, 40(4), 298-304. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2006.11.137>
- Murdock, N. L. (2016). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları: Olgu sunumu yaklaşımıyla*. (F. Akkoyun, Çev., Ed.). Nobel Yayınları.
- Murdock, N. L., Flynn, M. C., & Bresin, R. C. (2022). Differentiation of self, anxiety, triangling and distress: A test of Bowen theory. *Family Process*. <https://doi.org/10.1111/famp.12845>
- Murphy, M.C. (2020). Bronfenbrenner’s bio-ecological model: a theoretical framework to explore the forest school approach?. *Journal of Outdoor and Environmental Education* 23, 191–205. <https://doi.org/10.1007/s42322-020-00056-5>

- Murray-Close, D., Nelson, D. A., Ostrov, J. M., Casas, J. F., & Crick, N. R. (2016). Relational aggression: A developmental psychopathology perspective. In D. Cicchetti & D. J. Cohen (Eds.), *Developmental psychopathology, volume four, genes and environment*. Springer.
- Nabilah, S., Syamsuri, S., & Pujiastuti, H. (2024). The influence of self-regulation, resilience, and family environment on mathematics learning outcomes of junior high school students in Serang City, Indonesia. *International Journal of STEM Education For Sustainability*, 4(1), 1-23. <https://doi.org/10.53889/ijses.v4i1.261>
- Namlı, Z., Özbay, A., & Tamam, L. (2022). Adult separation anxiety disorder: A review. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 14(1), 46-56. <https://doi.org/10.18863/pgy.940071>
- Navarro, J.L., Tudge, J.R.H. (2023). Technologizing Bronfenbrenner: Neo-ecological Theory. *Current Psychology*, 42, 19338–19354 <https://doi.org/10.1007/s12144-022-02738-3>
- Nazlı, S. (2021). *Aile danışmanlığı* (16. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Neppl, T. K., Diggs, O. N., & Cleveland, M. J. (2020). The intergenerational transmission of harsh parenting, substance use, and emotional distress: Impact on the third-generation child. *Psychology of Addictive Behaviors*, 34(8), 852–863. <https://doi.org/10.1037/adb0000551>
- Neumann, I. D., Veenema, A. H., & Beiderbeck, D. I. (2010). Aggression and anxiety: social context and neurobiological links. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 4(12), <https://doi.org/10.3389/fnbeh.2010.00012>
- Nguyen, N. N. (2023). Family conflict and negative emotions as risk factors predicting alcohol use among Vietnamese teenagers. *Journal of Substance Use*, 28(2), 255-258. <https://doi.org/10.1080/14659891.2022.2039968>
- Nichols, M. P. ve Schwartz, R. C. (2020). *Family therapy: Concepts and methods* (12th. Edition). Pearson.
- Norris, F. H., Tracy, M., & Galea, S. (2009). Looking for resilience: understanding the longitudinal trajectories of responses to stress. *Social Science & Medicine*, 68(12), 2190–2198. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2009.03.043>
- Ojanen, T., & Findley-Van Nostrand, D. (2014). Social goals, aggression, peer preference, and popularity: Longitudinal links during middle school. *Developmental Psychology*, 50(8), 2134–2143. <https://doi.org/doi:10.1037/a0037137>

- Olatunji, O. A., & Idemudia, E. S. (2021). The multidimensionality of inter-parental conflict on aggression and mental health among adolescents. *Heliyon*, 7(5), <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2021.e07124>
- Olofson, M. W. (2017). Childhood adversity, families, neighborhoods, and cognitive outcomes: Testing structural models of the bioecological framework. *International Journal of Education and Practice*, 5(12), 199-216. <https://doi.org/10.18488/journal.61.2017.512.199.216>
- Ormrod, J. E. (2021). *Öğrenme psikolojisi*. (Çev. M. Baloğlu). Nobel. (Orijinal yayın tarihi, 2012)
- Osmo, F., Duran, V., Wenzel, A., Oliveira, I., Nepomuceno, S., Madeira, M., & Menezes, I. (2018). The Negative Core Beliefs Inventory (NCBI): Development and psychometric properties. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 32(1), 67-84. <https://doi.org/10.1891/0889-8391.32.1.67>
- Overton, W.F. (2013). A new paradigm for developmental science: relationism and relational-developmental systems. *Applied Developmental Science*, 17(2), 94-107, <https://doi.org/10.1080/10888691.2013.778717>
- Özakar Akça, S., Selen, F., Demir, E., & Demir, T. (2018). Cinsiyet ve yaş farklılıklarının ergenlerin depresyon, anksiyete bozukluğu, kendine zarar verme, psikoz, travma sonrası stres bozukluğu, alkol-uyuşturucu bağımlılığı ve dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ile ilişkili sorunlara etkisi. *Dicle Tıp Dergisi*, 45(3), 255-264.
- Özbay, G. (2018). *Pozitif genç gelişimi temelli sınıf rehberliği programının ilkökul öğrencilerinin yaşam becerilerine etkisi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Paclikova, K., Dankulincova Veselska, Z., Filakovska Bobakova, D., Palfiova, M., & Geckova, A. M. (2019). What role do family composition and functioning play in emotional and behavioural problems among adolescent boys and girls?. *International Journal of Public Health*, 64, 209-217. <https://doi.org/10.1007/s00038-018-1171-x>
- Park, Y., Park, S.-Y., Williams, M., Shibusawa, T., & Martin, J. I. (2021). Family conflicts, coping skills, depressive symptoms, and gender among korean american adolescents: Mediating effects of self-esteem. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 12(3), 465-488. <https://doi.org/10.1086/715816>
- Parmaksız, İ., & Avşaroğlu, S. (2012). Examining the teacher candidates' levels of optimism and styles of coping with stress according to their self-esteem levels. *Elementary Education Online*, 11(2), 543-555.

- Parodi, K.B., Holt, M.K., Green, J.G., Porche, M.V., Koenig, B., Xuan, Z. (2022). Time trends and disparities in anxiety among adolescents, 2012–2018. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 57, 127–137 (2022). <https://doi.org/10.1007/s00127-021-02122-9>
- Pavot, W., Diener, E. (1993). Review of Satisfaction With Life Scale. *Psychological Assessment*, 5(2), 164-172. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.5.2.164>
- Peker, A. (2015). Ergenlerin saldırganlık ve siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 19(61), 323-336.
- Pereira, A.I., Barros, L., Mendonça, D. et al. (2014). The relationships among parental anxiety, parenting, and children’s anxiety: the mediating effects of children’s cognitive vulnerabilities. *Journal of Child and Family Studies*, 23, 399–409 <https://doi.org/10.1007/s10826-013-9767-5>
- Perlman, S. B., Lunkenheimer, E., Panlilio, C., & Pérez-Edgar, K. (2022). Parent-to-child anxiety transmission through dyadic social dynamics: A dynamic developmental model. *Clinical Child And Family Psychology Review*, 25(1), 110–129. <https://doi.org/10.1007/s10567-022-00391-7>
- Perusini, J. N., & Fanselow, M. S. (2015). Neurobehavioral perspectives on the distinction between fear and anxiety. *Learning & Memory*, 22(9), 417–425. <https://doi.org/10.1101/lm.039180.115>
- Pihlakoski, L., Sourander, A., Aromaa, M., Rautava, P., Helenius, H., & Sillanpaa, M. (2006). The continuity of psychopathology from early childhood to preadolescence. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 15, 409–417. <https://doi.org/10.1007/s00787-006-0548-1>
- Pivec, T., & Kozina, A. (2023). Anxiety and COVID-19 anxiety in positive youth development: a latent profile analysis study. *Journal of Youth and Adolescence*, 52(11), 2328–2343. <https://doi.org/10.1007/s10964-023-01829-z>
- Podina, I., Mogoșe, C., & Dobrea, A. (2013). Intergenerational transmission of anxiety: Evidence for the mediating role of the negative interpretation bias. *Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies*, 13(2), 309-320.
- Powdthavee, N., Vignoles, A. (2008). Mental health of parents and life satisfaction of children: a within-family analysis of intergenerational transmission of well-being. *Social Indicators Research*, 88, 397–422 <https://doi.org/10.1007/s11205-007-9223-2>
- Priest J. B. (2015). A Bowen family systems model of generalized anxiety disorder and romantic relationship distress. *Journal of Marital and Family Therapy*, 41(3), 340–353. <https://doi.org/10.1111/jmft.12063>

- Prochaska, S. O., & Norcross, J. C. (2013). *Systems of psychotherapy: a transtheoretical analysis*. Cengage Learning.
- Qi, S., Hua, F., Zhou, Z. et al. (2022). Trends of positive youth development publications (1995–2020): A scientometric review. *Applied Research Quality Life* 17, 421–446. <https://doi.org/10.1007/s11482-020-09878-3>
- Qu, G., Cao, X., Ran, G., Wu, J., & Luo, H. (2023). Direct and indirect paths between parental marital conflict and children's sibling conflict in chinese families. *The Journal of Genetic Psychology*, 184(4), 274–286. <https://doi.org/10.1080/00221325.2022.2161344>
- Raine, A., Dodge, K., Loeber, R., Gatzke-Kopp, L., Lynam, D., Reynolds, C., Stouthamer-Loeber, M., & Liu, J. (2006). The Reactive-Proactive Aggression Questionnaire: Differential correlates of reactive and proactive aggression in adolescent boys. *Aggressive Behavior*, 32(2), 159–171. <https://doi.org/10.1002/ab.20115>
- Ramos, M. C., Guerin, D. W., Gottfried, A. W., Bathurst, K., & Oliver, P. H. (2005). Family conflict and children's behavior problems: The moderating role of child temperament. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 12(2), 278–298. http://dx.doi.org/10.1207/s15328007sem1202_6
- Ran, G., Niu, X., Zhang, Q., Li, S., Liu, J., Chen, X., & Wu, J. (2021). The Association between Interparental conflict and youth anxiety: A Three-level meta-analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 50, 599–612. <https://doi.org/10.1007/s10964-020-01388-7>
- Ranjan, A. K. (2020). Perceived family conflict and academic achievement motivation of rural students. *The International Journal of Indian Psychology*, 8(4), <https://doi.org/10.25215/0804.088>
- Rapee, R. M., Creswell, C., Kendall, P. C., Pine, D. S., & Waters, A. M. (2023). Anxiety disorders in children and adolescents: A summary and overview of the literature. *Behaviour Research and Therapy*, 168, 104376. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2023.104376>
- Raykov, T., & Marcoulides, G. A. (2006). *A first course in structural equation modeling* (2nd Edition). Lawrence Erlbaum.
- Rhudy, J. L., & Meagher, M. W. (2000). Fear and anxiety: divergent effects on human pain thresholds. *Pain*, 84(1), 65–75. [https://doi.org/10.1016/S0304-3959\(99\)00183-9](https://doi.org/10.1016/S0304-3959(99)00183-9)
- Rice, F., Harold, G. T., Shelton, K. H., & Thapar, A. (2006). Family conflict interacts with genetic liability in predicting childhood and adolescent depression. *Journal of The American of Child*

- Robins, C.J., & Hayes, A.M. (1995). An appraisal of cognitive therapy. In M.J. Mahoney. *Cognitive and constructive psychotherapies: Theory, Research and Practice* (pp. 41-65). Springer Publishing Company.
- Robinson, A., Esters, L. T., Dotterer, McKee, R., Tucker, M. (2012). An exploratory study of the five cs model of positive youth development among Indiana 4-H Youth. *Journal of Youth Development*, 7(1), <https://doi.org/10.5195/jyd.2012.154>
- Rose-Krasnor, L. (1997). The nature of social competence: A theoretical review. *Social Development*, 6(1), 111-135. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.1997.tb00097.x>
- Rosen, K. H., Bartle-Haring, S., & Stith, S. M. (2001). Using Bowen theory to enhance understanding of the intergenerational transmission of dating violence. *Journal of Family Issues*, 22(1), 124–142. <https://doi.org/10.1177/019251301022001006>
- Roskos, P. , Handal, P. & Ubinger, M. (2010). Family conflict resolution: Its measurement and relationship with family conflict and psychological adjustment. *Psychology*, 1, 370-376. <https://doi.org/10.4236/psych.2010.15046>
- Rosnay, M., Cooper, P.J., Tsigaras, N., Murray, L. (2006). Transmission of social anxiety from mother to infant: An experimental study using a social referencing paradigm. *Behaviour Research and Therapy*, 44(8), 1165-1175. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2005.09.003>
- Roth, J. L., & Brooks-Gunn, J. (2003). Youth development programs: risk, prevention and policy. *Journal of Adolescent Health*, 32(3), 170–182. [https://doi.org/10.1016/s1054-139x\(02\)00421-4](https://doi.org/10.1016/s1054-139x(02)00421-4)
- Rothenberg, W. A., Hussong, A. M., & Chassin, L. (2017). Modeling trajectories of adolescent-perceived family conflict: Effects of marital dissatisfaction and parental alcoholism. *Journal of Research on Adolescence*, 27(1), 105–121. <https://doi.org/10.1111/jora.12259>
- Rothenberg, W. A., Hussong, A. M., & Chassin, L. (2018). Intergenerational continuity in high-conflict family environments: Investigating a mediating depressive pathway. *Developmental Psychology*, 54(2), 385–396. <https://doi.org/10.1037/dev0000419>
- Rothenberg, W. A., Solis, J. M., Hussong, A. M., & Chassin, L. (2017). Profiling families in conflict: Multigenerational continuity in conflict predicts deleterious adolescent and adult outcomes. *Journal of Family Psychology*, 31(5), 616–628. <https://doi.org/10.1037/fam0000319>

- Rothenberg, W.A., Hussong, A.M., & Chassin, L. (2016a). Intergenerational continuity of high conflict family environments. *Development and Psychopathology*, 28(1), 293-308.
- Sanders, J., Munford, R., Thimasarn-Anwar, T., Liebenberg, L., & Ungar, M. (2015). The role of positive youth development practices in building resilience and enhancing wellbeing for at-risk youth. *Child Abuse & Neglect*, 42, 40–53. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.02.006>
- Sarıcaoğlu, A.Ö. (2021). *Pozitif genç gelişimi müdahale programının lise öğrencilerinin gelişim güçlerine etkisi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Satıcı, S.A., & Deniz, M.E. (2017). Mizahla başa çıkma ve iyilik hali: psikolojik sağlamlık ve iyimserliğin aracılık rolünün incelenmesi. *İlköğretim Online*, 16(3), 1343-1356. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2017.330262>
- Scales, P. & Leffert, N. (2004). *Developmental assets: A synthesis of scientific research on adolescent development*. (2nd edition). Search Institute.
- Schumacker, R. E. & Lomax, R. G. (2010). *A beginner's guide to structural equation modeling* (3rd Edition). New York: Routledge.
- Schwartz, S. J., Phelps, E., Lerner, J. V., Huang, S., Brown, C. H., Lewin-Bizan, S., Li, Y., & Lerner, R. M. (2010). Promotion as prevention: Positive youth development as protective against tobacco, alcohol, illicit drug, and sex initiation. *Applied Developmental Science*, 14(4), 197–211. <https://doi.org/10.1080/10888691.2010.516186>
- Seah, S. L., & Ang, R. P. (2008). Differential correlates of reactive and proactive aggression in Asian adolescents: relations to narcissism, anxiety, schizotypal traits, and peer relations. *Aggressive Behavior*, 34(5), 553–562. <https://doi.org/10.1002/ab.20269>
- Search Institute. (2023). *The developmental assets framework*. <https://www.search-institute.org/our-research/development-assets/developmental-assets-framework/> adresinden elde edilmiştir.
- Sela, Y., Zach, M., Amichay-Hamburger, Y., Mishali, M., & Omer, H. (2020). Family environment and problematic internet use among adolescents: The mediating roles of depression and Fear of Missing Out. *Computers in Human Behavior*, 106, <https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.106226>
- Seligman, L., & Reichenberg, L. W. (2019). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları: sistemler, stretejiler ve beceriler*. (E. E. Yerlikaya, Çev.). Pegem Akademi.
- Seligman, M. E. P. (2002). *Positive psychology, positive prevention, and positive therapy*. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (pp. 3–9). Oxford University Press.

- Seligman, M., Steen, T.A, Park, N. and Peterson, C. (2005). Positive psychology progress: Empirical validation of interventions. *American Psychologist*, 60(5), 34- 36.
- Serra, V. Q., Orte, C., & Grau, M. A. G. (2022). Managing family conflict and resilience. results of a universal socio-educative family drugs prevention program developed in school settings. *Estudios Sobre Educación*, 42, 169-193. <https://doi.org/10.15581/004.42.008>
- Shao, R., & Wang. Y. (2019). The Relation of Violent Video Games to Adolescent Aggression: An Examination of Moderated Mediation Effect. *Frontiers in Psychology*, 10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00384>
- Sharf, R. S. (2012). *Theories of psychotherapy and counseling concepts and cases*. (5th ed.). Brooks/Cole Cengage Learning.
- Sharma, D., & Sangwan, S. (2016). Impact of family environment on adolescents aggression. *Advance Research Journal of Social Science*, 7(2), 225-229. <https://doi.org/10.15740/HAS/ARJSS/7.2/225-229>
- Sheeber, L., Hops, H., Alpert, A., Davis, B., & Andrews, J. (1997). Family Support and Conflict: Prospective Relations to Adolescent Depression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 25, 333–344. <https://doi.org/10.1023/A:1025768504415>
- Shek, D. T. L., Leung, K. H., Dou, D., & Zhu, X. (2022). Family functioning and adolescent delinquency in mainland china: positive youth development attributes as a mediator. *Frontiers in Psychiatry*, 13, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.883439>
- Shek, D. T., Dou, D., Zhu, X., & Chai, W. (2019). Positive youth development: current perspectives. *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics*, 10, 131–141. <https://doi.org/10.2147/AHMT.S179946>
- Shek, D. T., Sun, R. C., & Merrick, J. (2012). Positive youth development constructs: conceptual review and application. *The Scientific World Journal*, 2012, <https://doi.org/10.1100/2012/152923>
- Shek, D.T.L. (2016). The Role of Positive Youth Development and Family Functioning in Chinese Adolescent Well-Being: Theoretical Considerations and Empirical Evidence. In: Maggino, F. (eds) A Life Devoted to Quality of Life. Social Indicators Research Series, vol 60. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-20568-7_3

- Sillars, A. L., Canary, D. J., & Tafoya, M. (2004). Communication, conflict, and the quality of family relationships. In A. Vangelisti (Ed.), *Handbook of family communication* (pp. 413–446). Lawrence Erlbaum Associates.
- Singh, R. (2011). Family environment and personality as predictors of aggression. *Indian Journal of Psychological Science*, 2(2), 19-28.
- Skeer, M., McCormick, M. C., Normand, S. L., Buka, S. L., & Gilman, S. E. (2009). A prospective study of familial conflict, psychological stress, and the development of substance use disorders in adolescence. *Drug and Alcohol Dependence*, 104(1-2), 65–72. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2009.03.017>
- Smeijers, D., Benbouriche, M., & Garofalo, C. (2020). The association between emotion, social information processing, and aggressive behavior: A systematic review. *European Psychologist*, 25(2), 81–91. <https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000395>
- Snethen, G., & Puymbroeck, M. V. (2008). Girls and physical aggression: Causes, trends, and intervention guided by Social Learning Theory. *Aggression and Violence Behavior*, 13(5), 346-354. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2008.05.003>
- Soyoung, B., Kim, M., & Kim, S-H. (2022). The relationship among undergraduate students' career anxiety, choice goals, and academic performance. *Journal of Hospitality & Tourism Education*, 34(4), 229-244. <https://doi.org/10.1080/10963758.2021.1963756>
- Spielberger, C. D. (1966). *Theory and research on anxiety*. In C. D. Spielberger (Ed.), *Anxiety and behavior*. Academic Press.
- Spielberger, C. D. (1983). State-Trait Anxiety Inventory for Adults (STAI-AD). <https://doi.org/10.1037/t06496-000>
- Spielberger, C. D., & Reheiser, E. C. (2009). Assessment of Emotions: Anxiety, Anger, Depression, and Curiosity. *Applied Psychology: Health and Well-being*, 1(3), 271-302. <https://doi.org/10.1111/j.1758-0854.2009.01017.x>
- Spielberger, C. D., Gorsuch, R. L., & Lushene, R. E. (1970). *Manual for the State-Trait Anxiety Inventory*. Consulting Psychologists Press.
- Spielberger, C. D., Pollans, C. H., & Worden, T. J. (1984). *Anxiety disorders*. In M. Turner, & M. Hersen (Eds.), *Adult psychopathology and diagnosis* (pp. 263-303). New York: Wiley.

- Spielberger, C.D., Gonzalez-Reigosa, F., Martinez-Urrutia, A., Natalicio, L.F.S., & Natalicio, D.S. (1971). Development of the Spanish edition of the State-Trait Anxiety Inventory. *American Journal of Psychology*, 145-153.
- Stromájer, G. P., Csima, M., Iváncsik, R., Varga, B., Takács, K., & Stromájer-Rácz, T. (2023). Stress and anxiety among high school adolescents: Correlations between physiological and psychological indicators in a longitudinal follow-up study. *Children*, 10(9), <http://dx.doi.org/10.3390/children10091548>
- Sun, R.C.F., & Shek, D.T.L. (2010). Life satisfaction, positive youth development, and problem behaviour among chinese adolescents in Hong Kong. *Social Indicators Research*, 95, 455–474. <https://doi.org/10.1007/s11205-009-9531-9>
- Sun, R.C.F., Shek, D.T.L. (2012). Positive youth development, life satisfaction and problem behaviour among chinese adolescents in hong kong: a replication. *Social Indicators Research*, 105, 541–559. <https://doi.org/10.1007/s11205-011-9786-9>
- Tabachnick, B.G., & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics*, (6th Ed.). Pearson.
- Taber, K. S. (2018). The use of Cronbach’s alpha when developing and reporting research instruments in science education. *Research in Science Education*, 48, 1273-1296.
- Taft, C. T., Schumm, J., Orazem, R. J., Meis, L., & Pinto, L. A. (2010). Examining the link between posttraumatic stress disorder symptoms and dating aggression perpetration. *Violence and Victims*, 25(4), 456–469. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.25.4.456>
- Taillieu, T.L., Brownridge, D.A. (2013). Aggressive parental discipline experienced in childhood and internalizing problems in early adulthood. *Journal of Family Violence*, 28, 445–458. <https://doi.org/10.1007/s10896-013-9513-1>
- Takhdat, K., Rebahi, H., Rooney, D. M., Ait Babram, M., Benali, A., Touzani, S., Lamtali, S., & El Adib, A. R. (2024). The impact of brief mindfulness meditation on anxiety, cognitive load, and teamwork in emergency simulation training: A randomized controlled trial. *Nurse Education Today*, 132, <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2023.106005>
- Tanaka, A., Raishevich, N., & Scarpa, A. (2010). Family conflict and childhood aggression: the role of child anxiety. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(11), 2127–2143. <https://doi.org/10.1177/0886260509354516>
- Terzi Işık, Ş. (2021). *Psikolojik danışmada güncel kuramlar*. Pegem.

- Thakur, S., & Grewal, K. K. (2021). A study of aggression among adolescents. *International Research Journal on Advanced Science HUB*, 3(01S), 46-51. <https://doi.org/10.47392/IRJASH.2021.019>
- Thomas, H. J., Connor, J. P., Lawrence, D. M., Hafekost, J. M., Zubrick, S. R., & Scott, J. G. (2017). Prevalence and correlates of bullying victimisation and perpetration in a nationally representative sample of Australian youth. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 51(9), 909–920. <https://doi.org/10.1177/0004867417707819>
- Tippett, N., & Wolke, D. (2015). Aggression between siblings: Associations with the home environment and peer bullying. *Aggressive Behavior*, 41(1), 14–24. <https://doi.org/10.1002/ab.21557>
- Tirrell, J.M., Dowling, E.M., Gansert, P. *et al.* (2020). Toward a measure for assessing features of effective youth development programs: Contextual safety and the “Big Three” components of positive youth development programs in Rwanda. *Child Youth Care Forum*, 49, 201–222 <https://doi.org/10.1007/s10566-019-09524-6>
- Tokatlı, M. (2022). *Understanding the processes underlying the intergenerational transmission of anxiety*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. TED Üniversitesi.
- Trigueros, R., Padilla, A. M., Aguilar-Parra, J. M., Rocamora, P., Morales-Gázquez, M. J., & López-Liria, R. (2020). The Influence of emotional intelligence on resilience, test anxiety, academic stress and the mediterranean diet. A study with university students. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(6), 2071. <http://dx.doi.org/10.3390/ijerph17062071>
- Tsotsi, S., Broekman, B. F. P., Sim, L. W., Shek, L. P., Tan, K. H., Chong, Y. S., Qiu, A., Chen, H. Y., Meaney, M. J., & Rifkin-Graboi, A. (2019). Maternal anxiety, parenting stress, and preschoolers' behavior problems: The role of child self-regulation. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 40(9), 696–705. <https://doi.org/10.1097/DBP.0000000000000737>
- Tucker, C. J., Finkelhor, D., Turner, H., Shattuck A. (2013). Association of sibling aggression with child and adolescent mental health. *Pediatrics*, 132(1): 79–84. <https://doi.org/10.1542/peds.2012-3801>
- Tudge, J. R. H., Mokrova, I., Hatfield, B. E., & Karnik, R. B. (2009). Uses and misuses of Bronfenbrenner’s bioecological theory of human development. *Journal of Family Theory & Review*, 1(4), 198–210. <https://doi.org/10.1111/j.1756-2589.2009.00026.x>
- Türk Dil Kurumu. (2022). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden elde edilmiştir.

- Ulu, P. İ ve Fıfıloğlu, H (2004) Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılaması Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları* 14(7), 61-75.
- Ulusal Akıl Sağlığı İşbirliği Merkezi. (2015). Violence and aggression: short-term management in mental health, health and community settings. British Psychological Society (UK).
- UNESCO. (2019). *Behind the numbers: Ending school violence and bullying*. <https://www.unicef.org/documents/behind-numbers-ending-school-violence-and-bullying> adresinden elde edilmiştir.
- Urke, H. B., Holsen, I., & Larsen, T. (2021). Positive youth development and mental well-being in late adolescence: The Role of body appreciation. findings from a prospective study in Norway. *Frontiers in Psychology*, 12, 696198. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.696198>
- Utley, J. W., Sinclair, H. C., Nelson, S., Ellithorpe, C., & Stubbs-Richardson, M. (2021). Behavioral and psychological consequences of social identity-based aggressive victimization in high school youth. *Self and Identity*, 21(1), <https://doi.org/10.1080/15298868.2021.1920049>
- Uz Baş, A., & Topçu Kabasakal, Z. (2010). İlköğretim okullarında saldırganlık ve şiddet davranışlarının yaygınlığı. *İlköğretim Online*, 9(1), 93-105.
- Uzun, H. & Baran, G. (2015). Çocuk ebeveyn ilişki ölçeğinin okul öncesi dönemde çocuğu olan babalar için geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3),30-40.
- Ünlü, A., Evcin, U., Yılmaz Burakgazi, H., & Dalkiliç. A. (2013). İstanbul devlet liselerinde suç ve şiddet yaygınlığı: Okul türlerinin karşılaştırılması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14(2), 152 - 160.
- Valois, R., Zullig, K., & Revels, A. (2017). Aggressive and violent behavior and emotional selfefficacy: Is there a relationship for adolescents? *The Journal of School Health*, 87(4), 269-277. <https://doi.org/10.1111/josh.12493>
- Van der Graff, J., Branje, S., De Wied, M., & Meeus, W. (2012). The moderating role of empathy in the association between parental support and adolescent aggressive and delinquent behavior. *Aggressive Behavior*, 38(5), 368-377. <https://doi.org/10.1002/ab.21435>
- Verma, R., Kumar, G., Yadav, R. K., Chayal, V., Kalhan, M., Bhalla, K., Dhaka, R., Agrawal, G., Sachdeva, A., Satija, J., Pankaj, & Sagar, V. (2021). Association of psychosocial factors with aggression among school going rural adolescents in Haryana. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 10(10), 3720–3724. https://doi.org/10.4103/jfmpe.jfmpe_447_21

- Vignoli, E. (2015). Career indecision and career exploration among older french adolescents: The specific role of general trait anxiety and future school and career anxiety. *Journal of Vocational Behavior*, 89, 182–191. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2015.06.005>
- Voltan Acar, N. (2014). *Psikoterapi ve psikolojik danışma kuramları*. Nobel.
- Vorspan, F., Mehtelli, W., Dupuy, G. et al. (2015). Anxiety and substance use disorders: co-occurrence and clinical issues. *Current Psychiatry Reports*, 17(4). <https://doi.org/10.1007/s11920-014-0544-y>
- Voulgaridou, I., & Kokkinos, C. M. (2015). Relational aggression in adolescents: A review of theoretical and empirical research. *Aggression and Violent Behavior*, 23, 87–97. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2015.05.006>
- Waasdorp, T. E., Monopoli, W. J., Horowitz-Johnson, Z., & Leff, S. S. (2019). Peer Sympathy for Bullied Youth: Individual and Classroom Considerations. *School Psychology Review*, 48(3), 193–206. <https://doi.org/doi:10.17105/spr-2017-0153.v48-3>
- Waasdorp, T.E., Paskewich, B.S., Waanders, C., & Leff, S. S. (2022). The preventing relational aggression in schools everyday (PRAISE) Program: Adaptations to overcome subgroup differences in program benefits. *Prevention Science*, <https://doi.org/10.1007/s11121-022-01348-6>
- Wadsworth, M. E., & Compas, B. E. (2002). Coping with family conflict and economic strain: The adolescent perspective. *Journal of Research on Adolescence*, 12(2), 243-274.
- Wall-Wieler, E., Roos, L. L., & Gotlib, I. H. (2020). Maternal depression in early childhood and developmental vulnerability at school entry. *Pediatrics*, 146(3), e20200794. <https://doi.org/10.1542/peds.2020-0794>
- Wang, M.-T., Brinkworth, M., & Eccles, J. (2013). Moderating effects of teacher–student relationship in adolescent trajectories of emotional and behavioral adjustment. *Developmental Psychology*, 49(4), 690–705. <https://doi.org/10.1037/a0027916>
- Wang, M.-T., Hill, N. E., & Hofkens, T. (2014). Parental involvement and African American and European American adolescents’ academic, behavioral, and emotional development in secondary school. *Child Development*, 85(6), 2151–2168. <https://doi.org/10.1111/cdev.12284>
- Wang, T., Li, M., Xu, S., Liu, B., Wu, T., Lu, F., Xie, J., Peng, L., & Wang, J. (2018). Relations between trait anxiety and depression: A mediated moderation model. *Journal of Affective Disorders*, 244, 217-222. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2018.09.074>

- Wang, Z., Hong, B., Zhang, Y., Su, Y., Li, M., Zhao, L., & Jia, P. (2023). Children and adolescents' positive youth development qualities and internet addiction during the COVID-19 pandemic: A longitudinal study in China. *Frontiers in Psychiatry, 13*, 1068737. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2022.1068737>
- Watkins, N.K., Salafia, C. & Ohannessian, C.M. (2022). Family Functioning and Anxiety Symptoms in Adolescents: The Moderating Role of Mindfulness. *Journal of Child and Family Studies, 31*, 1474-1488. <https://doi.org/10.1007/s10826-021-02219-4>
- Wesseldijk, L. W., Dieleman, G. C., van Steensel, F. J. A., Bleijenberg, E. J., Bartels, M., Bögels, S. M., & Middeldorp, C. M. (2018). Do Parental Psychiatric Symptoms Predict Outcome in Children With Psychiatric Disorders? A Naturalistic Clinical Study. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 57*(9), 669-677. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2018.05.017>
- Weymouth, B. B., Buehler, C., Zhou, N., & Henson, R. A. (2016). A meta-analysis of parent–adolescent conflict: Disagreement, hostility, and youth maladjustment. *Journal of Family Theory & Review, 8*(1), 95–112. <https://doi.org/10.1111/jftr.12126>
- Wheaton, B., Muthen, B., Alwin, D. F. and Summers, G. F. (1977). Assessing reliability and stability in panel models. *Sociological Methodology, 8*, 84-136. <https://doi.org/10.2307/270754>
- Williams, C., Richardson, D. S., Hammock, G. S., & Janit, A. S. (2012). Perceptions of physical and psychological aggression in close relationships: A review. *Aggression and Violent Behavior, 17*(6), 489-494. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.06.005>
- Willis, K., Miller, R.B., Yorgason, J., & Dyer, J. (2021). Was Bowen Correct? The relationship between differentiation and triangulation. *Contemporary Family Therapy, 43*, 1–11 <https://doi.org/10.1007/s10591-020-09557-3>
- Wolitzky-Taylor, K., Guillot, C. R., Pang, R. D., Kirkpatrick, M.G., Zvolensky, M.J., Buckner, J.D., & Leventhal, A.M. (2015). Examination of anxiety sensitivity and distress tolerance as transdiagnostic mechanisms linking multiple anxiety pathologies to alcohol use problems in adolescents. *Alcohol: Clinical and Experimental Research, 39*(3), 532-539. <https://doi.org/10.1111/acer.12638>
- Woodward, L. J., & Fergusson, D. M. (2001). Life course outcomes of young people with anxiety disorders in adolescence. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 40*(9), 1086–1093. <https://doi.org/10.1097/00004583-200109000-00018>

- World Health Organization. (2022). Violence info. <https://apps.who.int/violence-info/youth-violence> adresinden elde edilmiştir.
- Woszidlo, A., & Kunkel, A. (2017). Social learning theory an emphasis on modeling in parent-child relationships. In D. O. Braithwaite, E. A. Suter, & K. Floyd (Eds.). *Engaging theories in family communication: Multiple perspectives* (pp. 290-299). Routledge.
- Xerxa, Y., Rescorla, L. A., Serdarevic, F., Van IJzendorp, M. H., Jaddoe, V. W., Verhulst, F. C., Luijk, M. P. C. M., & Tiemeier, H. (2020). The Complex Role of Parental Separation in the Association between Family Conflict and Child Problem Behavior. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 49(1), 79–93. <https://doi.org/10.1080/15374416.2018.1520118>
- Xu, F., Cui, W. & Lawrence, P.J. (2020). The Intergenerational transmission of anxiety in a chinese population: the mediating effect of parental control. *Journal of Child and Family Studies*, 29, 1669–1678. <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01675-3>
- Yaffe, Y. (2021). A narrative review of the relationship between parenting and anxiety disorders in children and adolescents. *International Journal of Adolescence and Youth*, 26(1), 449-459. <https://doi.org/10.1080/02673843.2021.1980067>
- Yan, Y., Lin, R., Tang, X., He, F., Cai, W., & Su, Y. (2014). The relationship between worry tendency and sleep quality in Chinese adolescents and young adults: the mediating role of state-trait anxiety. *Journal of Health Psychology*, 19(6), 778–788. <https://doi.org/10.1177/1359105313479628>
- Yang, X., Zhou, Z., Liu, Q., Fan, C. (2019). Mobile phone addiction and adolescents' anxiety and depression: the moderating role of mindfulness. *Journal of Child and Family Studies*, 28, 822–830 <https://doi.org/10.1007/s10826-018-01323-2>
- Yang, Y., Joshi, S. H., Jahanshad, N., Thompson, P. M., & Baker, L. A. (2017). Neural correlates of proactive and reactive aggression in adolescent twins. *Aggressive Behavior*, 43(3), 230–240. <https://doi.org/10.1002/ab.21683>
- Yelboğa, N. ve Koçak, O. (2019). Ergenlerde akran zorbalığını yordayan bazı faktörlerin zorba ve mağdur bireyler açısından değerlendirilmesi. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 2286-2320. <https://doi.org/10.26466/opus.543567>
- Yeşilyaprak, B. (2011). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı kuramdan uygulamaya*. Pegem.

- Young, E. L., Nelson, D. A., Hottle, A. B., Warburton, B., & Young, B. K. (2010). *Relational aggression in schools: Information for educators*. National Association of School Psychologists.
- Youth. (2023). Positive Youth Development. <https://youth.gov/youth-topics/positive-youth-development> elde edilmiştir.
- Yudofsky, S. C., Silver, J. M., Jackson, W., Endicott, J., & Williams, D. (1986). The Overt Aggression Scale for the objective rating of verbal and physical aggression. *The American Journal of Psychiatry*, 143(1), 35–39. <https://doi.org/10.1176/ajp.143.1.35>
- Zhang, Y.Y., Yang, X.F., Liu, X., Jia, C.X. (2023). Longitudinal association of family conflict and suicidal behaviors among Chinese adolescents: The mediation effect of internalizing and externalizing problems. *Journal of Affective Disorders*, 321, 96-101. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2022.10.028>
- Zhu, X., & Shek, D. T. L. (2020). Impact of a positive youth development program on junior high school students in mainland China: A pioneer study. *Children and Youth Services Review*, 114, <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105022>

EKLER

EK 1 Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı Etik Kurul Kararı

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
BAŞKANLIĞI
ETİK KURUL KARARI

Etik Kurul Toplantı Tarihi/Sayısı ve Karar No	Tarih : 12/09/2022 Toplantı Sayısı:09 Karar No :2022/320
Araştırmanın Başlığı	Kuşaklararası Aile Çatışması Aktarımının Ergenlerde Saldırganlığa Etkisi: Bir Seri Aracılı Moderatör Değişkenli Model
Sorumlu Araştırmacı	Prof. Dr. Erdal HAMARTA
Yardımcı Araştırmacı	Lisansüstü Öğrenci Muhammed AKAT
Etik Kurul Kararı	11079 sayılı başvuru değerlendirilmiş olup, başvuru ile ilgili Etik Kurul tarafından "Uygun" kararı verilmiştir.

ASLI GİBİDİR
12/09/2022

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa AYDIN
Başkan Yardımcısı

EK 2 Karaman İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden Alınan Araştırma İzni

T.C.
KARAMAN VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-99371540-605.01-59961684
Konu : Muhammed AKAT (Araştırma İzni)

05.10.2022

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

- İlgi : a) Milli Eğitim Bakanlığının (Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü) 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı Genelgesi.
b) 28.09.2022 tarihli ve 248961 sayılı yazınız.
c) Müdürlük Makamının 04.10.2022 tarihli ve 59844698 sayılı Ohuru.

Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Doktora Programı öğrencisi Muhammed AKAT *Kuşaklar Arası Aile Çatışması Aktarımının Ergenlerde Saldırganlığa Etkisi: Bir Seri Aracılı Moderatör Değişkenli Model* konulu anket çalışması kapsamında Müdürlüğümüze bağlı tüm resmi/özel liselerde öğrenim gören öğrencilere ve velilerine yönelik ilgi (b) yazı doğrultusunda çalışma yapmak istemektedir. Bu bağlamda,

Müdürlüğümüze bağlı tüm resmi/özel liselerde öğrenim gören öğrencilere ve velilerine yönelik ilgi (b) yazıda adı geçen öğrencinin anket yapma çalışma talebi Müdürlük Makamının ilgi (c) onayı ile uygun görülmüştür.

Bu kapsamda, anket çalışmasının ilgi (a) Genelge esasları ve Müdürlük Makamının ilgi (c) onayında belirtilen şartlar doğrultusunda yapılması, araştırma sonuçlarının izin alınmadan paylaşılmaması ve sonuç raporlarının Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğüne gönderilmesi hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Mehmet ÇALIŞKAN
İl Milli Eğitim Müdürü

Ek: İlgi (c) Müdürlük Ohuru (1 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres :

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.muh.gov.tr/muh-ebys>

Telefon No :

Bilgi için:

E-Posta:

Unvan : Veri Hedefleme ve Kontrol İşlemcisi

Kap Adresi :

İnternet Adresi : Faks:

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrak.muh.gov.tr> adresinden. 9732-e8e0-39c1-bc2b-201a koda ile teyit edilebilir.

EK 3 Pozitif Genç Gelişim Ölçeği Kullanım İzni

EK 4 Pozitif Genç Gelişim Ölçeği Örnek Maddeler

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Emin Değilim	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Çoğu zaman kendimle barışığım.					
Yapmamam gerektiğini bildiğim şeyleri yine de yaparım.					
Kendi dış görünüşümü gerçekten beğenirim.					
Genel olarak, ben ben olduğum için mutluyum.					

EK 5 Sürekli Kaygı Envanteri Kullanım İzni

06.09.2022

İlgili Kuruma,

Prof Dr. Necla Öner, "Süreksiz Durumluk / Sürekli Kaygı Envanteri" ile ilgili tüm haklarını YÖRET Vakfına devretmiştir. Ölçek kullanımı için izin yazıları Prof. Dr. Necla Öner adına YÖRET Vakfı Başkanı Sibel Erenel imzası ile vakıf tarafından göndermektedir.

Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde tez çalışması yapan Muhammed Akat'ın, "Sürekli Kaygı" konulu doktora tezinde "Süreksiz Durumluk / Sürekli Kaygı Envanteri" ni kullanmasına izin veriyorum.

Prof. Dr. Necla Öner

EK 6 Sürekli Kaygı Envanteri Örnek Maddeleri

Maddeler	Hemen hiçbir zaman	Bazen	Çok zaman	Hemen her zaman
Genellikle çabuk yorulurum.				
Önemsiz şeyler hakkında endişelenirim.				
Genellikle kendimi hüzünlü hissederim.				
Olur olmaz düşünceler beni rahatsız eder.				

EK 7 Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği Kullanım İzni

EK 8 Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği Örnek Maddeler

Maddeler	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
2. Gerekirse hakkımı korumak için şiddete başvurabilirim.					
7. Zaman zaman bazı olaylara/kişilere yönelik kızgınlığım uzun süre bitmek bilmez.					
12. Çok çabuk parlar ve hemen sakinleşirim.					

EK 9 Aile Uyumu Ölçeği Kullanım İzni

Aile Uyum Ölçeği Hakkında Gelen Kutusu

muhammed akat
Akce

Merhaba Sayın Hocam,
Ben Necmettin Erbakan Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'ndan doktora öğrencisi Muhammed Akat. Doktora tezim kapsamında Türkiye geçerlik ve güvenirlik çalışmam gerçekleştirildiği için Aile Uyum Ölçeği'ni kullanmak üzere izniniz istiyorum.
Saygılarımla.

Muhammed AKAT
Karamanoglu Mehmetbey University
Psychological Counseling and Guidance
Research assistant | PhD (i)
[RESEARCHGATE](#) | [GOOGLESCHOLAR](#)
AMU

Halil Eksil
Akce ben

Merhaba Muhammet. Memnuniyet ile kullanabilirsiniz. İyi çalışmalar dilerim.
iyi çalışmalar dilerim

EK 10 Aile Uyumu Ölçeği Örnek Maddeler

Aşağıdaki ifadelerin her birini aynı evde yaşadığınız ailenizi düşünerek ailenize ne derecede uyduğunu, yanındaki kutucuklarda yer alan “1= Kesinlikle katılmıyorum” ile “5= Kesinlikle Katılıyorum” arasındaki rakamlardan yalnızca birinin üstüne (X) işareti koyarak gösteriniz.
1= Kesinlikle katılmıyorum 2=Katılmıyorum 3= Kararsızım 4= Katılıyorum 5= Kesinlikle Katılıyorum

Ailemdeki herkes için aile yaşamımız sağlıklıdır.					
Günlük yaşamda aile ilişkilerimiz huzur içindedir.					
Ailem uyum içindedir.					

EK 11 Yaşam Doyumu Ölçeği Kullanım İzni

Yaşam Doyumu Ölçeği Hakkında

muhammed akat
17 Mar 2023 16:17

Merhaba Sayın Hocam,
Ben Necmettin Erbakan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı'ndan doctura öğrencisi Muhammed Akat. Doktoranız kapsamında Türkiye geneli ve güvensizlik algısına yönelik olarak Yaşam Doyumu Ölçeği'ni kullanmak üzere izniniz dilerim.
Sevgilerimle,
Muhammed Akat

Muhammed AKAT
Karamanoglu Mehmetbey University
Psychological Counseling and Guidance
Research assistant (PhD) (i)
[RESEARCHER | DOOR | ERCHOLAR | KAU](#)

Abidin DAĞLI
17 Mar 2023 16:20

Sn. Muhammed Akat,
Tebriklerimiz Türkiye sınırlarında "Yaşam Doyumu Ölçeği"ni çalışmalarınızda memnuniyetle kullanabilirsiniz. Sevgilerimle,
Doç. Dr. Abidin DAĞLI

EK 12 Yaşam Doyumu Ölçeği Örnek Maddeler

	Hiç Katılmıyorum	Çok az katılıyorum	Orta düzeyde katılıyorum	Büyük oranda katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
İdeallerime yakın bir yaşantım vardır.					
Yaşamımdan memnunum.					
Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim					

